

турклуб Крокус

Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова

Звіт

**про гірський туристський спортивний
похід п'ятої категорії складності
по Качкару (центр. Понтійський хребет, Туреччина)
здійснений з 1 по 21 липня 2016 р.**

Маршрутна книжка № 15/16
Керівник групи: Клипач О. М.

Маршрутно - кваліфікаційна комісія розглянула звіт і вважає, що похід може бути зарахований усім учасникам і керівнику п'ятою категорією складності.

Голова Київської міської МКК

30 листопада 2016 р.

(Медінцев Є. С.)

Звіт використовувати в т/к Крокус

Київ 2016

Зміст

1.	Довідкові дані про подорож	3
2.	Організація туристського спортивного походу	6
2.1	Загальна ідея та підготовка до походу	6
2.2	Район подорожі	6
2.3	Транспорт	9
3.	Узагальнена інформація про проходження маршруту.	10
4.	Графік руху	13
5.	Висотний графік	16
6.	Технічний опис маршруту	18
6.1.	Перевали Сефкаш (1А, 3361 м) та Дьорт Пн (1Б, 3200 м).	18
6.2.	Перевал Буюк Чіфте (2А, 3245 м)	27
6.3.	Перевал Пекельні Ворота (1А, 3324 м).	38
6.4.	Перевал Верчинін (2Б, 3375 м)	44
6.5.	Перевал Верченік Сх (2А, 3433 м)	56
6.6.	Перевали Мочаш (1А, 3476 м) та Дерін (н/к, 3246 м)	65
6.7.	Перевал Буюк Татос (2А, 3423 м)	74
6.8.	Перевал Йилдиз (2А, 3187 м)	83
6.9.	Перевал Чьоро Північний (1А, 3120 м)	88
6.10	Перевал Буюк Донеш (1Б, 3228 м).	95
6.11	Перевал Буюк Каврун (3А, 3548 м)	101
6.12	Перевал Сонмез (3А, 3710 м)	115
6.13	Перевал Качкарський (2А, 3690 м)	129
6.14	Перевал Юлькеш (2А, 3600 м)	139
6.15	Перевал Гез (3А, 3676 м)	149
6.16	Перевал Каргеке (н/к, 3030 м)	163
6.17	Перевал Мурзут (2А, 3260 м)	169
6.18	Перевали Ліблер-Демиркапи (1Б, 3257 м) та Амбаш Центр. (н/к, 3157 м)	181
7.	Висновки та рекомендації	191
8.	Додатки	193
8.1.	Кошторис	193
8.2.	Групове та особисте спорядження	194
8.3.	Харчування на маршруті	200
8.4.	Медичне забезпечення.	204
9.	Перевальні записки	206
10.	Список літератури	208
11.	Мапа району подорожі	210

1. Довідкові дані про подорож

З 1 по 21 липня 2016 р. групою туристів туристичного клубу “Крокус” національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова в складі 8 чоловік було проведено гірський похід п’ятої категорії складності в районі масиву Качкар, (центральна частина Понтійського хребта, північний-схід республіки Туреччина). Маршрут довжиною 165 км був пройдений групою за 21 день.

Вид туризму	Категорія складності походу	Протяжність активної частини походу, км	Тривалість		Терміни проведення
			Загальна	Ходових днів	
гірський	п’ята	165	21	21	1 – 21 липня

Пройдений маршрут включав в себе наступні ділянки:

пер. Овіт (с. Гайоросу) – ущ. Аксу – оз. Аксу – пер. Сефкаш (1А, 3361) – оз. Сарпіновіт – пер. Дьорт Пн (1Б, 3200) – оз. Дьорт – ущ. Дьорт – пер. Буюк Чіфте (2А, 3245) – ущ. Чіфте – ущ. Лівасор – пер. Пекельні Ворота (1А, 3324) – оз. Делі – оз. Мал – Суя яйла – пер. Верчінін (2Б, 3375) – ущ. Курбан Дюзі – пер. Верченік Сх (2А, 3433) – ущ. Під Верченік – оз. Мочаш – пер. Мочаш (1А, 3284) – оз. Дерін – пер. Дерін (н/к, 3246) – ущ. Коджетас – пер. Буюк Татос (2А, 3423) – оз. Чинацьор – пер. Йилдиз (2А, 3187) – оз. Йилдиз – ущ. Хюсам – пер. Чьоро Пн (1А, 3120) – оз. Чьоро – ущ. Ханут – пер. Буюк Донеш (1Б, 3228) – ущ. Давалі – ущ. Пн Давалі – пер. Буюк Каврун (3А, 3548) – ущ. Каврун – пер. Сонмез (3А, 3710) – льод. Кренек – пер. Качкарський (2А, 3690) – льод. Буюк Бузул – ущ. Мезовіт – пер. Юлькеш (2А, 3600) + пер. Гез (3А, 3676) – ущ. Дюбе – пер. Каргеке (н/к, 3030) – ущ. Булут – ущ. Кючук Булут – пер. Мурзут (2А, 3260) – ущ. Бюлбул – оз. Ліблер – пер. Ліблер-Демиркапи (1Б, 3257) – пер. Амбаш Центр. (н/к, 3157) – оз. Амбаш – оз. Ергіс – ущ. Ергіс – ущ. Дурак – с. Топлуджя – смт. Чамліхемсин

		назва	категорія	висота (м) по GPS	першопрощодження	
1	перевал	Сефкаш	1А	3361	так	сніжно-осипний
2	перевал	Дьорт Північний	1Б	3200	так	сніжно-осипний
3	перевал	Буюк Чіфте	2А	3245	так	сніжно-скельний
4	перевал	Пекельні Ворота	1А	3324	так	сніжно-осипний
5	перевал	Верчінін	2Б	3375	так	сніжно-скельний
6	перевал	Верченік Східний	2А	3433	так	сніжний
7	перевал	Мочаш	1А	3284	так	сніжно-осипний
8	перевал	Дерін	н/к	3246	так	сніжний
9	перевал	Буюк Татос	2А	3423	так	сніжно-скельний
10	перевал	Йилдиз	2А	3187	так	сніжно-скельний
11	перевал	Чьоро Північний	1А	3120		сніжно-осипний
12	перевал	Буюк Донеш	1Б	3228	так	сніжно-осипний
13	перевал	Буюк Каврун	3А	3548	так	сніжно-скельний
14	перевал	Сонмез	3А	3710	так	сніжний
15	перевал	Качкарський	2А	3690	так	сніжно-льодовий
16	перевал	Юлькеш	2А	3600	так	сніжний
17	перевал	Гез	3А	3676	так	сніжно-скельний
18	перевал	Каргеке	н/к	3030		трав’янисто-осип
19	перевал	Мурзут	2А	3260	так	сніжно-скельний
20	перевал	Ліблер-Демиркапи	1Б	3257	так	сніжно-осипний
21	перевал	Амбаш Центральний	н/к	3157	так	сніжно-осипний

Заявлений маршрут:

с. Овіт – ущ. Аксу – оз. Аксу – пер. Сефкаш (1А, 3330) - оз. Сарпіновіт – пер. Дьорт Пн (1Б, 3200) – оз. Дьорт – ущ. Дьорт – пер. Буюк Чіфте (2А, 3230) – ущ. Чіфте – ущ. Лівасор – пер. Пекельні Ворота (1А, 3220) – оз. Делі – оз. Мал – пер. Верчінін (2Б, 3250) – ущ. Курбан Дюзі – в. Верченік (3А, 3711) – ущ. Під Верченік – пер. Актекан (2Б, 3450) – оз. Дерін – пер. Дерін (н/к, 3250) – ущ. Коджетас – пер. Буюк Татос (2А, 3400) – оз. Чинацьор – пер. Йилдиз (1Б, 3150) – оз. Йилдиз – ущ. Хюсам – пер. Чьоро Пн (н/к, 3185) – оз. Чьоро – ущ. Ханут – пер. Буюк Донеш (1Б, 3300) – ущ. Давалі – ущ. Пн Давалі – пер. Буюк Каврун (2Б, 3440) – ущ. Каврун – пер. Сонмез (3А, 3700) – в. Кардовіт (3800) – пер. Кардовіт (2Б, 3690) – льод. Буюк Бузул – ущ. Мезовіт – пер. Юлькеш (2А, 3600) + пер. Гез (3А, 3460) – ущ. Дюбе – пер. Каргеке (н/к, 3045) – ущ. Булут – ущ. Кючюк Булут – пер. Мурзут (2А, 3260) – ущ. Бюлбул – Султан Яйла – пер. Алака (2Б) – ущ. Тунджа – пер. Гьор (н/к, 2700) – ущ. Буюк – с. Арсландере

По факту проходження складність перевалу Буюк Каврун (3А), попередня оцінка (2Б). Заявлену назву перевалу Кардовіт (2А) змінили на Качкарський (2А), що більш логічно.

Зміни до заявленого маршруту:

Заплановані для проходження ділянки: сходження на – *в. Верченік (3А, 3711) – ущ. Під Верченік – пер. Актекан (2Б, 3450)* було виключено в зв'язку з поганими погодними умовами: сильна хмарність, туман та дощ була замінена на технічно більш просту ділянку: *пер. Верченік Сх. (2А, 3433) – ущ. Під. Верченік – пер. Мочаш (1А, 3284).*

Кінцівка маршруту *Султан Яйла – пер. Алака (2Б) – ущ. Тунджа – пер. Гьор (н/к, 2700) – ущ. Буюк – с. Арсландере* була замінена на запасний варіанта проходження *оз. Ліблер – пер. Ліблер-Деміркані (1Б, 3257) – пер. Амбаш Центр. (н/к, 3157) – оз. Амбаш – оз. Егрісу – ущ. Егрісу – ущ. Дурак – с. Топлуджа – смт. Чамліхемсин* у зв'язку з відставанням від запланованого графіку руху.

На маршрут групи випустила Київська міська МКК.

Шифр МКК 126-00-55554200.

Група пройшла маршрут в складі, наведеному в табл.1.

Радіальне сходження на вершину Качкар (3932) з перевалу Качкарський (2А, 3690) здійснено в складі: Жванко А., Колесник В., Кудренко Н., Макаренко Н., Стахів Х., Цілицький В. Керівник – Колесник В. (досвід керівництва гірським походом І к.с.).

Учасник групи Приймачек П. починав маршрут в сел. Кале і приєднався до групи в ущелині Татос перед пер. Йилдиз (2А). Причина – реабілітація після хвороби перенесеної до початку маршруту.

Склад групи

табл. 1.

№ п/п	прізвище, ім'я, по батькові	домашня адреса	туристичний досвід	обов'язки в групі
1.	Клинач Олександр Миколайович	Харківське шосе 148	V (К) Центр. Тянь-Шань (Инильчек) V (К) Центр. Тянь-Шань (Ак-Шийрак) V (К) Центр. Тавр (Аладаглар)	керівник
2.	Жванко Арсентій Валерійович		IV (У) Центр. Тавр (Аладаглар)	в.о. лікаря
3.	Колесник Володимир Володимирович	вул. Новополюва 89/16	IV (У) Центр. Тянь-Шань	фотограф начфін
4.	Кудренко Наталія Вікторівна	вул. П. Ніщинського, 10	V (У) Центр. Тянь-Шань (Инильчек) V (У) Центр. Тавр (Аладаглар)	фотограф
5.	Макаренко Анастасія Ігорівна	вул. Лейпцигська 16	III (У) Качкар	в.о. лікаря
6.	Приймачек Павло Володимирович	вул. ген. Родімцева, 11	VI (У) Алтай VI (У) Центр. Кавказ V (У) Центр. Тянь-Шань (Инильчек) V (У) Центр. Тавр (Аладаглар)	ремонтник фотограф
7.	Стахів Христина Ярославівна	вул. Кіквідзе 13-Б	III (У) Качкар	завгосп
8.	Цілицький Владислав Віталійович		V (У) гірс Центр. Тянь-Шань (Инильчек) V (У) гірс Центр. Тянь-Шань (Ак-Шийрак)	хронометрист

2. Організація туристського спортивного походу

2.1. Загальна ідея та підготовка до походу

Головною задачею запланованого походу було дослідження туристських можливостей району Качкар в літній період з можливістю побудови маршрутів для гірських походів 5 к.с.

Підготовка групи до походу розпочалась безпосередньо з вересня 2015 року. Вона включала:

- регулярні тренування з загальної фізичної підготовки – 2 тренування на тиждень (спорткомплекс НПУ ім. М. П. Драгоманова, стадіон Дарниця),
- технічну підготовку (скельні кар'єри м. Коростишів та сел. Корнин; скельні полігони Денеші та Буки, урвище с. Малі Безрадичі).

Так як на першопроходження були заплановані складні скельні ділянки: в. Верченік (3А) траверс, перевали Вірчинін (2Б), Каврун (3А), Сонмез (3А), Гез (3А), тому велика увага була приділена скельній підготовці.

На маршруті використовувались векторні мапи для GPS Garmin (стор. 204, Мапи). Розробка треку маршруту для GPS, тактичних схем проходження перевалів, визначення місць ночівлі, проводилась по тривимірній мапі Google Earth та мапам програми SAS Планета (SAS.Planet.Release.151111) - OSM OpenTopoMap, Google Ландшафт. Прискіпливо підбиралось особисте, групове спорядження та продукти харчування з точки зору мінімізації ваги.

2.2. Район подорожі

Качкар (*тур.* *Kaçkar Dağları*) — найвищий [масив Понтійських гір](#), що розташований у північно-східній частині [Туреччини](#) (історичній області [Лазистан](#)) поблизу кордону з [Грузією](#) вздовж південно-східного узбережжя [Чорного моря](#).

Назва походить від [вірменського](#) слова *Խշրիք*, котрим позначали монументальний камінь. В [турецькому](#) значенні *kaç kar* означає “наскільки багато снігу?”. Обидві інтерпритації відповідають потужному гранітному масиву, вершини котрого постійно вкриті снігом. Наприкінці зими товща снігу в масиві може досягати 4 метрів.

Географічно масив Качкар є дуже простим і є смугою головного вододілу [Понтійських гір](#) розташований в межах 40° північної широти, приблизно так само, як і європейські Альпи. Західною межею масиву прийнято вважати перевал Овіт (*тур.* *Ovit Dağ*), з півдня і сходу масив Качкар обмежений річкою Чорух (*тур.* *Çoruh*), а його північні схили круто спадають до чорноморського узбережжя. На заході масив Качкар межує з масивом Месджіт (*тур.* *Mescit Dağları*), а на сході з масивом Карчал (*тур.* *Karçal Dağları*). Умовно масив Качкар можна розділити на групи (з заходу на схід):

1. Плато Єдигьолер (Семи озер, Мор яйла) з піками Джимил (3370) (фото 1, фото 2, фото 3, фото 15) і Демирдаг (Залізна гора, 3339) (фото 15).
2. Верченік з піком Верченік (Üçdoruk, 3711) (фото 43, фото 71).
3. Хребет Татос (3555) (фото 65).
4. Качкар-Каврун з піком Качкар (3932) (фото 131, фото 143, фото 152, фото 154).
5. Булут Даг з піком Булут (3562).
6. Ліблін Тепе (3494) (Altıparmak dağı)(фото 194, фото 199, фото 203).
7. Хребет Альтипармак з піком Альтипармак (Шестипалий, 3492).

8. Караташ з піком Караташ (3495) (фото 189).
9. Марсис з піком Марсис (3334).

Вододіл Понтійських гір формує кліматичний контраст між вологими північними схилами і сухими південними. Якщо південні схили масиву Качкар досить сильно нагадують напівпустелю, то північні є зоною помірних дощових лісів. Нормальною річною кількістю опадів на північних схилах є 4000 мм на рік, а зимою тут випадає до 4 м снігу. Цей регіон є найбільш зволожений з усієї території Туреччини і тут ідуть опади біля 250 днів на рік. Вологе тепле повітря над Чорним морем швидко піднімається і з висотою конденсується, утворюючи густий туман, а фактично хмари, що формуються щоденно в обідній час і скупчуються на висоті близько 3000 м н.р.м., але можуть підніматись і на вищі відмітки. Велику кількість снігу на північних схилах можна зустріти ще в червні, а вже у вересні він знову починає вкривати високогірні луки і хребти.

Південні схили масиву Качкар є повною протилежністю північним з кліматичної точки зору. Це дуже суха і спекотна зона, але інтенсивно зрошувана гірськими потоками, в результаті чого тут є “фруктовий рай” з центром в містечку Юсуфелі і навіть “рисовий рай” в долині річки Чорух.

Мал. 1. Туреччина. Понтійські гори (Качкар).

Мал. 2. Качкар, пройденый маршрут.

Прим.: На Мал. 2 – Мал. 20 червоною суцільною лінією позначений трек пройденого маршруту.

2.3. Транспорт

Найближчі до району подорожі аеропорти – в місті Трабзон (Туреччина) та Батумі і Кутаїсі (Грузія). Далі автобусом до Різе (Туреччина), а звідти рейсовим автобусом до зупинки перевал Овіт. Турецький перевізник **Pegasus** (<https://www.flypgs.com/ru>) здійснює рейси до Стамбула (аеропорт S. Gokcen) з Харкова та Львова, далі пересадка на літак без зміни аеропорту до Трабзона. Інший турецький перевізник **Onur Air** (www.onurair.com/en/default.aspx) здійснює рейси до Стамбула (аеропорт Ataturk) з Одеси, далі літак без зміни аеропорту до Трабзона. З Києва до Батумі є прямі рейси українського перевізника Yanair (Жуляни) (<http://yanair.ua>)

маршрут	рейс	дні польотів	час вильоту-прильоту (місцевий)
Київ - Батумі	Ye-215	1234567	8:30 – 12:00
Батумі - Київ	YE-216	1234567	21:00 – 22:40

а до Кутаїсі українського перевізника МАУ (Бориспіль) (flyuia.com).

маршрут	рейс	дні польотів	час вильоту-прильоту (місцевий)
Київ - Кутаїсі	PS-505	1234567	20:05 – 23:35
Кутаїсі - Київ	PS-506	1234567	06:15 – 07:55

Ми скористались послугами авіакомпанії МАУ. На час придбання квитків вартість тут була найнижча. Авіаквитки було придбано заздалегідь – 27 - 28 січня. В літаку з собою дозволяється провозити безкоштовно до 23 кг багажу та до 8 кг ручної поклажі.

Отже на початок маршруту ми добирались таким чином:

маршрут	дата	час відправлення	вид транспорту
Київ – Кутаїсі	30.06	20:05 – 23:35	літак
Кутаїсі (аеропорт) – Батумі (новий автовокзал)	01.07	01:00 – 02:20	рейсовий автобус
новий автовокзал – Батумі (старий автовокзал)	01.07	08:00 – 08:10	міський автобус
Батумі – Різе- Овіт	01.07	08:30 – 12:42	мікроавтобус, трансфер*

* - перевізника знайшли на місці, вдалося домовитись на трансфер до початку маршруту.

Виїзд з району подорожі:

маршрут	дата	час	вид транспорту
сmt. Чамліхемсин – Ардесен	21.07	14:12 – 14:42	рейсовий автобус
Ардесен - кордон*	21.07	15:22 – 16:25	рейсовий автобус
кордон*- Батумі (старий автовокзал)	21.07	16:55 – 17:37	міський автобус
старий автовокзал – Батумі (новий автовокзал)	21.07	18:20 – 18:30	міський автобус
Батумі (новий автовокзал) – Кутаїсі (аеропорт)	21.07	00:20 – 3:35	мікроавтобус, трансфер
Кутаїсі – Київ	22.07	06:15 – 07:55	літак

* - кордон Туреччина – Грузія перетинали пішки.

3. Узагальнена інформація про проходження маршруту

Дата	день шляху	ділянка шляху (від -до)	км	час підйому		час		час зупинки на ночівлю	висота ночівлі (м)	час в дорозі (ГГ:ХВ)	ЧХЧ (ГГ:ХВ)	погода
				чергових	групи	сніданку	виходу на маршрут					
01.07	1	с. Гайоросу – ущ. Аксу – оз. Аксу нижнє – м.н. (40°39'7.44", 40°50'36.69")	4,5				16:05	19:37	3065	03:32	02:55	
02.07	2	м/н – пер. Сефкаш (1А, 3361) (40°39'44.28", 40°50'58.73") – оз. Сарпіновіт – пер. Дьорт Пн (1Б, 3200) (40°40'21.12", 40°51'56.17") – оз. Дьорт – ущ. Дьорт, м.н (40°39'43.45", 40°53'13.84")	9,0	5:45	7:00	7:20	9:07	18:35	2786	09:28	06:10	
03.07	3	ущ. Дьорт – пер. Буюк Чіфте (2А, 3245) (40°40'13.99", 40°53'26.96") – ущ. Чіфте, м.н. (40°40'44.97", 40°53'18.55")	3,5	6:00	7:00	7:16	8:55	19:00	2887	10:05	08:32	
04.07	4	ущ. Чіфте – ущ. Лівасор – пер. Пекельні Ворота (1А, 3324) (40°41'58.86", 40°55'3.79") – оз. Делі – м.н. (40°41'42.65", 40°55'50.65")	7,0	5:00	5:40	6:05	7:50	15:35	3022	07:45	05:42	
05.07	5	м.н. – пер. Верчінін (2Б, 3375) (40°41'40.64", 40°56'09.38") – ущ. Курбан Дюзі – м.н. (40°42'6.54", 40°56'36.86")	2,5	5:20	6:00	6:30	8:07	21:25	3013	13:18	13:08	
06.07	6	м.н. – пер. Верченік Сх. (2А, 3433) (40°42'59.15", 40°56'1.76") – ущ. Пд Верченік – оз. Мочаш – м.н (40°44'15.86", 40°55'55.39")	7,0	6:30	6:45	7:25	9:25	18:25	2962	09:00	05:11	
07.07	7	м.н. – пер. Мочаш (1А, 3284) (40°43'56.88", 40°56'43.11") – оз. Дерін – пер. Дерін (н/к, 3246) (40°44'4.63", 40°57'38.19") – ущ. Коджетас – пер. Буюк Татос (2А, 3423) (40°44'28.68", 40°58'29.24") – м.н. (40°44'31.82", 40°58'36.29")	9,0	5:01	5:33	6:20	7:57	20:45	3288	12:48	08:41	
08.07	8	оз. Чиначьор – пер. Йилдиз (2А, 3187) (40°45'29.53", 40°59'23.07") – оз. Йилдиз – ущ. Хюсам – м.н. (40°46'12.17", 41° 0'12.48")	7,5	6:15	7:03	7:40	9:15	18:01	2619	08:46	07:03	
09.07	9	ущ. Хюсам – пер. Чьоро Пн (1А, 3120) (40°46'15.77", 41° 2'17.49") – оз. Чьоро – ущ. Ханут – м.н. (40°46'19.18", 41° 4'41.99")	9,5	6:45	7:35	7:45	13:53	19:50	2612	05:57	04:14	
10.07	10	ущ. Ханут – пер. Буюк Донеш (1Б, 3228) (40°47'16.29", 41° 5'22.19") – ущ. Давалі – м.н. (40°48'3.05", 41° 6'33.74")	9,0	6:00	6:45	7:10	9:00	18:00	2835	09:00	06:15	
11.07	11	ущ. Давалі – ущ. Пн Давалі – м.н. (40°49'13.98", 41° 8'19.17")	6,5	5:30	6:02	6:35	8:17	12:50	3347	04:33	03:34	
12.07	12	ущ. Пн Давалі – пер. Буюк Каврун (3А, 3548) (40°49'23.71", 41° 8'7.98") – ущ. Каврун – м.н. (40°49'46.11", 41° 8'12.88")	2,0	4:30	5:45	5:50	7:30	17:57	3140	10:27	09:47	

Дата	день шляху	ділянка шляху (від -до)	км	час підйому		час		час зупинки на ночівлю	висота ночівлі (м)	час в дорозі (ГГ:ХВ)	ЧХЧ (ГГ:ХВ)	погода
					групи чергових	сніданку	виходу на маршрут					
13.07	13	ущ. Каврун – пер. Сонмез (3А, 3710) (40°49'42.11", 41° 8'46.44") – льод. – м.н. (40°49'38.88", 41° 8'52.30")	1,5	4:45	5:30	6:00	7:32	20:11	3646	12:39	12:04	
14.07	14	м.н – пер. Качкарський (2А, 3690) (40°49'56.72", 41°09'15.39") – в. Качкар (1Б, 3932) (40°50'07.70", 41°09'40.63") – льод. Буюк Бузул – ущ. Мезовіт – м.н (40°51'08.32", 41°09'28.48")	9,5	4:25	5:20	5:50	7:28	19:00	3074	11:32	08:18	
15.07	15	ущ. Мезовіт – пер. Юлькеш (2А, 3600) (40°50'36.75", 41°10'00.81") – м.н (40°50'20.49", 41°10'25.47")	3,5	4:30	5:00	5:30	7:00	13:27	3373	06:27	05:57	
16.07	16	пер. Гез (3А, 3676) (40°50'34.65", 41°10'20.54") – ущ. Дюбе – м.н. (40°52'11.87", 41°13'35.24")	9,0	4:15	5:15	5:45	6:57	19:20	2540	12:23	11:04	
17.07	17	ущ. Дюбе – пер. Каргеке (н/к, 3030) (40°52'49.41", 41°13'22.24") – ущ. Булут – ущ. Кючюк Булут – м.н. (40°55'39.89", 41°13'52.22")	11,0	4:30	5:00	5:30	7:00	18:10	2961	11:10	06:14	
18.07	18	ущ. Кючюк Булут – пер. Мурзут (2А, 3260) (40°55'56.83", 41°14'14.95") – ущ. Бюлбул – оз. Ліблер – м.н. (40°56'59.14", 41°14'36.93")	7,0	5:05	5:45	6:10	7:30	17:16	2792	09:46	05:18	
19.07	19	м.н. – пер. Ліблер-Демиркапи (1Б, 3257) (40°57'30.07", 41°14'33.68") – пер. Амбаш Центр (н/к, 3157) (40°57'49.50", 41°14'36.03") – м.н. (40°58'12.75", 41°14'35.20")	5,5	5:15	5:30	6:00	6:58	17:50	2813	10:52	04:15	
20.07	20	оз. Амбаш – оз. Ергіс – ущ. Ергіс – ущ. Дурак – м.н. (41° 3'45.95", 41° 7'34.22")	21,0	5:15	5:32	6:00	7:20	17:20	714	10:05	06:51	
21.07	21	ущ. Дурак – с. Топлуджа – смт. Чамліхемсин	20,0	5:20	5:36	6:10	7:00	15:05		08:05	06:00	

Всього днів	21
Пройдено відстань	165,0 км
Середня швидкість руху	0.84 км/год
Час в дорозі	197 год 38 хв
Чистий ходовий час (ЧХЧ)	147 год 13 хв
Час затрачений на технічну роботу (включено до ЧХЧ)	62 год 26 хв
Час затрачений на “обробку” перевалу	12 год 12 хв
Сумарний перепад висот набрано	23 320 м
скинуто	10 570 м
Середня висота ночівлі	12 750 м
Всього ночівель	2 988 м
ночівель на снігу	20
Навішено перил на підйом	4
Навішено перил на спуск	32 (по 50 м) = 1 600 м
Всього	55 (по 50 м) = 2 750 м
Пройдено перевалів:	87 (по 50 м) = 4 350 м
	- 21
	3А - 3
	2Б - 1
	2А - 7
	1Б - 3
	1А - 4
	н/к - 3

4. Графік руху

день шляху	дата	№ ділянки денного переходу	ділянка шляху (від - до)	протяжність (км)	чистий ходовий час (год:хв)	характер шляху, природні перешкоди (небезпечні ділянки)	метео умови	показники GPS		примітка
								набрано (м)	скинуто (м)	
1	01.07	1	с. Гайоросу – ущ. Аксу	2,5	1:30	трава				
		2	ущ. Аксу – оз. Аксу нижнє, м.н. (40°39'7.44", 40°50'36.69")	2,0	1:25	каміння, трава				
				4,5	2:55			+596		
2	02.07	1	м.н – пер. Сефкаш (1А, 3361)	2,5	2:13	жорсткий сніг				
		2	<u>пер. Сефкаш (1А, 3361)</u> – оз. Сарпіновіт	1,0	0:43	жорсткий сніг				
		3	оз. Сарпіновіт – <u>пер. Дьорт Пн (1А, 3200)</u>	2,0	1:34					
		4	пер. Дьорт Пн (1А) – оз. Дьорт	2,0	0:50	жорсткий сніг				
		5	оз. Дьорт – ущ. Дьорт, м.н. (40°39'43.45", 40°53'13.84")	1,5	0:50	каміння, трава				
				9,0	6:10			+310	-635	
3	03.07	1	м.н. – <u>пер. Буюк Чіфте (2А, 3245)</u>	2,0	2:41	каміння, трава				
		2	пер. Буюк Чіфте (2А) – оз. Чіфте	1,0	5:21	скелі, сніжник				5 мотузок, спуск
		3	оз. Чіфте – ущ. Чіфте, м.н. (40°40'44.97", 40°53'18.55")	0,5	0:30	осипи, сніг				
				3,5	8:32			+504	-477	
4	04.07	1	ущ. Чіфте – ущ. Лівасор	2,0	1:41					
		2	ущ. Лівасор – <u>пер. Пекельні Ворота (1А, 3324)</u>	3,5	2:11	осипи, сніг				
		3	пер. Пекельні Ворота (1А) – оз. Делі	0,5	0:30	сніжник, середній осип				
		4	оз. Делі – ущ. Мал, м.н. (40°41'42.65", 40°55'50.65")	1,0	1:20	осипи, сніг				
		5	<u>“обробка”</u> пер. Верчінін	1,0	5:10					
				7,0	5:42			+623	-414	
5	05.07	1	м.н – початок перевального зльоту	0,5	1:28	середній осип, сніжник				
		2	початок перевального зльоту – <u>пер. Верчінін (2Б, 3375)</u>	0,5	6:35	скелі, сніжник				7 мотузок підйом,
		3	пер. Верчінін – перевальний цирк	0,5	3:20	скелі, сніжник				4 мотузки спуск
		4	перевальний цирк – озеро, м.н. (40°42'6.54", 40°56'36.86")	1,0	1:45	сніжник, середній осип				
				2,5	13:08			+335	-365	

день шляху	дата	№ ділянки денного переходу	ділянка шляху (від - до)	протяжність (км)	чистий ходовий час (год:хв)	характер шляху, природні перешкоди (небезпечні ділянки)	метео умови	показники GPS		примітка
								набрано (м)	скинуто (м)	
6	06.07	1	м.н – початок перевального зльоту	3,5	1:26	осип, сніг				
		2	початок перевального зльоту – пер. Верченік Сх (2А, 3433)	0,5	0:45	сніжник				
		3	пер. Верченік Сх – перевальний цирк	0,5	2:00	жорсткий сніг				3 мотузки спуск
		4	перевальний цирк – оз. Мочаш, м.н. (40°44'15.86", 40°55'55.39")	2,5	1:00	осип, сніг				
				7,0	5:11			+753	-786	
7	07.07	1	м.н – пер. Мочаш (1А, 3284)	2,2	1:42	осип, сніг				
		2	пер. Мочаш – оз. Дерін	2,3	1:08	осип, сніг				
		3	оз. Дерін – пер. Дерін (н/к, 3246)	1,0	0:35	осип, сніг				
		4	пер. Дерін – ущ. Коджетас	1,0	0:25	осип, сніг				
		5	ущ. Коджетас – пер. Буюк Татос (2А, 3423)	2,0	1:41	осип, сніг, тр. схил				
		6	пер. Татос – ущ. Татос, м.н. (40°44'31.82", 40°58'36.29") ночівля на снігу	0,5	3:10	скелі, сніжник				4 мотузки спуск
				9,0	8:41			+959	-832	
8	08.07	1	м.н – пер. Анадаг (н/к, 3301)	0,6	0:38	осип, сніг				
		2	пер. Анадаг – оз. Чиночьор	1,6	1:00	осип, сніг				
		3	оз. Чиночьор – пер. Йилдиз (2А, 3187)	0,8	0:44	осип, сніг				
		4	пер. Йилдиз – оз. Йилдиз	2,7	4:00	скелі, сніжник, великий осип				3 мотузки спуск
		5	оз. Йилдиз – ущ. Хюсам, м.н. (40°46'12.17", 41°0'12.48")	1,8	0:41	осип, трава				
				7,5	7:03			+274	-906	
9	09.07	1	ущ. Хюсам – пер. Чьоро Пн (1А, 3120)	5,5	2:34	тр. схил, осип, сніг				
		2	пер. Чьоро Пн – оз. Чьоро	1,5	0:34	осип, сніг				
		3	оз. Чьоро – ущ. Ханут, м.н. (40°46'19.18", 41°4'41.99")	2,5	1:06	тр. схил, осип				
				9,5	4:14			+551	-508	
10	10.07	1	м.н. – висяча долина	2,5	1:39	тр. схил				
		2	висяча долина – пер. Буюк Донеш (1Б, 3228)	2,0	2:27	тр. схил, осип, сніг				
		3	пер. Буюк Донеш – оз. Донеш	1,5	1:00	скелі, осип, сніг				
		4	оз. Донеш – ущ. Давалі, м.н. (40°48'3.05", 41°6'33.74")	3,0	1:09	тр. схил, осип				
				9,0	6:15			+808	-601	

день шляху	дата	№ ділянки денного переходу	ділянка шляху (від - до)	протяжність (км)	чистий ходовий час (год:хв)	характер шляху, природні перешкоди (небезпечні ділянки)	метео умови	показники GPS		примітка
								набрано (м)	скинуто (м)	
11	11.07	1	м.н – початок висячої долини	2,5	1:13	тр. схил, осип				
		2	початок висячої долини – великий осип під перевальним цирком	2,5	1:13	тр. схил, осип				
		3	осип перед перевальним цирком – перевальний цирк, м.н. (40°49'13.98", 41° 8'19.17")	1,5	1:08	осип, сніг				ночівля на снігу
		4	“обробка” перевалу Буюк Каврун, з виходом на перевальну сідловину	1,0	3:50	осип, сніг				2 мотузки підйом
				6,5	3:34			+683	-169	
12	12.07	1	м.н – <u>пер. Буюк Каврун (3А, 3548)</u>	1,0	0:50	сніг				
		2	пер. Буюк Каврун – ущ. Каврун, м.н. (40°49'46.11", 41° 8'12.88")	1,0	8:57	скелі, сніг				8 мотузок спуск
				2,0	9:47			+180	-832	
13	13.07	1	м.н – <u>пер. Сонмез (3А, 3710)</u>	1,0	11:18	скелі, сніг				18 мотузок підйом
		2	пер. Сонмез – льод. Ергоз Бузул, мульда, м.н. (40°49'38.88", 41° 8'52.30") ночівля на снігу	0,5	00:46	фірн				2 мотузки спуск
				1,5	12:04					
14	14.07	1	м.н. – перевальний зліт (40°49'55.35", 41°09'16.31")	1,3	1:15	сніг, скелі				
		2	перевальний зліт – в. Качкар (3932)	1,5	1:00	осип, сніг				
		3	в. Качкар – перевальний зліт	1,5	0:40	осип, сніг				
		4	перевальний зліт – <u>пер. Качкарський (2А, 3690)</u>	0,3	0:10	сніжник				
		5	пер. Качкарський – відкрита частина льод. Буюк Бузул	2,7	1:37	сніжник, закритий льодовик				5 мотузки спуск
		6	льод. Буюк Бузул – ущ. Мезовіт	2,7	2:54	відкритий льодовик, осип				2 мотузки спуск
		7	ущ. Мезовіт – м.н. (40°51'08.32", 41°09'28.48")	1,0	0:42	тр. схил, осип				
				9,5	8:18			+765	-1421	
15	15.07	1	м.н. – скельний острів	1,7	1:52	осип, сніжник				
		2	скельний острів – <u>пер. Юлькеш (2А, 3600)</u>	0,3	2:03	сніжник, зруйновані скелі				5 мотузок підйом
		3	пер. Юлькеш – льод. Капі	0,5	1:42	сніжник				4 мотузки спуск
		4	льод. Капі – початок перевального зльоту пер. Гез, м.н. (40°50'20.49", 41°10'25.47")	1,0	0:20	осип, сніжник				ночівля на снігу
		5	“обробка” перевалу Гез	1,2	3:12					5 мотузок
				3,5	5:57			+521	-284	

день шляху	дата	№ ділянки денного переходу	ділянка шляху (від - до)	протяжність (км)	чистий ходовий час (год:хв)	характер шляху, природні перешкоди (небезпечні ділянки)	метео умови	показники GPS		примітка
								набрано (м)	скинуто (м)	
16	16.07	1	м.н – <u>пер. Гез (3А, 3676)</u>	1,0	1:20	жорсткий мерзлий сніг				2 мотузка підйом
		2	пер. Гез - озеро	1,0	7:49	сніжник, скелі				12 мотузок спуск
		3	озеро – ущ. Дюбе (40°51'28.23", 41°11'57.57")	3,5	0:52	сніжник, бокова морена				
		4	ущ. Дюбе – м.н. (40°52'11.87", 41°13'35.24")	3,5	1:03	тр. схил, стежка				
				9,0	11:04					
17	17.07	1	м.н. – <u>пер. Каргеке (н/к, 3045)</u>	2,5	2:39	трава, каміння				
		2	пер. Каргеке – ущ. Булут	4,5	1:34	трава, каміння				
		3	ущ. Булут – ущ. Кючюк Булут	1,5	0:38	стежка, трава				
		4	ущ. Кючюк Булут – м.н. (40°55'39.89", 41°13'52.22")	2,5	1:23	трава, каміння				
				11,0	6:14			+1503	-613	
18	18.07	1	м.н. – <u>пер. Мурзут (2А, 3260)</u>	0,7	1:08	осип, сніжник				
		2	пер. Мурзут – ущ. Бюлбуль	2,3	2:40	прямовисні скелі, осип, сніжник				3 мотузки спуск
		3	ущ. Бюльбюль – оз. Ліблер	2,0	0:40	осип, сніжник				
		4	оз. Ліблер – м.н. (40°56'59.14", 41°14'36.93")	1,0	0:50	осип, стежка				
				6,0	5:18			+366	-705	
19	19.07	1	м.н. – <u>пер. Ліблер-Демиркапі (1Б, 3257)</u>	1,8	2:05	осип, сніжник				
		2	пер. Ліблер-Демиркапі – <u>пер. Амбаш Центр (н/к, 3157)</u>	2,0	1:33	осип, сніжник				
		3	пер. Амбаш Центр – м.н. (40°58'12.75", 41°14'35.20")	1,7	0:37	осип, сніжник				
				5,5	4:15			+363	-292	
20	20.07	1	м.н. – кош (початок ґрунтової дороги)	6,0	2:08	трава, каміння, стежка				
		2	кош – дачне селище	4,0	1:35	ґрунтова дорога				
		3	дачне селище – с. Топлуджа	11,0	3:08	ґрунтова дорога				
				21,0	6:51			+420	-2470	
21	21.07		м.н. – перевал	10,0	3:10	ґрунтова дорога				
		2	перевал – смт Чамліхемсин	10,0	2:50	ґрунтова дорога				
				20,0	6:09			+703	-1088	

всього 165 км

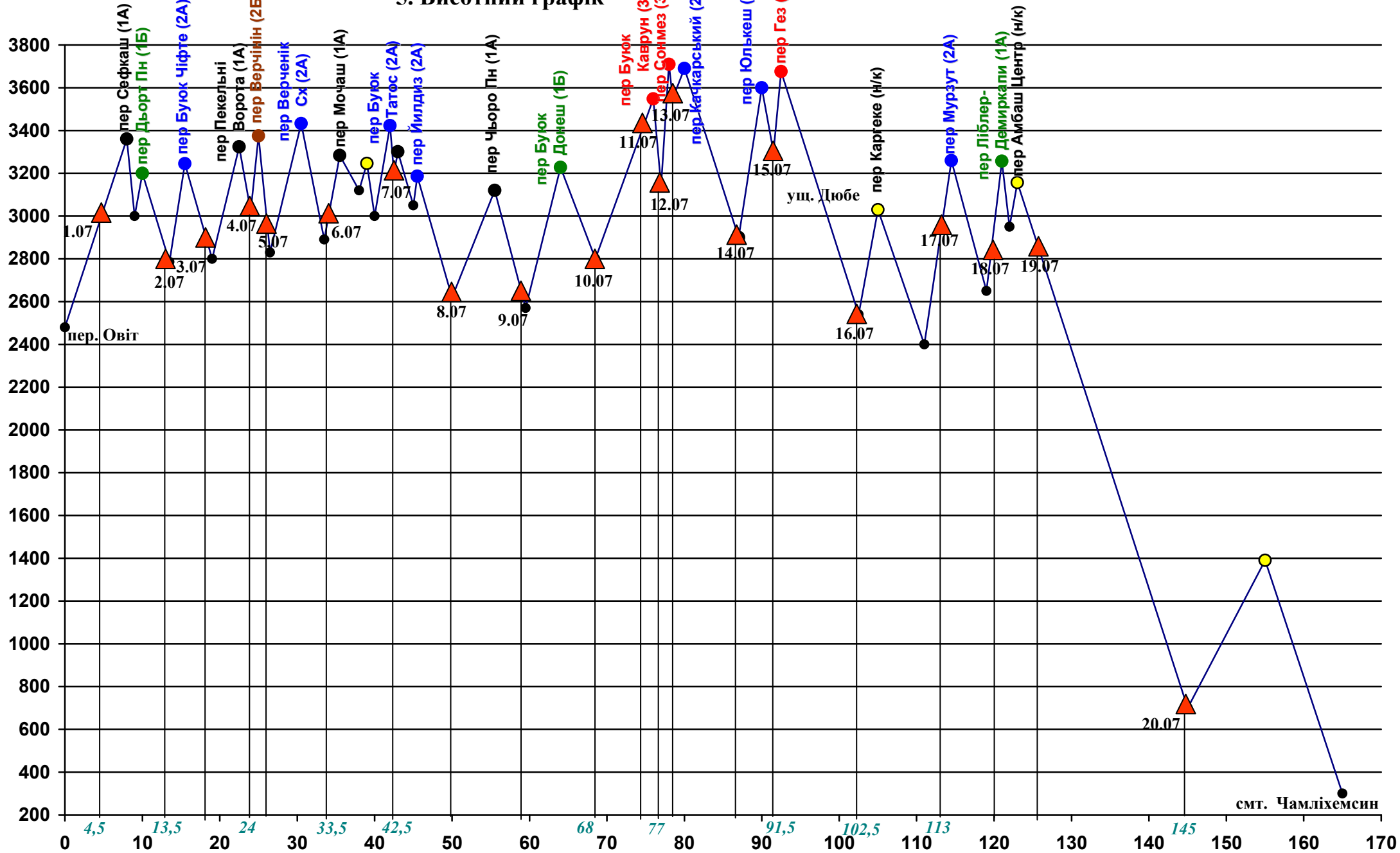
11 217

-13 398

перепад висот по GPS

24 615

5. Висотний графік

Сумарний перепад висот: 23 320 м, - (10 570 м набрано, 12 750 м скинуто); Середня висота ночівлі: 2 988 м.

6.1. перевали Сефкаш (1А, 3361 м) та Дьорт Пн (1Б, 3200 м)

*Перевал **Сефкаш** розташований у основному вододільному хребті. Веде із ущелини Аксу в ущелину Сарпіновіт (Сефкаш). З боку ущелини Аксу – сніжно-осипний з боку ущелини Сарпіновіт – сніжний. ЧХЧ підйому на перевал від автомобільної дороги Різе-Іспір – 4-5 год. ЧХЧ спуску з перевалу до озера Сарпіновіт – 1-1,5 год. Координати перевальної сідловини: 40°39'44.28", 40°50'58.73" . Першопроходження: 02.07.2016 р.*

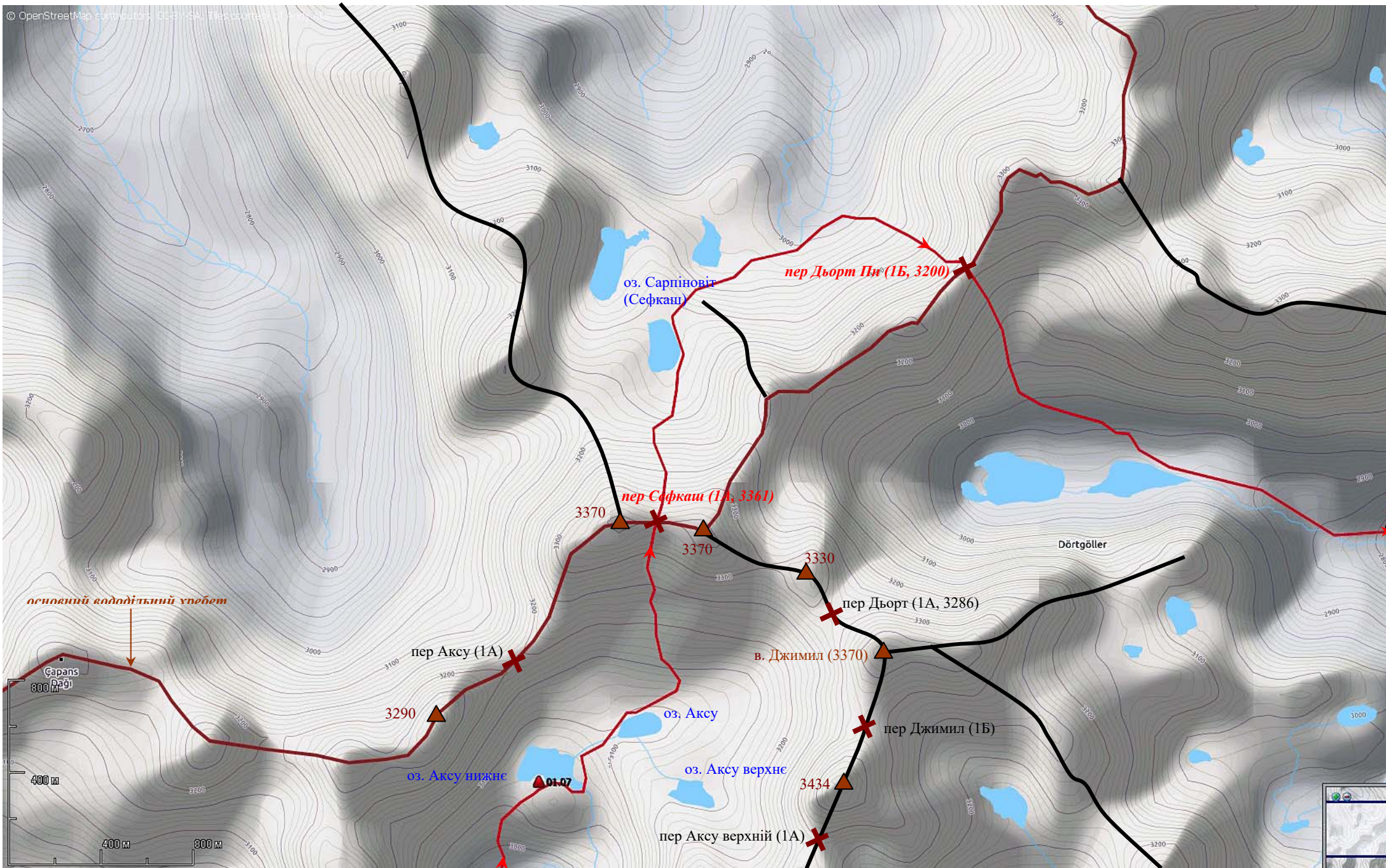
Підйом на перевал Сефкаш (1А) починається відразу від дороги Різе-Іспір. Виходити необхідно після зупинки Овіт не доїзжаючи близько кілометра до населеного пункту Гайоросу (40 37 23.41", 40 49 58.38"). Перетинаємо дорогу і розпочинаємо підйом некрутим трав'янистим схилом правого берега річки Аксу. Через 300-400 м підйому виходимо на ледь помітну стежку, яка веде вгору вздовж річки до широкого виположення долини. В кінці виположення крутий підйом середнім осипом проводить нас до озера Аксу нижнє (фото 1). Тут на невеличкому вільному від снігу майданчику південного берега озера стаємо на ночівлю (40°39'7.44", 40°50'36.69", 3065 м). З місця ночівлі відкривається гарний вид на хребет Джимил з перевалами: Сефкаш (1А) та Дьорт (1А)(фото 1). В порівнянні з минулим 2015 роком у верхів'ях дуже багато снігу (фото 1, фото 2).

Наступного дня зранку, відпочивши від безсонної ночі в дорозі, продовжуємо підйом на наш перевал. Обходимо озеро Аксу нижнє праворуч і підходимо до наступного розташованого вище озера Аксу (фото 3). Звідси на сході правіше вершини Джимил відкривається перевальна сідловина перевалу Джимил (1А) (фото 3). Залишаємо озеро Аксу праворуч від себе і по сніжникам та середньому осипу підходимо під перевальний зліт. Ми вище "баранячих лобів" перед нами, як на долоні, ділянка хребта Джимил з сідловинами перевалів Джимил (1А), Аксу верхній (1А) і Кючюк Овіт (1Б) та схованим за "баранячими лобами" озером Аксу верхнє (фото 4). Перевальний зліт – сніжний (фото 5, фото 6), крутизною у нижній та середній частинах 25°-30°, у верхній 30°-35°. Вихід на саму перевальну сідловину останні 10 м проходить праворуч по ходу руху зруйнованим скельним ребром. Перевальна сідловина неширока (фото 7), не придатна для ночівлі, вода відсутня. Тур складено з великих брил по лівий бік, під стіною. З перевалу на півдні гарно проглядає перевальний зліт перевалу Кючюк Овіт (1Б) (фото 7). Підйом на перевал Сефкаш (1А) від початку перевального зльоту зайняв 40 хв.

Спуск з перевалу у напрямку озера Сарпіновіт (фото 8) суцільними сніжниками, у верхній частині під самою перевальною сідловиною ~50 м крутизна до 35°. На спуску йдемо по лінії падіння води забираючи праворуч. Далі крутизна не рівномірна спуск проходить каскадом висячих терас з максимальною крутизною до 30°. При проходженні перевалу мотузки не використовувались стан снігу дозволяв йти по набитих сідцях в три такти.

*Перевал **Дьорт Північний** розташований у основному вододільному хребті. Веде із ущелини Сарпіновіт в ущелину Дьорт. З боку ущелини Сарпіновіт – сніжний, з боку ущелини Дьорт – сніжно-осипний.
 ЧХЧ підйому на перевал від озера Сарпіновіт – 1-1,5 год.
 ЧХЧ спуску з перевалу до озера Дьорт – 1-1,5 год.
 Координати перевальної сідловини: 40°40'21.12", 40°51'56.17".
 Першопроходження: 02.07.2016 р.*

Підхід до перевалу від озера Сарпіновіт проходить без значного скиду та набору висоти. Схили крутизною до 25°, траверс по сніжником, скельні виходи не значні обходяться без проблем. Траверсом підходимо на початок суцільно сніжного перевального зльоту. Перевальний зліт – широкий кулуар з пологими бортами. У верхній частині перевального зльоту сніг відсутній. Тут підйом проходить дрібним осипу, максимальна крутизна на підйом 35°. Сідловина перевалу широка сніжно-осипна (фото 9), придатна для ночівлі, є джерело води в 10 м з боку ущелини Дьорт. Спуск з перевальної сідловини в ущелину Дьорт у верхній частині по дрібному осипу ~50 м крутизною 30°, далі починається сніжник. Сніжником вниз зміщуючись трішки праворуч в напрямку "баранячих лобів", які обходимо ліворуч. Далі косий траверс з виходом у нижню частину озера Дьорт. Нижня частина траверсу проходить трав'янистим схилом втиканому великою кількістю середнього каміння (фото 10). Вздовж озера на лівому березі місцями зустрічається стежка. Спустившись до озера продовжуємо спуск ущелиною Дьорт лівим берегом річки до місця ночівлі (40°39'43.45", 40°53'13.84") (мал. 4).

Мал 3. Мапа околиць перевалів Сефкаш (1А) та Дьорт Північний (1Б).

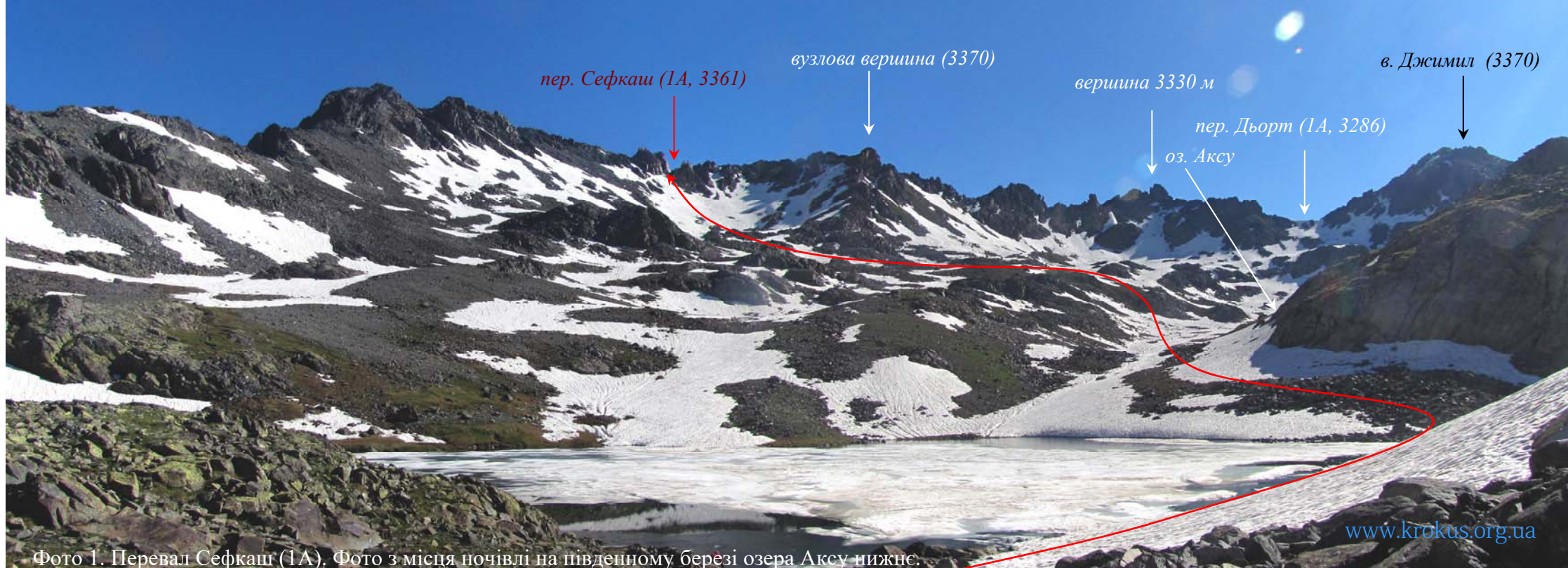

Фото 1. перевал Сефкаш (1А). Фото з місця ночівлі на південному березі озера Аксу нижче.

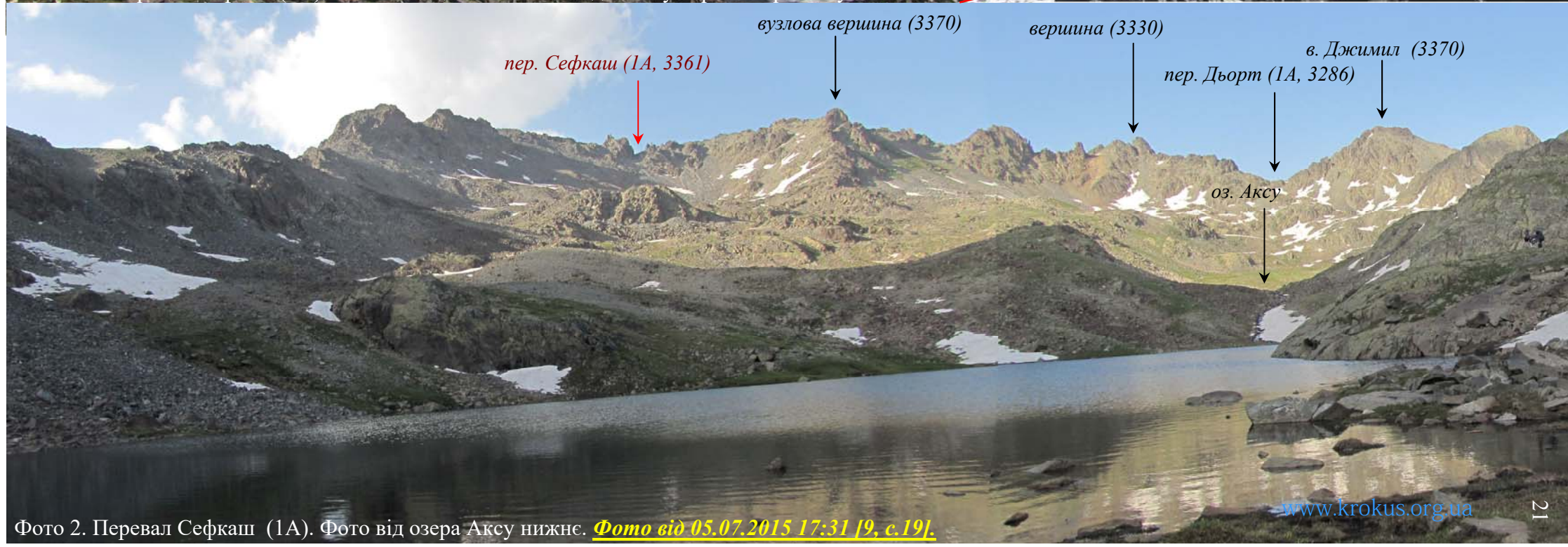

Фото 2. перевал Сефкаш (1А). Фото від озера Аксу нижче. **Фото від 05.07.2015 17:31 [9, с.19].**

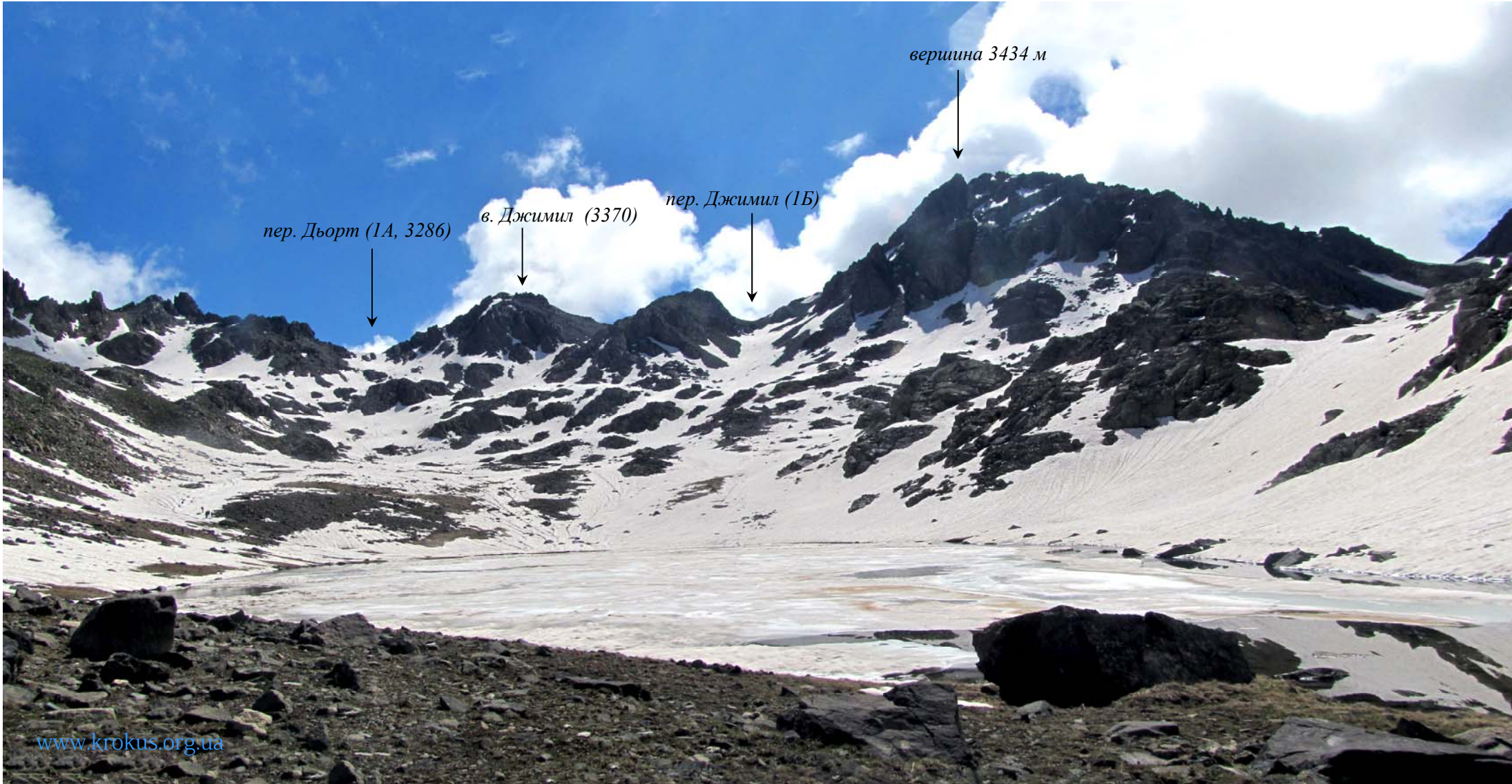

Фото 3. Озеро Аксу.

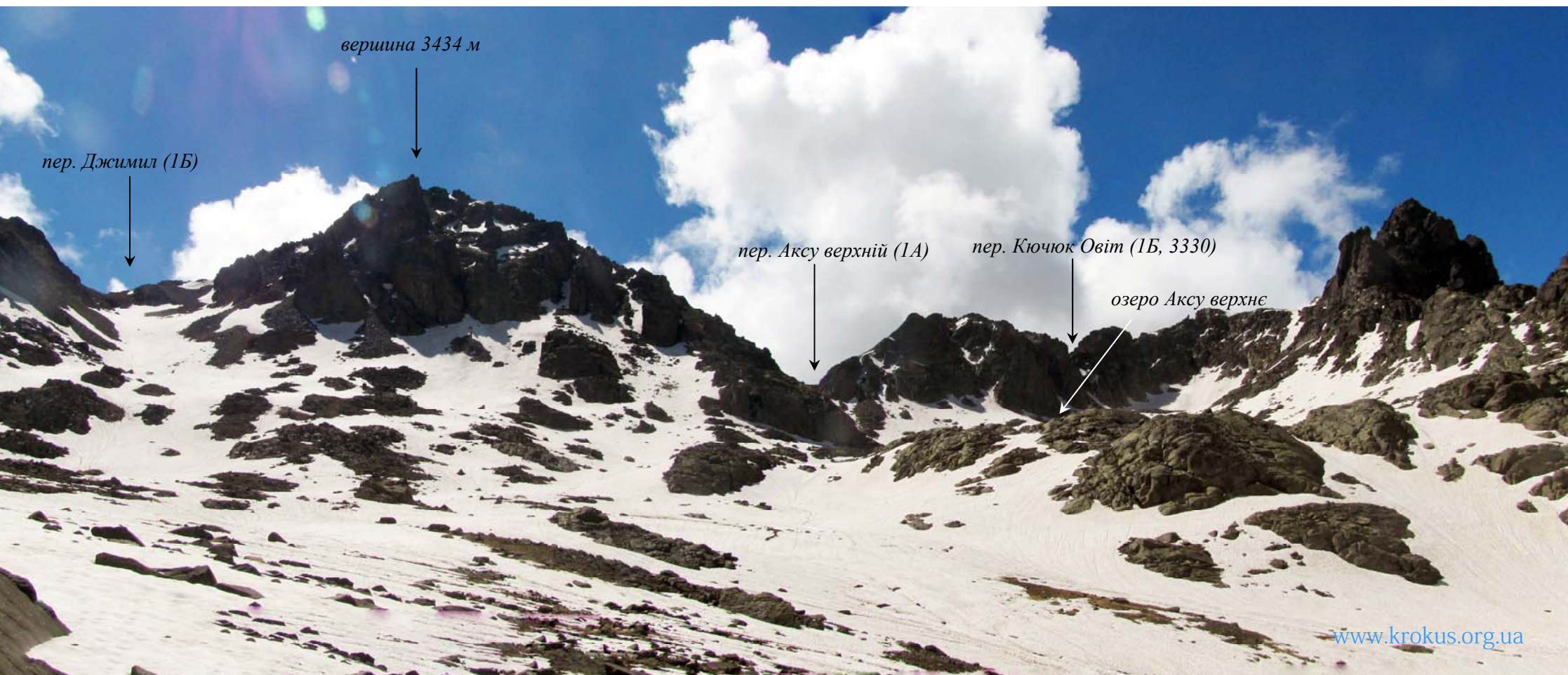

Фото 4. перевал Кючюк Овіт (1Б). Фото з-під перевального зльоту перевалу Сефкаш (1А).

Фото 5. перевал Сефкаш (1А). Фото від озеро Аксу нижнє. Зум 10Х.

Фото 6. Підйом на перевал Сефкаш (1А).

Фото 7. Група на перевалі Сефкаш (1А).

Фото 8. Спуск з перевалу Сефкаш (1А). Озеро Сарпіновіт.

Фото 9. Група на перевалі Дьорт Північний (1Б).

Фото 10. Спуск з перевалу Дьорт Північний (1Б). Озеро Дьорт.

6.2. перевал Буюк Чіфте (2А, 3245 м)

*Перевал **Буюк Чіфте** розташований у південному відрозі основного вододільного хребта. Веде із ущелини Дьорт в долину Чіфте. З боку ущелини Дьорт – осипний. З боку долини Чіфте – скельно-сніжний.*

ЧХЧ підйому на перевал з ущелини Дьорт – 2,5-3,5 год.

ЧХЧ спуску з перевалу до озера Чіфте – 5-6,5 год.

Координати перевальної сідловини: 40°40'13.99", 40°53'26.96".

Першопроходження: 03.07.2016 р.

Навпроти місця ночівлі (40°39'43.45", 40°53'13.84") є зручна переправа по камінню на лівий берег річки. Переправившись робимо коротку розвідку шляху підйому до перевалу і з'ясуємо, що зручніше не спускатись вздовж річки до початку кулуару, який веде до перевалу Буюк Чіфте (2А). А підійти до нього траверсом лівого борту ущелини Дьорт (фото 11). Піднімаємось по травянисто-камяному схилу крутизною до 25°. У верхній частині підйому трав'янисті ділянки міняються довгі язика сніжників. Перевальна точка добре проглядається – це сніжна сідловина, що є досить очевидною найнижчою точкою в хребті (фото 12). У верхній частині кулуар виводить до скельного бастіону, який обходимо зліва по х.р. (фото 13). Схил у цій частині сніжний, крутизна зростає до 30°. Стан снігу дозволяє йти по набитих першим учасником сходах, не використовуючи мотузки.

Перевальна сідловина камяниста, вузька, непридатна для ночівлі, води немає. Тур складаємо по центру сідловини. Оглянувши спусковий кулуар, починаємо готувати мотузку – як і прогнозувалось, на спуску без них не обійтись.

Перша мотузка кріпиться за розхідну петлю на скельний виступ на сідловині. Спуск досить цікавий – скелі крутизною до 80°, на 50 метрах першої мотузки - дві ділянки з нависаннями, кілька притисків і маятників на 1,5-2 метра (фото 17). Трапляється живе каміння, перший учасник максимально розчищає від нього шлях. Зісмикується мотузка останнім учасником, на перевалі залишаємо розхідну петлю.

База другої мотузки знаходиться в захищеному скельним виступом місці на дні кулуару. Мотузку кріпимо за скельний відкол, підстраховуючи скельним гаком. Кулуар у верхній частині цієї мотузки звужується до 1 метра, спуск досить незручний, рюкзаки з навішеними зовні килимками в цій ділянці підклинює. Спуск проходить по сніжнику, крутизною 50° (фото 18), в нижній частині мотузки – скельне нависання висотою 2-3 метри. Останній учасник організовує систему зісмикування на гаку. Спуск останнього і зісмикування - через здвоєну мотузку.

Третя мотузка кріпиться на два френди та вертикальний скельний гак на правому по х.р. борту кулуару – це дозволяє прикритися від каміння з першої мотузки. Спуск йде по сніжнику на дні кулуару, крутизною до 40°. Останній учасник спускається без рюкзака з нижньою страховкою, збираючи проміжні точки на фірнових якорях, проставлені передостаннім учасником.

Четверта мотузка кріпиться на зблоковані петлею фірнові якорі. Кулуар розширюється і виположується до 35°. На усій довжині мотузки схил сніжний. Останній учасник спускається без рюкзака з нижньою страховкою, збираючи проміжні точки на фірнових якорях, проставлені передостаннім учасником.

П'ята мотузка кріпиться на зблоковані петлею фірнові якорі, схил сніжний, крутизною 30-35°, кулуар розширюється до 5-6 метрів. Зісмикування мотузки – аналогічно попередній.

Після закінчення п'ятої мотузки схил виположується до 30°, стан снігу і безпечний винос кулуару дозволяє далі продовжувати спуск без використання

мотузок. Група збирається на ділянці сильно зруйнованих скель правіше по х.р. від дна кулуару.

На ночівлю стаємо біля останніх озер перед спуском в долину Лівасор (40°40'44.97", 40°53'18.55") (фото 24), це близько 30 хвилин ходу від початку перевального цирку.

- **1 мотузка** (50 м) кріпиться розхідною петлею за скельний виступ. Скельний схил крутизною 80°, присутні нависання, маятники і прижими. Зісмикується останнім учасником, який спускається по здвоєній мотузці. n=1.

- **2 мотузка** (50 м) база – розхідна петля на скельному відколі. Кулуар у верхній частині вузький, місцями - 1 метр, сніжно-скельний, крутизною 50°. В нижній частині скельне нависання. Спуск останнього і зісмикування - через здвоєну мотузку. n=1. Залишили скельний гак.

- **3 мотузка** (50 м) кріпиться на два френди та вертикальний скельний гак на правому по х.р. борту кулуару, який прикриває базу від каміння. Спуск йде по сніжнику крутизною до 40°. Останній спускається без рюкзака з нижньою страховкою. n=4.

- **4 мотузка** (50 м) кріпиться на заблоковані петлею фірнові якорі. Кулуар сніжний, до 35°. Останній спускається без рюкзака з нижньою страховкою. n=3.

- **5 мотузка** (50 м) кріпиться на заблоковані петлею фірнові якорі. Кулуар сніжний, до 30°. Останній спускається без рюкзака з нижньою страховкою. n=3.

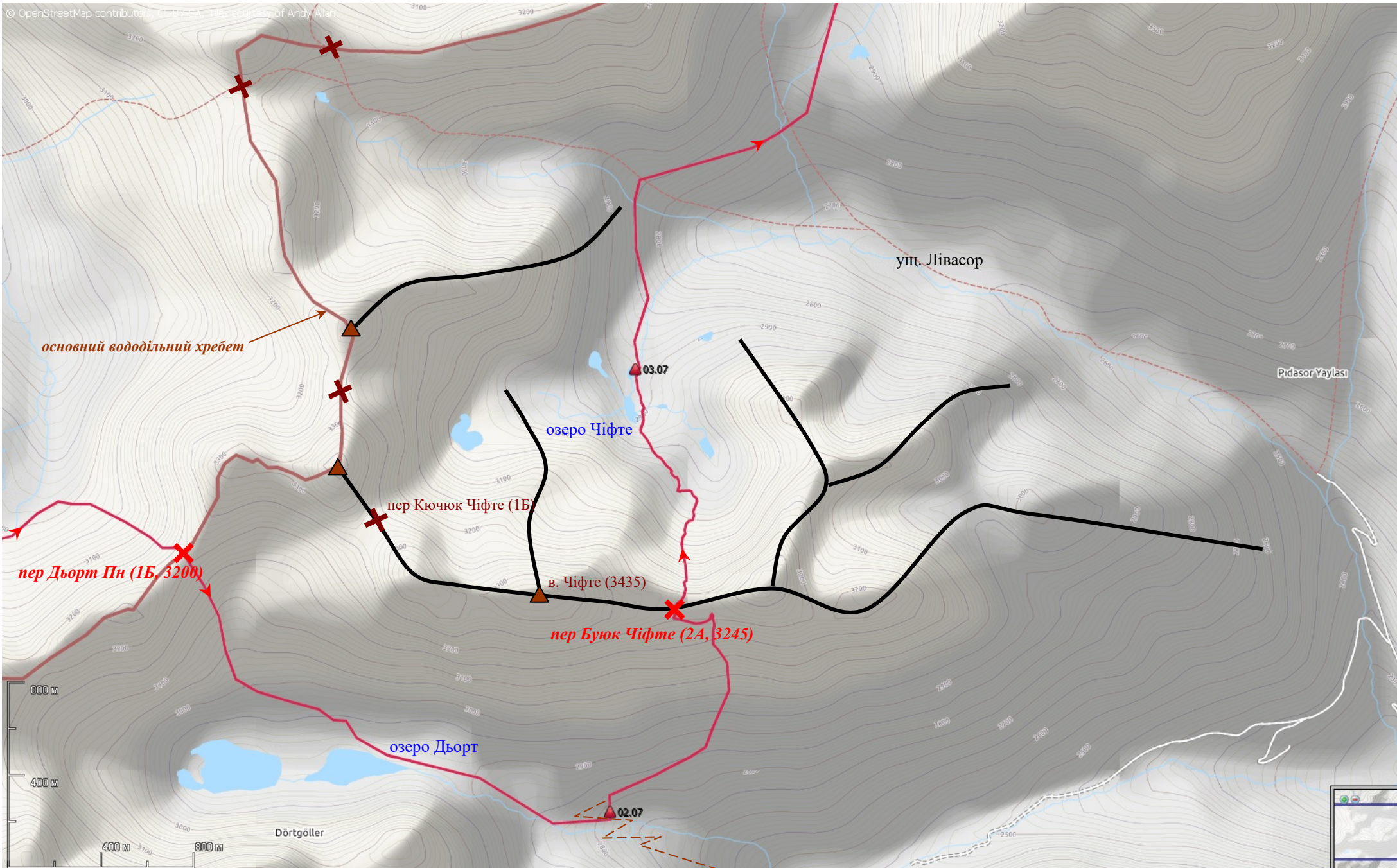
Всього на спуск.

Пройдено 5 мотузок загальною довжиною 250 метрів. L=400 м. n=12.

Рекомендації:

○ Спорядження:

- скельний гак, набір – 5 шт.;
- молоток скельний – 1 шт.;
- розхідна 8 мм мотузка довжиною 5 метрів;
- якір сніжний – 5 шт.;
- короткі, середні та довгі петлі – 8 шт.;
- рації – 3 шт.;

Мал 4. Мапа місцевості навколо перевалу Буюк Чіфте (2А).

Фото 11. перевал Буюк Чіфте (2А) з боку ущелини Дьорт.

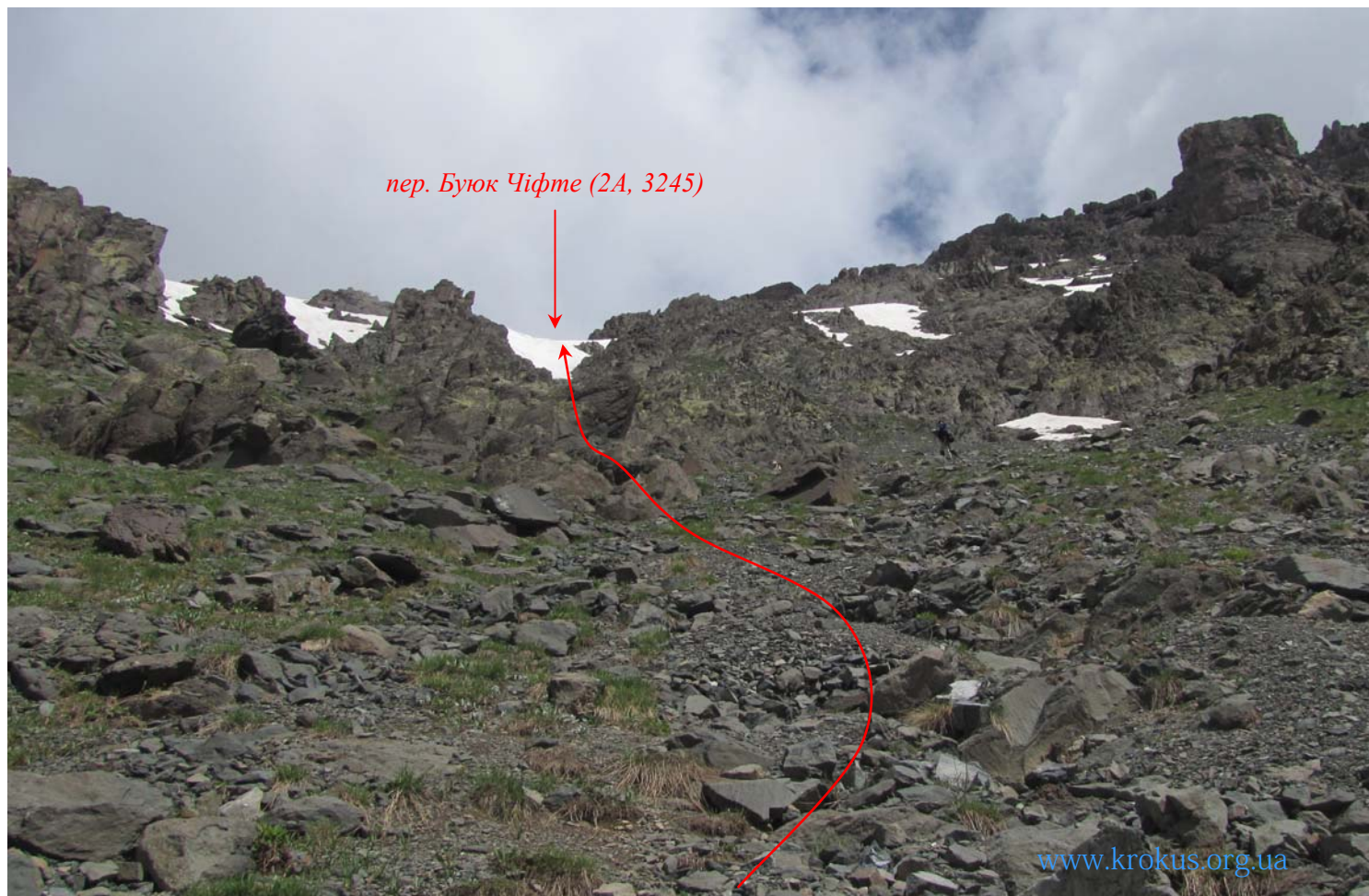

Фото 12. Перевальна сідловина перевалу Буюк Чіфте (2А).

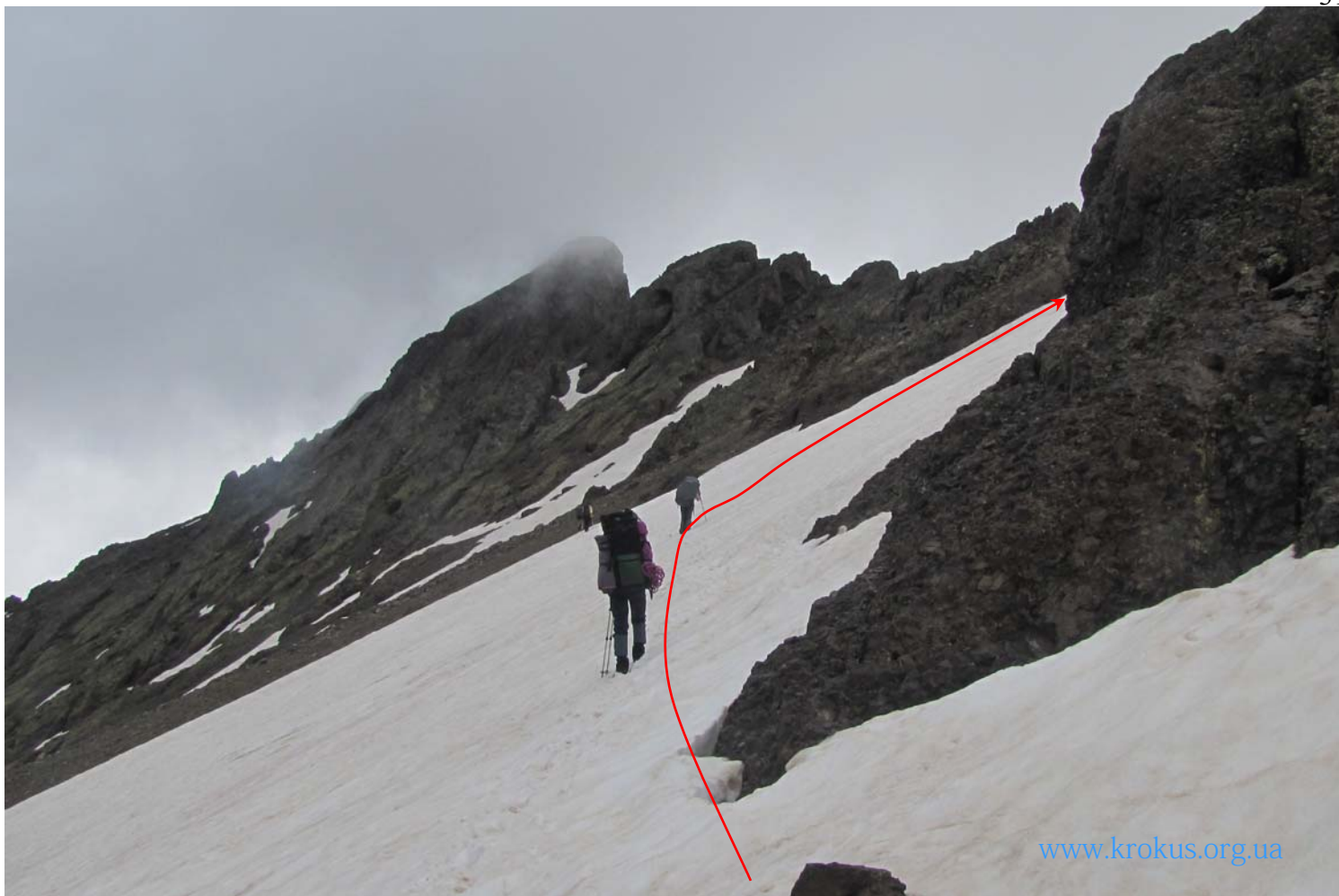

Фото 13. Підйом до перевальної сідловини перевалу Буюк Чіфте (2А).

Фото 14. Група на перевалі Буюк Чіфте (2А).

www.krokus.org.ua

www.krokus.org.ua

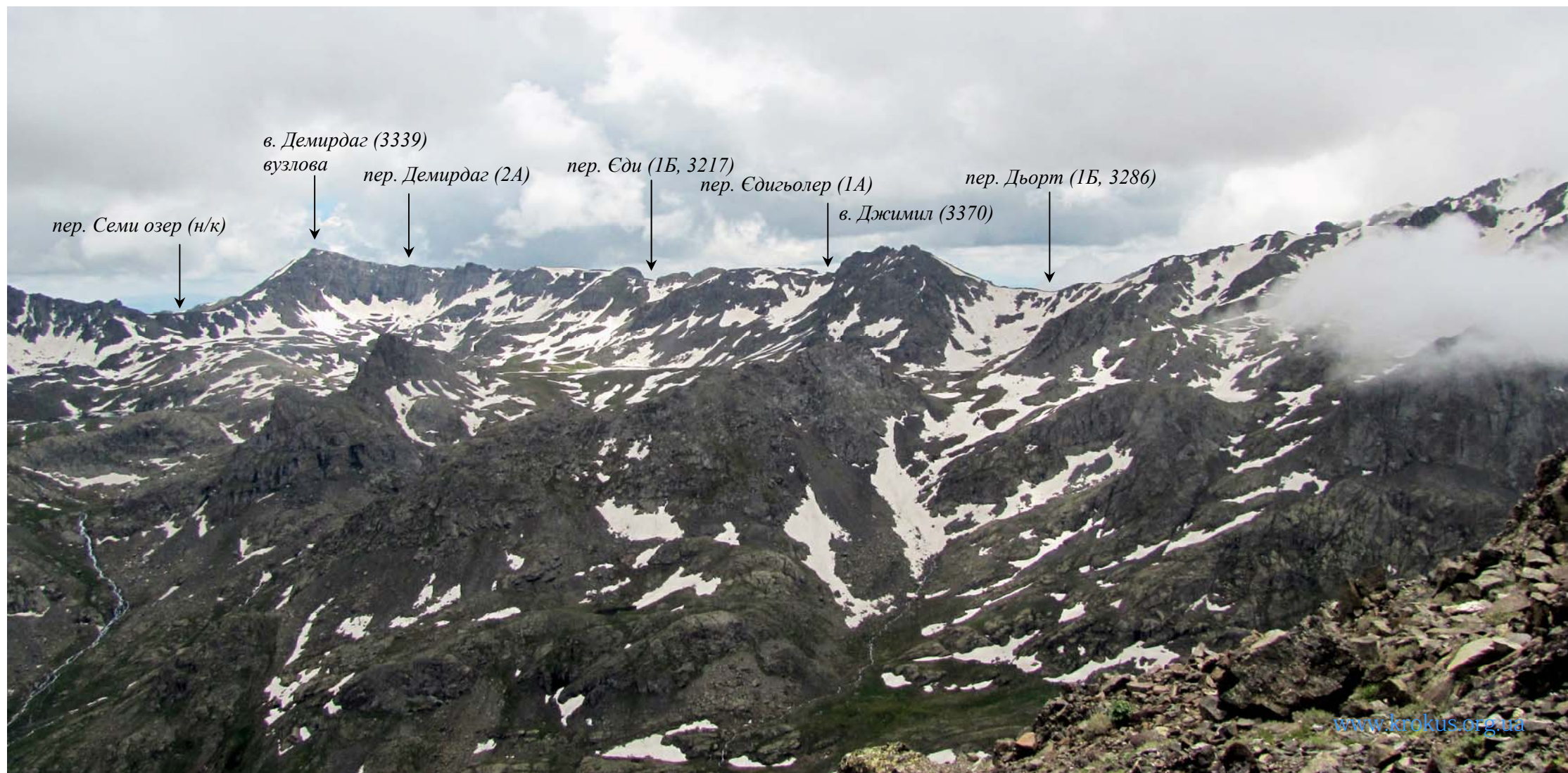

Фото 15. Хребет Джимил. Фото з перевалу Буюк Чіфте (2А).

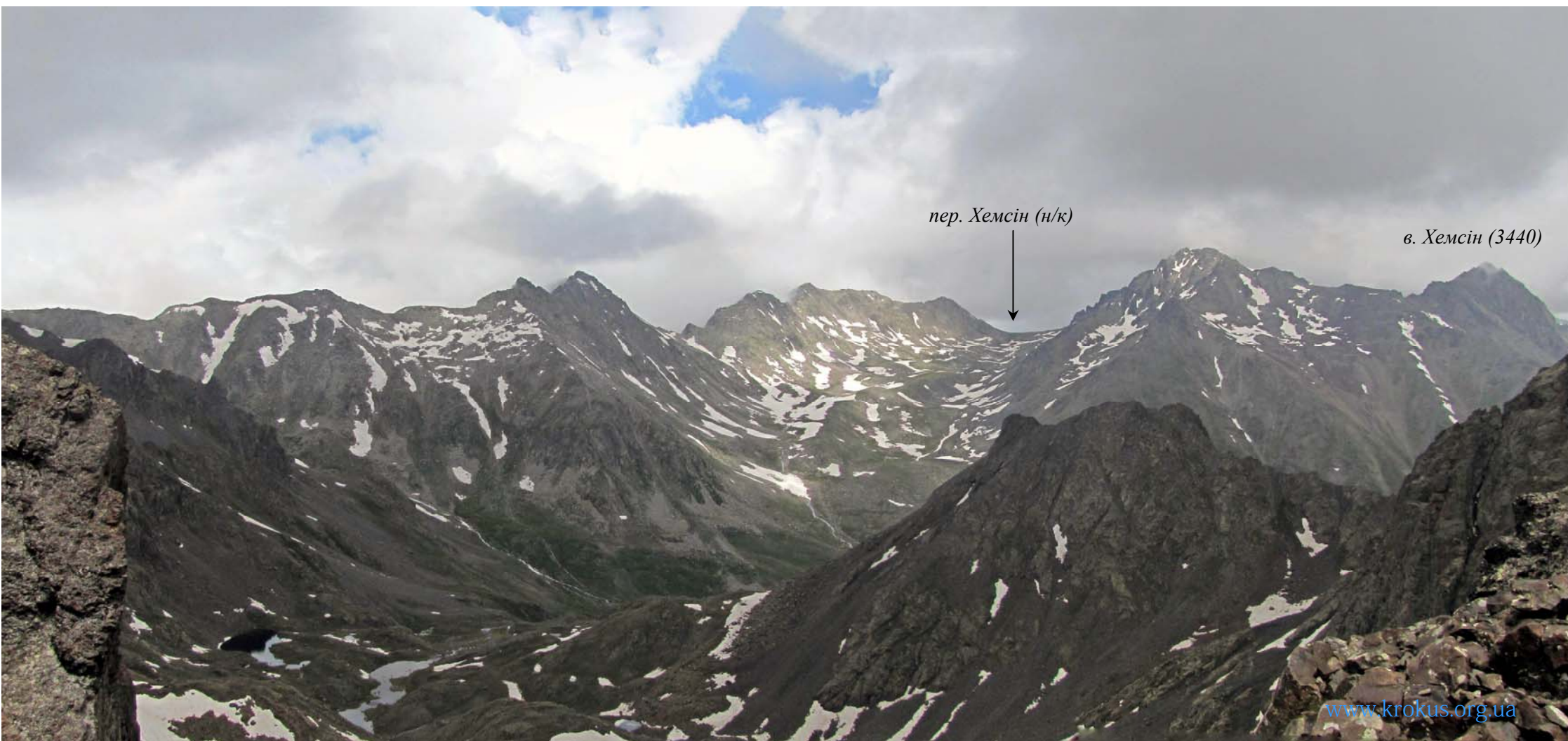

Фото 17. Верхів'я долини Лівасор. Фото з перевалу Буюк Чіфте (2А).

Фото 17. Спуск с перевалу Буюк Чіфте (2А). Перша мотузка.

Фото 18. Спуск с перевалу Буюк Чіфте (2А). Друга мотузка.

Фото 19. Спуск с перевалу Буюк Чіфте (2А). Четверта мотузка.

Фото 20. Спуск с перевалу Буюк Чіфте (2А). П'ята мотузка.

Фото 21. Перевал Буюк Чіфте (2А).

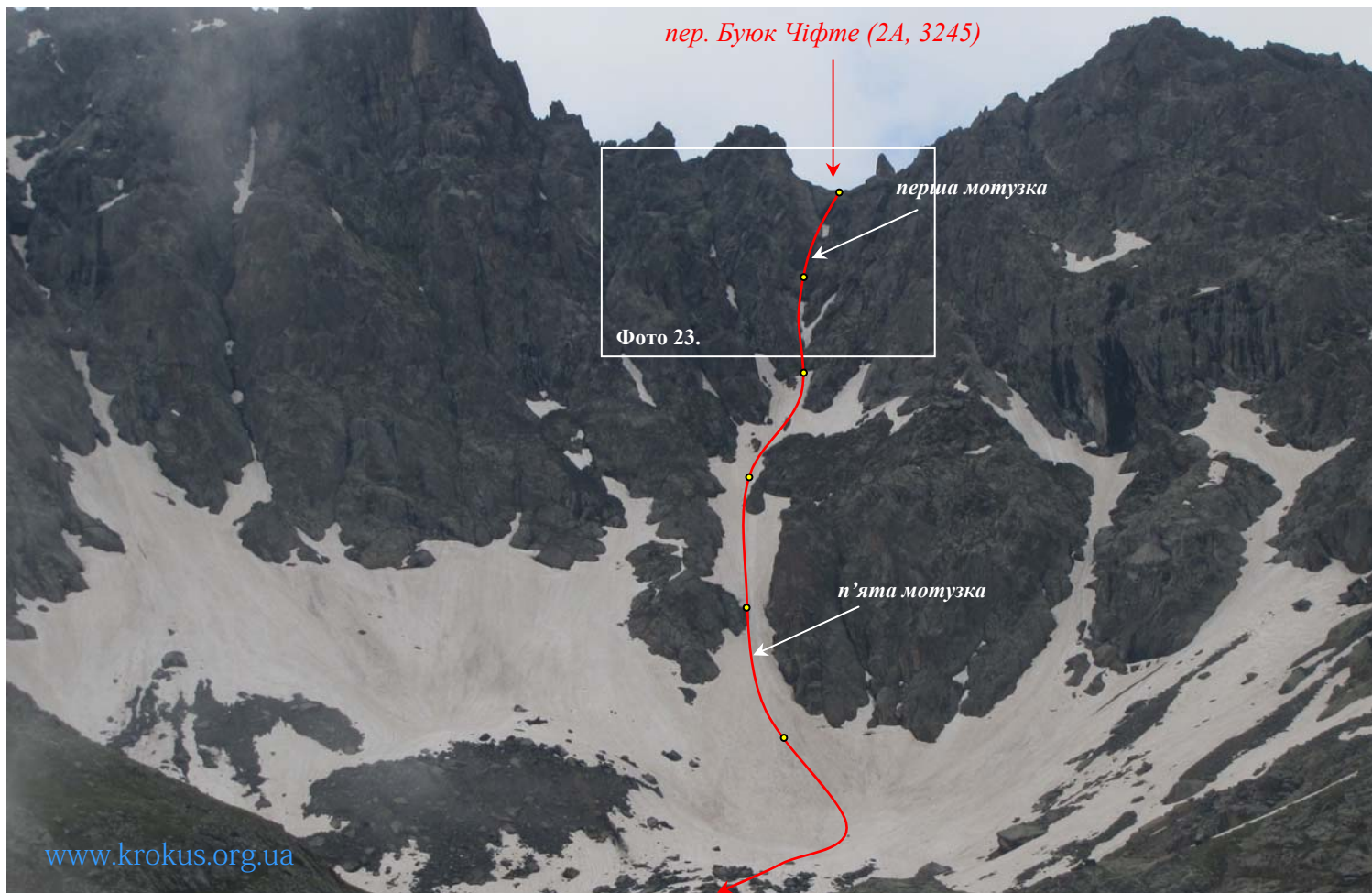

Фото 22. Перевал Буюк Чіфте (2А). Зум 10Х.

Фото 23. Верхня частина перевального зльоту перевалу Буюк Чіфте (2А). Зум 20Х.

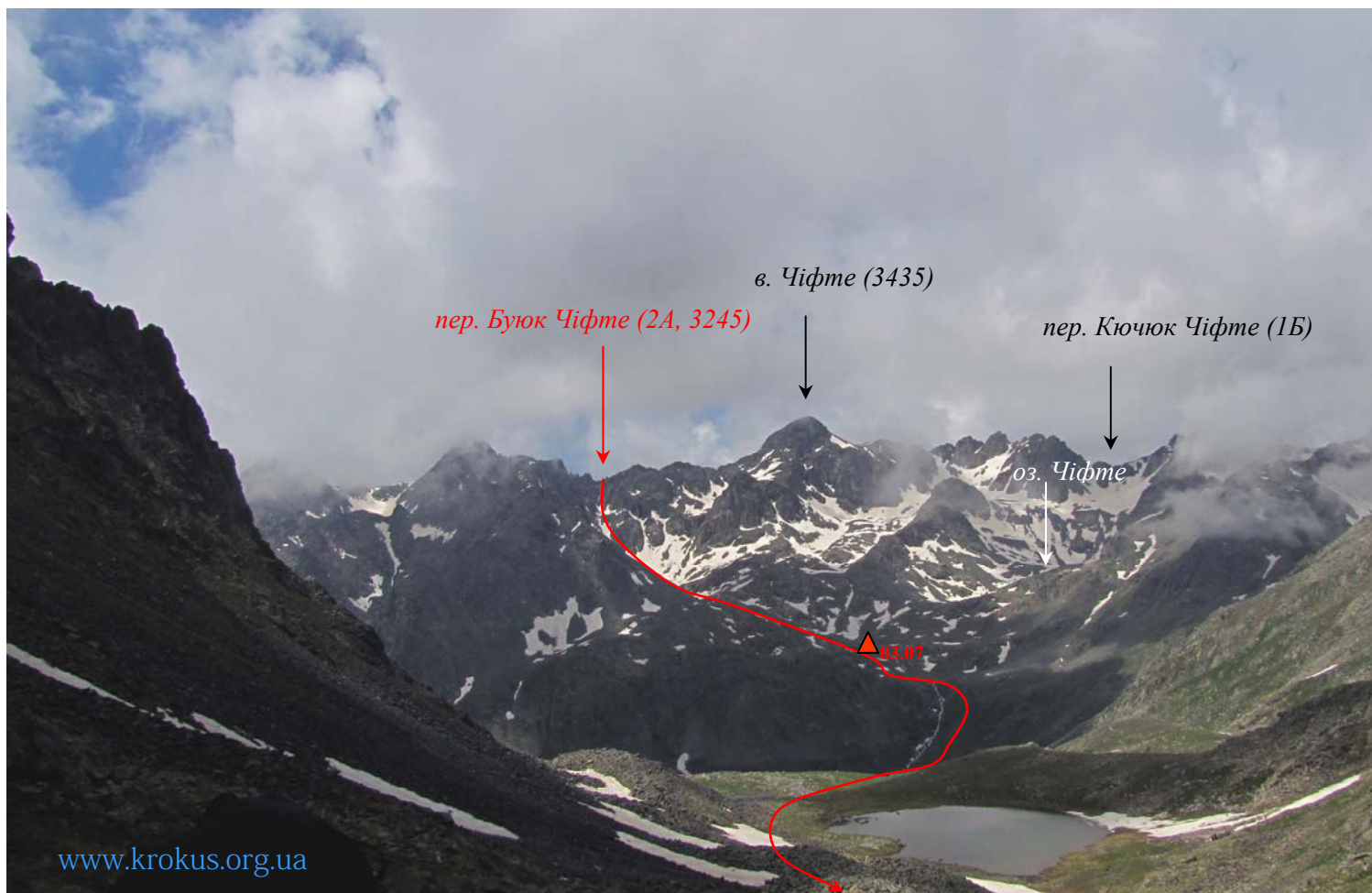

Фото 24. Хребет Чіфте. Фото з боку ущелини Лівасор.

6.3. Перевал Пекельні Ворота (1А, 3324 м)

*Перевал **Пекельні Ворота** розташований в південному відрозі основного вододільного хребта. Веде із ущелини Лівасор в ущелину Мал. З боку ущелини Лівасор – сніжний. З боку ущелини Мал – сніжно-осипний.*

ЧХЧ підйому від озера в ущелині Лівасор – 1-1,5 год.

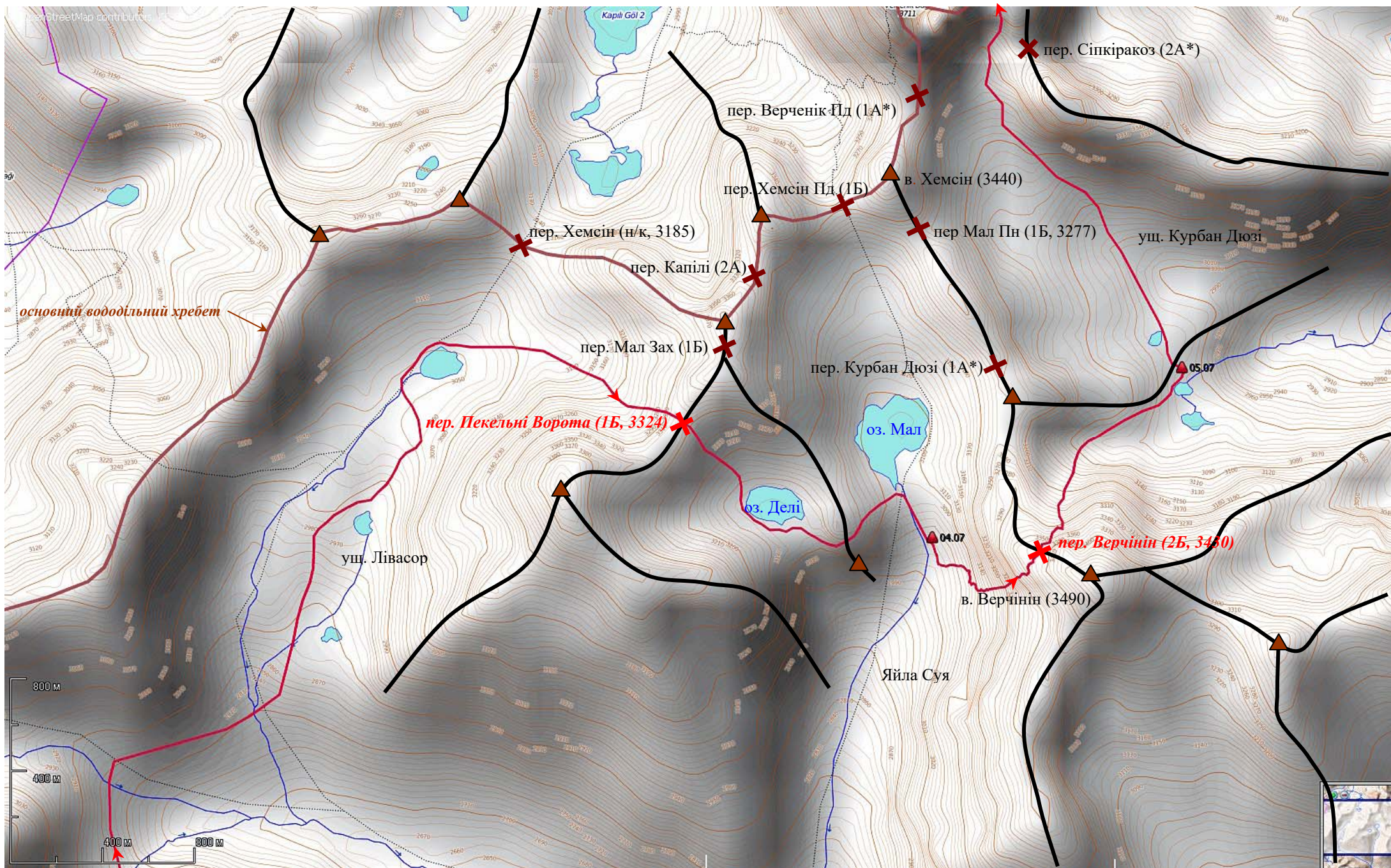
ЧХЧ спуску з перевалу до озера Делі – 1-1,5 год.

Координати перевальної сідловини: 40°41'58.86", 40°55'3.79".

Першопроходження: 04.07.2016 р.

Від місця ночівлі біля озера Чіфте (40°40'44.97", 40°53'18.55") (Мал. 4) трав'янистим схилом лівого берега струмка Лівасор піднімаємось на широке виположення долини. Попереду прямо по ходу руху відкривається низька широка сідловина перевалу Хемсін (н/к), нашого перевалу не видно він праворуч за рогом. На початку виположення серед буйно квітучих альпійських лук тепле проточне озеро. Навколо, рівні майданчики під намети – прекрасне місце для ночівлі. Залишаємо озеро праворуч, приходимо ще близько кілометра і підходимо до наступного озера (Мал. 5). Альпійські луки залишилися далеко позаду, попереду лише язики сніжників та острівці середнього осипу. Ущелина плавно повертає вправо. Ліворуч від нас залишилась сідловина перевалу Хемсін (н/к) (фото 25). Рухаємось до перевального цирку дном ущелини з виходом за потреби на правий по х. р. схил. Перевал знаходиться по центру навколо входу в цирк. Характерна ознака перевалу за якою він названий дві великі вертикальні скелі що асоціюються з воротами (фото 26).

Підйом на перевал по сніжнику (крутизна до 30°), останні 15 м по скелям і осипу. Перевальна сідловина не широка (фото 27), для ночівлі не придатна, води не має. Перевальний тур спорудили по центру перевальної сідловини. З перевалу на сході, в бік спуску видно вершину Верчінін (3490) та наш наступний перевал Верчінін (2Б) (фото 28). Спуск середнім осипом, схил крутизною 20°-25° близько 300 м, потім пологий сніжник в напрямку озера Делі. Від озера Делі до початку підйому на перевал Верчінін (2Б) прямий спуск вниз вздовж витікаючого з нього струмка. Але ми вирішили огледіти шлях підйому на наступний перевал Верчінін (2Б) з боку озера Мал. Тому залишаємо озеро Делі ліворуч і піднімаємось на невисокий скельний гребінь між озерами Делі та Мал. Звідси як на долоні перевал Хемсін Південний (1Б), вершина Верченік (3711) та хребет Верчінін від вершини Хемсін (3440) до вершини Верчінін (3490). Надалі тримаємо шлях вниз-вправо через крупний осип у напрямі зелених трав'янистих майданчиків поміж скельних виходів "баранячих лобів" нижче озера Мал. Спустившись до зручного для ночівлі рівного трав'янистого майданчика (40°41'42.65", 40°55'50.65") поставили намет для ночівлі. Це в 300-ох метрах вище початку підйому на перевал Верчінін (2Б).

Мал 5. Мапа місцевості навколо перевалу Пекельні Ворота (1А).

Фото 25. Підйом на перевал Пекельні Ворота (1А).

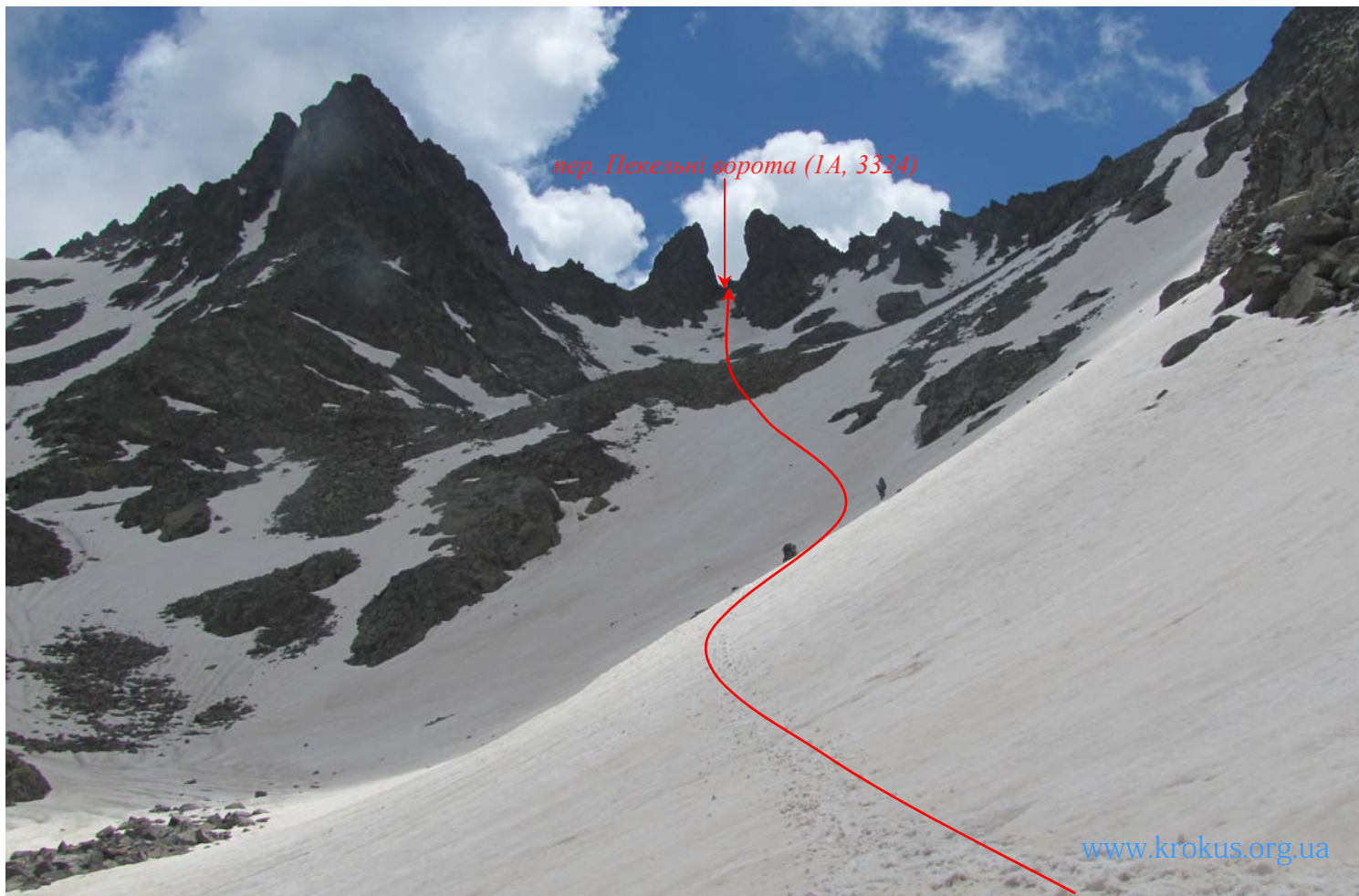

Фото 26. перевал Пекельні Ворота (1А).

Фото 27. Група на перевалі Пекельні Ворота (1А).

Фото 28. Вершина Верчінін. Фото з перевалу Пекельні Ворота (1А).

Фото 29. Перевал Пекельні Ворота (1А) з боку озера Делі.

Фото 30. Перевали основного вододільного хребта.

Фото 31. Перевали основного вододільного хребта від озера Мал. [Фото від 06.08.2015 15:04.\[9, с. 37\].](#)

6.4. перевал Верчінін (2Б, 3375 м)

*Перевал **Верчінін** розташований в хребті Верчінін, південному відрозі вершини Хемсін (3440) основного вододільного хребта. Веде із ущелини Мал (яйла Суя) в ущелину Курбан Дюзі. З боку ущелини Мал – сніжно-скельний. З боку ущелини Курбан-Дюзі – скельно-сніжний.*

ЧХЧ підйому від яйли Суя в ущелині Мал – 8-9 год.

ЧХЧ спуску з перевалу до озера в ущелині Курбан-Дюзі – 5-6 год.

Координати перевальної сідловини: 40°41'40.64", 40°56'09.38".

Першопроходження: 05.07.2016 р.

Місце ночівлі знаходилось в 300-ох метрах вгору по ущелині від входу в перевальний кулуар (40°41'42.65", 40°55'50.65", 3022 м). Безпосередньо в місці виходу кулуару в ущелину неподалік від річки є рівні місця під намет. Проте ми ночували вище, не бачачи резону скидати висоту. На “обробку” перевалу виходили траверсом 250-300 метрів осипного схилу. Координати входу в підйомний кулуар - 40°41'42.80", 40°55'57.45". Оскільки планувалося першопроходження, вхід в підйомний кулуар здійснювався при візуальному контролі спостерігача, який знаходився в ущелині, навпроти вершини. Ватро зауважити, що з дна ущелини на ділянці 200-250 метрів починаються 3 підйомні кулуари (фото 32). Лівий кулуар веде на перевал на 400 метрів лівіше вершини, центральний виводить на перевал Верчінін (2Б), а правий – на безіменний перевал правіше від вершини Верчінін. Вершина з початку підйому не проглядається, вхід в кулуар рекомендуємо здійснювати з допомогою спостерігача, а в умовах обмеженої видимості (туман) – по треку навігатора.

Підйом. Нижня частина кулуару – дрібний та середній осип крутизною до 30°-35°, близько 200-300 метрів метрів, проходиться без мотузок, під час руху варто запобігати спуску “живих” каменів та ділянок осипу на учасників, що рухаються нижче. При підході до сніжної ділянки кулуару шлях підйому перегороджують дві скельні стінки 4-5 метрів, крутизною 70-80°. Їх обходимо зліва по зруйнованим скельним виходам, крутизна окремих ділянок до 35°. За умови несприятливої погоди, обледенілих скель, цю ділянку варто проходити по навішеним мотузкам. Підійшовши під скельний бастион, вирішуємо, що саме звідси вранці варто починати підйом. На базі може зібратися вся група – місце захищене від каміння. З цієї точки над нами видно 150 метрів сніжного кулуару, на поверхні якого багато осипного матеріалу. Кидаємо вниз першу мотузку – при підйомі з рюкзаками з нею буде легше і безпечніше.

Друга мотузка по снігу перетинає кулуар до його лівого борту, який більш захищений від каміння. Далі – рух вздовж ранткльофту до кінця мотузки (фото 34). Проміжні точки на фірнових якорях, базу організуємо на двох фірнових якорях, зблокованих компенсуючою петлею. Під час руху першого (а, очевидно, й інших учасників) на ділянці маятника при перетині кулуару, мотузка скидає камені, що лежать на снігу, страхуючому варто бути обачним.

Третя мотузка спершу проходить вздовж лівого по х.р. ранткльофту, під стіною (фото 36). Рух досить зручний, шлях прокладаємо по сніжному ребру вздовж ранткльофта. На усій довжині мотузки сніжник густо всипаний камінням, уникнути його скидання мотузкою повністю, під час руху учасників, проблематично. На нижніх мотузках варто бути уважними. Попереду під лівим бортом видно гарне місце для бази, тому продовжуємо рух в тому ж напрямку. Крутизна зростає до 40°.

На цій ділянці на проміжні точки ставимо фірнові якорі (фото 35). Базу робимо у великому ранткльофті зліва по х.р. Тут, після витоптування місця, може безпечно і зручно зібратися 3-4 учасника. Далі стіна відступає лівіше.

Четверту мотузку провішуємо, зміщуючись на центр кулуару, орієнтир – середина скельного “острова” посередині кулуару. Нижче “острова” можливий збір усієї групи, базу робимо тут (фото 36). Скелі незручні, щілини під скельні гаки та закладні елементи знайти важко.

П'ята мотузка знову зміщується вліво, під скельну стіну (фото 37). Рух по снігу, крутизна до 40°. Проміжні точки – фірнові якорі, френди на стіні. Ширина кулуару – 4-6 метрів. Базу доводиться робити в незручному для збору учасників місці – до зручної ніші у скельній стінці не вистачає мотузки. База на петлі, накинутій на скельний виступ та френді підстраховки. Більше, ніж одній людині, на базі знаходиться незручно.

Шоста мотузка. Підйом починається вздовж лівої стіни. Потім зміщуємось ближче до центра. Через 20 метрів кулуар звужується до 3 м і повертає круто вліво (фото 37). Ще через 10-15 м проходимо сніжний міст завширшки близько метра. Далі виположення і вхід у нішу (“печеру”), яка перекриває кулуар. “Печера” утворена скельним обвалом, який закупорив кулуар у вузькому (близько 2-х метрів) місці. Всередині уламки каміння і снігові перемети, зі стелі капає тала вода. Можливий збір усієї групи. За потреби можна навіть організувати аварійну ночівлю. “Печера” надає надійний захист від непогоди. В цьому ми впевнились чекаючи поки пройде грозний заряд, який накрив нас на підйомі. Організуємо базу на 2-ох френдах та фірновому якорі.

Сьома мотузка починається з трьох метрової скельної стінки крутизною до 80°. За перегином стінки відкривається перевальна сідловина. У 3-4 метрах після виположення сильно поруйнована, скельна порода, накопичено багато живого каміння, в тому числі кілька “чемоданів”. Скинути їх дуже легко, тому на цій ділянці треба бути максимально акуратними. Після збору всіх учасників в “печері” деякі камені скинули вниз, але “чемодани” побоялися чіпати, щоб не перевіряти, наскільки міцно тримається стеля “печери”. Одразу за осипною ділянкою – близько 20 м сніжно-льодового схилу крутизною до 25°, яким виходимо на перевал. Мотузку кріпимо на 2-ох фірнових якорях у двох метрах нижче перевальної точки.

Перевальна сідловина кам'яниста, вузька (1,5 метрів), непридатна для ночівлі. Перевальний тур склали з правого по х.р. краю сідловини.

- **1 мотузка** (50 м) (4а-4б). Крутий осип, зруйновані скелі. Шлях підйому проходить спершу лівим по х.р. бортом кулуару. У верхній третині мотузки перетинаємо кулуар вправо по неприємній ділянці крутого (до 35°) осипу та підходимо під скельний бастион праворуч. База на скельному гаку та петлі, зручна для збору групи, захищена від каміння, яке періодично сходить кулуаром. n=3.

- **2 мотузка** (50 м), проходить сніжним кулуаром крутизною до 35°, перетинаючи його вліво по х.р. Проміжні точки – фірнові якорі, база на 2-х фірнових якорях, заблокованих петлею. n=5.

- **3 мотузка** (50 м), сніжний кулуар крутизною 35-40°, всипаний камінням. База на 2-х фірнових якорях, заблокованих петлею, у лівому по х.р. ранткльофті, де можливий збір 3-4 учасників. n=3.

- **4 мотузка** (45 м) проходить повз скельний “острів” посередині сніжного кулуару. Крутизна – до 35°. База в нижній частині скельного “острова”, на

вертикальному, горизонтальному та якірному скельних гаках. Можливий збір усієї групи. $n=3$.

- **5 мотузка** (50 м) під лівим по х.р. бортом сніжного кулуару крутизною до 40° . База на петлі, накинутій на скельний виступ та френді. Збір учасників незручний. $n=3$.

- **6 мотузка** (40 м) під лівим по х.р. бортом сніжного кулуару крутизною до 40° . База на двох френдах та фірновому якорі. Можливий безпечний збір усієї групи. В “печері” можлива аварійна ночівля. $n=3$.

- **7 мотузка** (до 30 м) 3-4 метри скельної ділянки до 80° проходяться лазінням (4б-5а). Далі рухливий осип 3 м, за яким сніжно-льодовий підйом 20 м, крутизна 25° . База на двох фірнових якорях. $n=3$.

Пройдено поспіль 7 мотузок загальною довжиною 315 метрів. L=500 м. n=23.

Спуск. Пошуки місця для організації спускової бази затягуються та ускладнюються через сильно зруйновані скелі. Перша мотузка кріпиться у лівій по х.р. частині сідловини на універсальний гак та закладку №4. Спуск проходить по скельній стінці крутизною $60-80^\circ$, протяжністю 10 м. Далі йде виположення до 15° , протяжністю 10 м. Праворуч зручний кам'яний виступ, на якому з допомогою 60-см петлі розкріплюємо мотузку. Виположення обривається 20-метровою вертикальною, з нависанням у нижній третині, скельною стінкою (фото 38). Після спуску на дно – перехід 10 м (“пішки”, мотузка не потрібна) осипною ділянкою до сніжної сідловини прямо по х.р. Перед сідловиною кулуар роздвоюється. Продовжуємо спуск прямо, через сідловинку – у розривах хмар видно дно цирку. Цей шлях намічався для проходження при підготовці походу. Лівий кулуар не проглядається. Ні характеру спуску, ні кінцевої точки спуску видно не було. Найвірогідніше він веде у напрямі від вершини вздовж хребта. Останній учасник спускався подвійною мотузкою, організувавши систему зісмикування на універсальному гаку (на перевальній сідловині) та розхідній петлі.

Друга мотузка кріпиться на два фірнових якорі на сніжній сідловинці. 30 м спуску сніжним кулуаром крутизною до 40° . Потім скелі – невелика полиця і вертикальна з нависанням стінка 4-5 метрів. Далі рухаємось по вузькому сніжнику-“ножі” між двома ранткльофтами. Кулуар звужується до 2-х метрів. Останній учасник спускався подвійною мотузкою, організувавши систему зісмикування на розхідній петлі.

Третя мотузка кріпиться за петлю (180 см), щільно накинута на скельний виступ під лівим бортом кулуару. Учасник, що знаходиться на базі, надійно прикритий виступом стіни від каміння, що періодично прилітає згори. На базі безпечно може знаходитись лише одна людина. Ця мотузка аналогічна нижній частині другої – рух по вузькому сніжнику-“ножі” між двома ранткльофтами. Кулуар закінчується 4-5-метровою скельною стінкою з нависанням, яка обривається в ранткльофт, глибиною до 2-х метрів. Вихід з-під нависання з дна ранткльофту досить складний, тому на дно спускатись не варто, натомість рухаємось маятником на 1-1,5 метри і опиняємось на сніжному конусі крутизною до 30° , яким і спускатимемось в долину. Ще 10-15 метрів рухаємось по мотузці, зміщуючись лівіше, в напрямку скельно-осипного виположення. Тут можливий збір усієї групи. Останній учасник спускався подвійною мотузкою, організувавши систему зісмикування на розхідній петлі.

Четверта мотузка кріпиться на два фірнові якорі і прокидається по сніжному схилу 35° , який виположується до 25° у нижній частині. Останньому учаснику, який спускався з нижньою страховкою, на мотузці залишили проміжну точку на фірновому якорі.

Весь спуск є камененебезпечним, бази слід розміщувати у місцях, закритих від пролітаючого каміння.

- **1 мотузка** (50 м) – кріпиться на універсальний гак та закладку. Скельний спуск перемінної крутизни 10 м до 80° , 7 м до 15° , 20 м вертикаль з нависанням до 10° . Перед 20-метровою вертикаллю мотузка розкріплена петлею на виступі (для одночасної роботи двох учасників на мотузці). Зісмикування мотузки організоване через розхідну петлю та універсальний гак, який залишили у скелі. $n=3$.

- **2 мотузка** (50 м) – кріпиться на два фірнових якорі на сніжній сідловинці. Сніжно-скельний кулуар крутизною 40° , 4-5 м вертикальної скельної ділянки з нависанням. Зісмикування мотузки організоване через розхідну петлю. $n=2$.

- **3 мотузка** (50 м) – кріпиться за петлю (180 см), на скельному виступі під лівим бортом кулуару. Сніжний “ніж” крутизною до 40° між двома ранткльофтами. Вихід з кулуару через 4-5-метрову скельну стінку з нависанням, яка обривається в ранткльофт, глибиною до 2-х метрів. Зісмикування мотузки організоване через розхідну петлю (до 2-х метрів). $n=1$.

- **4 мотузка** (50 м) - кріпиться на два фірнові якорі, сніжний схил до 35° , який виположується до 25° у нижній частині. Останній спускається з нижньою страховкою. $n=4$.

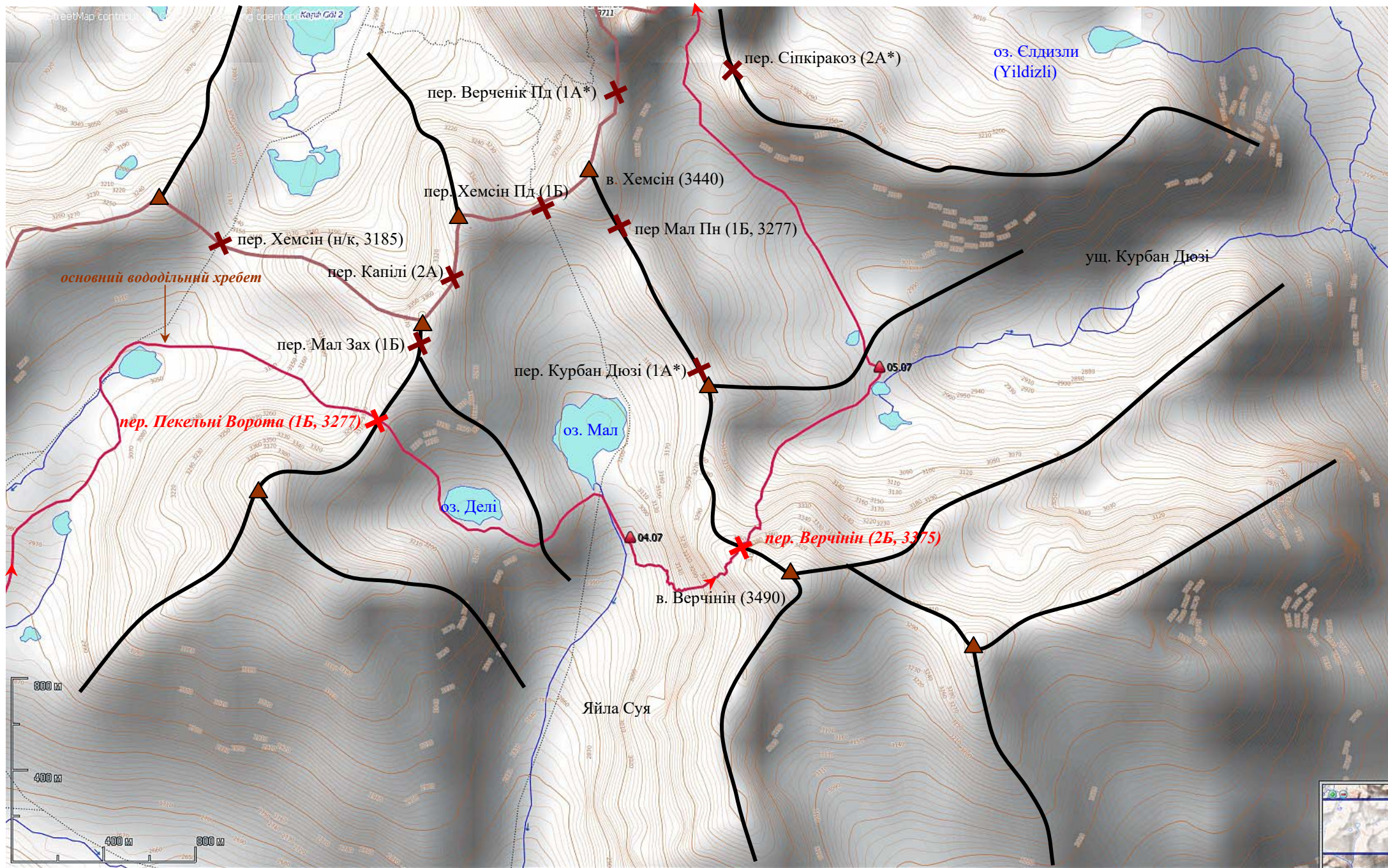
Пройдено поспіль 4 мотузки загальною довжиною 200 метрів. L=400 м. n=10.

Всього на підйом та спуск.

Пройдено 11 мотузок загальною довжиною 500 метрів. L=700 м. n=33.

Рекомендації:

- Спорядження:
 - скельний гак, набір – 12 шт.;
 - гак якірний скельний – 4 шт.;
 - молоток скельний – 2 шт.;
 - френди, набір – 7 шт.;
 - закладки, набір – 8 шт.;
 - розхідна 8 мм мотузка довжиною 15 метрів;
 - якір сніжний – 5 шт.;
 - короткі, середні та довгі петлі – 8 шт.;
 - рації – 3 шт.;

Мал 6. Мапа місцевості навколо перевалу Верчинін (2Б).

Фото 32. Початок підйому на перевал Верчінін (2Б). Фото з боку Суя яйли.

Фото 33. Перевал Верчінін (2Б). Фото з пер. Єди (1Б). Зум 20X. [Фото від 06.07.2015 15:17 \[9, с. 35-37\].](#)

Фото 34. Підйом на перевал Верчинін (2Б). Проходження другої мотузки.

Фото 35. Підйом на перевал Верчинін (2Б). Проходження третьої мотузки.

Фото 36. Підйом на перевал Верчінін (2Б). Проходження четвертої мотузки.

Фото 37 . Підйом на перевал Верчінін (2Б). Проходження п'ятої мотузки.

Фото 37.1. Група на перевалі Верчінін (2Б).

Фото 37.2. Підйом останнього учасника на перевальну сідловину перевалу Верчінін (2Б).

Фото 38. Спуск з перевалу Верчінін (2Б). Перша мотузка.

Фото 39. Шлях спуску з перевалу Верчінін (2Б).

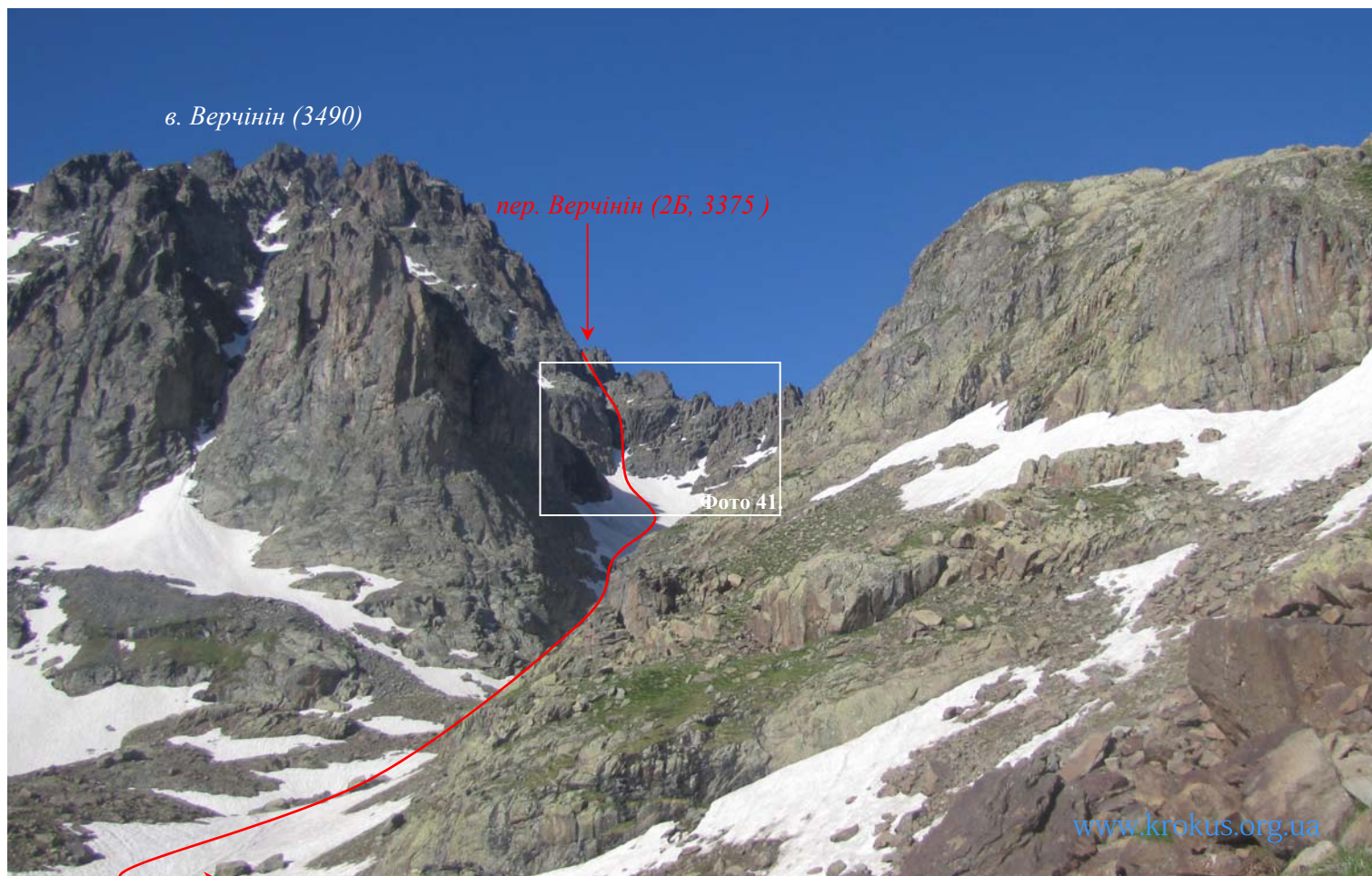

Фото 40. Перевал Верчінін (2Б). Фото від озера під перевалом в ущелині Курбан Дюзі.

Фото 41. Перевальний зліт перевалу Верчінін (2Б). Зум 10Х. Фото з боку ущелини Курбан Дюзі.

Фото 42. Перевал Верчінін (2Б). Зум 20Х. Фото з перевалу Верченік Сх (2А).

6.5. перевал Верченік Східний (2А, 3433 м)

*Перевал **Верченік Східний** розташований в основному вододільному хребті на схід від вершини Верченік (3711 м). Веде із ущелини Курбан Дюзі в ущелину Північний Верченік. З боку ущелини Курбан Дюзі – сніжно-осипний. З боку ущелини Північний Верченік – сніжний.*

ЧХЧ підйому на перевал з ущелини Курбан Дюзі – 1,5-2,5 год.

ЧХЧ спуску з перевалу в ущелину Пн. Верченік – 4-5 год.

Координати перевальної сідловини: 40°44'15.86", 40°55'55.39".

Першопроходження 6 липня 2016 р.

Підйом на перевал Верченік Східний (2А) починаємо з місця ночівлі (40°42'6.54", 40°56'36.86") біля озера №1 в бічній долині ущелини Курбан Дюзі (мал. 7), з місця ночівлі перевал не проглядається. Піднімаємось на низький відріг між озером №1 та озером №2. Перед нами відкривалась частина верхів'я ущелини Курбан Дюзі з домінуючою над ущелиною вершиною Верченік (3711, фото 43), перевалом Мал Північний (1А) - в хребті Верчинін та перевалом Верченік Південний (1А*) в основному вододільному хребті (фото 43, фото 44). Далі траверсом з незначним скидом висоти середнім осипом та язиками сніжників за 40 хв. ми спускаємось в основну ущелину. Перед нами прямо по ходу руху праворуч вершини Верченік (3711) відкрилась вузька щілина перевалу Верченік (2А) та широка сніжна сідловина перевалу Верченік Східний (2А), які розділені високим скельним зубом (фото 45). Наша широка сніжна (фото 46). Далі великими осипами та сніжниками підходимо під перевальний зліт (фото 47). Перевальний зліт досить широкий сніжний схил крутизною до 40° (фото 46). Стан снігу дозволяє бити надійні сходи, а за потреби – йти в три такти. Мотузки для підйому не використовувались.

Перевальна сідловина (фото 48) широка, сніжна, для ночівлі не придатна. Тур складено під великим каменем в центральній частині сідловини.

Спуск. Першу мотузку закріплено за заclinений камінь в правій по х.р. частині сідловини. Спуск проходить по сніжному схилу крутизною до 35° (фото 49). Друга і третя мотузки кріпляться на пару фірнових якорів, заблокованих петлею (фото 50). Мотузки знімалися останнім учасником, який спускався в три такти з нижньою страховкою без наплічника (фото 51). Сніг досить комфортний для руху, але при інших умовах (жорсткіший сніг чи відсутність снігового покриву) рельєф вимагатиме закріплення ще мінімум двох мотузок на спуск.

- **1 мотузка** (50 м) кріплення за розclinений камінь, сніжний схил до 35°. Залишили спускову петлю. n=1.

- **2 мотузка** (50 м) кріпиться на два заблокованих петлею фірнових якоря. Сніжний схил до 35°. Мотузка знімається останнім учасником, який спускається в три такти без рюкзака з нижньою страховкою. n=4.

- **3 мотузка** (50 м) кріпиться на два заблокованих петлею фірнових якоря. Сніжний схил до 35°. Мотузка знімається останнім учасником, який спускається в три такти без рюкзака з нижньою страховкою. n=4.

Подальший спуск враховуючи стан снігу та крутизну здійснюємо без мотузок. Від кінця третьої мотузки приблизно 300 м до виположення (фото 52).

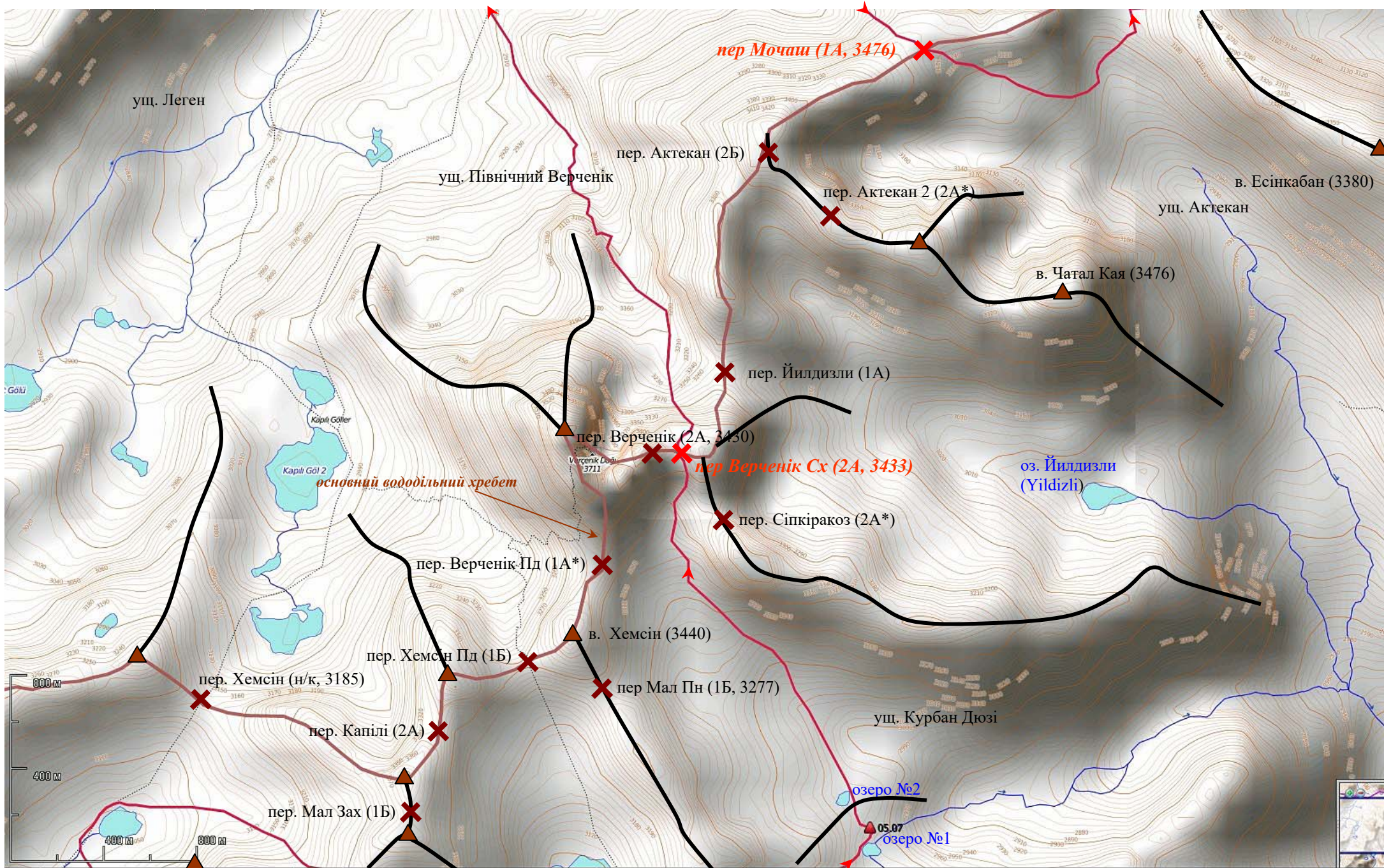
Пройдено поспіль 3 мотузки загальною довжиною 150 метрів. L=450 м. n=5.

Всього на підйом та спуск.

Пройдено 3 мотузки загальною довжиною 150 метрів. L=450 м. n=5.

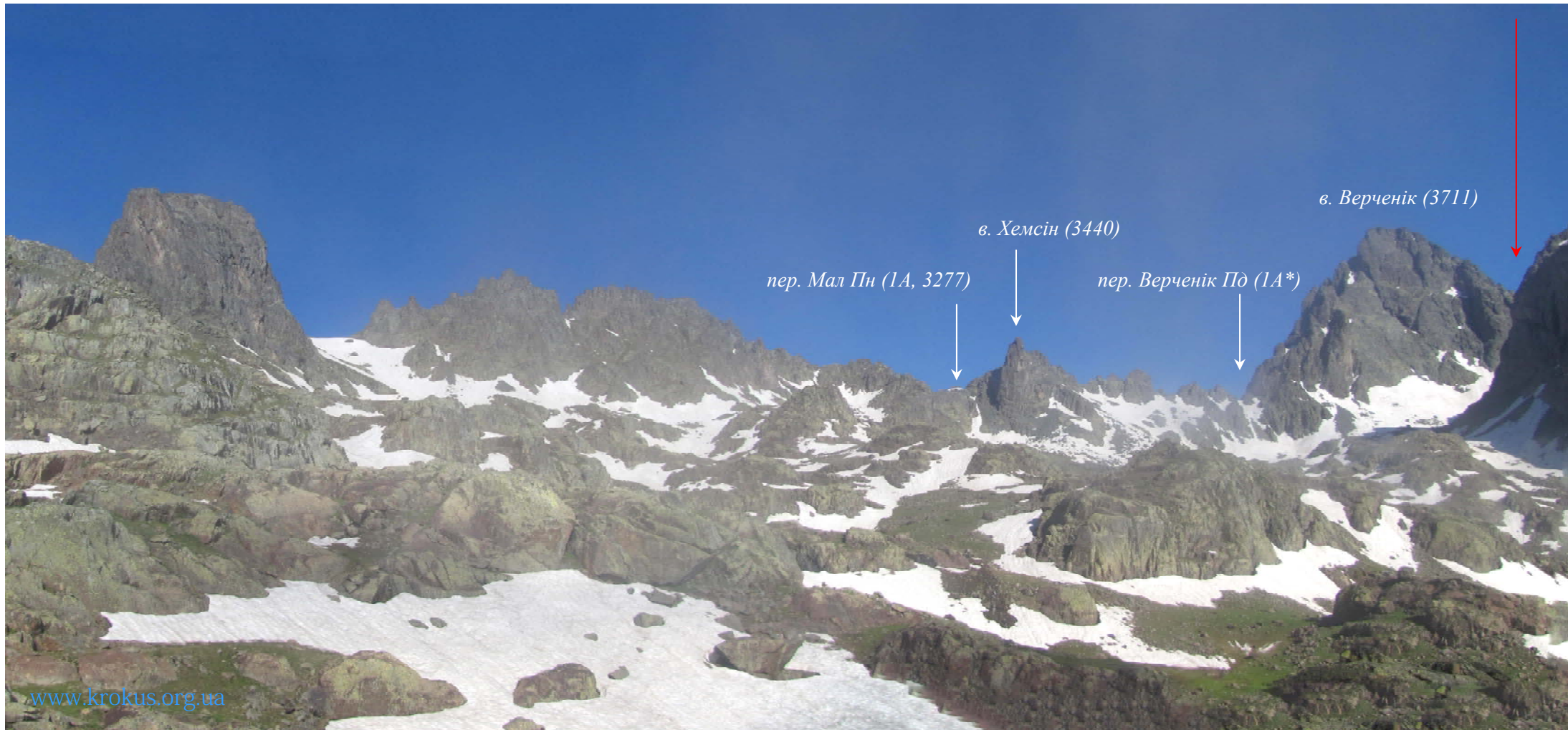
Рекомендації:

- Спорядження:
 - скельний гак – 4 шт.;
 - молоток скельний – 2 шт.;
 - розхідна 8 мм мотузка довжиною 5 метрів;
 - сніжний якір – 5 шт.;
 - короткі, середні та довгі петлі – 8 шт.;
 - рації – 3 шт.;
- Проходження: Перевал Верченік Східний (2А) пройдено без попередньої обробки. Загалом – красива класична сніжна двостороння двійка А.

Мал 7. Мапа місцевості навколо перевалу Верченік Східний (2А).

до пер. Верченік Сх (2А, 3433)

www.krokus.org.ua

Фото 43. Верхів'я ущелини Курбан Дюзі. Хребет Верчинін.

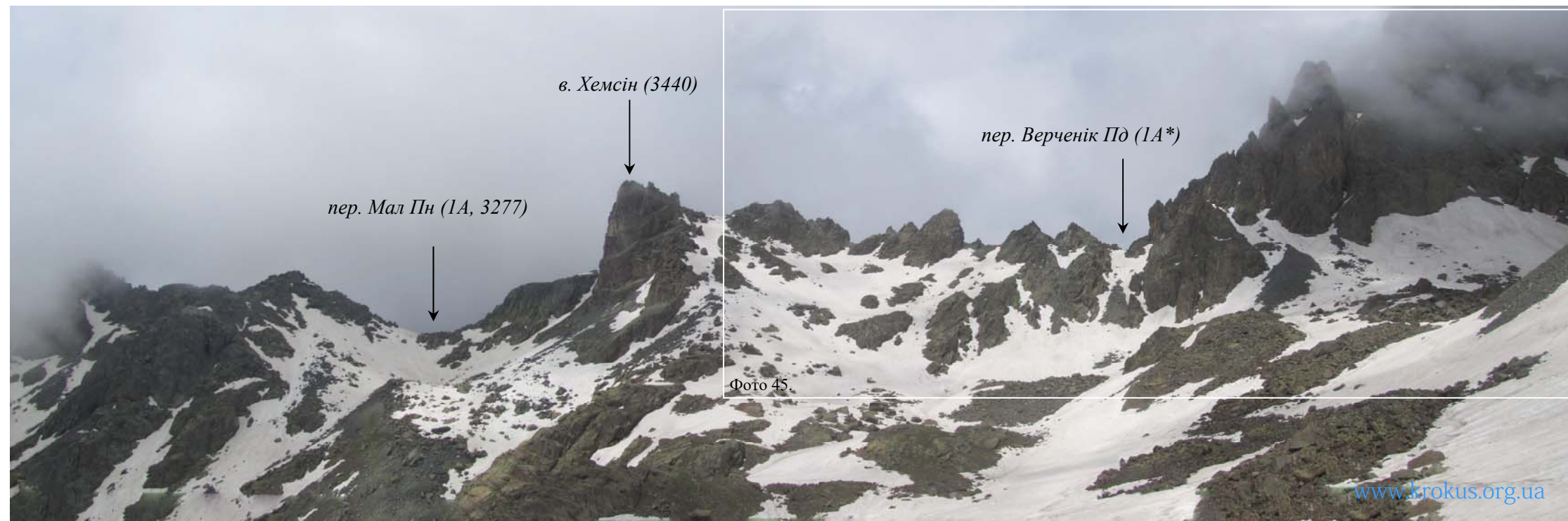

Фото 44. Хребет Верчинін. Фото з ущелини Курбан Дюзі.

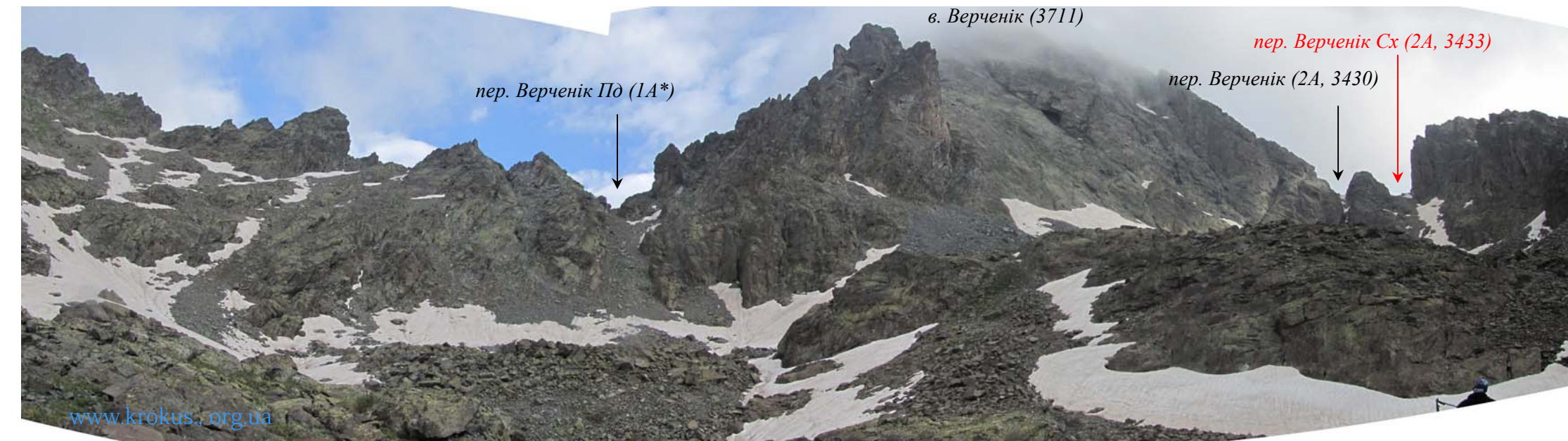

Фото 45. Вершина Верченік та перевали Верченік. [Фото від 08.07.2015 07:30 \[9, с. 47\].](#)

Фото 46. Підйом на перевал Верченік Східний (2А).

Фото 47. Перевал Верченік Східний (2А). [Фото від 08.07.2015 7:30 \[9, с. 49\].](#)

Фото 48. Група на перевалі Верченік Східний (2А).

Фото 49. Спуск з перевалу Верченік Східний (2А). Перша мотузка.

Фото 50. Спуск з перевалу Верченік Східний (2А). Друга мотузка.

Фото 51. Спуск з перевалу Верченік Східний (2А). Третя мотузка.

Фото 52. Перевал Верченік Східний (2А) з боку ущелини Північний Верченік.

6.6. перевал Мочаш (1А, 3476 м) та Дерін (н/к, 3246 м)

*Перевал **Мочаш** розташований основному вододільному хребті. Веде із ущелини Леген (озеро Мочаш) в ущелину Актекан. З боку ущелини Леген – сніжно-осипний. З боку ущелини Актекан – сніжний.*

ЧХЧ підйому на перевал від озера Мочаш – 1,5-2 год.

ЧХЧ спуску з перевалу в ущелину Актекан – 1,5-2 год.

Координати перевальної сідловини: 40°43'56.88", 40°56'43.11".

Першопроходження: 07.07.2016 р.

Підйом на перевал Мочаш (1А) починаємо з місця ночівлі на північно-східному березі озера Мочаш (фото 53) (40°44'15.86", 40°55'55.39"). Озеро знаходиться в східній висячій долині долини Леген. З долини Леген північніше озера Мочаш проходить стежка (фото 54), яка веде на перевал Сулак (н/к) (фото 53, фото 54). Огинаємо озеро з півночі і маневруючи поміж великих брил крупного осипу підходимо до початку широкого сніжника (фото 55, фото 56) на схилі вузлової вершини. Далі підйом сніжником (фото 57) крутизною до 35° зі скельними виходами орієнтуючись на перевальну сідловину перевалу Мочаш (1Б), вона правіше вузлової вершини. Перед виходом на перевальну сідловину підйом приходиться скельно-осипним схилом (до 50 м) з сильно поруйнованими скелями, камененебезпечно. Ліва частина схилу прострілюється “чемоданами”. Перевальна сідловина широка, осипна. Тур склали по центру перевальної сідловини на невеличкому горбку. З перевалу на півдні відкривається гарний вид на вершини хребта Актекан (фото 59), на сході перед нами долина Леген, з виблискуючим на сонці озером Мочаш (фото 58). Спуск з перевалу в долину Актекан проходить пологим сніжником (25°) (фото 60) і займає близько 30-40 хв.

*Перевал **Дерін** розташований південному відрозі основного вододільного хребта. Веде із ущелини Актекан (озеро Дерін) в ущелину Коджетас. З боку ущелини Актекан – сніжно-осипний. З боку ущелини Коджетас – сніжно-осипний.*

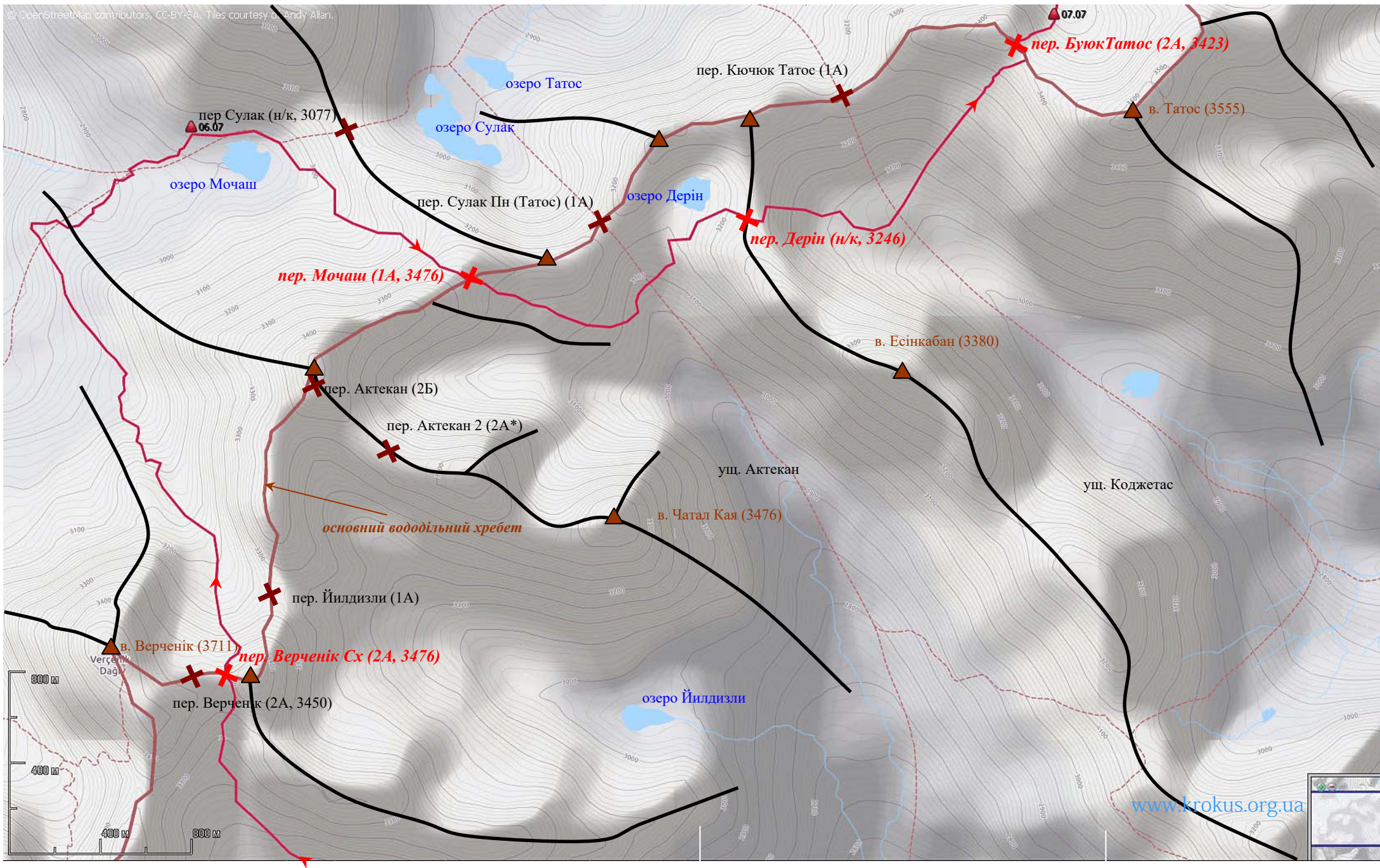
ЧХЧ підйому на перевал від озера Дерін – 1-1,5 год.

ЧХЧ спуску з перевалу в ущелину Коджетас – 1-1,5 год.

Координати перевальної сідловини: 40°44'4.63", 40°57'38.19".

Першопроходження: 07.07.2016 р.

Підйом на перевал Дерін (фото 61) починаємо з ущелини Актан. Спочатку по сніжнику піднімаємось на “баранячі лоби” і потрапляємо в висячу долину озера Дерін. Озеро замерзле, майже повністю вкрите кригою та снігом (фото 64). Ліворуч від нас видно невисоку сніжну, з великим карнизом в бік ущелини Актекан, сідловину перевалу Сулак Північний (1А) (фото 64). А прямо по ходу руху довгий південний відріг основного вододільного хребта з сніжною сідловиною праворуч вузлової вершини – перевал Дерін (н/к) (фото 62). Залишаємо озеро Дерін ліворуч і пологими сніжниками підходимо під перевальний зліт перевалу Дерін (н/к). Перевальний зліт широкий, сніжний крутизною до 30° (фото 62). Перевальна сідловина широка трав'яниста (придатна для ночівлі). З перевалу, на сході, відкрилась ділянка основного вододільного хребта від вершини Актекан до перевалу Сулак Північний (1А) (фото 66). А на північному-заході в напрямку спуску добре проглядає верхів'я ущелини Коджетас та хребет Татос з перевалами Кючюк Татос (1А) та Буюк Татос (2А) (фото 65). Спуск з перевалу в ущелину Коджетас проходить скельно-осипним схилом та сніжниками крутизною до 30° (фото 71) і займає близько 40 – 50 хв.

Мал 8. Мапа місцевості навколо перевалу Мочаш (1А).

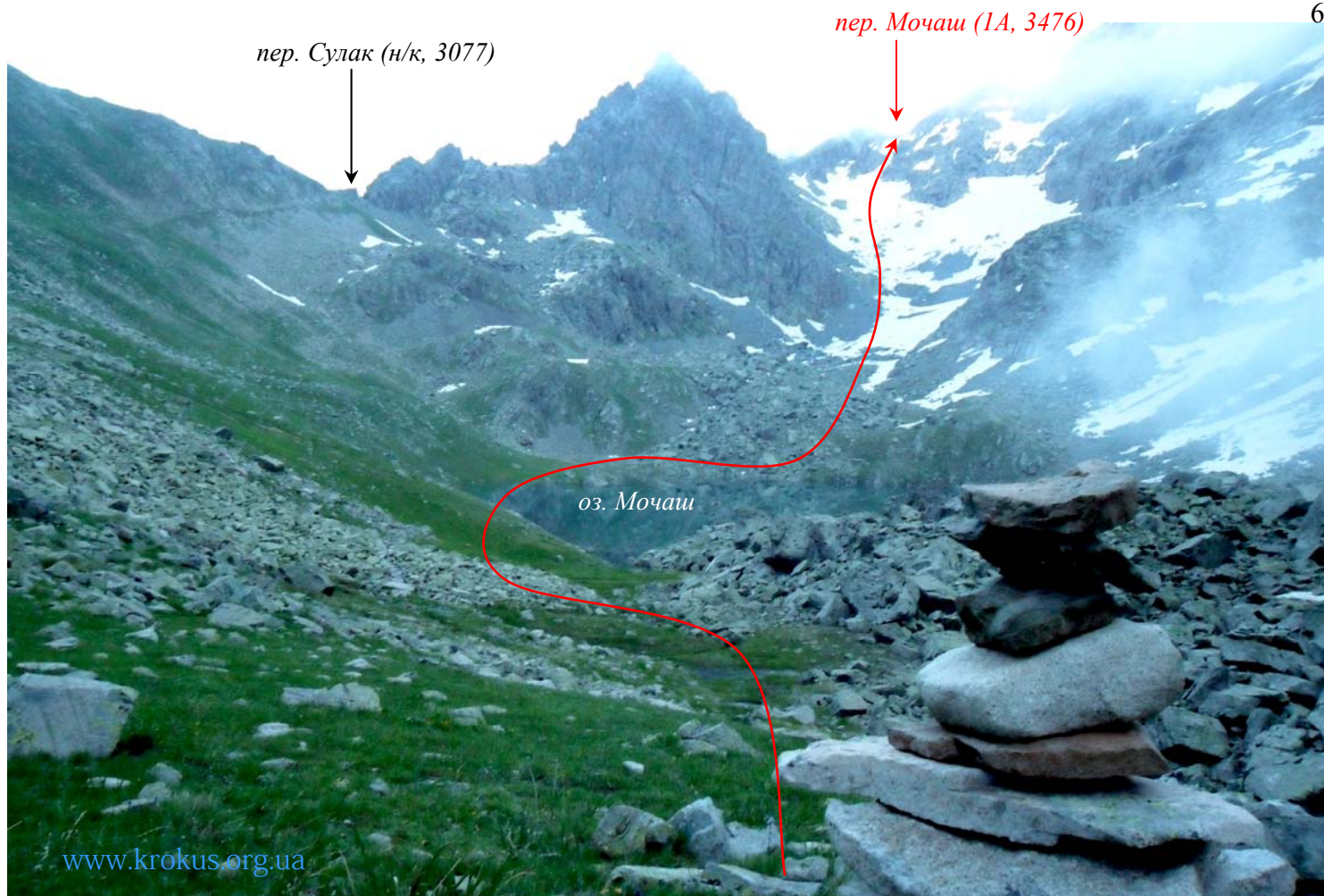

Фото 53. Перевали Сулак (н/к) та Мочаш (1А) з боку ущелини Леген.

Фото 54. Перевали Сулак (н/к) та Мочаш (1А) з боку ущелини Леген. [Фото від 09.07.2015 10:05 \[9, с. 59\]](#).

Фото 55. Перевал Мочаш (Моґар) (1А).

Фото 56. Перевал Мочаш (1А). Зум 5X. [Фото від 09.07.2015 10:08 \[9, с. 60\].](#)

Фото 57. Підйом на перевал Мочаш (1А).

Фото 58. Група на перевалі Мочаш (1А).

www.krokus.org.ua

Фото 59. Хребет Актекан. Фото с перевалу Мочаш (1А).

пер. Мочаш (1Б, 3476)

www.krokus.org.ua

Фото 60. Перевал Мочаш (1А) з боку ущелини Актекан.

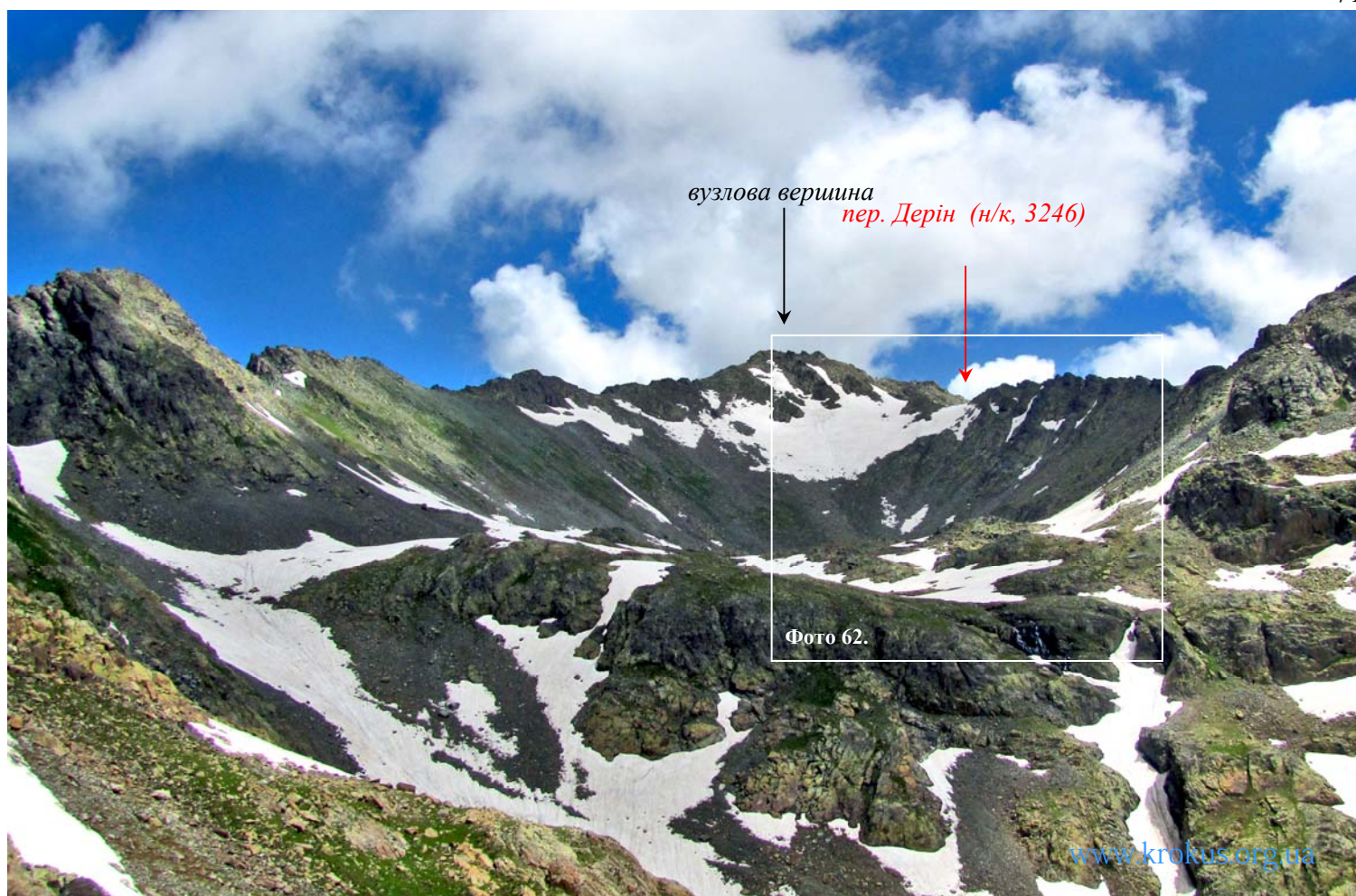
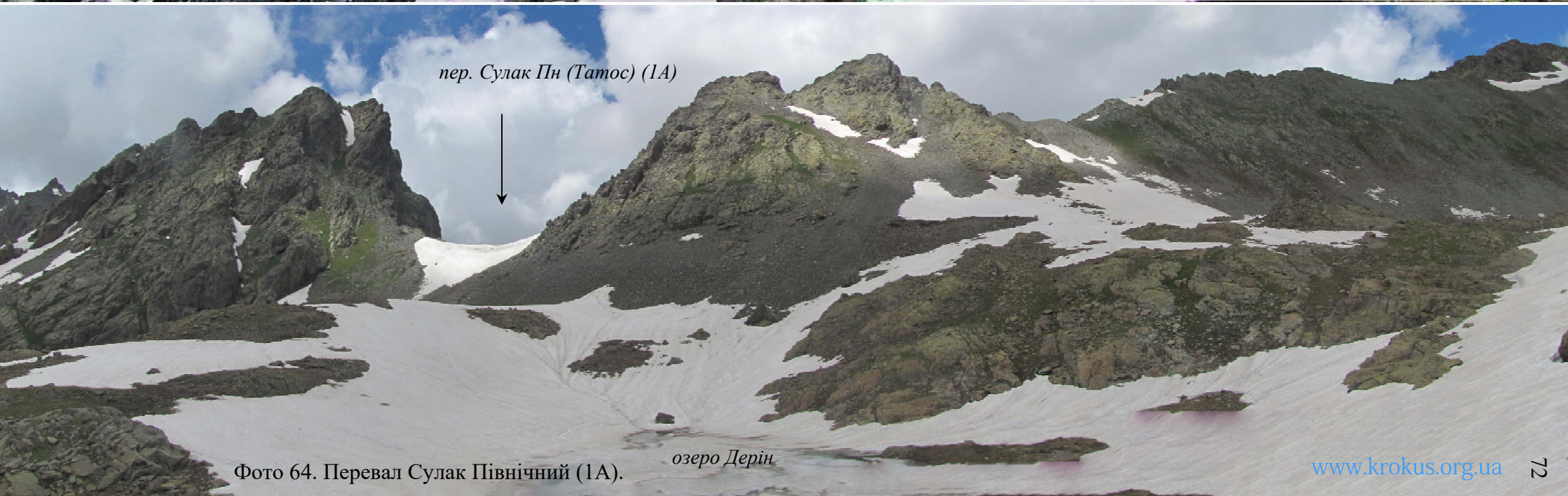
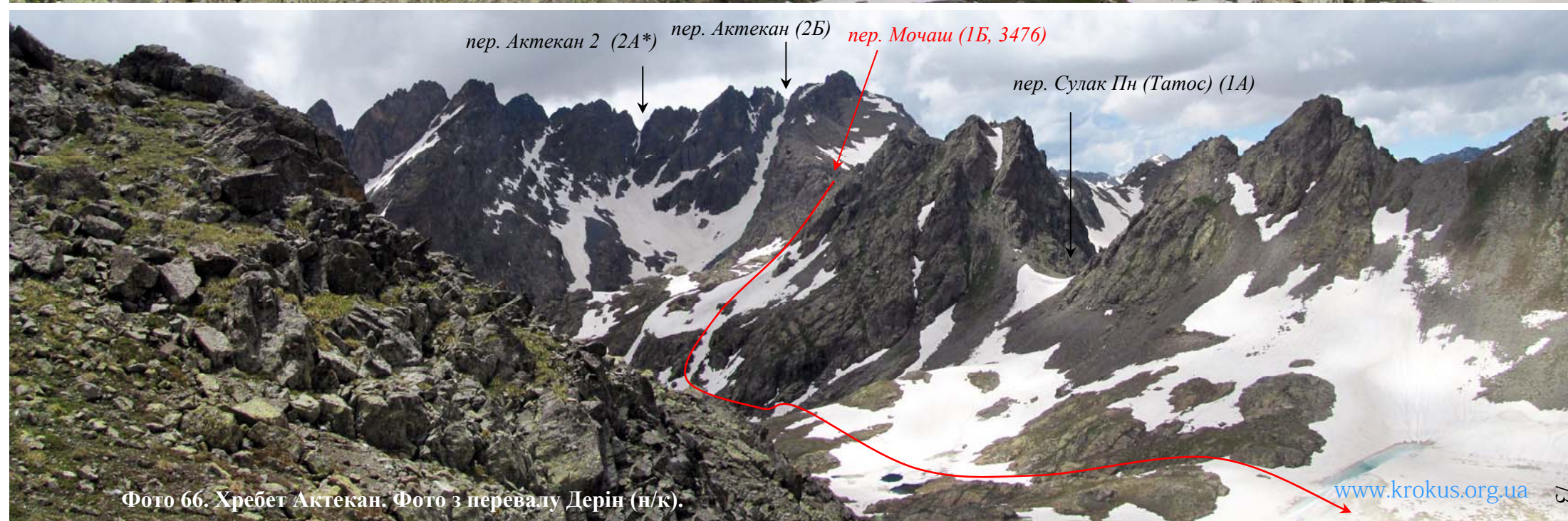
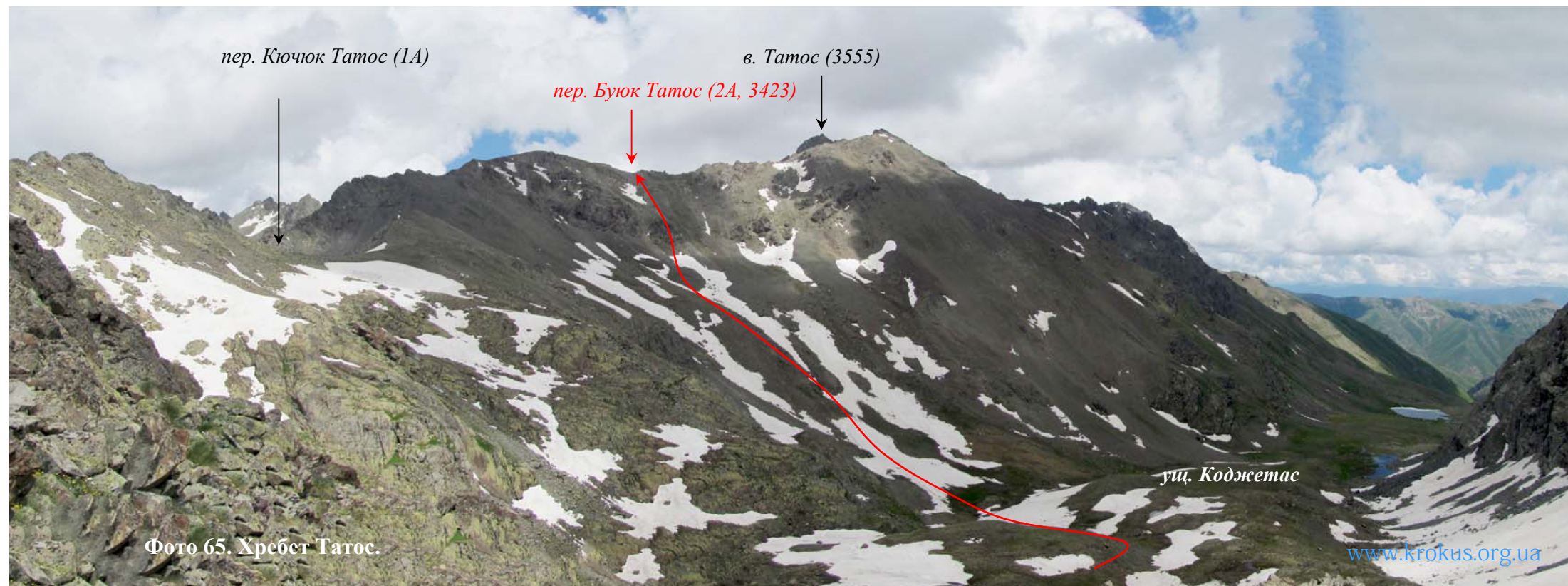

Фото 61. Перевал Дерін (н/к).

Фото 62. Перевал Дерін (н/к). Зум 10X.

6.7. Перевал Буюк Татос (2А, 3423 м)

*Перевал **Буюк Татос** розташований в основному вододільному хребті західніше вершини Татос (3555). Веде із ущелини Коджетас в ущелину Татос. З боку ущелини Коджетас – сніжно-осипний. З боку ущелини Татос – скельно-сніжний. ЧХЧ підйому на перевал з ущелини Коджетас – 1-1,5 год. ЧХЧ спуску з перевалу в ущелину Татос – 4-5 год. Координати перевальної сідловини: 40°44'28.68", 40°58'29.24". Першопроходження 7 липня 2016 р.*

Підйом на перевал Буюк Татос (2А) з ущелини Коджетас проходить по осипному схилу крутизною до 30°. У нижній частині підйому осип частково поріс травою (фото 67). Необхідності у використанні мотузок для підйому не було. Перевальна сідловина широка і довга, з невеликим скельним виходом по центру. Ночівля на перевалі можлива, адже хоча ідеальних місць під намет немає, характер ґрунту дозволяє при потребі підготувати рівний майданчик.

Фотографуємось на перевалі (фото 68), готуємо спорядження. Тур складаємо біля скельного конгломерату в центральній частині перевалу. Для спуску намічаємо вузький сніжний кулуар, який починається ліворуч по х.р. від скельного зуба посередині сідловини. На скельний зуб накидаємо розхідну петлю, за яку кріпимо першу мотузку. Вона проходить під правим бортом сніжного кулуару крутизною до 50° (фото 73).

Друга мотузка кріпиться за розхідну петлю, накинуту на скельний виступ на скельному балконі праворуч по х.р. Протягом другої мотузки кулуар звужується до двох метрів, спускаємося по вузькому сніжнику між двома ранткльофтами. Оскільки кулуар забирає праворуч по х.р., мотузка лягає на скельний борт кулуару (фото 74). Є небезпека скинути нею каміння – варто бути обережним. Крутизна схилу – до 50°.

Третя мотузка, аналогічно попередній, кріпиться розхідною петлею, накинутою на скельний виступ на балконі праворуч по х.р. Спуск з балкона можливий двома способами – вихід незручним маятником на сніжник на дні кулуару, або прохід пологими скелями по лінії падіння води і дюльфер з 7-метрової скельної стінки (крутизна до 80°). Майже уся група (крім перших двох учасників) скористалась другим варіантом. Далі – спуск сніжником, крутизною до 40° (фото 75).

Четверта мотузка кріпиться розхідною петлею на скельному відколі у нижній частині скельного острова на виході з кулуару. Крутизна схилу у верхній частині мотузки 40°, в нижній – схил виположується до 20° (фото 76). Далі спускаємось без використання мотузок. Усі мотузки на спуску зісмикував останній учасник (після спуску по подвійній мотузці) через розхідний карабін на петлі.

Ночівля після спуску з перевалу можлива на виположенні між двома осипними смугами безпосередньо під виходом з кулуару.

- **1 мотузка** (50 м) розхідна петля на скельному виступі. Спуск під правим бортом сніжного кулуару крутизною 50°. n=1.

- **2 мотузка** (50 м) розхідна петля на скельному відколі. Спуск сніжним кулуаром крутизною 50°, шириною до 2 м. n=1.

- **3 мотузка** (50 м) розхідна петля на на скельному виступі. Спуск сніжним кулуаром крутизною до 40°, скельні ділянки крутизною до 80°. n=2.

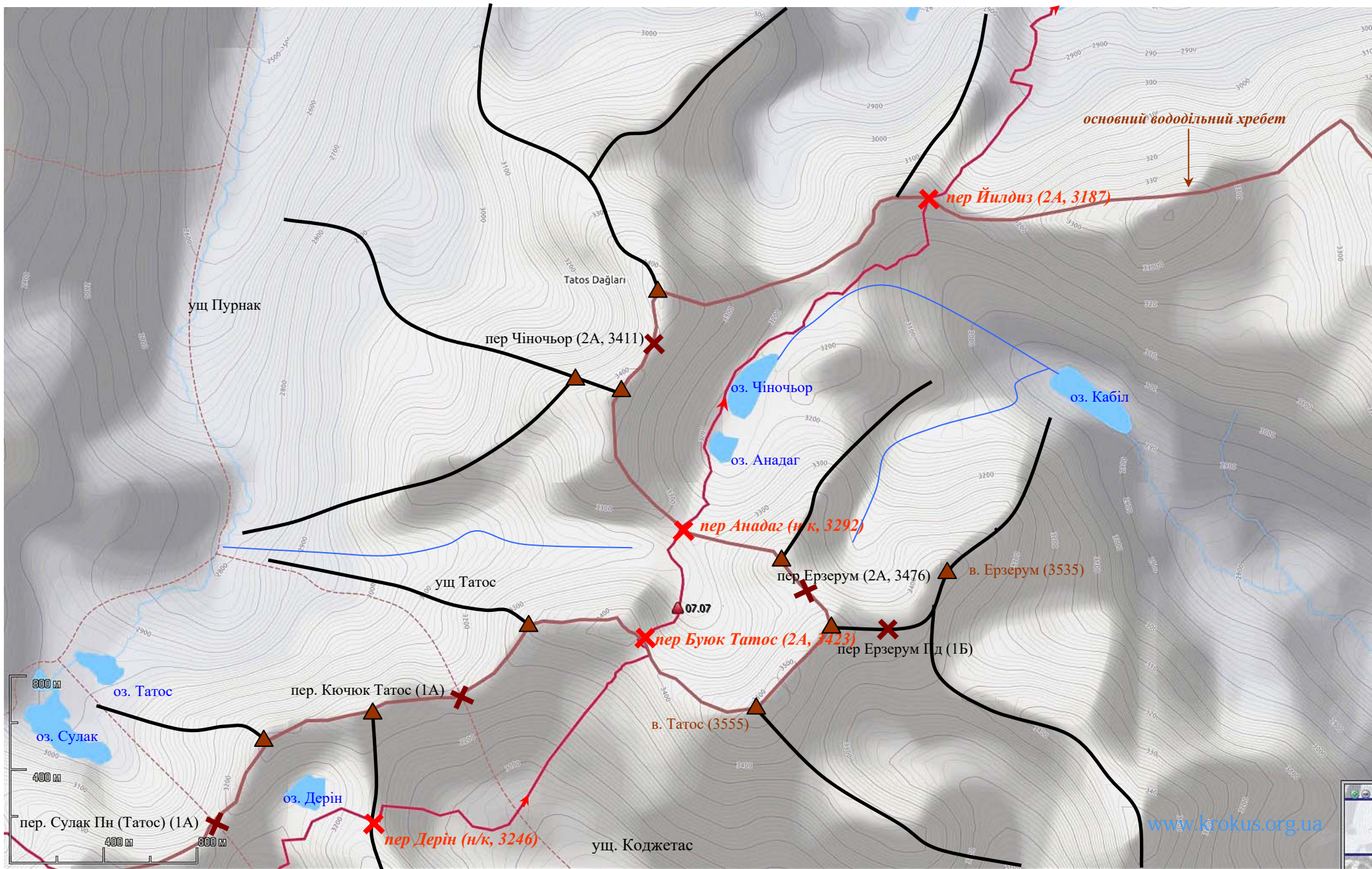
- 4 мотузка (50 м) розхідна петля на скельному відколі. Спуск сніжним кулуаром крутизною до 40° з виположенням до 20°. n=2.

Всього на підйом та спуск.

Пройдено 4 мотузки загальною довжиною 200 метрів. L=400 м. n=6.

Рекомендації:

- Спорядження:
 - скельний гак – 4 шт.;
 - молоток скельний – 2 шт.;
 - розхідна 8 мм мотузка довжиною 15 метрів;
 - сніжний якір – 5 шт.;
 - короткі, середні та довгі петлі – 8 шт.;
 - рації – 3 шт.;

Мал 9. Мапа місцевості навколо перевалу Буюк Татос (2А).

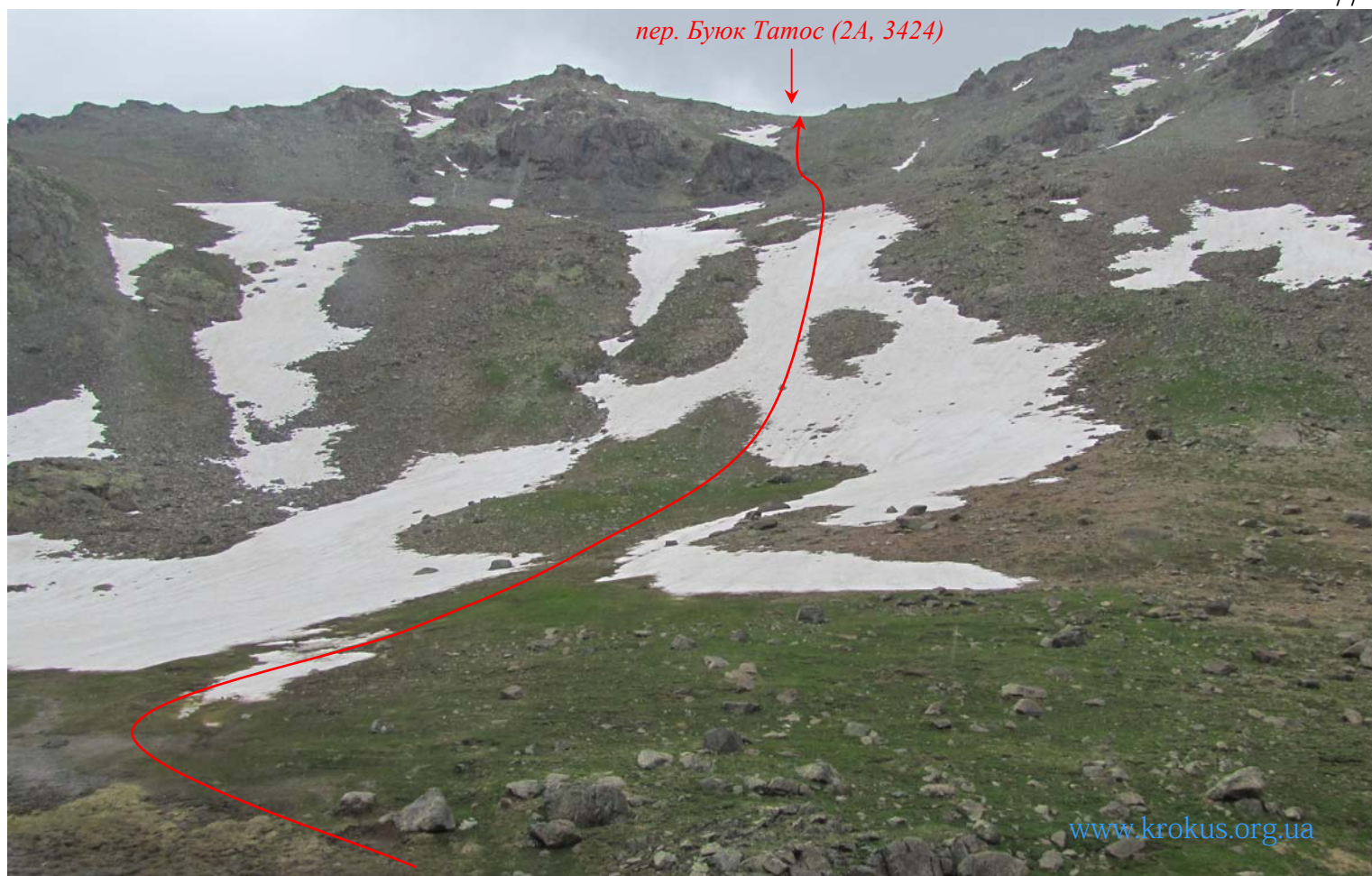

Фото 67. перевал Буюк Татос (2А) з боку ущелини Коджетас.

Фото 68. Група на перевалі Буюк Татос (2А).

Фото 69. Перевал Анадаг (н/к). Фото з перевалу Буюк Татос (2А).

Фото 70. Перевал Ерзерум (2А). Фото з перевалу Буюк Татос (2А).

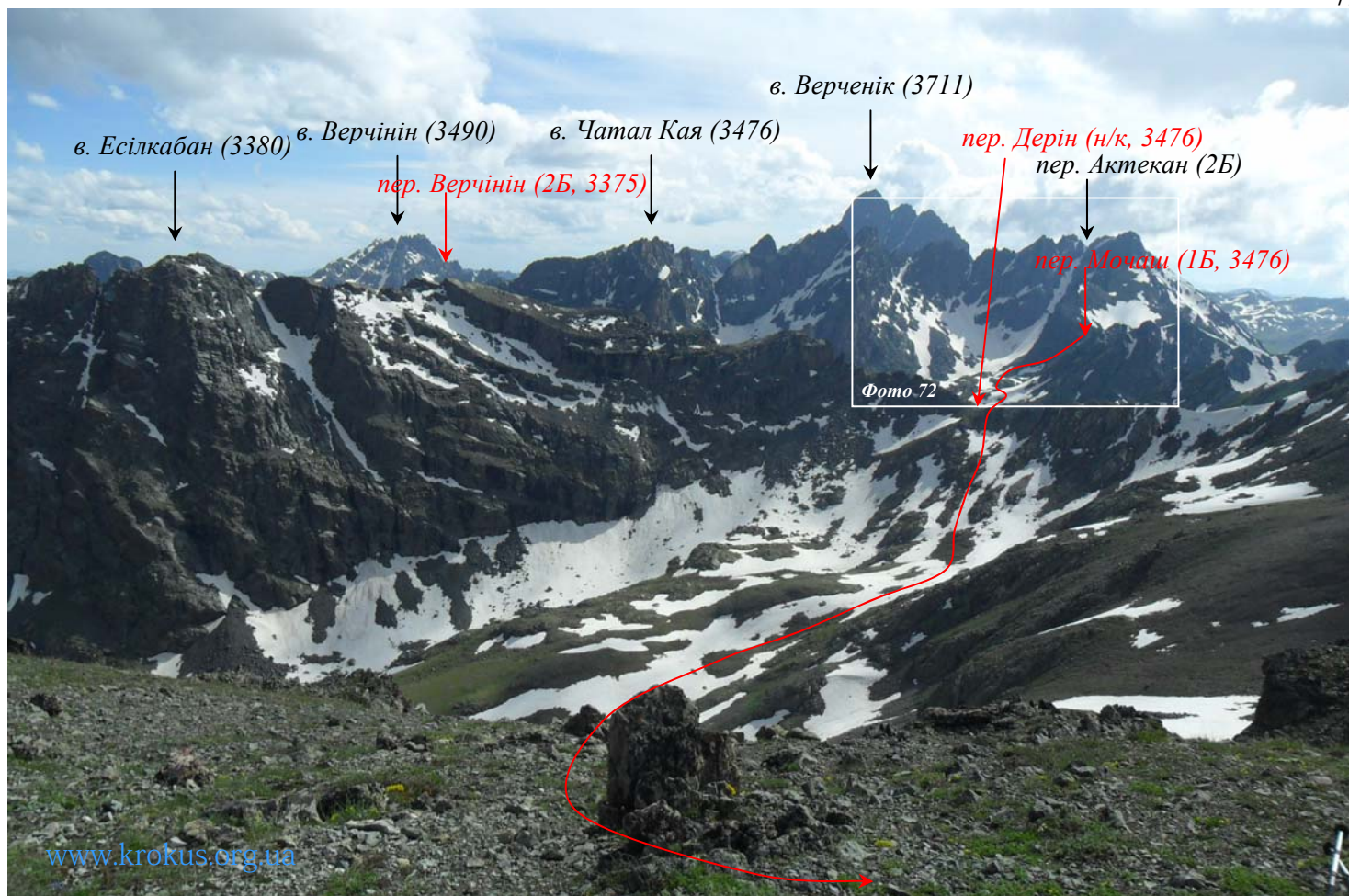

Фото 71. Масив Верченік з перевалу Буюк Татос (2А).

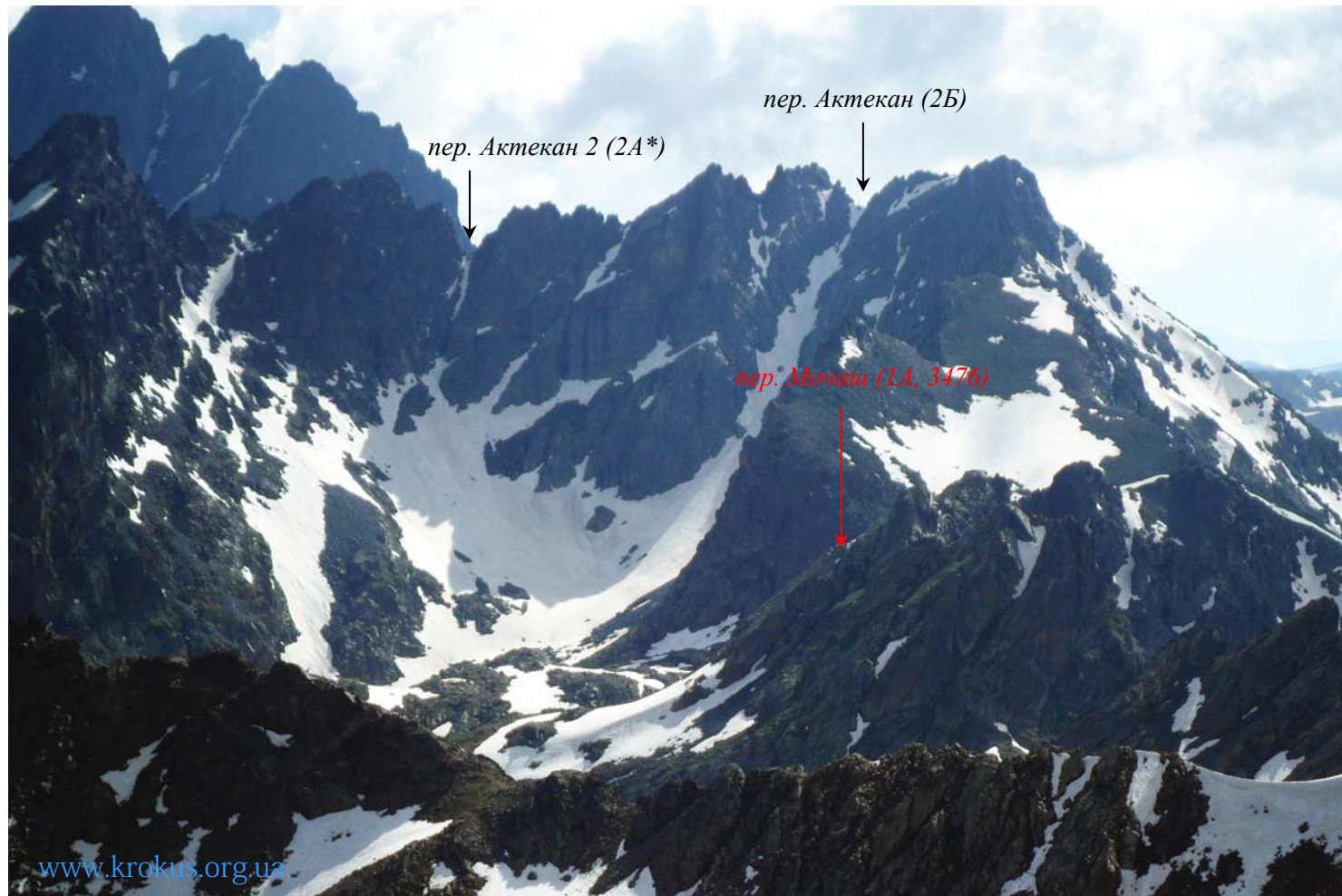

Фото 72. Перевал Актекан (2Б). Фото з перевалу Буюк Татос (2А).

Фото 73. Початок спуску з перевалу Буюк Татос (2А). Перша мотузка.

Фото 74. Спуск з перевалу Буюк Татос (2А). Друга мотузка.

Фото 75. Спуск з перевалу Буюк Татос (2А). Третя мотузка.

Фото 76. Спуск з перевалу Буюк Татос (2А). Четверта мотузка.

Фото 77. Шлях спуску з перевалу Буюк Татос (2А).

Фото 77. Перевал Буюк Татос (2А) з місця ночівлі під пер. Ерзерум (2А). [Фото від 09.07.2015 18:24 \[9, с. 70\].](#)

Перевал **Йилдиз** розташований в основному вододільному хребті. Веде із ущелини від озера Чіночьор ущелини Анадаг до озера Йилдиз в ущелині Хюсам. З боку ущелини Анадаг – сніжно-осипний. З боку ущелини Хюсам – скельно-сніжний.

ЧХЧ підйому на перевал від озера Чіночьор – 1-1,5 год.

ЧХЧ спуску з перевалу до озера Йилдиз – 3-4 год.

Координати перевальної сідловини: 40°45'29.53", 40°59'23.07".

Першопроходження 08.07.2016 р.

Підйом на перевал з ущелини Анадаг починається по сніжнику, у верхній частині – по осипному схилу крутизною до 30°. Мотузки на підйомі не використовувались. Перевальна сідловина неширока, довга (фото 79), посередині неї – скельний виступ, до якого прибудовуємо тур. Ночувати тут не варто, води і місця під намет немає, рівняти його довго і нелегко.

Першу спускову мотузку кріпимо розхідною петлею за вертикальний камінь, розклинений в осипу. Перші 20 метрів – пологий спуск осипом, потім – 3 метри вертикалі, дала до кінця мотузки рух по звивистому неширокому сніжнику. Мотузка камененебезпечна (фото 80).

Друга мотузка кріпиться на двох зблокованих фірнових якорях за скельною стінкою під лівим бортом кулуару, яка прикриває базу від каміння згори. Спускаємося сніжним кулуаром, крутизною 35-40°. Сніжник в деяких місцях стискається бічними ранткльофтами до ширини 0,5 м.

Третя мотузка кріпиться на двох зблокованих фірнових якорях під лівою стінкою кулуару. Схил має крутизну до 35°. Протягом наступних 250-300 метрів схил виположується до 30°. Стан снігу та безпечний викат вниз дозволяли спускатися в три такти, не використовуючи мотузку. За інших умов може виникнути необхідність провішувати ще декілька мотузок.

Ночівлі під спуском з перевалу немає. Спуск в ущелину Хюсам проходить по крупному осипу. Каміння вкрите лишайником, що в наших умовах – туман з дощем – зробило його дуже слизьким. Льодоруб і трекінгові палиці не дають впевненості на спуску. Цей осип став фактично найнеприємнішою і найскладнішою частиною спуску, хоча був далеко за межами безпосереднього спуску з перевалу.

- **1 мотузка** (50 м) розхідна петля на вертикальному камені. Спуск нерівномірної крутизни – від 20° до 80°. Камененебезпечна мотузка. n=1.

- **2 мотузка** (50 м). База – два зблокованих фірнових якорях за скельною стінкою під лівим бортом кулуару, крутизна до 40°. n=4. Останній без рюкзака з нижньою страховкою.

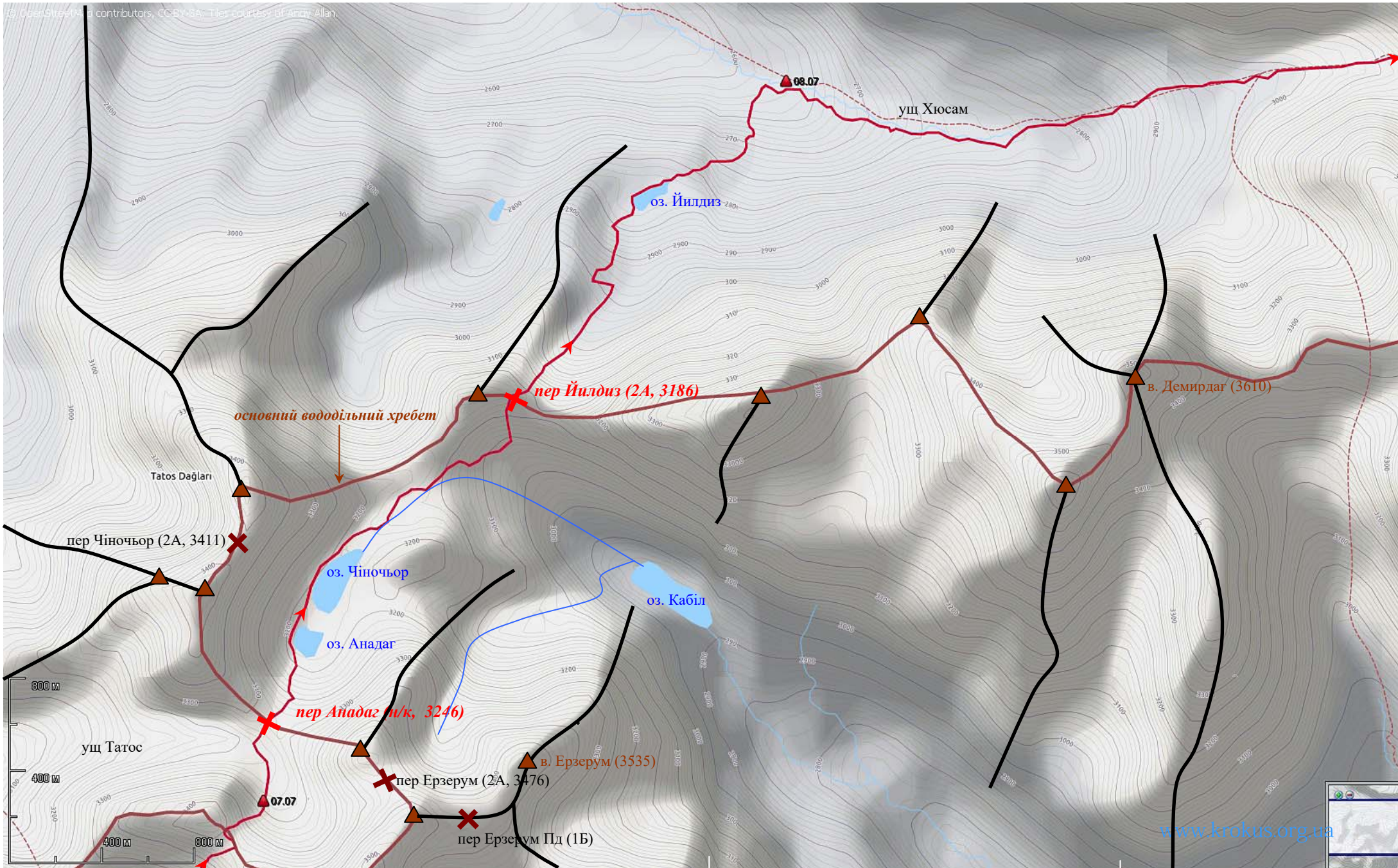
- **3 мотузка** (50 м). База – два зблокованих фірнових якорях під лівою стінкою кулуару. Крутизна до 35°. n=4. Останній без рюкзака з нижньою страховкою.

Всього на підйом та спуск.

Пройдено 3 мотузки загальною довжиною 150 метрів. L=400 м. n=9.

Рекомендації:

- Спорядження:
 - скельний гак – 4 шт.;
 - молоток скельний – 2 шт.;
 - розхідна 8 мм мотузка довжиною 5 метрів;
 - сніжний якір – 5 шт.;
 - короткі, середні та довгі петлі – 8 шт.;
 - рації – 3 шт.;

Мал 10. Мапа місцевості навколо перевалу Йилдиз (2А).

Фото 78. Перевал Йилдиз (2А). Фото з перевалу Татос (2А).

Фото 79. Група на перевалі Йилдиз (2А).

Фото 80. Спуск з перевалу Йилдиз (2А). Перша мотузка.

Фото 81. Спуск з перевалу Йилдиз (2А).

Фото 82. Перевал Йилдиз (2А) з боку ущелини Хюсам. [Фото від 25.06.2006 \[12\]](#).

6.9. Перевал Чьоро Північний (1А, 3120 м)

Перевал Чьоро Північний розташований основному вододільному хребті. Веде із ущелини Хюсам в ущелину Ханут. З боку ущелини Хюсам – сніжно-осипний. З боку ущелини Ханут – сніжно-осипний.

ЧХЧ підйому на перевал з ущелини Хюсам – 2,5-3 год.

ЧХЧ спуску з перевалу в ущелину Ханут – 1-2 год.

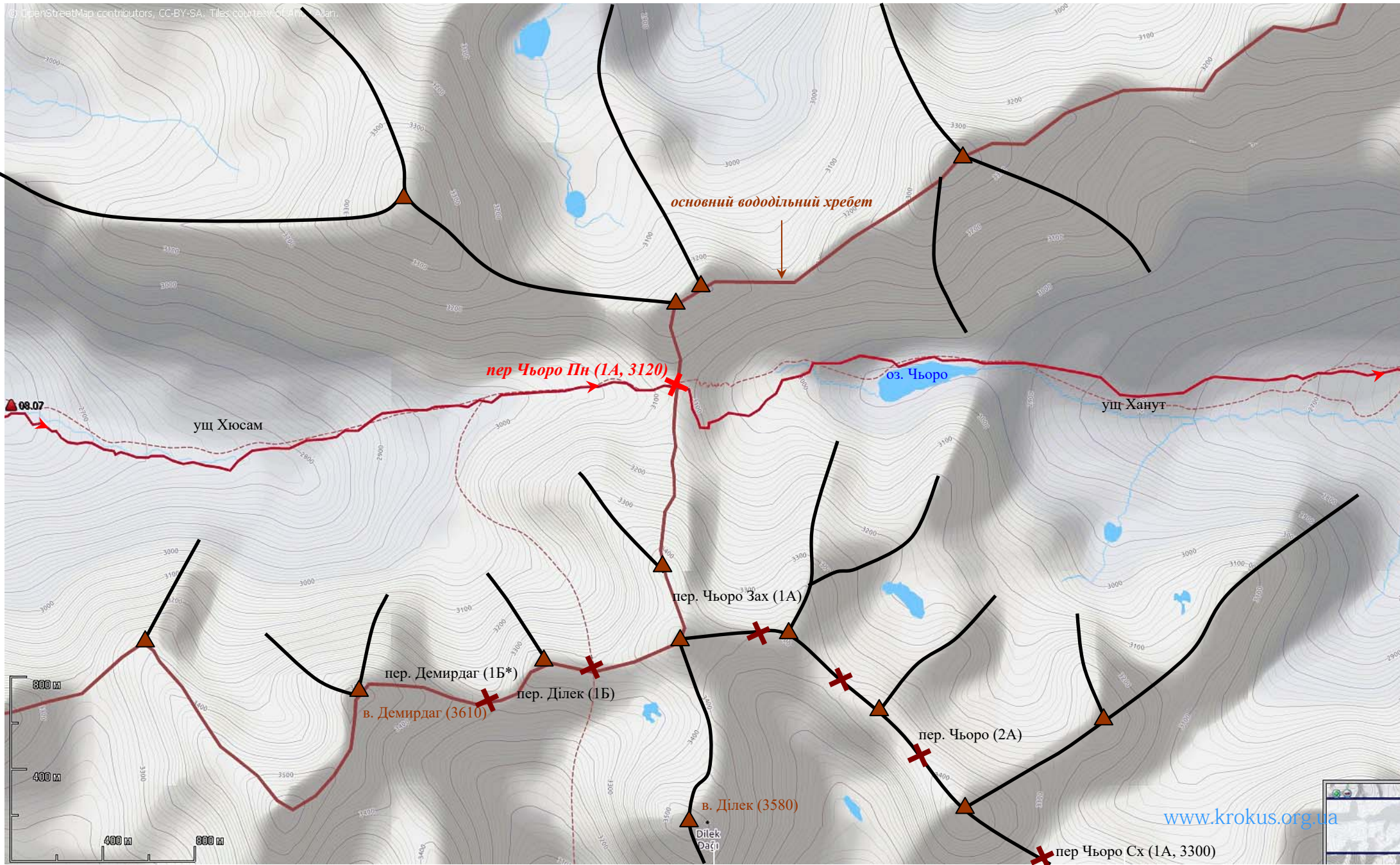
Координати перевальної сідловини: 40°46'15.77", 41° 2'17.49".

Вперше пройдений 28.07.2013 р. групою ТК Університет, м. Київ, кер. Козаренко Р.

Підйом на перевал Чьоро Північний (1А) розпочинаємо від місця ночівлі на лівому березі річки Хюсам (40°46'12.17", 41° 0'12.48"). Ночували на трав'янистому майданчику біля гирла струмка, що витікає з озера Йилдиз. Правим берегом річки Хюсам йде стежка, але річка бурхлива досить глибока (глибина до метра), мостів не має переправитись можна лише вбхід. Так як характер рельєфу та рослинності дозволяє тому вирішуємо не переправлятися на правий берег, а підніматись вгору в ущелину без стежки лівим берегом. Після вчорашніх дощів мокро, ущелина затягнута туманом, видимість не більше 40 метрів. Через 2 км річка перетворюється в невеличкий струмок, ми піднялись вище туман розтянуло – легка хмарність видимість всі сто. Попереду широка полога трав'янисто-осипна долина в кінці в замикаючому її гребені сідловина перевалу Чьоро Північний (1А) (фото 84). Праворуч в розривах клубів туману відкриваються сніжні перевали у відрозі вершини Демирдаг (3610) (фото 83). Пологим схилом, вкритим мілким осипом стежка серпантинном виводить нас на перевал (фото 85).

Перевальна сідловина досить широка рівна, в бік ущелини Ханут крутий сніговий наддуб. Тур складений в лівій по ходу підйому частині перевальної сідловини. Зняли перевальну записку київської групи т/к Університет, кер. Козаренко Р. та План Б. кер. Гозак Д. (Мал. 22).

Спуск. В найнижчій частині перевальної сідловини в бік спуску звисає сніжний карниз який доцільно обходити праворуч, ~50 метрів (фото 86). Тут набагато пологіше. По снігу доходимо до виположення. Далі продовжуємо шлях частково по снігу, потім середнім осипом до озера Чьоро (фото 87). Вздовж озера лівим берегом йде стежка якою спускаємось в ущелину Ханут (фото 89). Праворуч, добре видно сідловини перевалів Чьоро Зах. (1Б) та Чьоро (2А) (фото 88), які ведуть через південний відріг до ущелини Ділек. Спуск у долину Ханут від озера Чьоро займає близько 1-1,5 години.

Мал 11. Мапа місцевості навколо перевалу Чьоро Пн (1А).

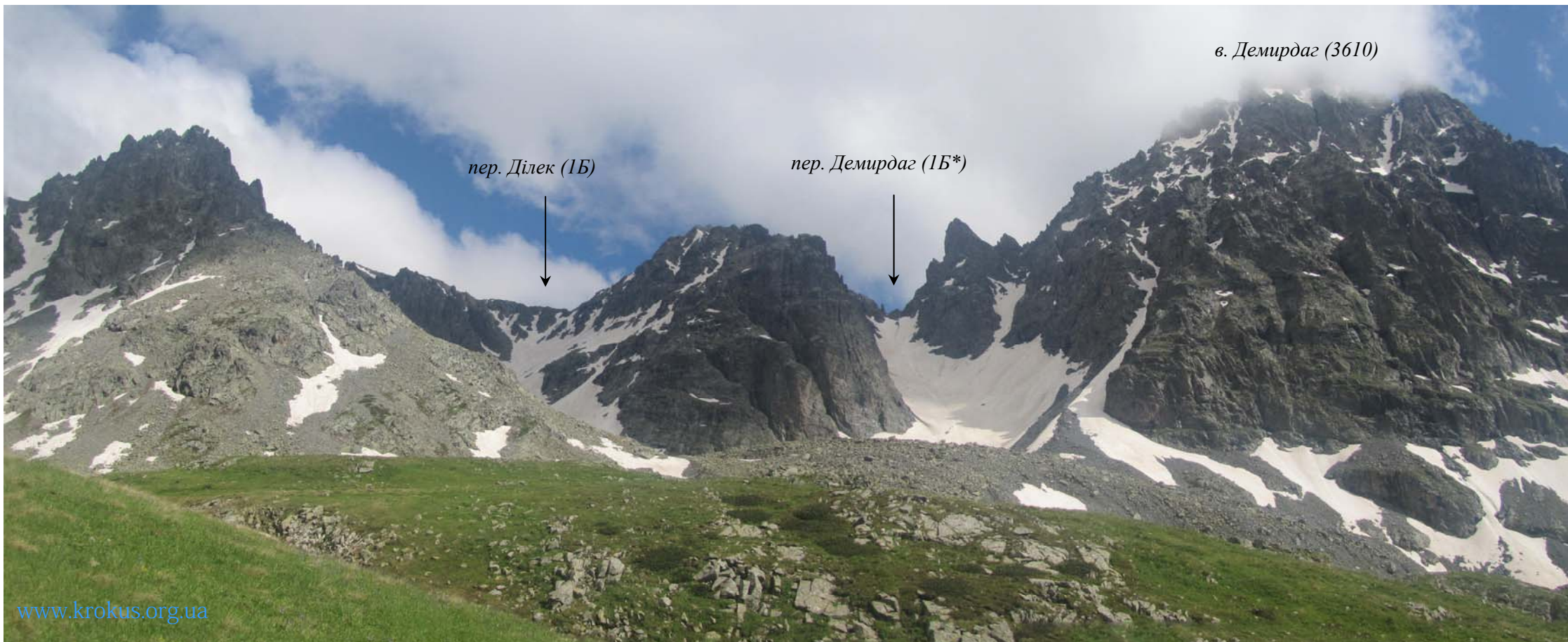

Фото 83. Перевали в відрозі вершини Демирдаг (3610).

Фото 84. перевал Чьоро Північний (1А) з боку ущелини Хюсам.

Фото 85. Група на перевалі Чьоро Північний (1А).

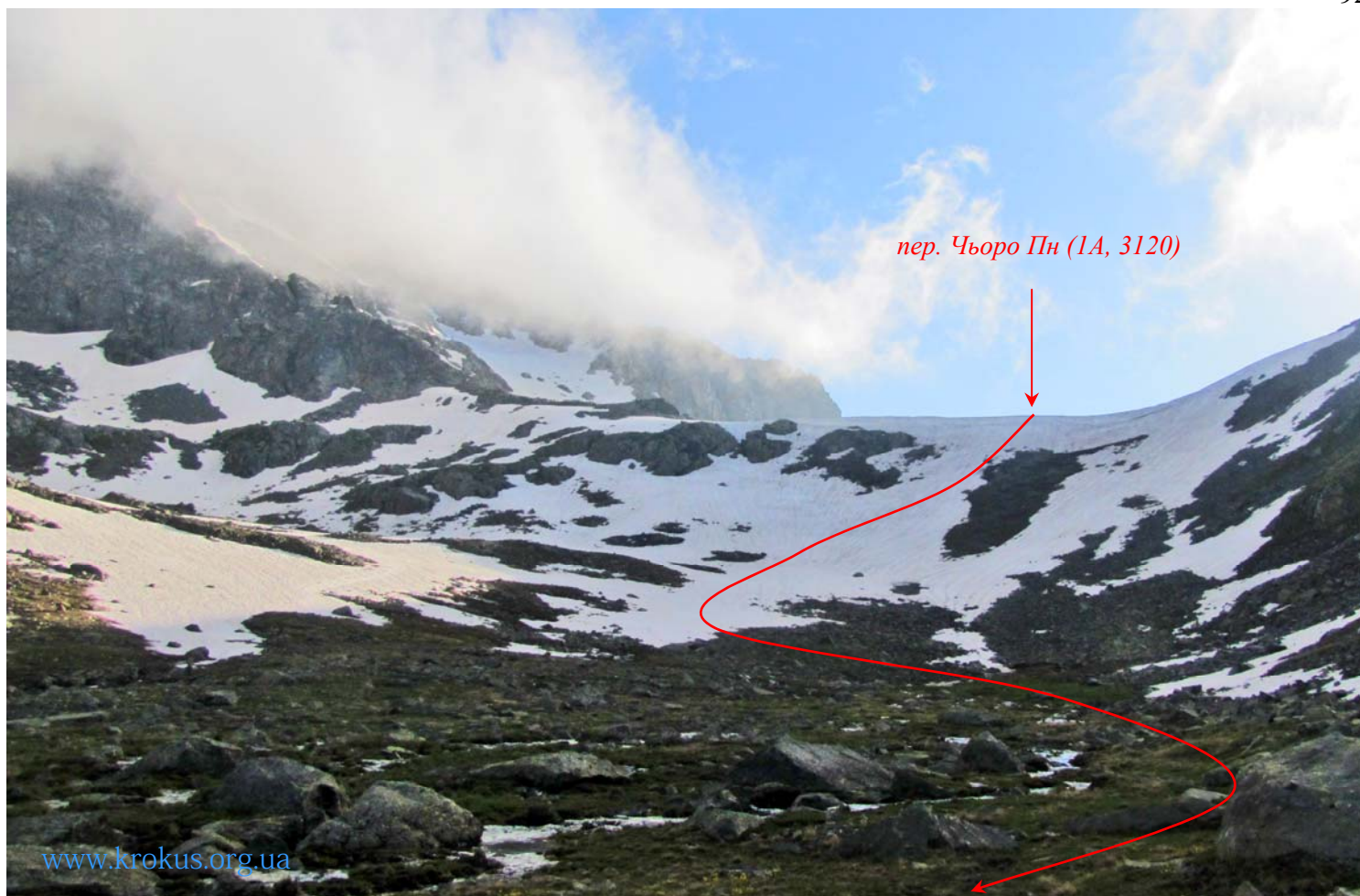

Фото 86. перевал Чьоро Північний (1А) з боку ущелини Ханут.

Фото 87. перевал Чьоро Північний (1А) від озера Чьоро.

Фото 90. Перевал Чьоро Сх (1А) з підйому на перевал Буюк Донеш (1А).

Фото 91. Перевал Чьоро Сх (1А). Зум 10X.

6.10. Перевал Буюк Донеш (1Б, 3228 м)

*Перевал **Буюк Донеш** розташований в південному відрозі основного вододільного хребта. Веде із ущелини Ханут в ущелину Давалі (озеро Донеш). З боку ущелини Ханут – осипний. З боку ущелини Давалі – сніжно-осипний.*

ЧХЧ підйому на перевал з ущелини Ханут – 2,5-3 год.

ЧХЧ спуску з перевалу в ущелину Давалі – 1-2 год.

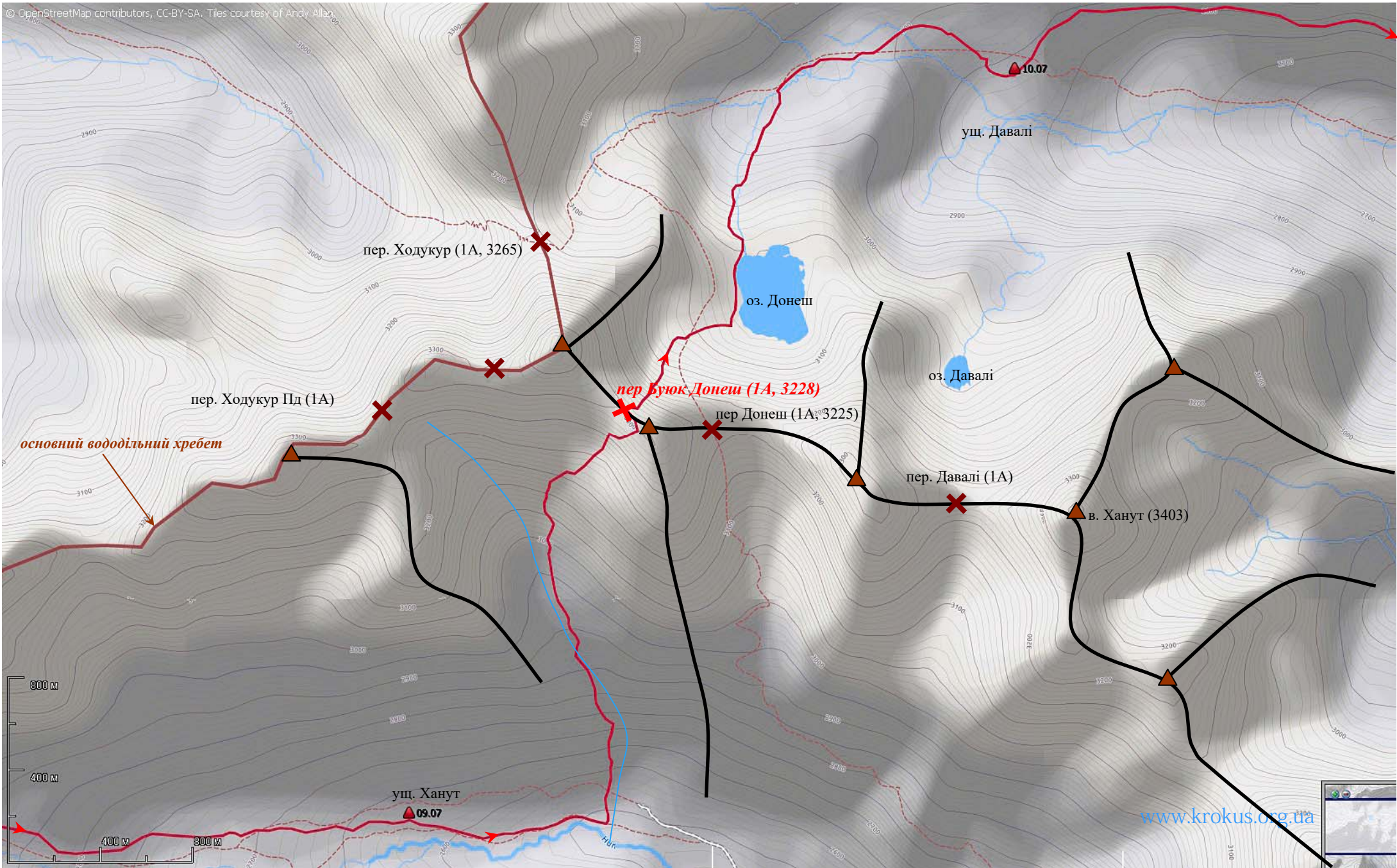
Координати перевальної сідловини: 40°47'16.29", 41° 5'22.19".

Першопроходження 10.07.2016.

Підйом у висячу долину, що веде до перевалу Буюк Донеш (1Б) починається з ущелини Ханут (40°46'19.59",41°05'18.97") і проходить досить крутим (35°) трав'янистим схилом з виходами скель. Деякі короткі скельні ділянки проходяться лазінням. Після двох годин підйому виходимо в висячу долину, вона веде до перевалу Ходукур Південний (1А) в головному вододільному хребті (Мал.12). Наш же перевал знаходиться в південному відрозі основного вододільного хребта. Відріг є лівим бортом висячої долини. Тому не доходячи до кінця висячої долини повертаємо праворуч і починаємо підйом лівим бортом в напрямку двох скельних виступів, які обходимо ліворуч (фото 92). Продовжуємо підйом крупним осипом до виположення зі сніжником (фото 93). Звідси починається більш крутий (35°-40°) підйом середнім, а в верхній частині крупним осипом (фото 94) до перевальної сідловини.

Перевальна сідловина (фото 95) вузька складена з масивних гострих скельних плит, для ночівлі не придатна. Води не має. Тур спорудили в центральній частині перевальної сідловини. Внизу під перевалом – бірюзова поверхня озера Донеш (фото 98). Далі за ущелиною Давалі височить масив Качкар (фото 96, фото 97) з домінуючою над ним вершиною Сонмез (3864) (фото 97). Видно весь шлях підйому висячою долиною до перевального цирку нашого наступного перевалу Буюк Каврун (3А) (фото 96).

Спуск з перевалу почали прямо вниз з перевальної сідловини по осипним поличкам поміж виходами зруйнованих скель, зустрічається декілька ділянок які проходяться лазінням з гімнастичною страховкою. Потім середній та крупний осип з виходом на сніжник, по якому спускаємось до озера Донеш. Погода зіпсувалась – сіла хмарність, видимість не більше 50 метрів. Рухаємось лівим заболоченим берегом озера до витікаючого з озера струмка. Від озера вздовж струмка 1-1.5 годин середнім осипом та трав'янистими схилами в ущелину Давалі (фото 99).

Мал 12. Мапа місцевості навколо перевалу Буюк Донеш (1Б).

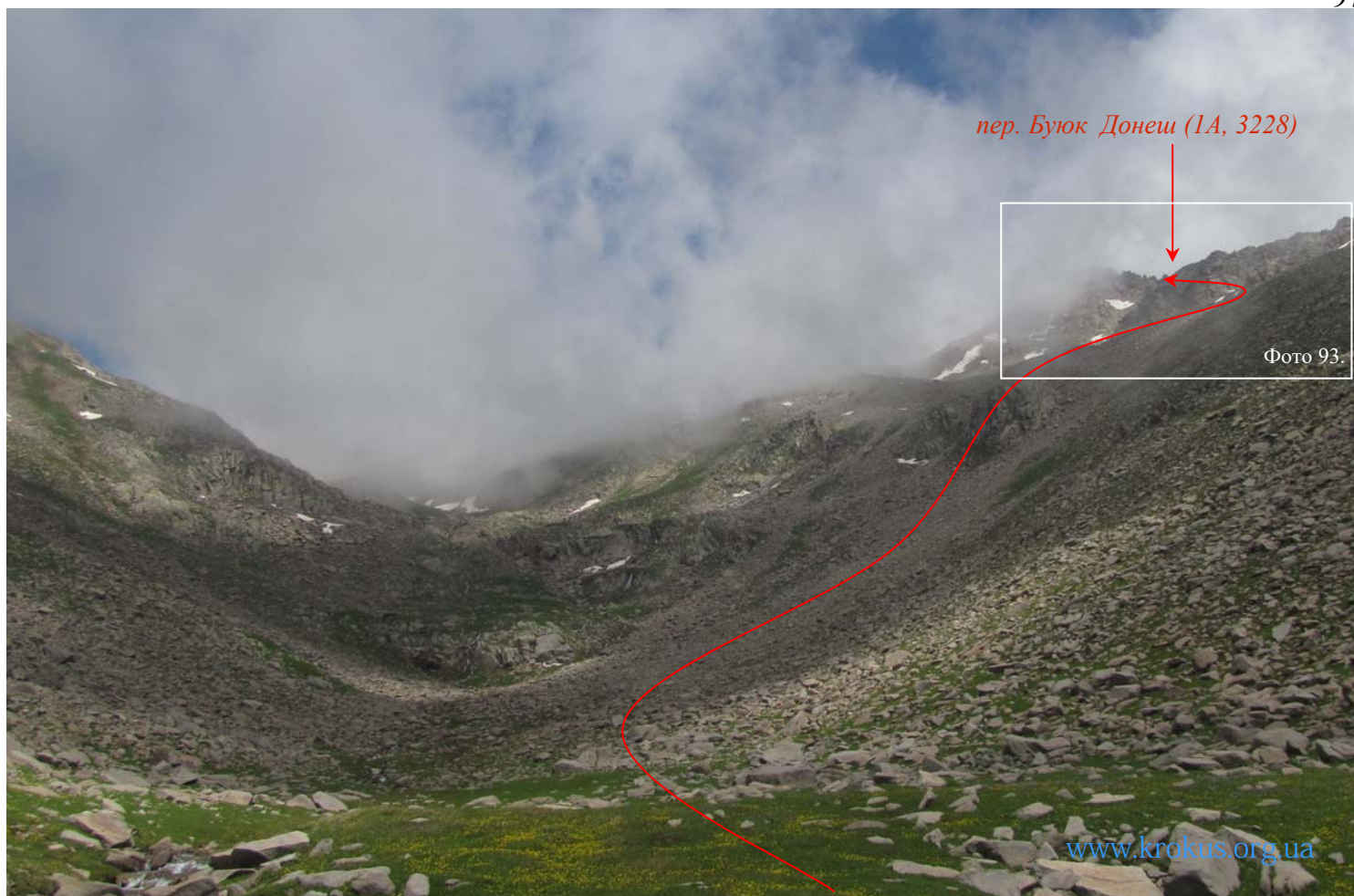

Фото 92. Шлях підйому на перевал Буюк Донеш (1Б). Верхів'я висячої долини лівого борту ущелини Ханут.

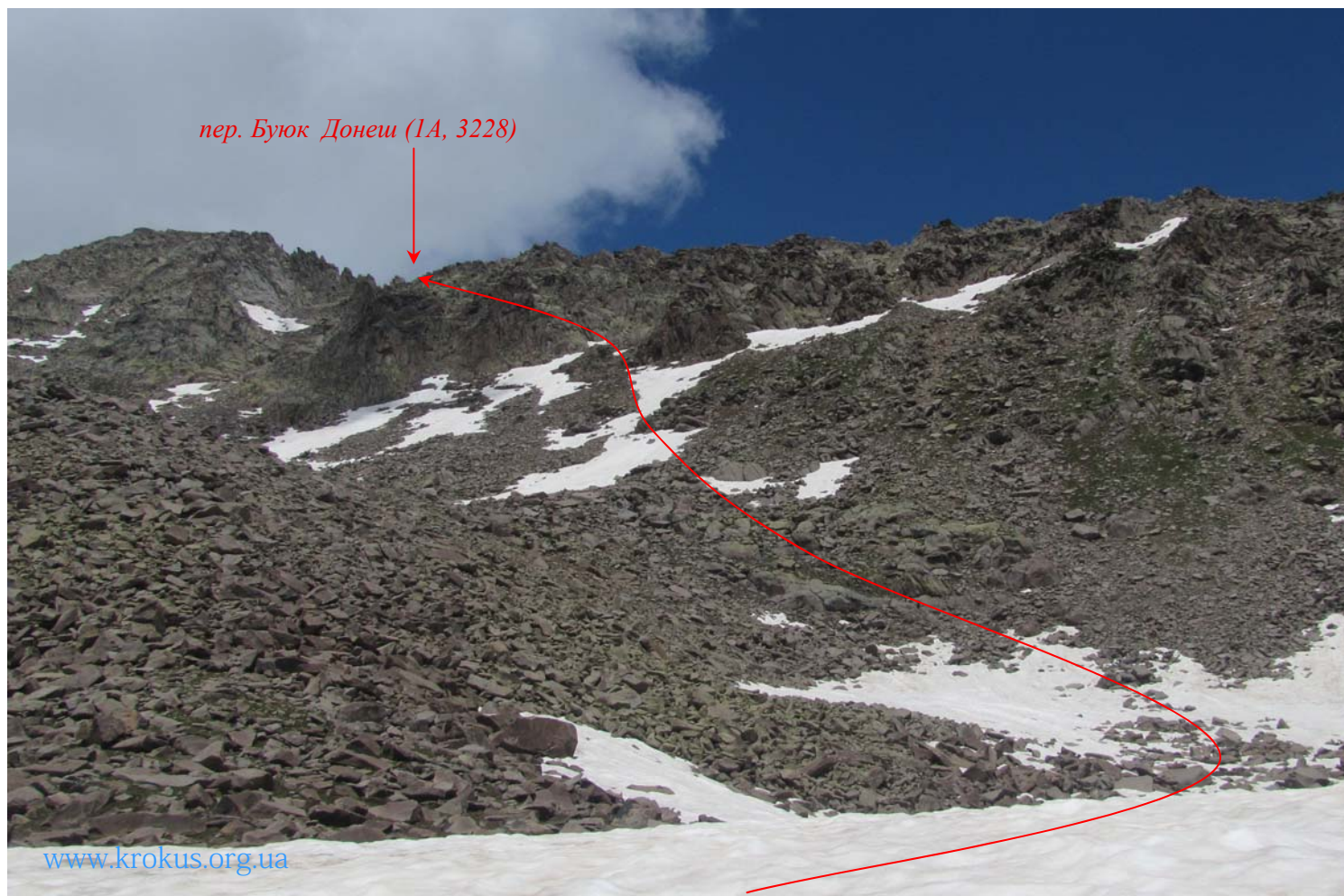

Фото 93. Перевал Буюк Донеш (1Б).

Фото 94. Вихід на перевальну сідловину перевалу Буюк Донеш (ІБ).

Фото 95. Група на перевалі Буюк Донеш (ІБ).

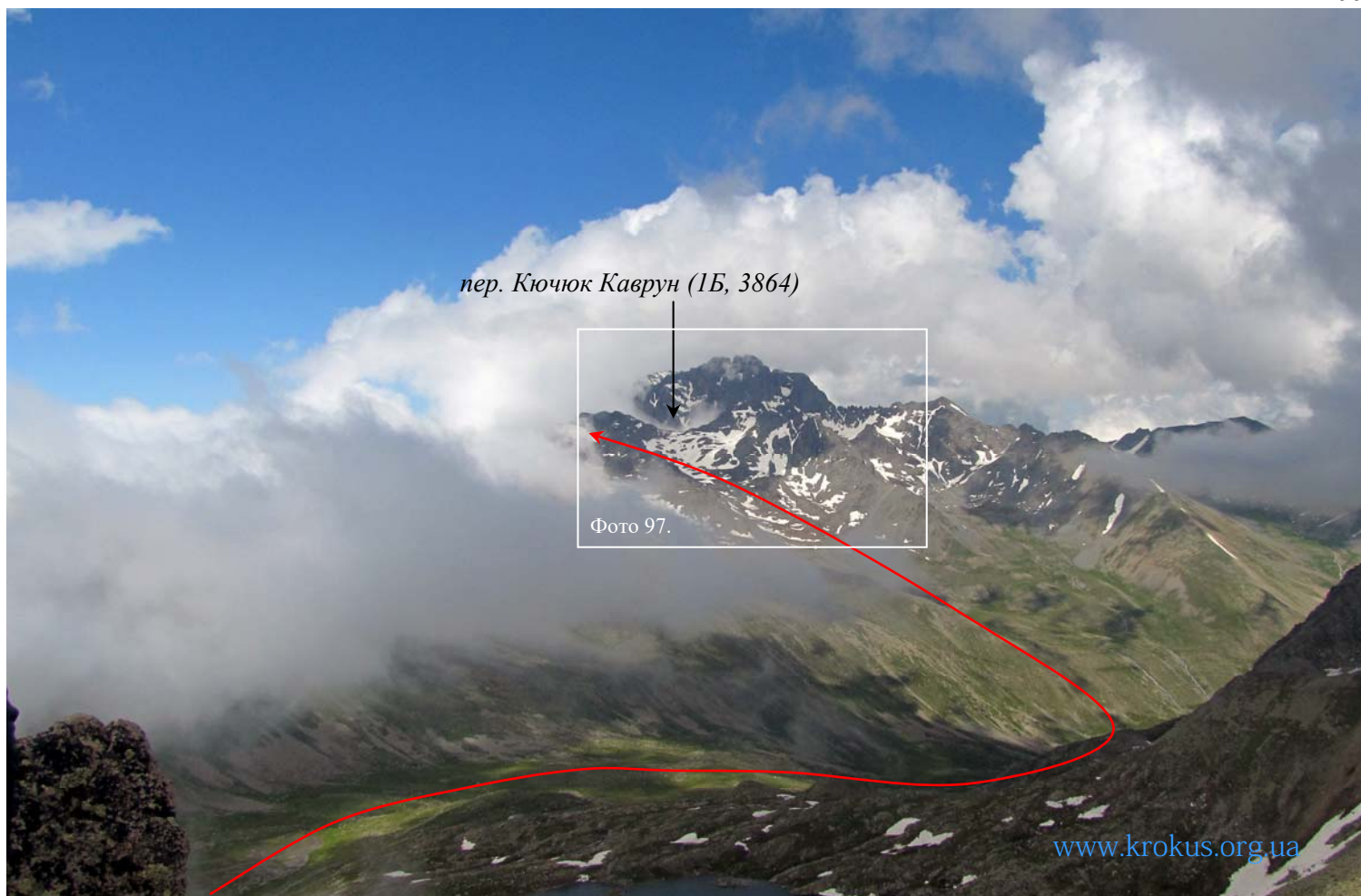

Фото 96. Перевал Кючюк Каврун (1Б) з перевалу Буюк Донеш (1Б).

Фото 97. Перевал Кючюк Каврун (1Б) з перевалу Буюк Донеш (1Б). Зум 10X.

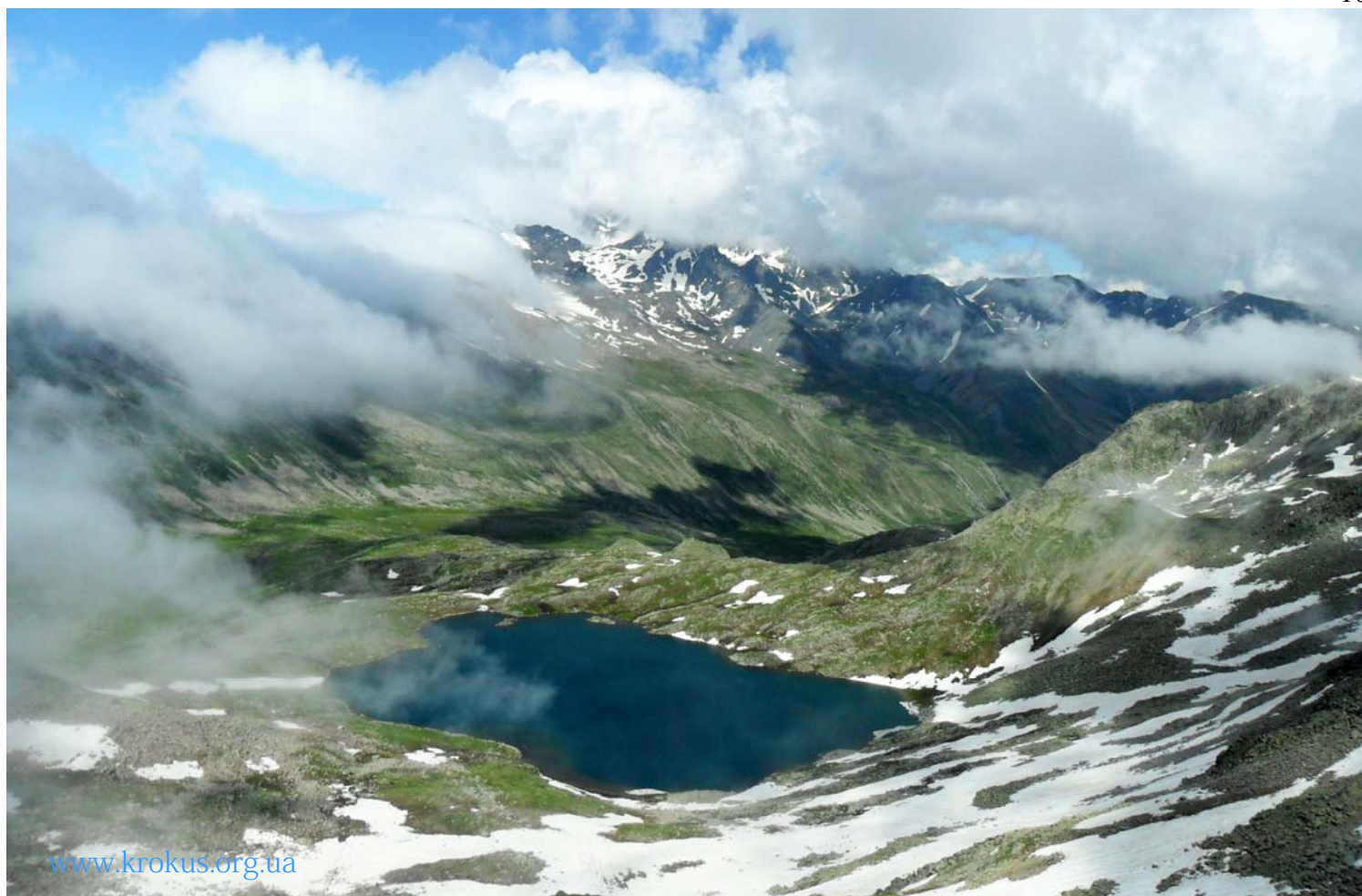

Фото 98. Озеро Донеш. Фото з перевалу Буюк Донеш (1Б).

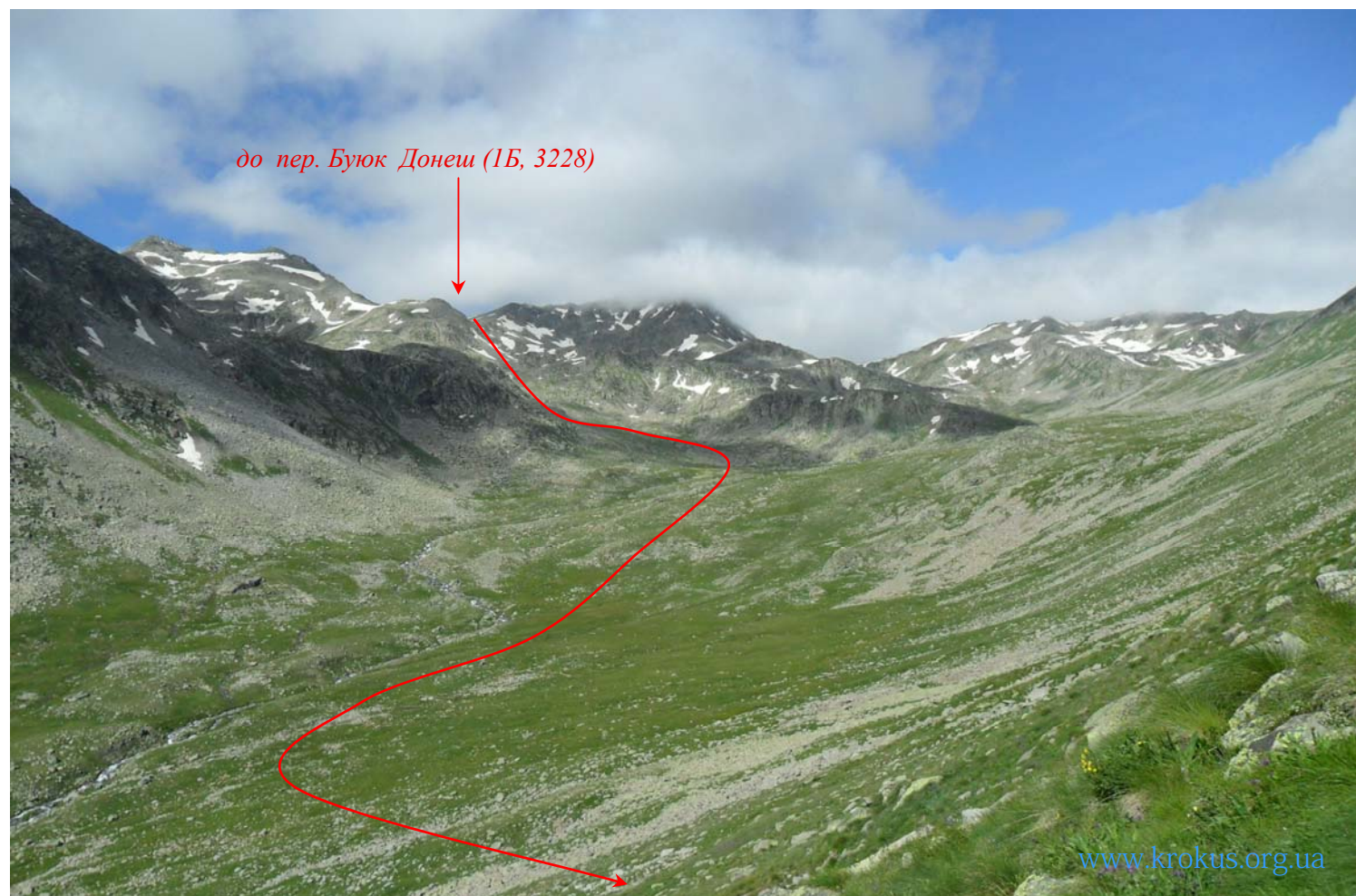

Фото 99. Верхів'я ущелини Давалі.

6.11. Буюк Каврун (3А, 3548 м)

*Перевал **Буюк Каврун** розташований в основному вододільному хребті на схід від вузлової вершини Каврун (3590). Веде із північної висячої долини ущелини Давалі в ущелину Каврун (озеро Дерабасі). З боку ущелини Давалі – сніжно-осипний. З боку ущелини Каврун – скельно-сніжний.*

ЧХЧ підйому на перевал з ущелини Давалі – 2,5-3 год.

ЧХЧ спуску з перевалу до озера Дерабасі – 1,5-2 год.

Координати перевальної сідловини: 40°49'23.71", 41° 8'7.98".

Першопроходження 12.07.2016 р.

Від місця ночівлі (40°48'3.05", 41° 6'33.74") траверсом трав'янистого схилу лівого борту широкої долини Давалі (ділянка місце ночівлі – точка повороту, див. Мал. 13) починаємо підйом у висячу долину, яка веде до перевалу Буюк Каврун (3А) (фото 100). Рухаємось вздовж струмка в північному напрямку. Пройшовши 1,5 години, підійшли до широкого виположення з безліччю розлитих поміж каміння струмків (фото 101). Далі крутим крупним осипом за 1 годину піднімаємось до перевального цирку перевалу Буюк Каврун (3А). Вже з початку перевального цирку добре видно сідловину перевалу Кючук Каврун (1Б) (фото 103). На ночівлю стали на відносно горизонтальному сніжнику (40°49'13.98", 41° 8'19.17", 3347 м) за півкілометра до перевального злету (фото 104). Це місце нам знайоме ще по походу в 2015 році. Обідаємо. На годиннику 15:00, час що залишився до темряви використовуємо для обробки перевалу Буюк Каврун (3А).

Перевал Буюк Каврун (3А), був нам відомий ще по походу ІІІ к.с. 2015 року. Зі звіту про похід : ”Зв’язка з двох учасників вийшла на обробку перевалу Буюк Каврун. На підйом було провішено 3 перильні мотузки. Витративши 2 години на підйом, зв’язка вийшла на перевальну сідловину. Візуальний огляд шляху спуску з сідловини перевалу Кючук Каврун в бік ущелини Каврун дав можливість оцінити складність спуску – вона була не нижче 2Б. По результатам розвідки було прийнято рішення скористатися запасним варіантом пройти перевал Кючук Каврун (1Б).”[9, с. 90].

Але цього року замість провішування трьох мотузок по крутому рухливому середньому осипу вздовж скель (фото 106), ми жваво проклали шлях по крутому сніжнику, набивши східці для завтрішнього сходження (2016 – тий рік подарував нам багато снігу). Цього разу з перевалу можна було розгледіти крутий близько 80-ти градусів сніжний кулуар у ста метрах вниз (фото 108), до якого нам необхідно було провісити мотузку. Спускатися посередині вирви у вузьке гирло скельного кулуру небезпечно – каміння, яке ми скидали, набираючи швидкість, влаштовувало такий собі “кегельбан” між стінками кулуару.

Провішуємо першу мотузку правіше від вирви, по майже вертикальній скельній стінці (фото 108), попередньо закріпивши її на скельному виступі на перевалі. Осипна вирва та гирло кулуару лишаються ліворуч. Доводиться ретельно чистити схил від каміння (перші 10 метрів похилі, а скелі досить зруйновані). Відлуння падаючого каміння підтвержує правильність рішення. Спуск вздовж скелі поступово наближає першого учасника до звуження кулуару. Його пропозиція (зв’язок по рації): перейти на інший бік кулуара та зробити базу на зручній полиці. Та є велика ймовірність при перетині дна бути травмованим пролітаючим камінням. Тому пропонуємо шукати місце під базу на правій по ходу безпечній стінці. Невеликий маятник вправо 2-3 метри дозволяє знайти похилу полицку для бази

(фото 109). Базову петлю кріпимо горизонтальним, вертикальним та якірним скельними гаками. Перестіжка дуже не зручна, вертикальні скелі, вузька поличка, мало зачепів для рук. Другу мотузку провішуємо вниз на 8 метрів та по вузькій скельній поличці праворуч у напрямі основного сніжного кулуару (фото 110). Розкріплюємо мотузку у декількох місцях. Це зробить зручним проходження 20 – ти метрів слабо похилих перил. Останні 10 метрів мотузки з траверсу повертають через точку розкріплення вниз на сніг.

Подальше провішування вирішили не продовжувати – все очевидно. Широкий крутий сніжний кулуар поміж скель. Погода погіршилась. Знизу через вузьке гирло кулуару дме такий сильний вітер, що свого голосу не чути. Дуже холодно, температура близько -2°C . Скелі швидко вкриваються інеєм. Піднімається замерзла Настя. Думалось що хлопцям, які робили навіску, буде тепліше. Та вони навіть після швидкого підйому двома мотузками теж закликали. Знайшли "Як перезимувати літо!"... У кількох кроках за перегином вітрової тінї. Відігриваємось.

Наступний дент 12 липня. Ранком погода гарна – сонце, безхмарне небо, легкий мороз. Рушаємо у кішках по вибитих вчора у снігу сходинах (фото 106). Сніг твердий – йдеться легко. Крутизна 30° - 40° . Час сходження від табору ($40^{\circ}49'13.98''$, $41^{\circ}8'19.17''$) на перевал складає не більше 1 год. Фотографуємось на перевалі (фото 107) та споруджуємо перевальний тур. Перший пішов! Наступний виходить, коли перший досягає перестіжки на другій мотузці – каміння вже не дістане. Перестіжка на базі другої мотузки потребує гарної фізичної підготовки (фото 109, фото 111) – невеличка (20-30 см) похила поличка. Далі траверс (фото 110, фото 112, фото 113) теж не для слабких - 20 метрів з перестіжками (найкраще проходити пристібнутим до перильної мотузки безпосередньо у систему ковзним карабіном – не відкидає). Нарешті сніговий кулуар. Перестрибнувши ранкльофт, опиняємся на ще не розкислому фірні.

Скидаємо третю мотузку на двох забитих снігових якорях. Перетинаємо сніжник кулуару (фото 115) і ховаємось під скелями лівого борту. Проходження третьої мотузки повинно відбуватись максимально швидко бо з верхніх кулуарів "пострілює". Виставляємо спостерігача за пролітаючим камінням. Четверта – два снігові якорі. База п'ятої у ранкльофті під скелею (фото 114). Тут є зручний для кріплення петлею відкол скелі. При необхідності група може зібратись у ранкльофті. Шоста – кріпиться на якорях. На кінці мотузки після "баранячого лоба" потрібно перестрибнути досить широкий ранкльофт (1-1,5 м). Наступна - сьома на фірновому якорі. Усі по снігу. Посеред снігового схилу проходить рівчак глибиною метр-півтора. Ймовірно він утворився за теплої погоди під час та дощу від сходження води на каміння. Спускаємось ще 300 м в "три такти" по крутому та місцями ще досить твердому фірну (45° - 35°). Задоволення сумнівне – набагато комфортніше по мотузкам. Та їх ще знімають хлопці, зісмикуючи зі скелі. Сніг останній учасник проходив з нижньою страховкою. При твердішому снігу провіска мотузок у нижній частині спуску обов'язкова, це ще плюс 3-4 мотузки.

Подальший спуск у кішках, самостраховка льодорубом (30° - 35°) до виположення сніжника. Триматись подалі від жолоба це шлях можливого сходу каміння.

- **1 мотузка** (50 м). База петлею на виступі перевальної скелі. Перші 10 метрів похилі 20-60 градусів по зруйнованим скелям з ґрунтом. Нахил збільшується до

вертикалі з мілкими виступами (фото 108). Поступовий маятник праворуч по ходу руху (фото 111). n=1.

- **2 мотузка** (50 м). База 2 скельні гаки - горизонтальний, вертикальний, якірний та петля. Для опори ніг похила поличка з тріщиною (фото 109). Вертикальні перила 8 метрів (фото 111). Далі 20 метрів слабо похилих перил розкріплені трьома точками на скельних гаках (фото 110, фото 112). Рухатись вузькою поличкою по зруйнованим скелям (фото 113). Завершується траверс спуском 10 метрів скелями на сніг крутого кулуару. Точка повороту – третій гак траверсу. n=4.

- **3 мотузка** (50 м). База на двох фірнових (снігових) якорях. Перетинаючи кулуар, притискатись під скелі лівого по ходу борту (фото 115). Крутизна 55°-60°. Останній – спускова петля на скелях. n=1.

- **4 мотузка** (50 м). База на двох фірнових якорях. Рухатись під прикриттям скель лівого борту. Крутизна 55°. Кінець мотузки досягає скельного мису з не досить зручним але достатнім для збору групи ранкльофтом (фото 114). Останній – спускова петля на скелях в ранкльофті. n=1.

- **5 мотузка** (50 м). База петлею за масивний відкол у ранкльофті. Рухатись вниз ліворуч у напрямі кінця наступного скельного мису (фото 114). n=1.

- **6 мотузка** (50 м). База на двох фірнових якорях. Рух по снігу на правий край похилого “баранячого лоба”. Останній – спускова петля виступі скельного мису. Стрибок через ранкльофт. n=1.

- **7 мотузка** (50 м). База на двох фірнових якорях. Останній без рюкзака з нижньою страховкою. Крутизна 40°-45°. n=5.

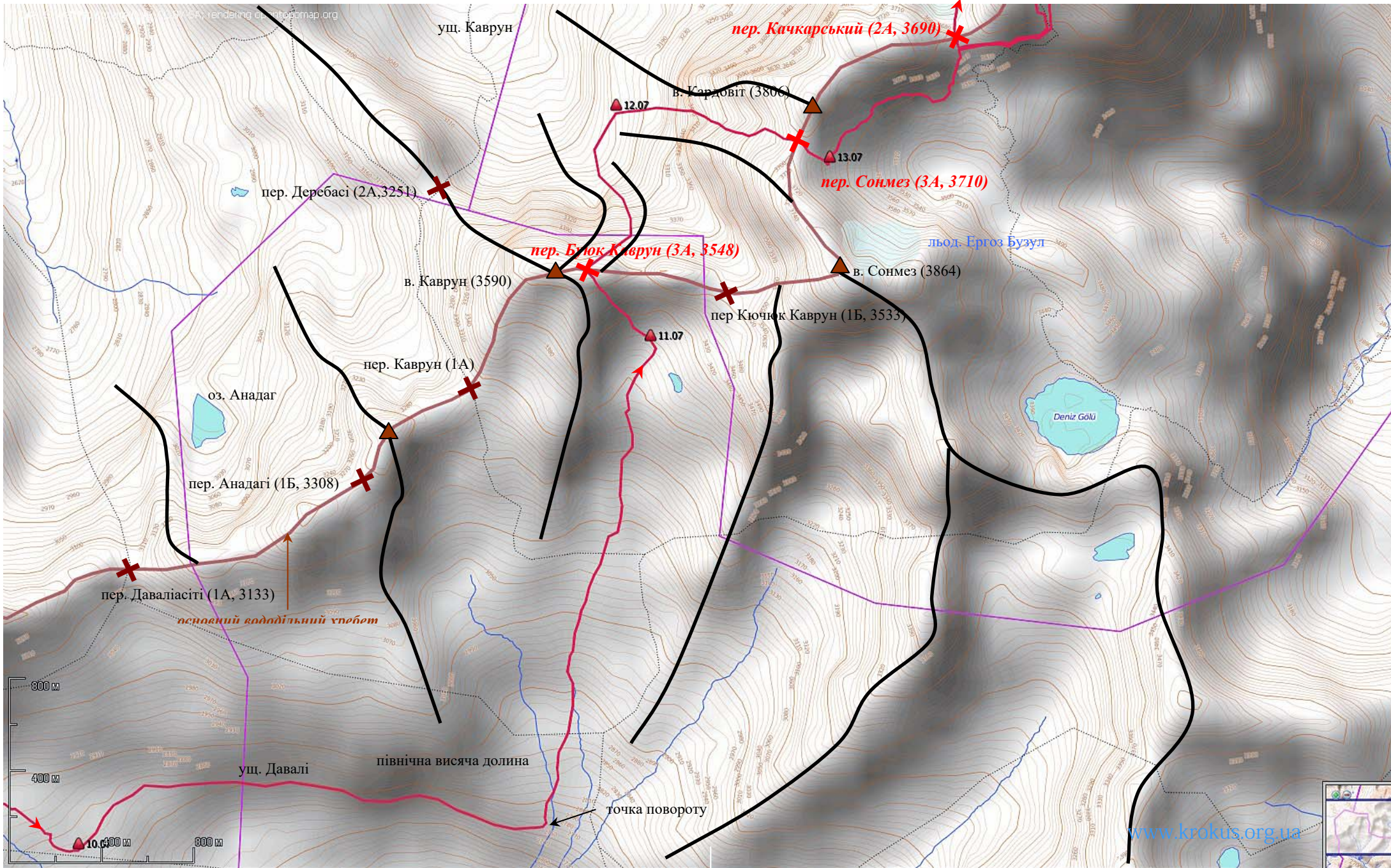
- **8 мотузка** (50 м). База на двох фірнових якорях. Останній без рюкзака з нижньою страховкою. Крутизна 40°-45°. n=5.

Всього на підйом та спуск.

Пройдено 8 мотузок загальною довжиною 400 метрів. L=600 м. n=19.

Рекомендації:

- Спорядження:
 - скельний гак, набір – 8 шт.;
 - гак якірний скельний – 4 шт.;
 - молоток скельний – 2 шт.;
 - френди, набір – 7 шт.;
 - розхідна 8 мм мотузка довжиною 15 метрів;
 - якір сніжний (фірновий) – 5 шт.;
 - короткі, середні та довгі петлі — 8 шт.;
 - рації – 3 шт.;

Мал 13. Мапа місцевості навколо перевалу Буюк Каврун (3А).

Фото 100. Ущелина Давалі. Шлях підйому у висячу долину до перевалів
Буюк Каврун (3А) та Кючюк Каврун (1Б).

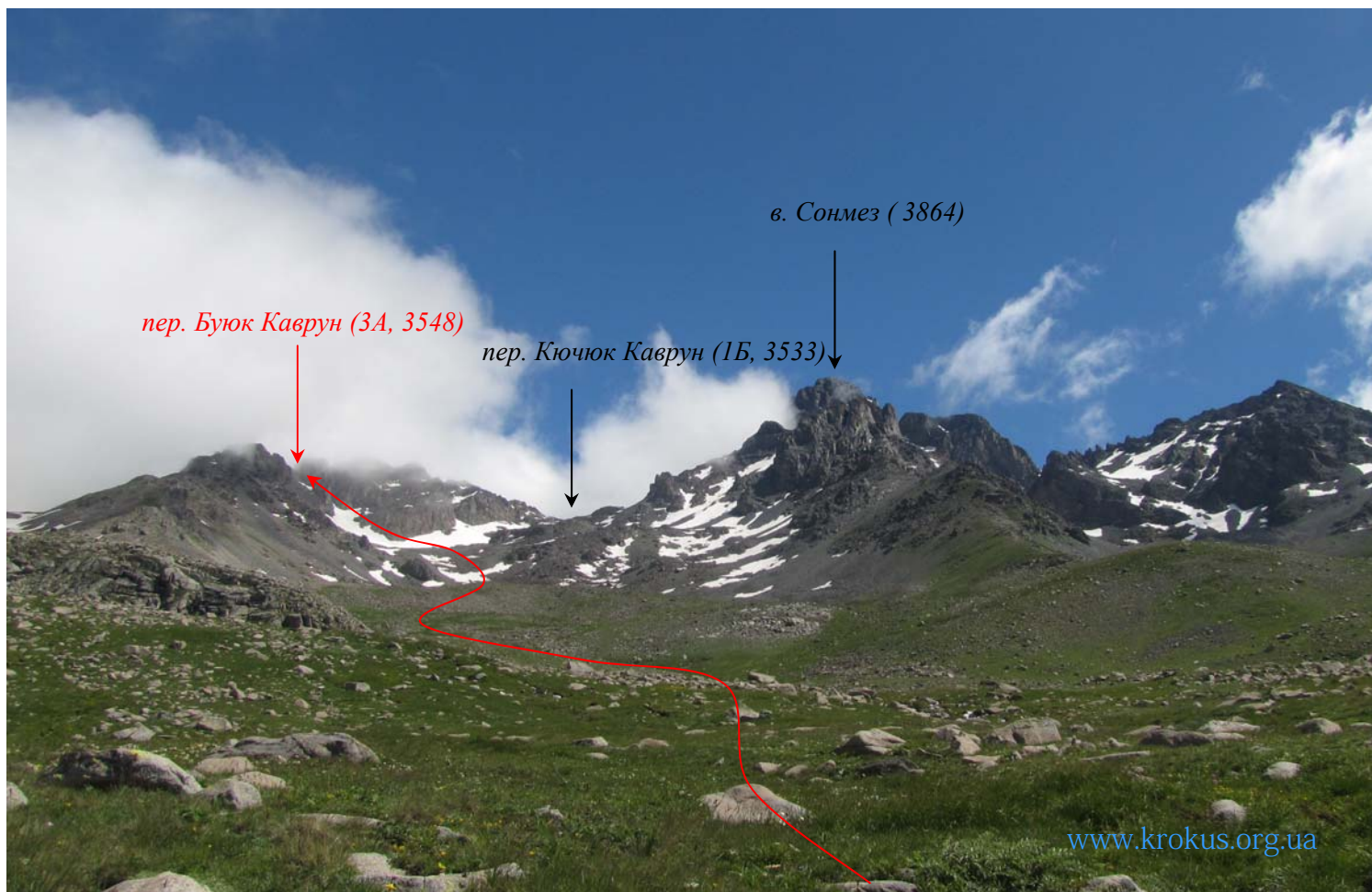

Фото 101. Середня частина висячої долини.

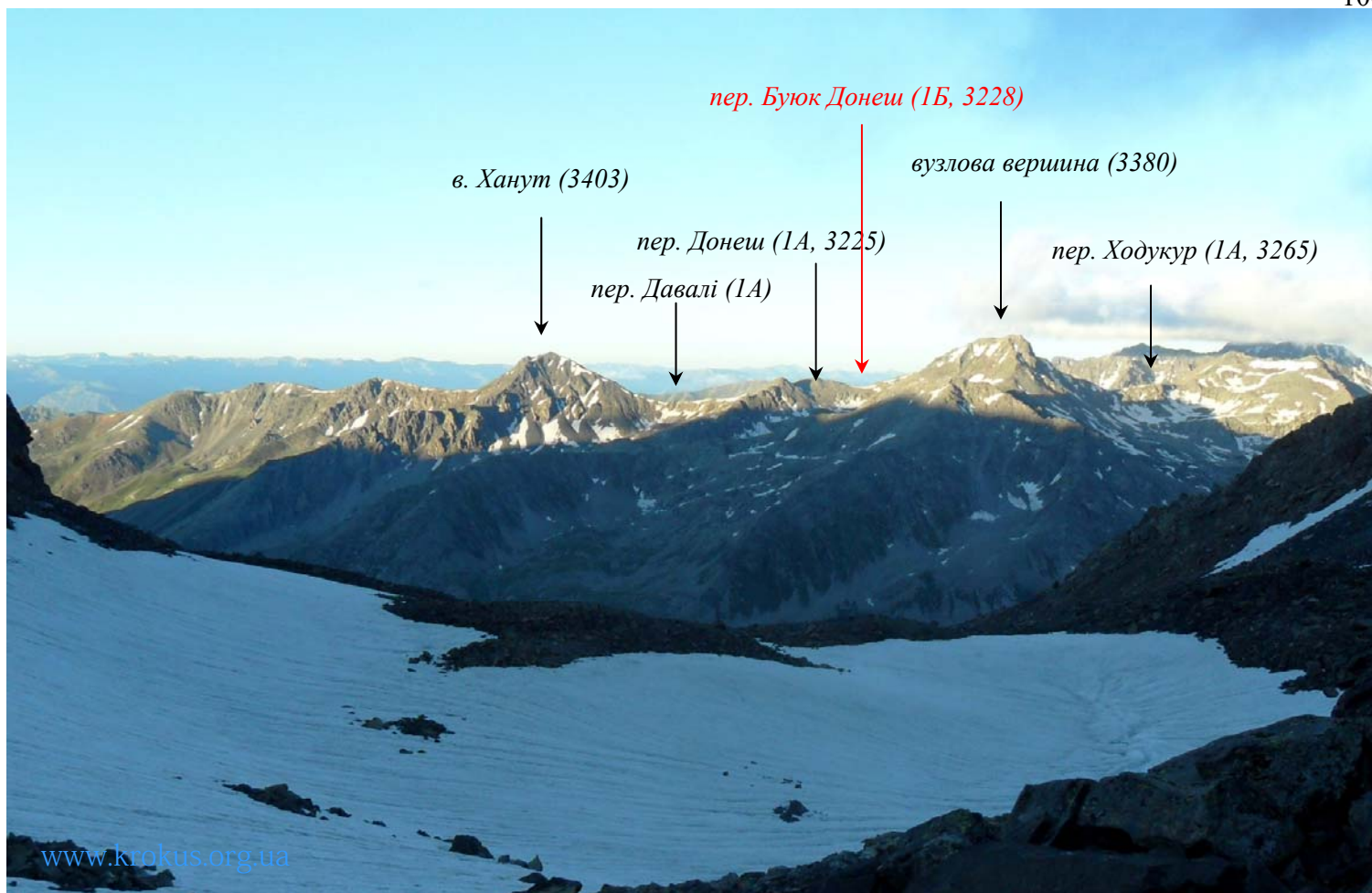

Фото 102. Хребет Ханут. Фото з місця ночівлі під перевалом Буюк Каврун (3А).

Фото 103. Підйом до перевального цирку перевалу Буюк Каврун (3А).

Фото 104. перевал Буюк Каврун (ЗА). Фото з місця ночівлі.

Фото 105. перевал Буюк Каврун (ЗА). Фото з місця ночівлі. [Фото від 12.07.2016 16:56, \[8, с. 93\].](#)

Фото 106. Перевальний зліт перевалу Буюк Каврун (ЗА).

Фото 107. Група на перевалі Буюк Каврун (ЗА).

www.krokus.org.ua

Фото 108. Спуск з перевалу Буюк Каврун (3А).
Перша мотузка.

www.krokus.org.ua

Фото 109. Спуск з перевалу Буюк Каврун (3А).
Біля другої бази.

Фото 110. Спуск з перевалу Буюк Каврун (3А).
Друга мотузка, ділянка траверсу.

Фото 111. Спуск з перевалу Буюк Каврун (3А).
Друга мотузка.

Фото 111.

Фото 112. Спуск з перевалу Буюк Каврун (3А).
Перша та друга мотузки. Фото від третьої бази.

www.krokus.org.ua

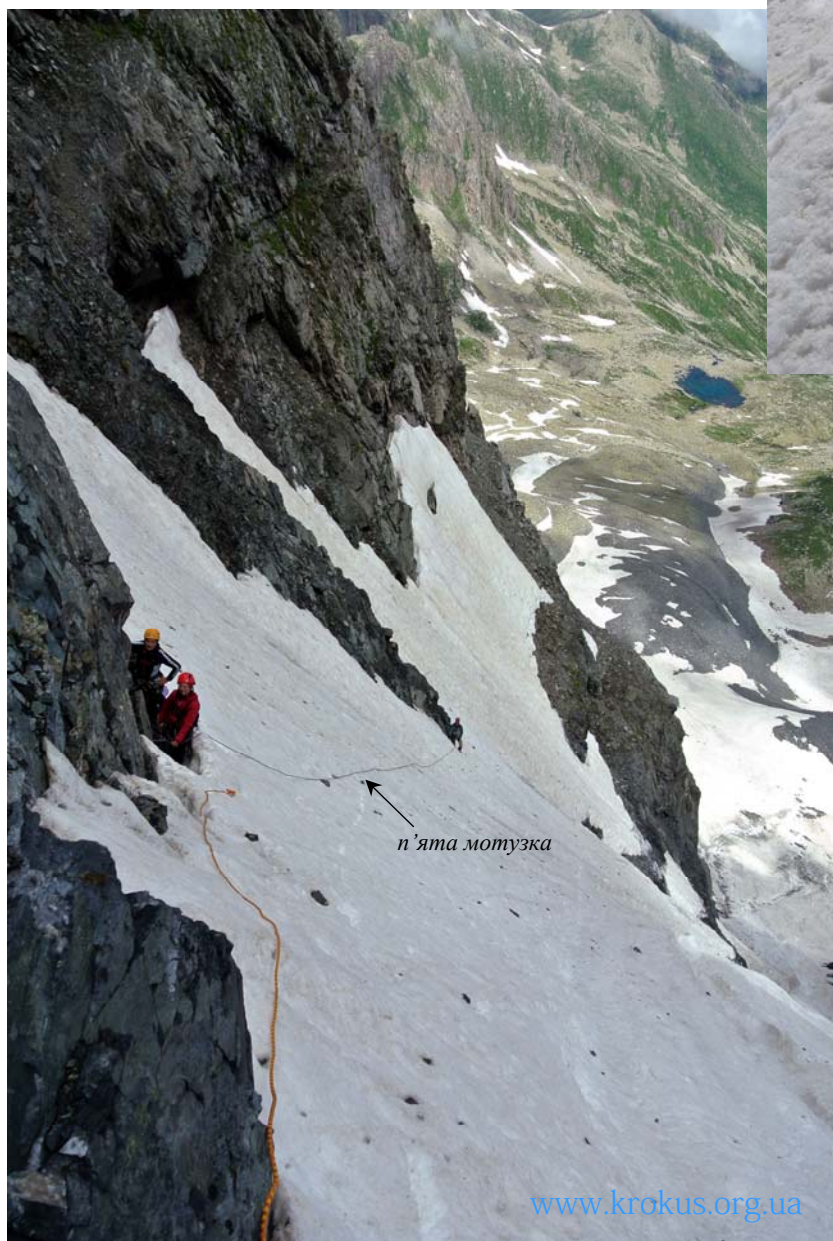
Фото 113. Спуск з перевалу Буюк Каврун (3А).
Ділянка траверсу до третьої бази.

www.krokus.org.ua

Фото 114. Спуск з перевал Буюк Каврун (ЗА).
Третя мотузка.

www.krokus.org.ua

п'ята мотузка

www.krokus.org.ua

Фото 115. Спуск з перевал Буюк Каврун (ЗА).
Четверта та п'ята мотузки.

пер. Битк Каврун (3А, 3548)

Фото 117.

Фото 116. Масив Каврун. Фото з місця ночівлі.

Фото 117. Перевал Буюк Каврун (3А) з боку ущелини Каврун.

6.12. перевал Сонмез (3А, 3710 м)

Перевал Сонмез розташований в основному вододільному хребті між вершинами Кардовіт (3806) та Сонмез (3864) південніше вершини Кардовіт (3806). Веде із ущелини Каврун на льодовик Ергьор (Кренек) (озеро Деніз). З боку ущелини Каврун – сніжно-скельний. З боку льодовика Кренек – сніжний.

ЧХЧ підйому на перевал від місця ночівлі – 10-12 год.

ЧХЧ спуску з перевалу до озера Деніз – 3-5 год.

Координати перевальної сідловини: 40°49'42.11", 41° 8'46.44".

Першопроходження 13 липня 2016 р.

Стоянка перед перевалом Сонмез (3А) (40°49'46.11", 41° 8'12.88") виглядає, як подарунок, після технічно складного та виснажливого спуску з перевалу Буюк Каврун (3А). З під перевального зльоту перевалу Буюк Каврун (3А) пройшли з півкілометра траверсом сніжного схилу, перетнувши декілька невисоких моренних валів. Тут перед нами відкрився мальовничий зелений майданчик на кінцевій морені, на якому можна поставити два-три намети. Струмок серед квітучих примул та великих валунів, величні стіни масиву Сонмеза-Кардовіта над нами та вражаюча панорама долини Каврун, освітлена сонцем, довершили ідилію. Ми відгородили струмок від майданчика та розчистили місце під намет.

Після недовгого відпочинку час поглянути на перевал. Прямо над нами, між масивними крутими стінами – гирло величезного кулуару, який веде до перевалу Сонмез (3А), довжина його один кілометр. Середню і верхню частини кулуару з місця ночівлі не видно. Широкий (100 м) осипний конус (крутизна 15° – 30°) у нижній частині, вкритий снігом та уламками камінням, яке злетіло зі стін та викотилося кулуаром донизу (фото 120). Великих свіжих вивалів каміння не видно. У середній частині конуса декілька скель-нунатаків – вони можуть слугувати тимчасовим захистом від каміння при підйомі. Зміщуємось лівіше, щоб розгледіти весь кулуар – він сніжний. Середня частина кулуару звужується до 50 метрів (крутизна 45°), верхня до 20 метрів (нахил 55°) (фото 118). Найвища частина не проглядається повністю, але з різних ракурсів видно неширокі снігові проходи серед скельних островів (10-30 метрів) та сніжну перевальну сідловину (фото 119). У середній частині, праворуч по ходу руху, відкривається широкий крутий осипний кулуар, налітком роботи якого є кам'яний вивал великих розмірів (фото 118).

Інформації для аналізу достатньо – робимо висновки і намічаємо план сходження. Основна небезпека – каміння з правого кулуару. Воно буде летіти до центру і набирати велику швидкість. Треба час, щоб відслідкувати його траєкторію, та відхилитись або сховатись. Найкраще підніматись лівим (по ходу) боком основного кулуару, притримуючись захисту скель та ховаючись в ранткльофти (фото 118).

Ранок чудовий - сонячний та морозний. Шлях нашого підйому на перевал схований в тіні. Сніг мерзлий, дуже слизько, підніматись можна лише в кішках. Під захистом скель-нунатаків досягаєм лівого по ходу руху борту. Кулуар пострілює мілкими камінцями, які пролітають з великою швидкістю. Згадалося, у головному кулуарі вершини Шхари (Центральний Кавказ) стріляло зранку аналогічно. Отже це особливість великих кулуарів з високими скельними масивами над ними. Небезпека полягає в тому, що ці камінці частіше не видно, швидкість їх величезна. Необхідно притискатись до стін і намагатись не перетинати траєкторію їх польоту.

Першу мотузку кріпимо на фірнових якірях поряд зі скелями-нунатаками. Другої мотузки вистачає до меншої скелі – верхньої у групі нунатаків (фото 120). Чіпляємо її за відкол великою петлею. Тут у широкому ранткльофті можна зачекати учасникам, поки лідируюча зв'язка кріпить мотузки. За скелею затишно – камінь не влучить.

Перший прямує у бік лівого по ходу борту кулуару. Спостерігач стежить за схилом. Між скелями лівого борту сніжник метрів з десять. Перетнувши його, дотягнули третю мотузку до скелі, кріпимо її на френд та закладку, з'єднуємо петлею. База добре захищена від каміння. Притримуємось правила: “Якщо можливо: 1) кріпимо мотузку до скелі; 2) база у захищеному місці (за скелею чи у ранткльофті); 3) немає куди кріпити – тоді фірнові якорі”. Середня крутизна мотузки - 35°.

Тягнемо четверту мотузку вздовж скель повз глибокий ранткльофт у напрямку осипного кулуару (фото 123). Наступна мотузка вже не в зоні його обстрілу. Нахил збільшився до 45° (фото 121). Під скелею, яка стоїть впоперек руху, зручний широкий ранткльофт. Тут кріпимо мотузку за скелею на три заблоковані скельні гаки. Обходимо ранткльофт (фото 123) та тягнемо п'яту мотузку вздовж вертикальних стін бастіону. Скелі гладенькі з великими тріщинами. Закріпитись немає за що. Кріпимо на сніговому виположенні двома фірновими якорями. Схил 40°.

Шоста мотузка подібна до п'ятої – вздовж ранткльофтів. Тільки стіни, вздовж яких ми ідемо, більш похилі та у тріщинах. Кріпимось на френди та вертикальний гак.

Сьома мотузка повертає вздовж стіни ліворуч і вгору. Скелі на повороті “лягли”, на їх поверхні середні та мілкі камені. Схил сніжний до 45°. Кріпимось на петлю, підстаховану горизонтальним скельним гаком та френдом.

Восьма мотузка, перетинає снігові язика, які вриваються між скельними бастіонами. Обходимо пару ранткльофтів під скелями та наближаємось до великого каменя, де зручно закріпити мотузку. Два френди у щілину та петлю. Схил 40°. Тут кулуар роздвоюється – ліворуч відходить широкий сніговий рукав між невисокими зруйнованими скелями.

Дев'ята мотузка. Продовжуємо шлях широким основним руслом, притримуючись лівої сторони, вздовж скельних островів (фото 122). Схил 35°.

Десята мотузка (фото 122) обходить ще один скельний острів, забираючи на крутіший 45-градусний сніжний схил. Доходить до виположення на похилій 15-градусній осипній полиці, яка є верхнім краєм скельного острова, що ми обійшли. Базу кріпимо петлею за невеликий скельний виступ на межі снігу.

Одинадцята мотузка лягає між наступним скельним островом праворуч, та зруйнованими стінами лівого борту. Перетнувши пласку скельну перемичку між ними, піднімаємось до наступної скелі сніжним язиком. Слідів сходу каміння вже не бачимо. Але база під вертикальними скелями острова була б добрим захистом. Кріпимо її на два френди та петлю. Основний кулуар у цьому місці продовжує напрям, звужується та забирає вгору на правий борт.

Дванадцята мотузка, прямуючи вздовж лівого борту, забирає лівіше. Крутизна збільшується до 50°. Базу кріпимо на два скельні гаки. Тринадцята мотузка відхиляється ще лівіше у прохід між лівим, майже “лежачим” бортом та скельним островом (фото 124, фото 125). Петля на камені слугує нам базою. Чотирнадцята мотузка у тому ж напрямі. Вона входить у неширокий (10 м) прохід між скелями (фото 125), та по снігу виводить на похилу скельну полицю, вкриту осипним матеріалом. Тут кріпимось петлею за великий лежачий камінь.

Рухаємось по сніжним схилом до наступного скельного острова. Попереду бачимо неширокий сніговий кулуар (10 м), який веде до підшви скельної вершини та повертає ліворуч (фото 126). Розвідка одною зв'язкою виявляє, що саме він і виводить на перевал. Залишилось три-чотири мотузки по снігу.

При підготовці матеріалів по перевалу ми очікували у верхній частині пройти скелі – та не зустріли їх. Крутизна снігу тут 50°-55°. Ще три однотипних мотузки прокидаємо по снігу, дві кріпимо на фірнові якорі, одну – за петлю, накинута на камінь.

Нарешті, вісімнадцята мотузка виводить нас на перевальну сідловину, яка навпіл розділена сніговим переметом (фото 127). Друга половина перевалу – неширока (2 м), вільна від снігу смужка вздовж скелі, на якій складаємо красивий тур. Можливо, у менш сніжні роки перевал вільний від снігу, і тут можна переночувати на горизонтальній поверхні під скелею. З перевалу добре видно вершину Качкар (фото 131).

Сонце швидко сідає і сніг вже твердішає. На спуск навішуємо дві мотузки (фото 130) на петлі за відкол скелі і снігових якорях. Крутизна снігу 40°. Знімаємо їх з нижньою страховкою.

Прямо під перевалом знаходимо виположення сніжника з мульдою позаду. Саме час ставити табір (фото 132). Стоянка прямо під перевальною сідловиною на виположенні снігового схилу (фото 132). Вода в струмку на скелях. Вниз-праворуч 200 метрів по жорсткому фірну.

Підйом.

- **1 мотузка** (50 м). Підмерзлий слизький сніг, 25°. Фірновий якорі поряд з скелями-нунатаками. n=1.

- **2 мотузка** (50 м). Сніжник крутизною 30°. База петлею за скельний відкол верхнього нунатаку. n=1.

- **3 мотузка** (50 м). Прямує у напрямі лівого по х. р. скельного борту. База – френд, закладка, петля. n=2.

- **4 мотузка** (50 м). вздовж скель лівого борту до ранткльофту. База – два скельні гаки. n=2.

- **5 мотузка** (50 м). в тому ж напрямі вздовж ранткльофта (фото 123). Крутизна 40°. База двома фірновими якорями. n=2.

- **6 мотузка** (50 м). вздовж ранткльофтів та стін з тріщинами. n=3.

- **7 мотузка** (50 м) вздовж стіни, яка “лягла” ліворуч і вгору. n=3.

- **8 мотузка** (50 м) обходячи ранткльофти до великого каменя. Крутизна 40°. n=4.

- **9 мотузка** (50 м) до скельного острова посеред кулуару (фото 122). Кулуар роздвоюється. Крутизна схилу 35°. n=3.

- **10 мотузка** (50 м) оминаючи скельний острів (фото 122), сніговим схилом 45° виходить на похилу (15°) скельну полицю. База за скельний виступ. n=3.

- **11 мотузка** (50 м) між скельним островом праворуч та зруйнованими стінами лівого борту. База - два френди та петля. n=2.

- **12 мотузка** (50 м) починаємо виходити у лівий боковий кулуар. Нахил 50°. База - два гаки та петля. n=4.

- **13 мотузка** (50 м) по боковому кулуару вверх (фото 124). n=3.

- **14 мотузка** (50 м) вздовж “лягаючого” лівого борту, біля скельного острова (фото 125), до похилої скельної осипної полиці. Крутизна 50°. База - за великий камінь на полиці. n=4.

- **15 мотузка** (50 м) до наступного скельного острова. Крутизна 45° . Фірнові якорі. $n=3$.

- **16 мотузка** (50 м) у напрямі скельної вершини на гребені по кулуару 50° . Фірнові якорі. $n=4$.

- **17 мотузка** (50 м) повертаючи ліворуч, вгору 55° до окремого каменя на снігу. База - петлею на камінь. $n=3$.

- **18 мотузка** (50 м) вздовж зруйнованих скель лівого борту до виположення перед перевалом. База на двох скельних гаках та петлі, заблокованих ще однією петлею. $n=3$.

Пройдено поспіль 18 мотузок загальною довжиною 900 метрів. $L=1100$ м. $n=51$.

Спуск.

- **1 мотузка** (50 м). База кріпиться за відкол, до якого треба пройти 10 метрів по краю невеликого рантклюфту вздовж скелі. Сніговий схил 35° (фото 130). Знімали мотузку з нижньою страховкою. $n=4$.

- **2 мотузка** (50 м) База на двох фірнових якорях. Схил 30° . Знімали мотузку з нижньою страховкою. $n=4$.

Пройдено поспіль 2 мотузки загальною довжиною 100 метрів. $L=300$ м. $n=8$.

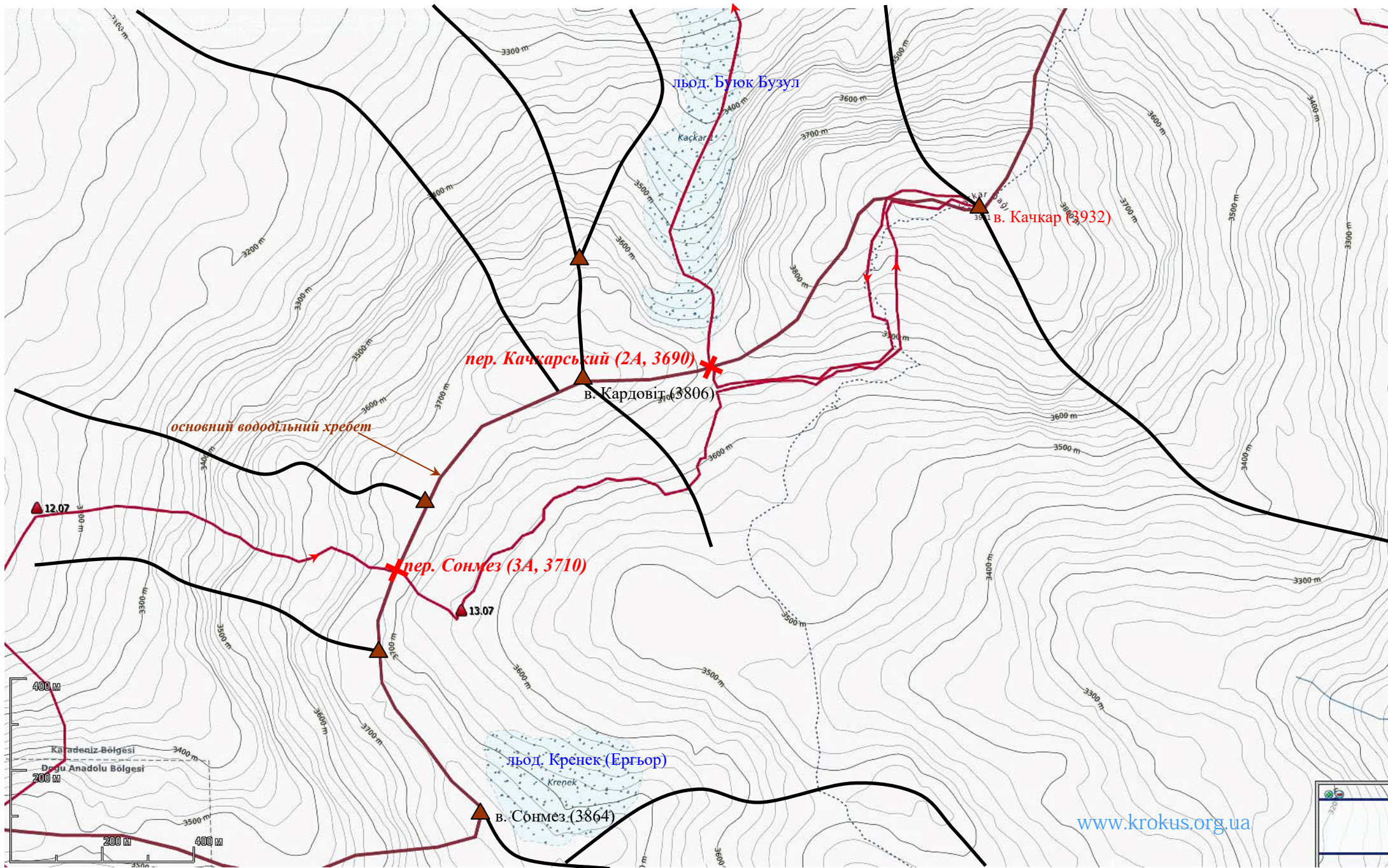
Всього на підйом та спуск.

Пройдено 20 мотузок загальною довжиною 1000 метрів. $L=1400$ м. $n=59$.

Рекомендації:

○ Спорядження:

- скельні гаки, набір – 12 шт.;
- гак якірний скельний – 4 шт.;
- молоток скельний – 2 шт.;
- френди, набір – 7 шт.;
- закладки, набір – 8 шт.;
- розхідна 8 мм мотузка довжиною 15 метрів;
- якір сніжний – 5 шт.;
- короткі, середні та довгі петлі – 8 шт.;
- рації – 3 шт.;

Мал 14. Мапа місцевості навколо перевалу Сонмез (3А).

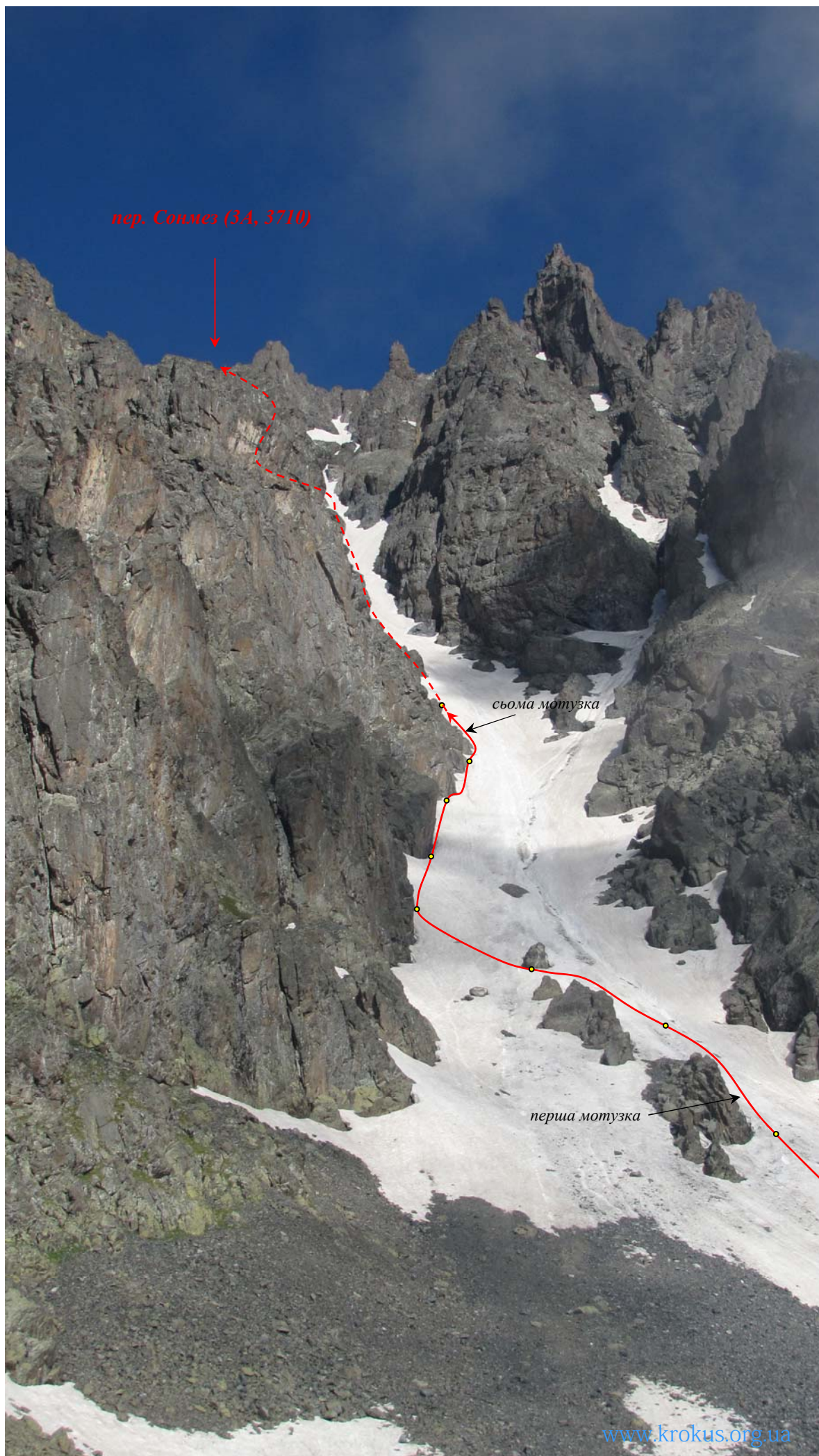

Фото 118. Перевальний зліт перевалу Сонмез (3А) з боку ущелини Каврун.

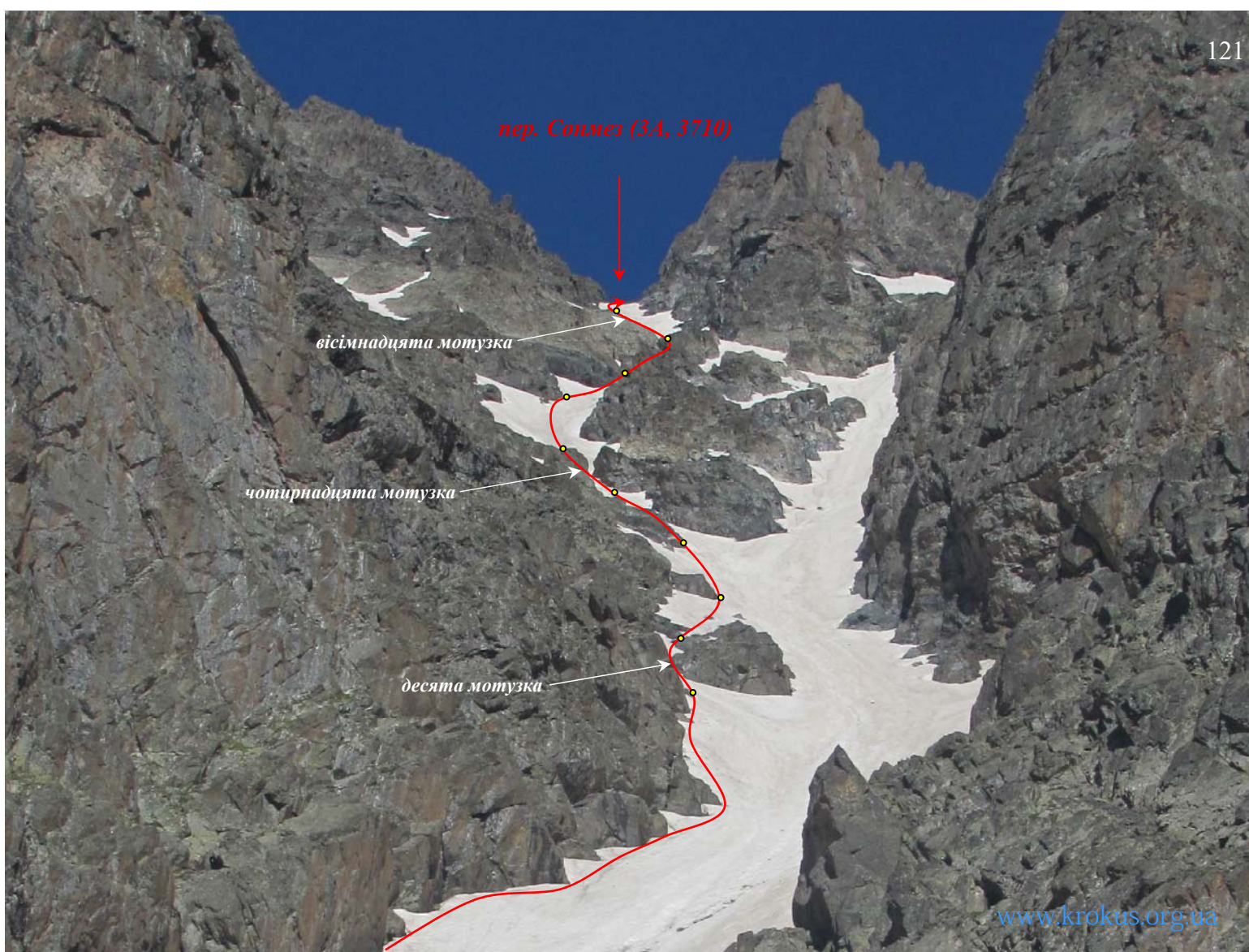

Фото 119. Верхня частина перевального зльоту перевалу Сонмез (3А).

Фото 120. Початок підйому на перевал Сонмез (3А).

Фото 121. Підйом на перевал Сонмез (ЗА). Четверта мотузка.

Фото 122. Підйом на перевал Сонмез (ЗА). Дев'ята мотузка.

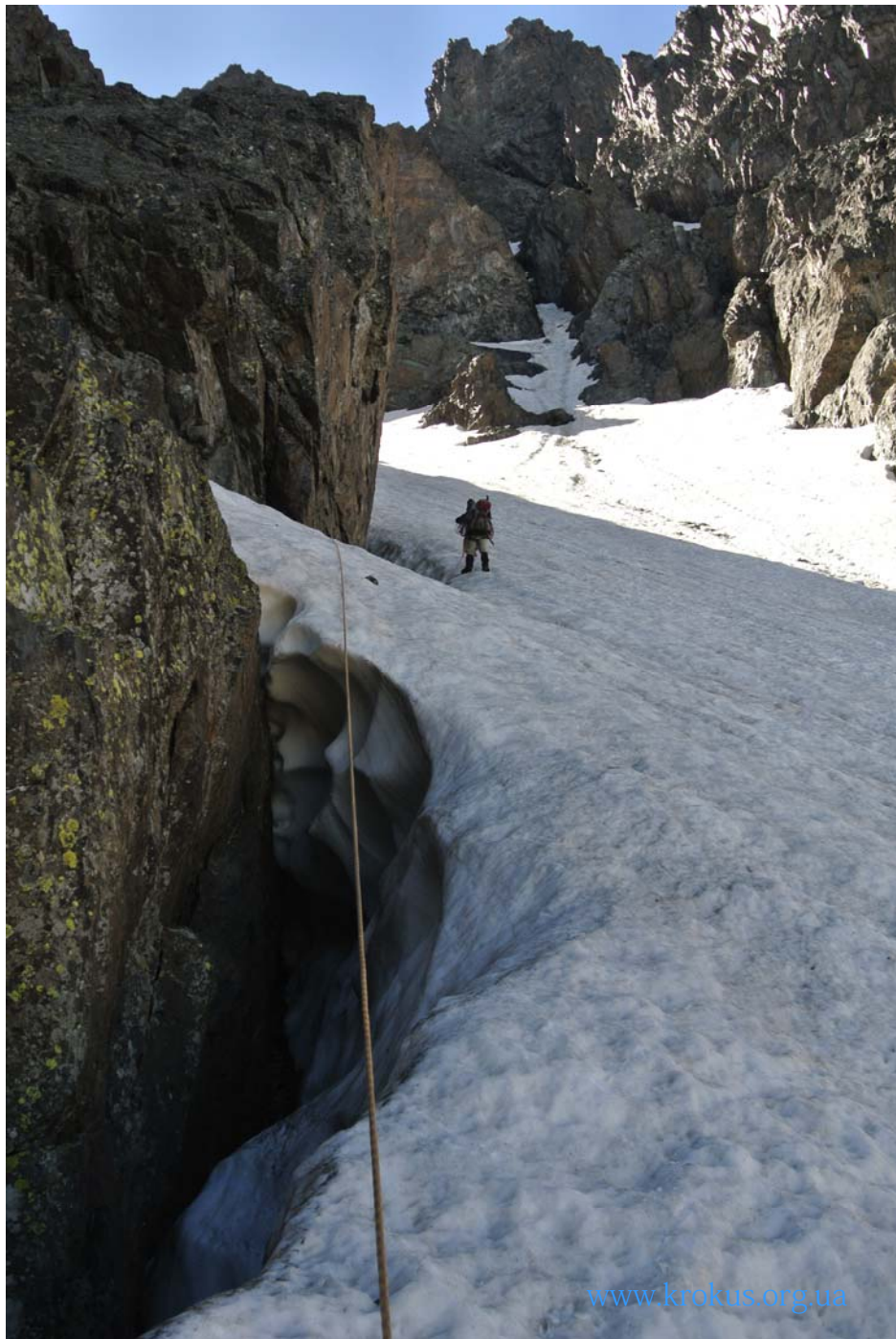

Фото 123. Підйом на перевал Сонмез (3А).
Четверта мотузка.

Фото 124. Підйом на перевал Сонмез (3А). Тринадцята мотузка.

Фото 125. Підйом на перевал Сонмез (3А). Дванадцята мотузка.

Фото 126. Підйом на перевал Сонмез (3А). Шіснадцята мотузка.

Фото 127. Група на перевалі Сонмез (3А).

Фото 128. Вершина Качкар (3932) з перевалу Сонмез (3А).

Фото 129. Вершина Сонмез (3864).

Фото 130. Спуск з перевалу Сонмез (3А).

Фото 131. Вершина Качкар (3932). Фото з місця ночівлі під перевалом Сонмез (3А).

Фото 132. Місце ночівлі під перевалом Сонмез (3А).

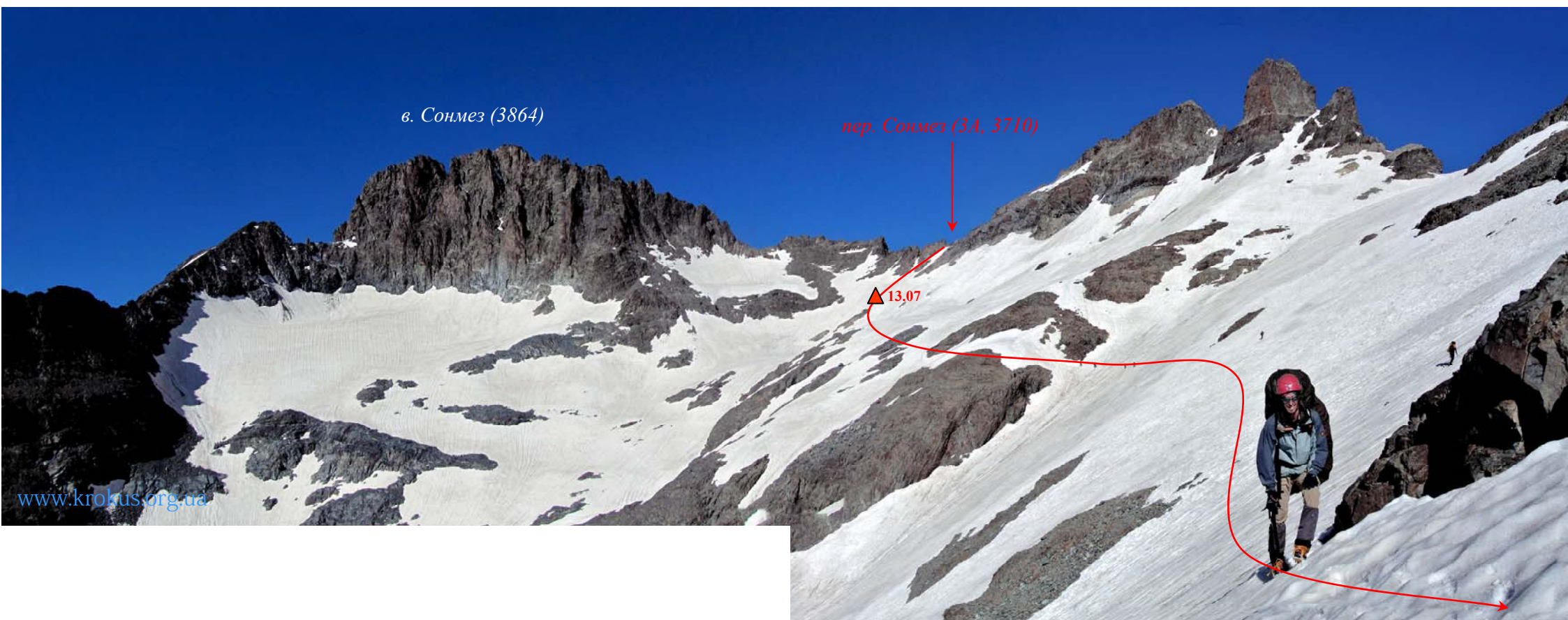

Фото 133. На траверсі між перевалами Сонмез (3А) та Качкарський (2А).

6.13. перевал Качкарський (2А, 3690 м)

*Перевал **Качкарський** розташований в основному вододільному хребті між вершинами Кардовіт (3806) та Качкар (3932). Веде із ущелини Ділбердюзі в ущелину Мезовіт. З боку ущелини Ділбердюзі – сніжний. З боку ущелини Мезовіт – сніжно-льодовий.*

ЧХЧ підйому на перевал від місця ночівлі – 2-2,5 год.

ЧХЧ спуску з перевалу в ущелину Мезовіт – 4-5 год.

Координати перевальної сідловини: 40°49'56.72", 41°09'15.39".

Першопроходження 14 липня 2016 р.

Від місця ночівлі рухаємось в напрямку перевалу, траверсуючи схил без набору висоти (фото 134). Схил сніжний, крутизною до 25°, сніг за ніч добряче підмерз, тому рухаємось в кішках. На підходах перевальна сідловина проглядається добре, це досить помітний сніговий розрив у скельному гребені перевального цирку. Під час руху відкривається чудовий вид на вузлову вершину і найвищу точку району – гору Качкар (3937 м). Шлях підходу до вершини проглядається практично повністю (фото 135). Ще звечора були плани радіально сходити на Качкар, зараз остаточно вирішуємо – підніматися. Погода сприяє, стан снігу і крутизна схилів нібито дозволяють впевнено і безпечно рухатися, не зв'язуючись.

Лишивши рюкзаки на 150 м нижче перевальної сідловини, на скельному виході посеред сніжного 35°-го схилу, вирушаємо на сходження. Вершина з встановленим на ній прапором на флагштоці добре проглядається з більшої частини шляху. Підйом проходить сніговим схилом, крутизною до 35°. У верхній частині починаються скельно-осипні ділянки, які обходимо зліва. Піднявшись на скельний гребінь, місцями сильно зруйнований, рухаємось по ньому практично без набору висоти ще 250-300 метрів, і опиняємось на вершині. Фотографуємося на фоні металевої скриньки з “журналом відвідувачів” (в якому лишають відмітки усі, хто піднявся на вершину – місцевий варіант перевальних записок) (фото 137, Мал. 21) і починаємо спуск до нашого перевалу. Весь шлях від перевальної сідловини до вершини і назад пройшли майже за дві години, ЧХЧ – 1 год 35 хв.

Повернувшись на перевальну сідловину, фотографуємося (фото 136), їмо “перевальну” і “вершинну” шоколадки і починаємо спуск. Сідловина широка, ґрунтово-осипна, при необхідності можна організувати ночівлю. Джерел води ми не виявили.

Перша спускова мотузка кріпиться за розхідну петлю, накинуту на валун. Спускаємось широким (до 25 метрів) сніговим схилом, крутизною до 40° (фото 138). При спуску тримаємось лівого по ходу руху краю кулуару, щоб уникнути каміння, яке може прилетіти з відрогу Качкару. Після проходження групи останній учасник спускається по здвоєній мотузці, зісмикує її, залишивши на перевальній сідловині розхідну петлю.

Друга, третя, четверта і п'ята мотузки кріпились на фірнові якорі, спуск проходить сніговим схилом крутизною до 40°. Усі ці мотузки знімаються останнім учасником, який спускається без рюкзака, з використанням нижньої страховки через проміжні точки на фірнових якорях.

Після п'ятої мотузки схил виположується до 30-35°, а попереду практично переходить в горизонталь. Розуміємо, що ідемо по закритому снігом льодовику, втім розривів, тріщин і інших неприємностей не зустрічаємо. Але Качкар пострілює камінцями, тому рухаємось якомога лівіше по х.р., далі від скельних стін вершини.

Через 10-15 хвилин підходимо до відкритої частини льодовика, густо всипаної камінням. На скельному виході, який підходить праворуч до язика льодовика зупиняємося, щоб розвідати подальший шлях спуску, а заодно і пообідати. Під правим бортом кулуару є міні-кулуар, по якому спускається крутий сніжник, а не лід. Але відкидаємо цій шлях спуску, оскільки більша частина каміння, яке прилітає з Качкару збирається саме в цьому кулуарі. Спуск через скельний лоб, на якому ми обідаємо, теж відкидаємо – тут занадто багато живих каменів. Найбезпечніший шлях спуску – центральна частина язика льодовика. Льодовик розірваний, але тріщини в центральній частині не широкі і всі переступаються або обходяться. Одягаємо кішки і виходимо на перегин льодовика. Шоста мотузка кріпиться на пару зблокованих петлею льодобурів. Схил тут має крутизну до 35° (фото 140), прострілюється камінцями, є ризик спустити щось на себе, зачепивши якийсь із камінців що лежать на льоду мотузкою. Перший максимально чистить схил, але все одно варто спостерігати за камінням – це робив кожен учасник, який був на базі сьомої мотузки, чекаючи, доки вона звільниться.

Сьома мотузка кріпиться на пару зблокованих петлею льодобурів. Крутизна схилу 35-40°, спускатися варто не по лінії падіння води, а забираючи вправо по х.р., з виходом на сніжник – так ми уникаємо спуску в льодовий жолоб зі струмком по центру льодопаду. Зісмикується мотузка аналогічно попередній – останній учасник організовує викручування льодобурів через "гелікоптер". Подальший спуск не крутим сніжником середнім осипом виводить нас на гребінь кінцевої морени, яка крутим осипним язиком сповзає в широку долину Мезовіт. Забираємо праворуч і вздовж скельних стін вершини Качкар сходимо на дна долини до струмка. Правим берегом струмка йде натоптана стежка, яка спустилася з перевалу Капі (1Б).

- **1 мотузка** (50 м) на розхідній петлі на валуні. Спуск сніговим схилом 40°, лівим по х.р. краєм кулуару. Останній учасник спускається по здвоєній мотузці, засмикуючи її. n=1.

- **2 мотузка** (50 м) кріпиться на два зблокованих петлею фірнових якоря. Сніжний схил до 40°. Мотузка знімається останнім учасником, який спускається в три такти без рюкзака з нижньою страховкою та проміжними точками. n=4.

- **3 мотузка** (50 м) кріпиться на два зблокованих петлею фірнових якоря. Сніжний схил до 40°. Мотузка знімається останнім учасником, який спускається в три такти без рюкзака з нижньою страховкою та проміжними точками. n=4.

- **4 мотузка** (50 м) кріпиться на два зблокованих петлею фірнових якоря. Сніжний схил до 40°. Мотузка знімається останнім учасником, який спускається в три такти без рюкзака з нижньою страховкою та проміжними точками. n=4.

- **5 мотузка** (50 м) кріпиться на два зблокованих петлею фірнових якоря. Сніжний схил до 40°. Мотузка знімається останнім учасником, який спускається в три такти без рюкзака з нижньою страховкою та проміжними точками. n=3.

- **6 мотузка** (50 м) кріпиться на два зблокованих петлею льодобура. Льодовий схил до 35°. Мотузка знімається останнім учасником, який викручує льодобур через "гелікоптер" після спуску. n=1.

- **7 мотузка** (50 м) кріпиться на пару зблокованих петлею льодобурів. Льодовий схил до 40°. Мотузка знімається останнім учасником, який викручує льодобур через "гелікоптер" після спуску. n=1.

Пройдено поспіль 5 мотузок загальною довжиною 250 метрів. n=16.

та 2 мотузки загальною довжиною 100 метрів. n=2.

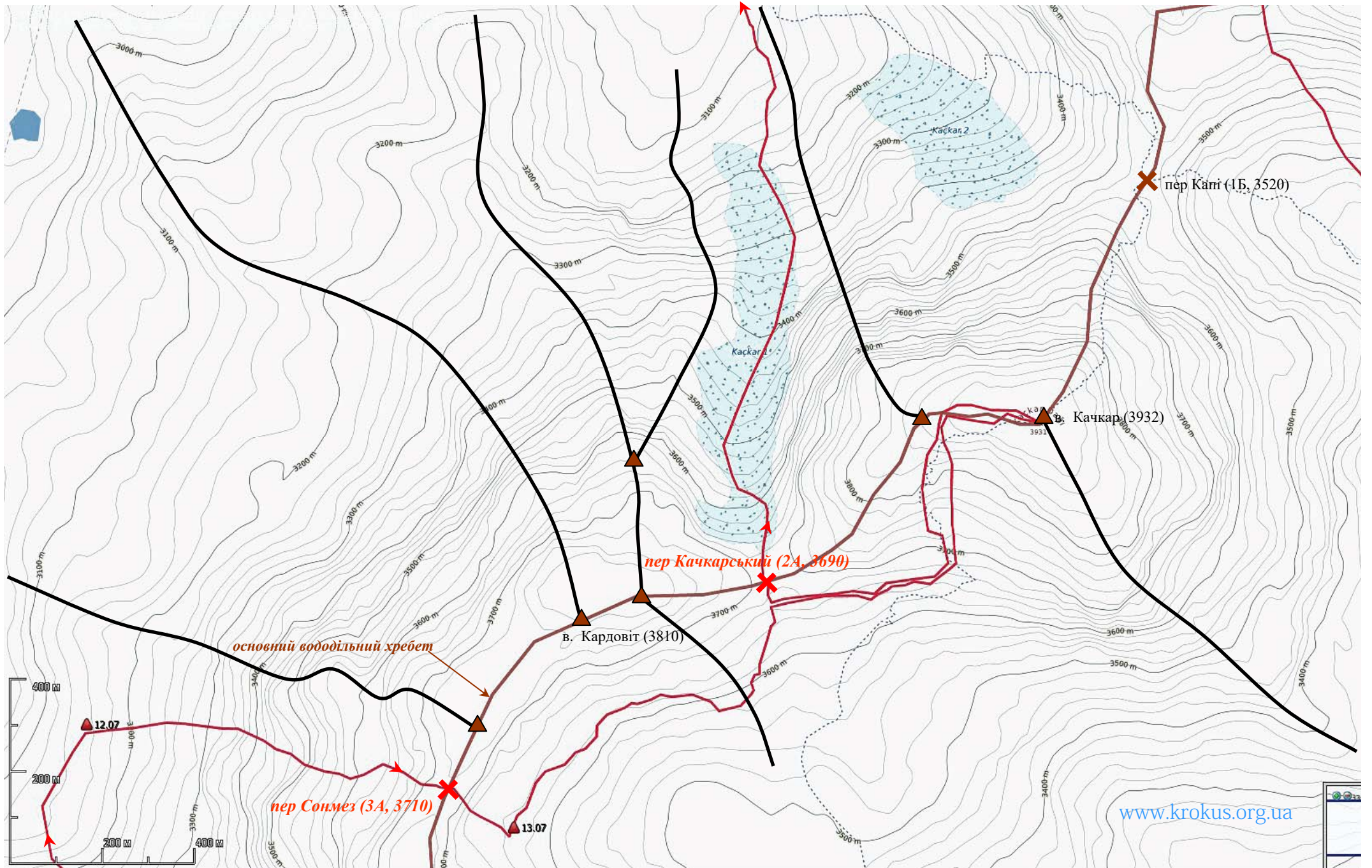
Всього на підйом та спуск.

Пройдено 7 мотузок загальною довжиною 350 метрів. L=1200 м. n=18.

Рекомендації:

○ Спорядження:

- льодобур – 5 шт.;
- молоток скельний – 2 шт.;
- розхідна 8 мм мотузка довжиною 5 метрів;
- якір сніжний – 5 шт.;
- короткі, середні та довгі петлі – 8 шт.;
- рації – 3 шт.;

Мал 15. Мапа місцевості навколо перевалу Качкарський (2А).

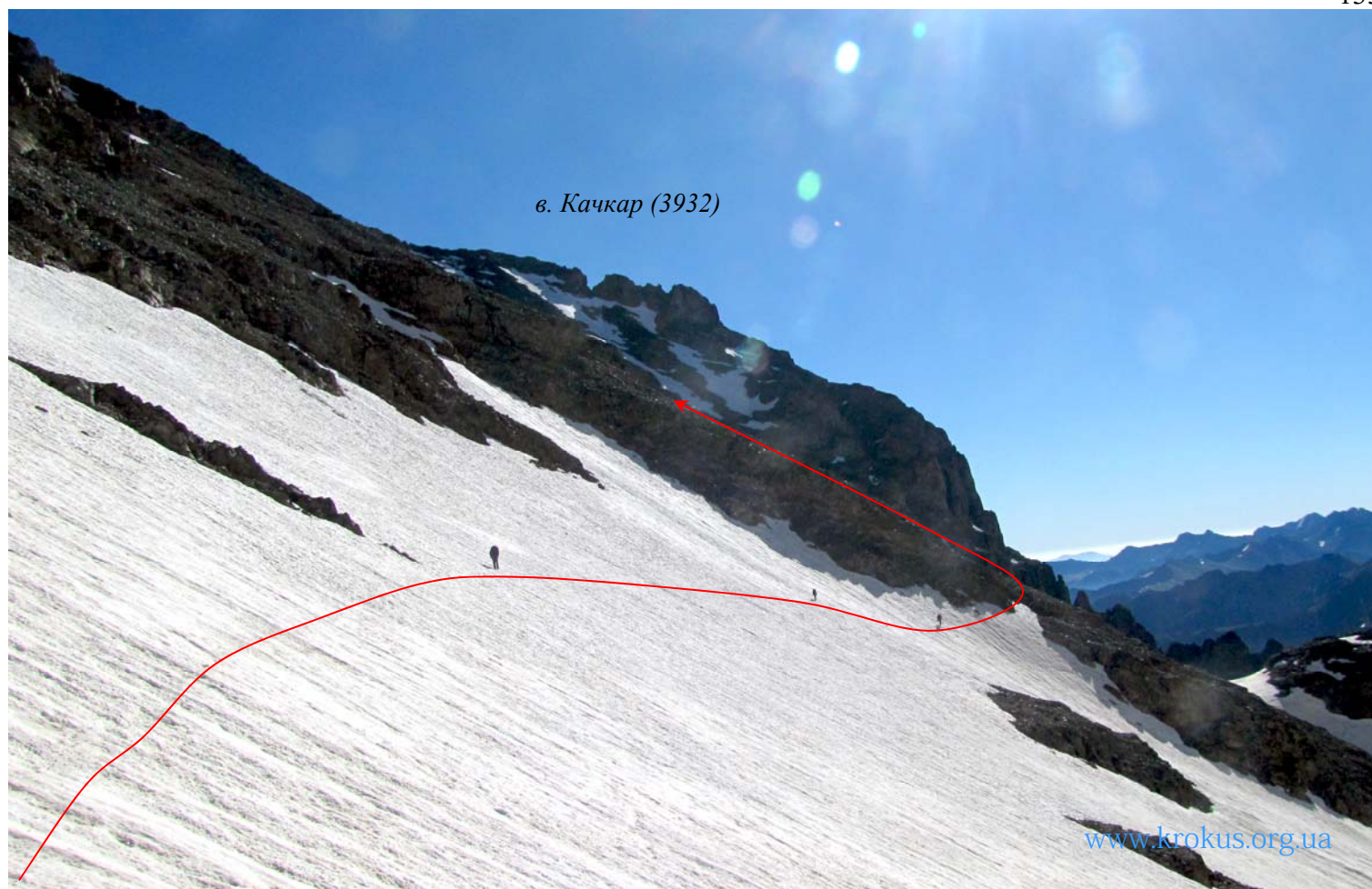

Фото 134. Підхід до перевального зльоту перевалу Качкарський (2А).

Фото 135. Підйом на перевал Качкарський (2А).

ущ. Мезовіт

Фото 136. Група на перевалі Качкарський (2А).

в. Сонмез (3864)

пер. Сонмез (3А, 3710)

Фото 137. На вершині Качкар (3932). Найвища точка району.

Фото 138. Початок спуску з перевалу Качкарський (2А). Перша мотузка.

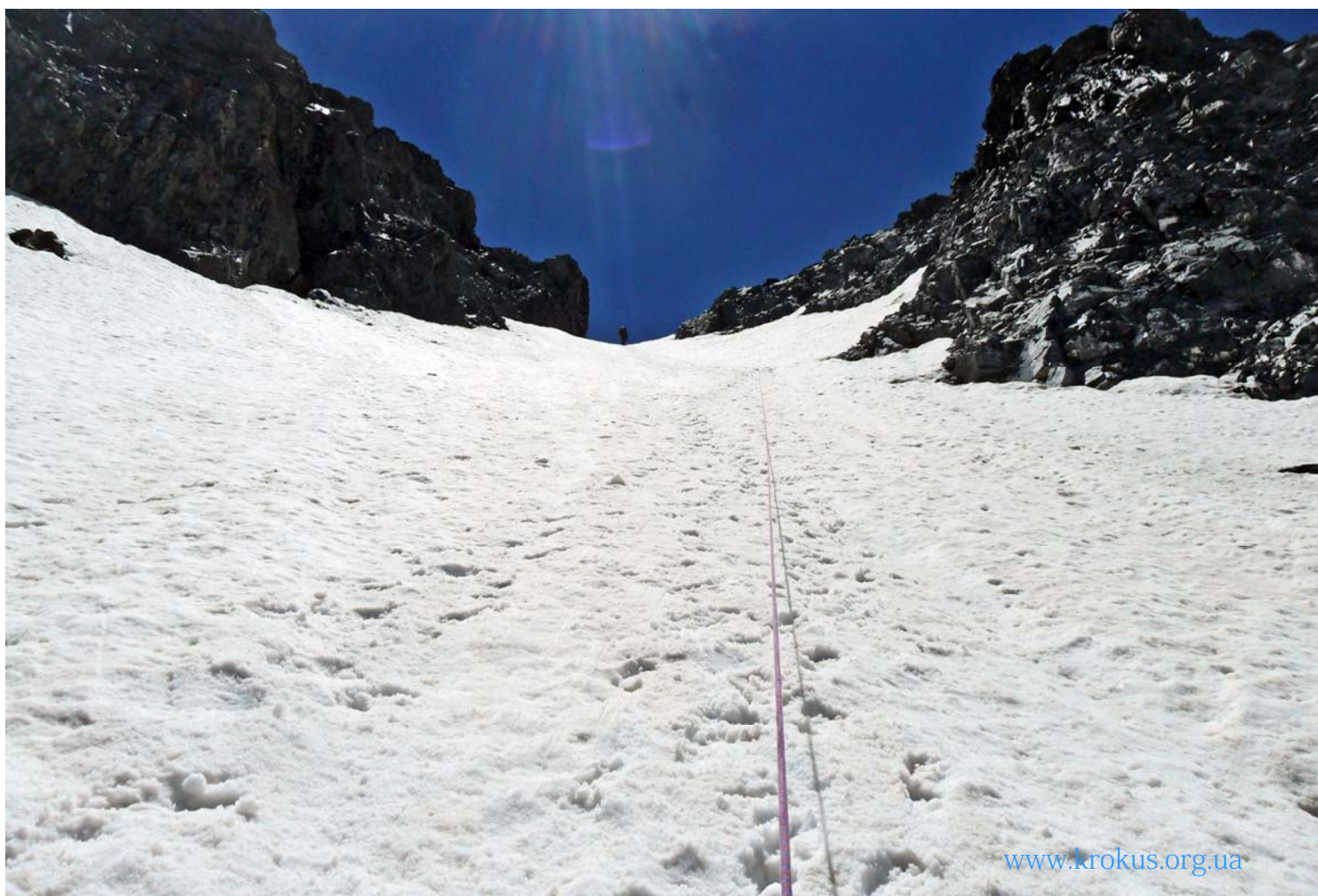

Фото 139. Початок спуску з перевалу Качкарський (2А). Третя мотузка.

Фото 140. Спуск з перевалу Качкарський (2А). Шоста мотузка.

Фото 141. Відкрита частина льодовика Буюк Бузул (Качкар 1).

в. Качкар (3932)

в. Кардовіт (3810)

пер. Качкарський (2А, 3690)

Фото 144.

www.krikus.org.ua

Фото 143. Масив Качкар з боку ущелини Мезовіт.

Фото 144. Перевальний зліт перевалу Качкарський (2А). Зум 8Х.

Фото 143. Перевал Качкарський (2А) з боку ущелини Мезовіт.

6.14. перевал Юлькеш (2А, 3600 м).

*Перевал **Юлькеш** розташований в основному вододільному хребті між вершинами Мезовіт (Юлькеш) (3711) та Гезтепе (3760). Веде із ущелини Мезовіт в ущелину Настаф. З боку ущелини Мезовіт – сніжно-осипний. З боку ущелини Настаф – сніжний.*

ЧХЧ підйому на перевал від місця ночівлі – 4-5 год.

ЧХЧ спуску з перевалу в ущелину Мезовіт – 2-3 год.

Координати перевальної сідловини: 40°50'36.75", 41°10'00.81".

Першопроходження 15 липня 2016 р.

Підйом ущелиною в бік перевалу був нам відомий ще з минулого року, коли ми робили першопроходження перевалу Дюбеден (2А). Вечоріло – тож особливого оптимізму з приводу знаходження місця ночівлі близького до перевального зльоту перевалу Юлькеш (2А) не було. Знайдене місце на зеленому пагорбі цілком нас задовольнило (фото 144). Струмок у 100 метрах в напрямку перевалу Дюбеден (2А) був приємним бонусом нашого відпочинку. Сідловину перевалу Юлькеш (2А) було видно між масивами вершин Гезтепе (3760) та Мезовіт (3711)(Юлькеш) (фото 145) з сусіднього пагорба. На фото, які ми відшукали в Інтернеті, перевал виглядав дуже заманливо. Плануючи похід цього року, із задоволенням внесли його до нитки маршруту. Милуємося панорамою скельних піків ущелини (фото 144).

Наступногодня від місця ночівлі (40°51'08.32", 41°09'28.48") осипним схилом вздовж струмка починаємо підйом у напрямі перевалу Дюбеден (2А). Заглибина між потужними моренними валами, які свідчать про потужну роботу льодовика в минулому, виположується та повертає праворуч у напрямку перевалу Юлькеш (2А)(фото 146). Роздивляємося потужний амфітеатр, вкритий снігом, та величезний острів (у минулому нунатак) посередині широкого підйомного кулару. Північна орієнтація та захищеність схилами вершини Гезтепе від променів сонця (частину дня) сприяє збереженню тут снігового покриву цілий рік.

Наш шлях проходить сніжниками поміж осипних острівців морени зрідка перетинає їх. В кінці морени робимо привал, обв'язуємось та одягаємо кішки.

Пологий, на початку підйому, сніговий схил, за 200 метрів до острова-нунатака крутішає до 30°. Піднімаємось закладаючи невеликі петлі серпантину. Безпосередньо перед скельним островом сніговий схил досягає 45° (фото 146). Перший кріпить тут мотузку на скельному острові та скидає її вниз для підйому наступних учасників. Зручний неглибокий ранткльофт дозволяє зібратися під скелею та перепочити перед подальшим підйомом.

Далі піднімаємося снігом (40°), притримуючись лівого по ходу руху боку острова-нунатака (фото 146) у напрямку скельних відрогів вершини Мезовіт (фото 148, фото 149). Для кріплення мотузок на снігу та скелях використовуємо відповідно сніжні якоря, петлі, френди. П'яту та шосту мотузку прокладаємо вздовж скель по снігу у напрямку перевальної сідловини, та, досягнувши великого каменя на осипу, кріпимо останню петлею.

Ще 10 метрів мілким осипом приводять нас на широку осипну сідловину, яка в бік спуску вкрита снігом (фото 151). Сідловина перевалу широка, осипна зі зруйнованими скелями та затиснута по краях бастіонами вершин Гезтепе та Мезовіт. Посередині невеликий сніжник. Як першопрохідці, будуємо тур та фотографуємось. Місця під намет не має. З сідловини перевалу можна планувати цікаві скельні сходження на вершини Гезтепе та Мезовіт, які височіють над

перевалом (фото 145, фото 146, фото 147). Складність скельних ділянок підйому може досягати 5Б та потребує спеціальної скельної технічної підготовки. Вершину Качкар також видно з перевалу (фото 152).

Спуск починаємо по крутому осипу, який через 50 метрів переходить у сніжний схил крутизною 40°. Так як крутизна схилу збільшилась ми змушені навісити чотири мотузки широким сніговим схилом (фото 153, фото 154), використовуючи фірнові якорі. Останній знімає бази, спускаючись у три такти без рюкзака з нижньою страховкою. Зі спуску добре видно шлях підйому на перевал Капі (1Б) та домінуючу над ущелиною вершину Качкар (3932). Подальший спуск снігом у напрямку морени під перевалом Гез (3А).

Підйом.

- **1 мотузка** (50 м). Сніг (30- 45°), який крутішає на підході до нижнього краю скельного острова- нунатака. База у неглибокому ранткльофті на двох френдах та петлі. n=3.

- **2 мотузка** (50 м). Рух вздовж скель острова по снігу крутизною 40°. База на двох якорях. При потребі можна кріпити базу на скелях. n=3.

- **3 мотузка** (50 м). Рух вздовж скель острова по снігу крутизною 40°. База на двох якорях трохи вище верхнього краю острова. n=4.

- **4 мотузка** (50 м). Рух по снігу 40° (фото 148) у напрямі нижнього краю скель (фото 149) відрогу вершини Мезовіт (Юлькеш). База петлею за скельний відкол. n=4.

- **5 мотузка** (50 м). Похилий траверс ліворуч вздовж нижнього краю скель половину мотузки (фото 150). Рух у напрямі перевальної сідловини по снігу 40° База на якорях. n=3.

- **6 мотузка** (50 м). Рух по снігу 20 метрів. По рухливому середньому осипу 30 метрів 35°. База за великий камінь петлею. n=2.

Пройдено поспіль 6 мотузок загальною довжиною 300 метрів. L=600 м. n=19.

Спуск .

- **1 мотузка** (50 м). База на двох снігових якорях. Широкий сніговий схил крутизною 40°. Останній – на проміжних фірнових якорях з командною страховкою. n=4.

- **2 мотузка** (50 м). База на двох снігових якорях. Сніговий схил крутизною 40°-35°. Останній – на проміжних фірнових якорях з командною страховкою. n=4.

- **3 мотузка** (50 м). База на двох снігових якорях. Останній – на проміжних фірнових якорях з командною страховкою. Сніговий схил крутизною 35°-30°. n=4.

- **4 мотузка** (50 м). База на двох снігових якорях. Останній – на проміжних фірнових якорях з командною страховкою. Сніговий схил крутизною 30°. n=3.

Пройдено поспіль 4 мотузок загальною довжиною 200 метрів. L=500 м. n=15.

Всього на підйом та спуск.

Пройдено 10 мотузок загальною довжиною 500 метрів. L=1100 м. n=34.

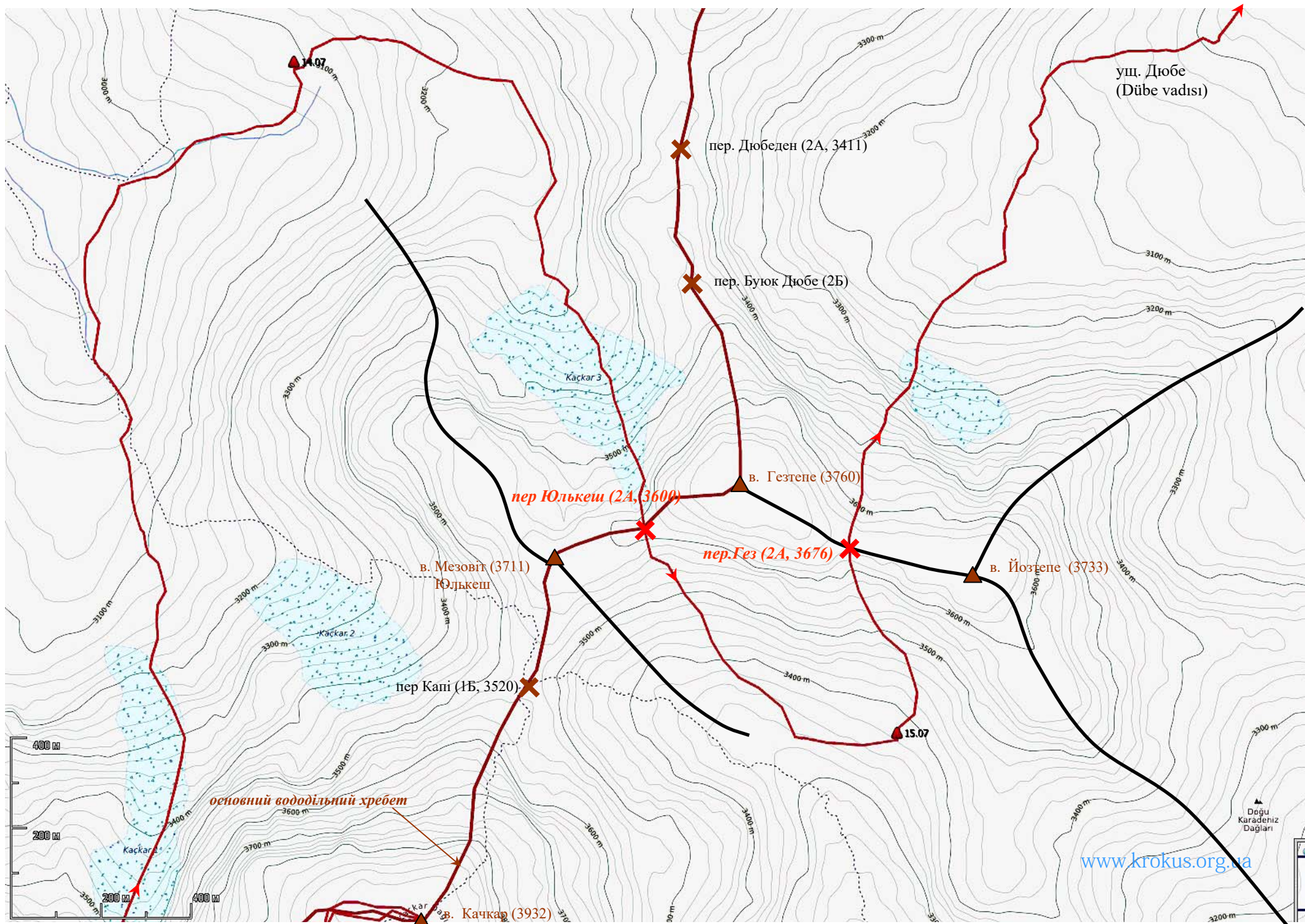
Рекомендації:

- Спорядження:
 - скельний гак, набір – 12 шт.;
 - гак якірний скельний – 4 шт.;
 - молоток скельний – 2 шт.;

- френди, набір – 7 шт.;
 - закладки, набір – 8 шт.;
 - якір сніжний – 5 шт.;
 - короткі, середні та довгі петлі – 8 шт.;
 - рації – 3 шт.;
- о Проходження:

Рекомендувати проходження починаючим групам у походах третьої категорії складності. Не дивлячись на велику кількість мотузок, перевал досить безпечний у плані падаючого каміння .

З перевальної сідловини можливі сходження на вершини Гезтепе та Мезовіт (Юлькеш) у походах п'ятої категорії складності, для груп, які мають спеціальну скельну підготовку.

Мал 16. Мапа місцевості навколо перевалу Юлькеш (2А).

Фото 144. Місце ночівлі перед кінцевою мореною. Підйом на перевал Юлькеш (2А).

Фото 145. Перевал Юлькеш (2А) з боку ущелини Мезовіт.

Фото 146. Перевальний зліт перевалу Юлькеш (2А).

Фото 147. Перевальний зліт перевалу Юлькеш (2А). Зум 8Х.

Фото 148. Підйом на перевал Юлькеш (2А). Четверта мотузка.

Фото 149. Підйом на перевал Юлькеш (2А). Четверта мотузка.

www.krokus.org.ua

Фото 150. Підйом на перевал Юлькеш (2А). П'ята мотузка.

в. Качкар (3932)

www.krokus.org.ua

Фото 151. Група на перевалі Юлькеш (2А).

Фото 152. Вершина Качкар (3932). Фото з перевалу Юлькеш (2А).

Фото 153. Спуск з перевалу Юлькеш (2А). Третя та четверта мотузки.

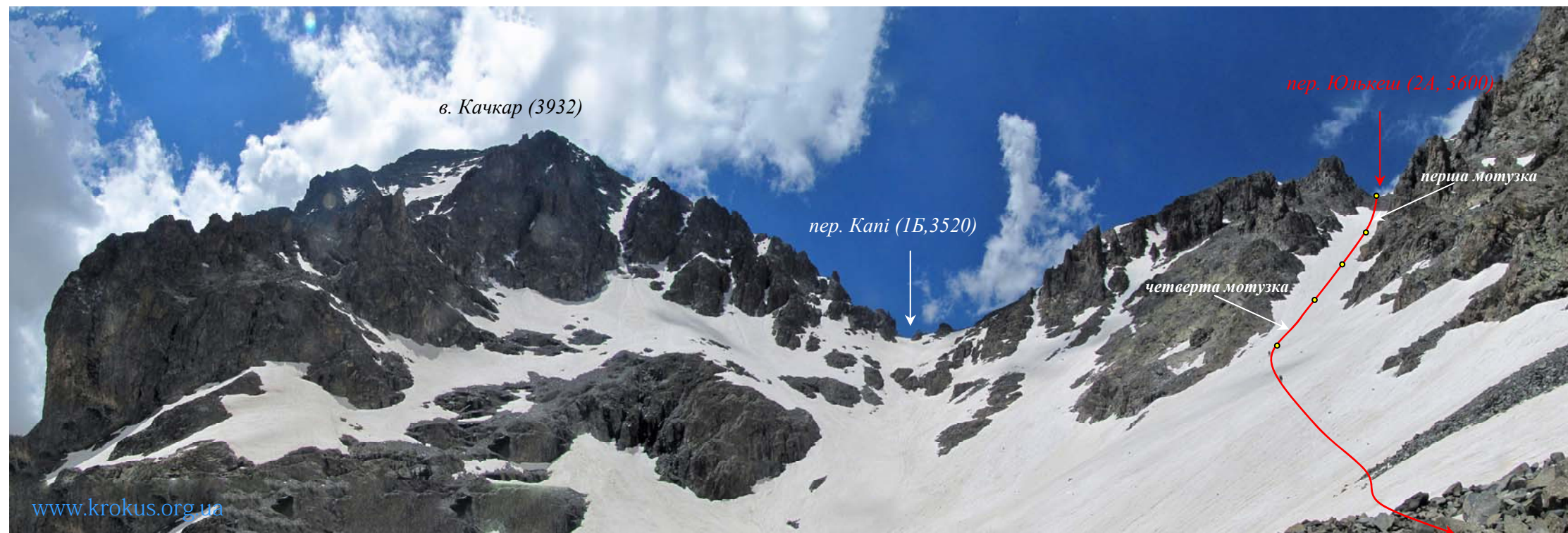

Фото 154. Масив Качкар з півдня.

6.15. перевал Гез (ЗА, 3676 м)

*Перевал **Гез** розташований в південному відрозі основного вододільного хребта між вершинами Гезмене (3760) та Карака (3720). Веде із ущелини Настаф (Nastaf yaylası) в ущелину Дюбе. З боку ущелини Настаф – сніжний. З боку ущелини Дюбе – скельно-сніжний.*

ЧХЧ підйому на перевал від місця ночівлі – 2-2,5 год.

ЧХЧ спуску з перевалу в ущелину Мезовіт – 2-3 год.

Координати перевальної сідловини: 40°50'36.75", 41°10'00.81".

Першопроходження 15 липня 2016 р.

Стаємо на обід на ділянці крупного осипу, не дійшовши до перевального кулуару метрів 200. Виположення кулуару, яке проглядається з нашого місця, не засипане камінням, тому маємо надію, що на підйомі сипати не буде. Поки готується обід, виходимо на розвідку і проводимо огляд перевального зльоту. Він повністю проглядається і виглядає оптимістично - суцільно сніжний, з невеликою кількістю каміння на поверхні (фото 155). Кулуар відчутно звужується і набирає крутизну у верхній чверті. Погода, яка дещо насторожила під час обіду низькими хмарами, покращилась – хмари відігнало вітром, небо з навітряного боку повністю звільнилося від хмар. Вирішено обробити підйом на перевал, подивитись, чи можна заночувати на сідловині, оглянути шлях спуску і занести на перевал спорядження, яке використаємо завтра на “обробці” спуску.

”Обробка” перевалу. Підйом. По обіді троє учасників з двома раціями вирушають на “обробку” перевалу. Сніг добре тримає, він дещо розталий зверху, але загалом злежаний і досить жорсткий. Сходи набиваються легко. Та завтра підніматися доведеться в кішках – рано вранці буде мінусова температура. Першу половину перевального зльоту йдемо “в лоб”, потім нарізаємо серпантин – підйом нескладний, але відчувається, що з рюкзаками іти по лінії падіння води буде важко. Поки піднімались – випогодилось – сонячно, хмар майже немає. У верхній частині перевалу провішуємо дві мотузки – крутизна зросла до 40°. Першу мотузку кріпимо на заблоковані петлею фірнові якорі. А другу, вже на самій перевальній сідловині за скельний виступ.

- **1 мотузка** (50 м). Підйом по центру кулуару, сніжний схил до 40°. База на фірнових якорях. n=3.

- **2 мотузка** (50 м). Підйом по центру кулуару, сніжний схил до 40° з виположенням перед сідловиною (фото 156). База на петлі, накинутій на скельний виступ. n=4.

Пройдено поспіль 2 мотузки загальною довжиною 100 метрів. L=300 м. n=7.

Перевальна сідловина сніжно-скельна, осипна, для ночівлі не придатна. Спуск проглядається метрів на 150, далі сніжний кулуар повертає ліворуч, і зникає з поля зору. Втім, добре видно дно долини (фото 158). Краєвид вражає, здається, що долина прямо під ногами. Зв’язуємося з табором і повідомляємо що організувати бівуак на перевалі не можливо і ночувати потрібно вниз під перевальним злетом, Починаємо обробку ділянки на спуск. Трьох мотузок повинно вистачити, щоб зазирнути за поворот кулуару і розгледіти приховану частину шляху спуску.

Спуск. З перевальної сідловини над спусковим кулуаром нависає велика (шириною ~ 7 метрів) снігова шапка (фото 159). Оскільки з міркувань безпеки під сніговою шапкою краще не спускатись, то вибираємо більш безпечний шлях спуску ліворуч від снігової шапки. Нижче снігової шапки сильно зруйновані скелі.

Траверсуємо декілька метрів зруйнованих скель та скидаємо мотузку, закріплену за скельний виступ. Перший учасник спускається та чистить шлях від каміння (фото 159). Лівий борт кулуару піднятий відносно середини – тож більш безпечний. Впевнилися у тому, поки працювали. Загалом з перших 6 метрів скинули біля кубометра “живого” каміння, яке вичистило дно кулуару від камінців.

Перша мотузка провішується лівим по ходу руху бортом кулуару, по сніжному схилу під кутом 65° . Набиваємо сходинки задля зручності спуску, адже схил має подвійний нахил – до долини і до середини кулуару. Підходячи до кінця мотузки, зміщуємося ще лівіше, під скельний борт. Тут, у захищеному скелями місці, вибиваємо в снігу майданчик для переходу на другу мотузку. Перевіряємо зв'язок з табором на іншій стороні хребта – зв'язку на жаль не має. Тому один учасник лишається на сідловині “диспетчером” – для ретрансляції повідомлення між табором і зв'язкою, що “обробляє” спуск.

Друга мотузка кріпиться за петлю, накинуту на скельний зуб. Схил стає крутішим, до 70° . Починаючи з середини мотузки, з-під снігу стирчать скелі, вкриті натічним льодом (фото 158). Рухаємось, як і раніше, під лівим бортом. Довжини мотузки вистачає до скельного виходу, який перетинає кулуар перед поворотом. Кулуар звужується до 5-6 метрів. Перед скельним виходом товщина снігу не більше 5 см, під ним – натічний лід (фото 161).

Під лівим бортом знаходимо місце для двох фірнових якорів, на які кріпимо третю мотузку. Вона починається на скельно-сніжній полиці, яка обривається 4-метровою стінкою, крутизною до 80° (фото 160). На полиці багато живого каміння, яке доводиться скидати вниз, готуючи шлях для безпечного спуску. Скельна ділянка у верхній третині мотузки камененебезпечна – каміння сиплеться через звуження (“горло”) кулуару. Мотузка лягає на скелю, і може бути перебіта. Добре, що досить ґрунтовно очистили початок спуску під перевальною сідловиною від “живого” каміння – це було джерело найбільше можливих осипів. Далі ділянка спуску сніжна. Завтра сонце не освітлюватиме цей схил, під час нашого спуску. Перший учасник проходить мотузку до кінця для розвідки подальшого шляху. Бачимо, що місце кріплення четвертої мотузки у безпечному місці – поворот кулуару прикриває майбутню базу під лівим бортом від усього, що може прилетіти згори.

На сьогодні обробку закінчено. Повідомляємо в табір, що ми повертаємось. Щоб не ризикувати цілісністю третьої мотузки, вибираємо її на третю базу, де й складаємо бухтою – не хочеться лишати мотузку на скельному перегині в “горлі” кулуару. Піднімаємось по закріплених мотузках, “добиваючи” сходинки. Спуск до табору проходимо, намагаючись не руйнувати сходи, набиті нами на підйом. Загалом на обробку перевалу на ділянці п'яти мотузок ми витратили 3 год. 12 хв.

Вранці наступного дня група вирушає на проходження перевалу. На підйом до на перевальну сідловину з рюкзаками по набитим сходам, витратили з стільки ж часу, як і вчора, прокладаючи шлях. Група на перевалі (фото 157). Тур складаємо по центру перевальної сідловини. Перша зв'язка зі звільненими з підйому мотузками вирушає на продовження “обробки” перевалу.

Четверта мотузка кріпиться на два заблокованих фірнових якоря і проходить сніговим схилом крутизною до 70° під лівим бортом кулуару (фото 162). Мотузка закінчується на зручній скельній полиці крутизною до 20° . Поличка прикрита згори скельним бортом кулуару і є зручним та безпечним місцем для збору групи.

П'ята мотузка закріпиться петлею за плиту, яка лежить на полиці, та підстрахована скельним гаком. Перші 15 метрів – спуск по скельній плиті крутизною до 60°, далі – 50°-ним сніжником.

Шоста мотузка кріпиться на два фірнові якорі. Спуск сніжником крутизною до 65° до невеликого ранткльофта під лівим бортом кулуару (фото 163). Останні 10 метрів проходимо у ранткльофті. На виході з нього робимо наступну базу. Ширина ранткльофту 1,5-2 метри, в ньому можливий безпечний збір до 6 учасників групи.

Сьома мотузка кріпиться петлею, накинutoю на розклинений у тріщині камінь. Спуск по снігу, крутизна до 60°. Кулуар розширюється попереду намічається незначне виположення схилу. Оскільки над нами працює уся група, періодично проходять камінці, очевидно скинуті мотузкою з полицки між 4 та 5 мотузками. Каміння пролітає відчутно правіше шляху спуску – по жолобу на дні кулуару у 10-15 метрах від мотузки.

Восьма мотузка кріпиться на фірнових якорях, спуск по снігу, крутизна до 60°. Мотузка лягає на вузький скельний виступ посередині кулуару. На ньому можливий збір 2-3 учасників. Скелі присипані живим камінням, яке скидаємо, очищуючи шлях перед подальшим спуском.

Дев'ята мотузка кріпиться петлею за скельний виступ. Перші 15 метрів – рух скелями крутизною до 40°, далі – спуск снігом з крутизною до 60°. Приблизно на середині мотузка перетинає бергшрудн шириною до 0,5-1 м.

Десята мотузка кріпиться на фірнових якорях. Проходить по снігу крутизною до 60°. Кінець мотузки сягає скельно-осипної ділянки крутизною до 50°. У цьому масиві є виразні слабо нахилені горизонтальні тераси шириною до 3 м. На одній з яких збирається вся група. Правіше по х.р. на скелях є невеличкий водоспад. Набираємо у ньому воду і організуємо обід, поки підходять учасники, а остання зв'язка замикаючих знімає мотузку.

Одинадцята мотузка кріпиться петлею на скельному виступі і йде прямо вниз через “баранячі лоби” крутизною до 60° (фото 164). Обережно спустившись ними перескакуємо через невеликий бергшрудн (0,5-1 м). Нижче бергшрудна витоптуємо майданчик і готуємо на фірнових якорях базу під останню – дванадцятую спускову мотузку. Спускаємось перші 15 метрів сніговим схилом крутизною 50° - потім схил починає виположуватись. В кінці мотузки крутизна падає до 30°-25° (фото 165). Тому далі ~ 500-600 метрів до невеличкого замерзлого озера праворуч від сніжника, вже без мотузок. За умови жорсткішого снігу можливо доведеться навішувати ще одну чи дві мотузки нижче дванадцятої. Від озера забираємо ліворуч перетинаємо кінцеву морену та піднімаємось на гребінь лівобережної морени. Далі спускаємось в лівий карман морени і через ~500 м спускаємось до стежки серед суцільного моря квітів та пахучих трав альпійських лук ущелини Дюбе (фото 170).

- **1 мотузка** (50 м), перші 5-6 метрів – зруйновані скелі, далі - сніжний схил крутизною до 65°. База петлею на скельному виступі та скельному гаку. Зісмикування мотузки організоване через розхідну петлю. n=1.

- **2 мотузка** (50 м), кріпиться за петлю, накинutoю на скельний зуб. Сніговий схил до 70°. Починаючи з середини мотузки трапляються скельні виходи, вкриті натічним льодом. Зісмикування мотузки організоване через розхідну петлю. n=1.

- **3 мотузка** (50 м). База на двох фірнових якорях над скельно-сніжною полицкою. Далі - 4-метрова скельна стінка, крутизною до 80° з “живим” камінням. Потім – спуск сніжником до 70°. Зісмикування мотузки – через розхідну петлю на фірновому якорі. Якір залишили. n=1.

- **4 мотузка** (50 м). База на двох зблокованих фірнових якорях. Мотузка лягає на сніговий схил крутизною до 70° під лівим бортом кулуару. Закінчується на зручній скельній полиці крутизною до 20°, де можливий збір групи. Останній спускається без рюкзака з нижньою страховкою та проміжними точками. n=5.

- **5 мотузка** (50 м). База на петлею на скельному виступі та скельний гак. Перші 15 метрів – спуск скельною плитою крутизною до 60°, далі рух сніжником до 50°. Зісмикування мотузки організоване через розхідну петлю. Залишили скельний гак. n=1.

- **6 мотузка** (50 м). База на двох зблокованих фірнових якорях. Сніжник крутизною до 65°. У кінці мотузки є ранткльофт, у якому можливо безпечно зібратися групою до 6 учасників. Зісмикування мотузки організоване через розхідну петлю. n=1.

- **7 мотузка** (50 м), кріпиться петлею за розклинений у тріщині камінь. Спуск по снігу, крутизна до 60°. Зісмикування мотузки – через розхідну петлю. n=1.

- **8 мотузка** (50 м), кріпиться за два фірнових якірі, спуск по снігу, крутизна до 60°. Мотузка проходить через вузький скельний виступ посередині кулуару. Можливий збір 2-3 учасників. Залишили фірновий якір з кільцем. n=1.

- **9 мотузка** (50 м), кріпиться петлею за скельний виступ, ділянка спуску – скельна, потім сніжна. Крутизна 40-60°. Зісмикування мотузки організоване через розхідну петлю. n=1.

- **10 мотузка** (50 м), кріпиться на фірновому якорі, проходить снігом крутизною до 60°. Кінець мотузки лягає на скельно-осипну ділянку крутизною до 50°. Є горизонтальні тераси, які дозволяють групі зібратися. Останній спускається без рюкзака з нижньою страховкою та проміжними точками. n=5.

- **11 мотузка** (50 м), кріпиться петлею на скельному виступі, проходить через “баранячі лоби” крутизною до 60°. Зісмикування мотузки організоване через розхідну петлю. n=1.

- **12 мотузка** (50 м), кріпиться на фірновий якір. Перші 15 метрів спуску сніговий схил 50°, далі – сніг 35°. Останній спускається без рюкзака з нижньою страховкою та проміжними точками мотузці. n=5.

Пройдено поспіль 12 мотузок загальною довжиною 600 метрів. L=800 м. n=24.

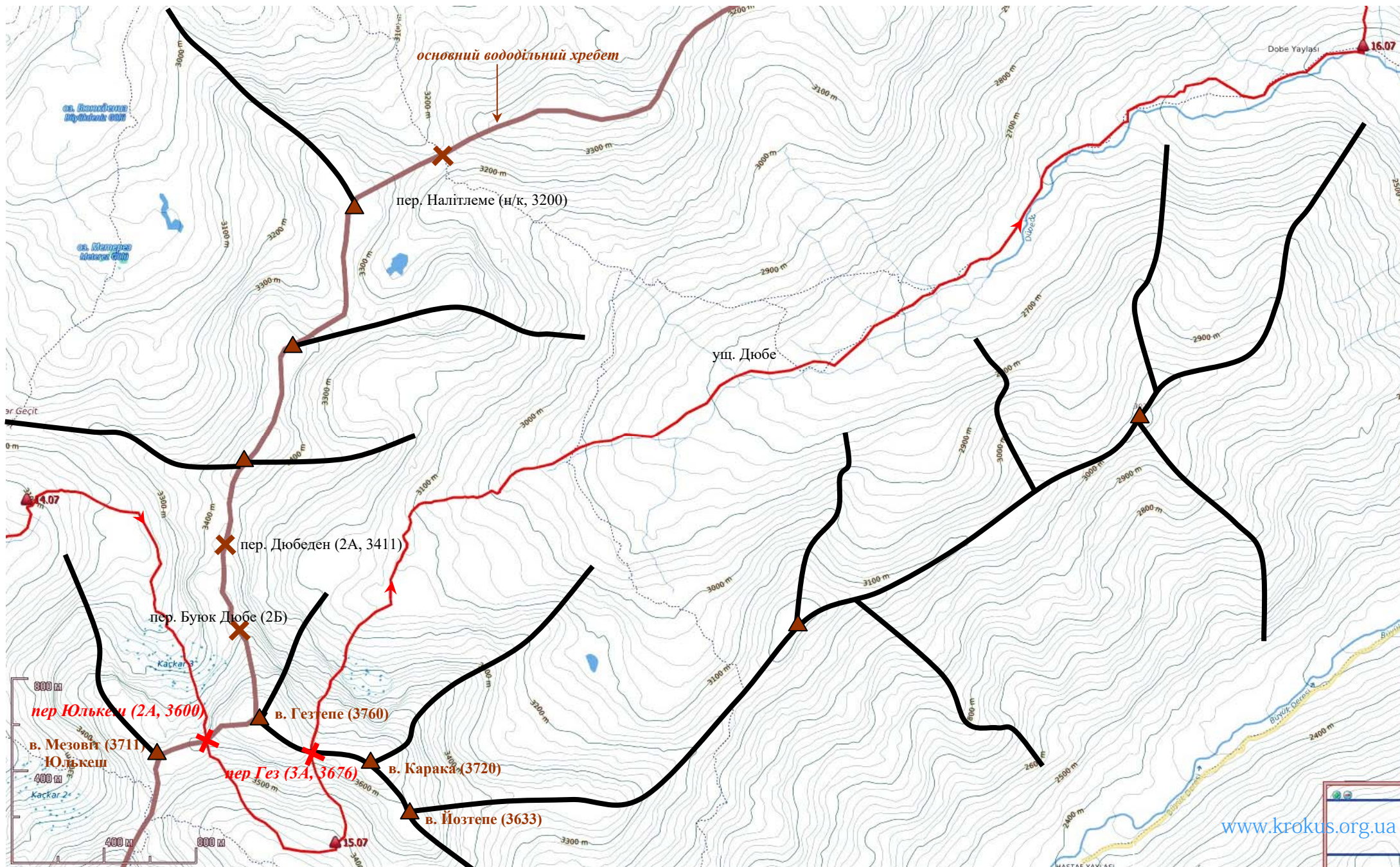
Всього на підйом та спуск.

Пройдено 14 мотузок загальною довжиною 700 метрів. L=1100 м. n=31.

Рекомендації:

о Спорядження:

- скельний гак, набір – 12 шт.;
- гак якірний скельний – 4 шт.;
- молоток скельний – 2 шт.;
- френди, набір – 7 шт.;
- закладки, набір – 8 шт.;
- розхідна 8 мм мотузка довжиною 20 метрів;
- якір сніжний (фірновий) – 5 шт.;
- короткі, середні та довгі петлі — 8 шт.;
- рації – 3 шт.;

Мал 17. Мапа місцевості навколо перевалу Гез (3А).

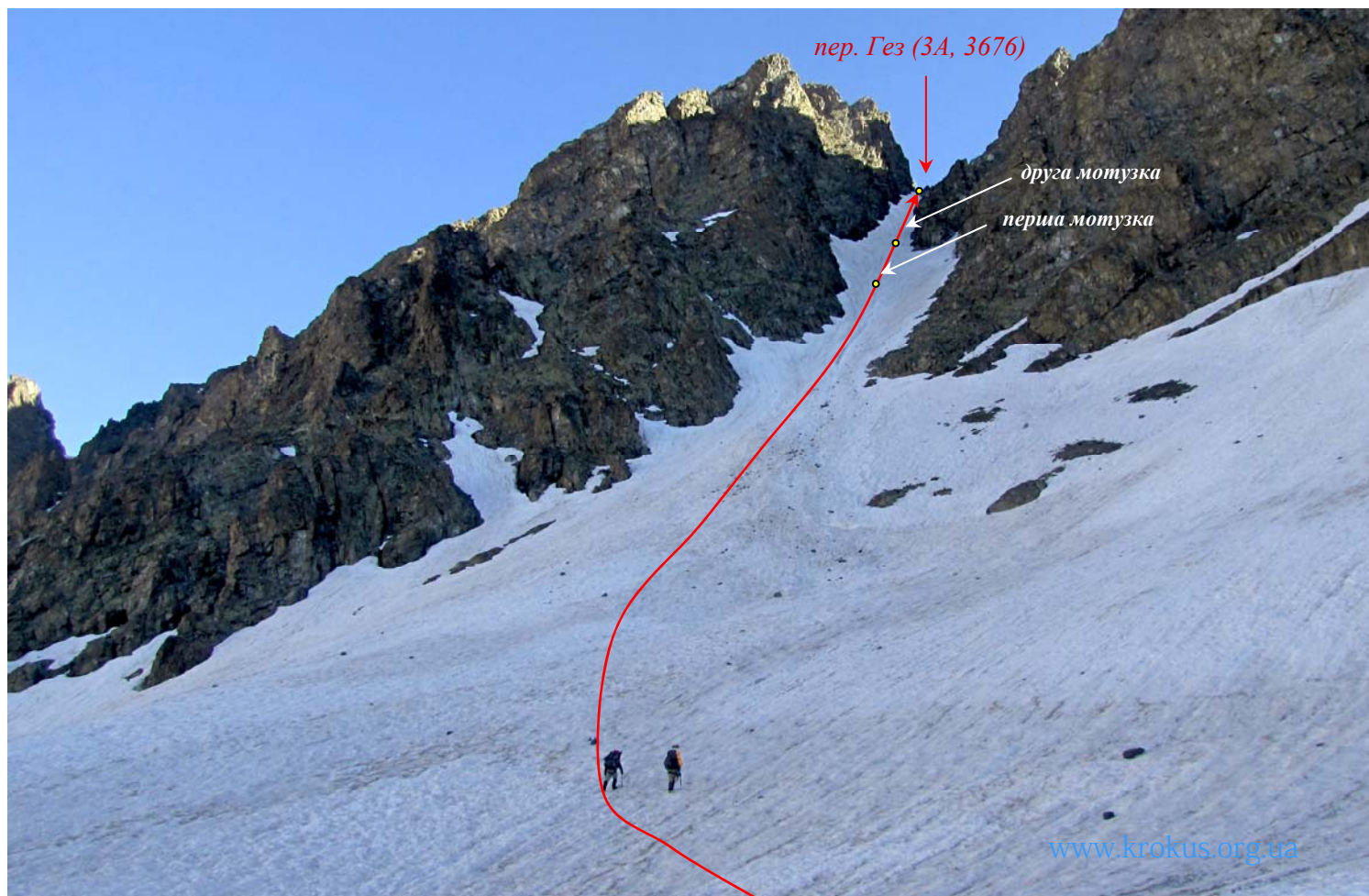

Фото 155. Перевальний зліт перевалу Гез (3А).

Фото 156. Вихід на перевальну сідловину перевалу Гез (3А). Друга мотузка.

Фото 157. Група на перевалі Гез (ЗА).

Фото 158. Спуск з перевалу Гез (ЗА). Перша та друга мотузки.

снігова шапка

Фото 159. Спуск з перевалу Гез (3А).
Перша мотузка.

Фото 160. Спуск з перевалу Гез (3А).
Третя мотузка.

Фото 161. Спуск з перевалу Гез (ЗА). Друга мотузка.

Фото 162. Спуск з перевалу Гез (ЗА). Четверта мотузка.

Фото 163. Спуск з перевалу Гез (ЗА). Шоста мотузка.

Фото 164. Спуск з перевалу Гез (ЗА). Одинадцята мотузка.

Фото 165. Перевал Гез (3А) з боку ущелини Дюбе.

Фото 166. Перевал Гез (3А) з боку ущелини Дюбе. Зум 8Х.

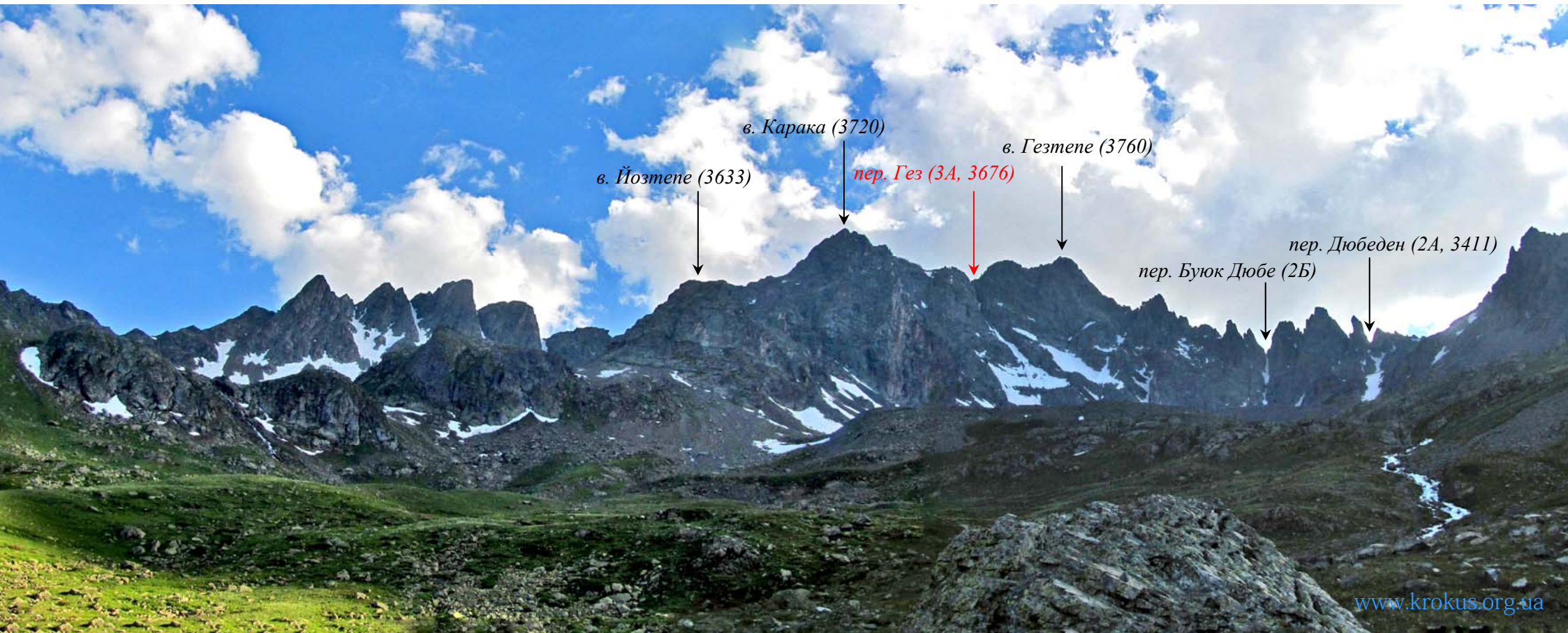

Фото 167. Верхів'я ущелини Дюбе.

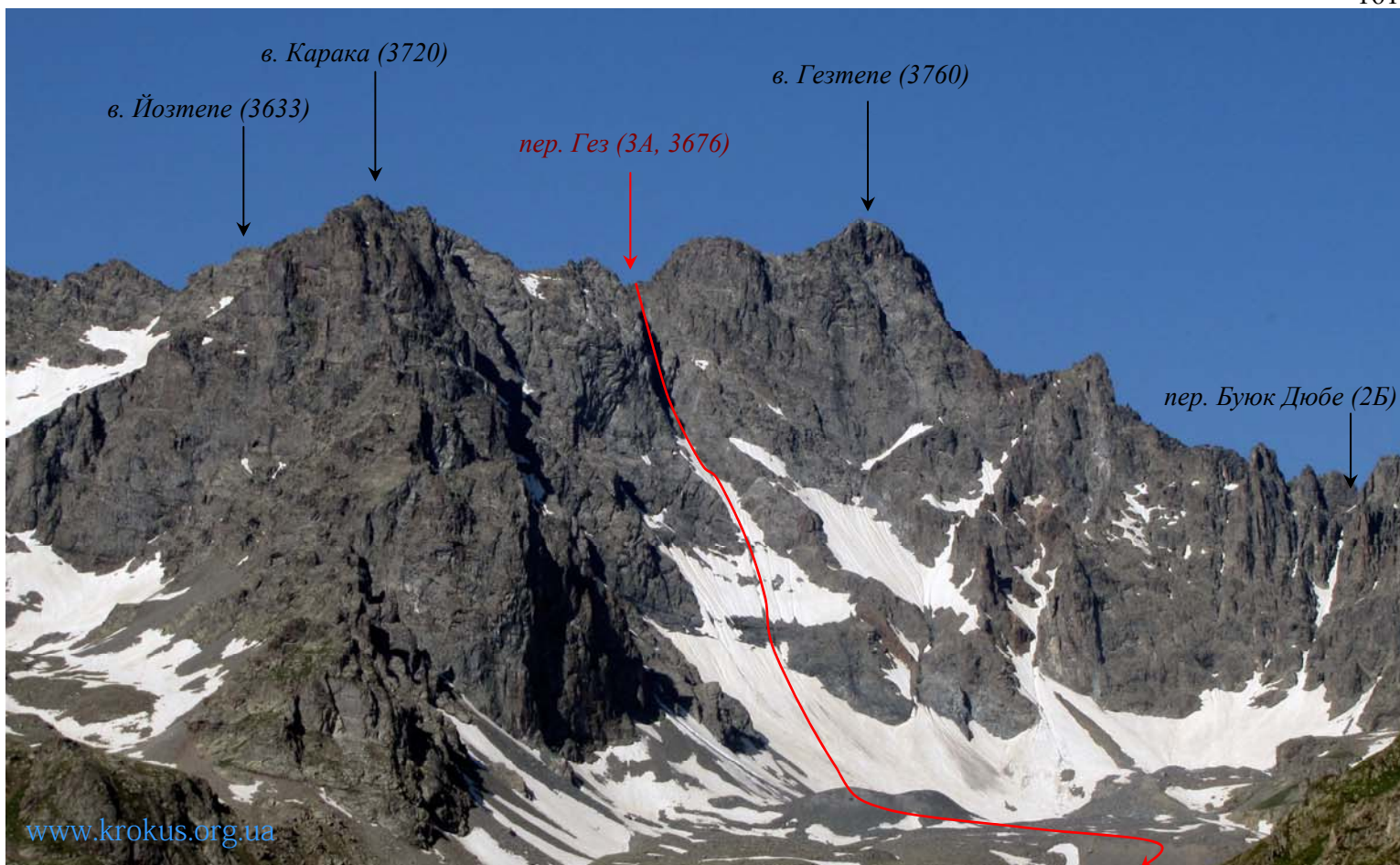

Фото 168. Перевали та вершини верхів'я ущелини Дюбе.

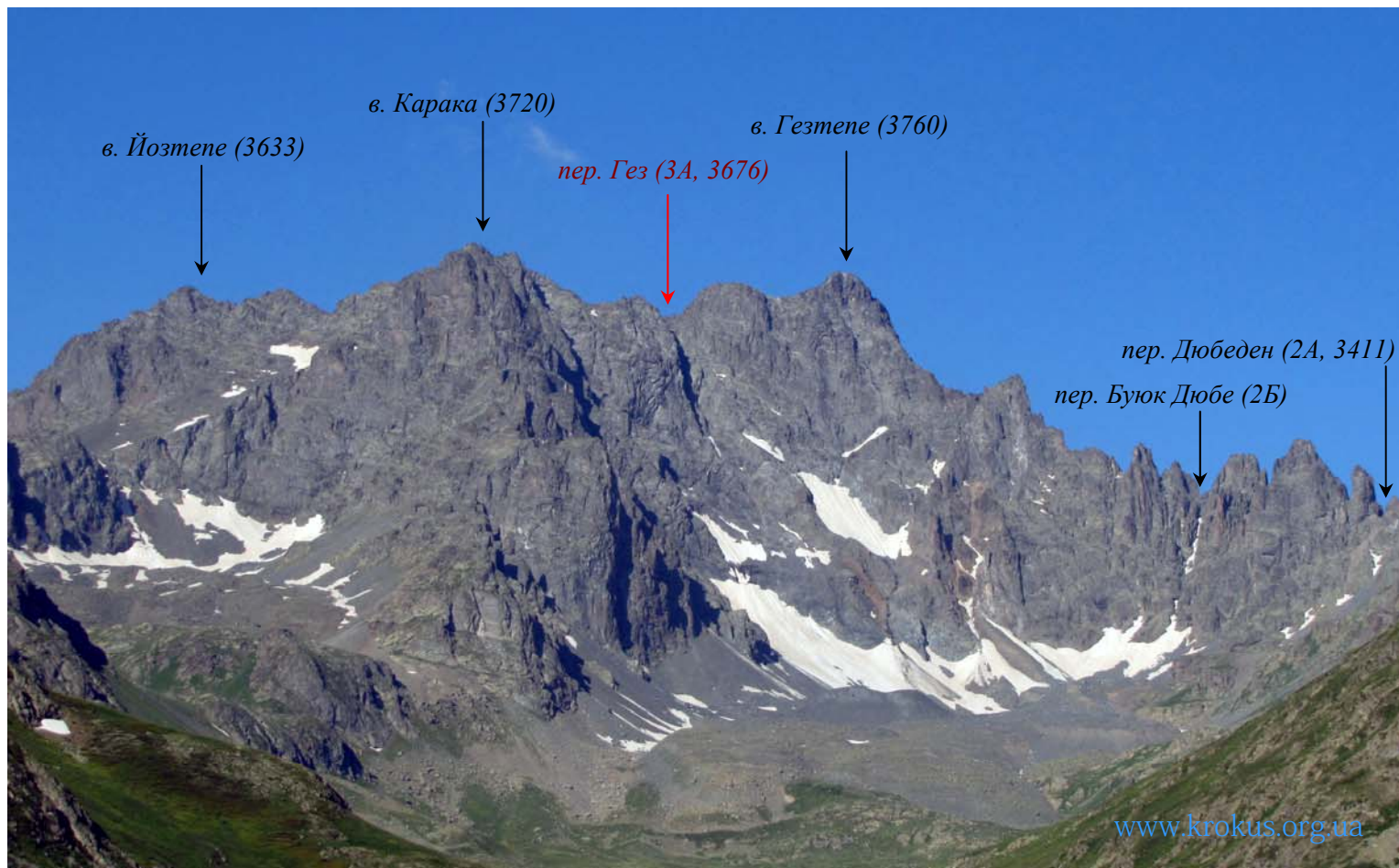

Фото 169. Перевали та вершини верхів'я ущелини Дюбе. [Фото від 15.07.2015 07:28 \[9, с. 108\]](#).

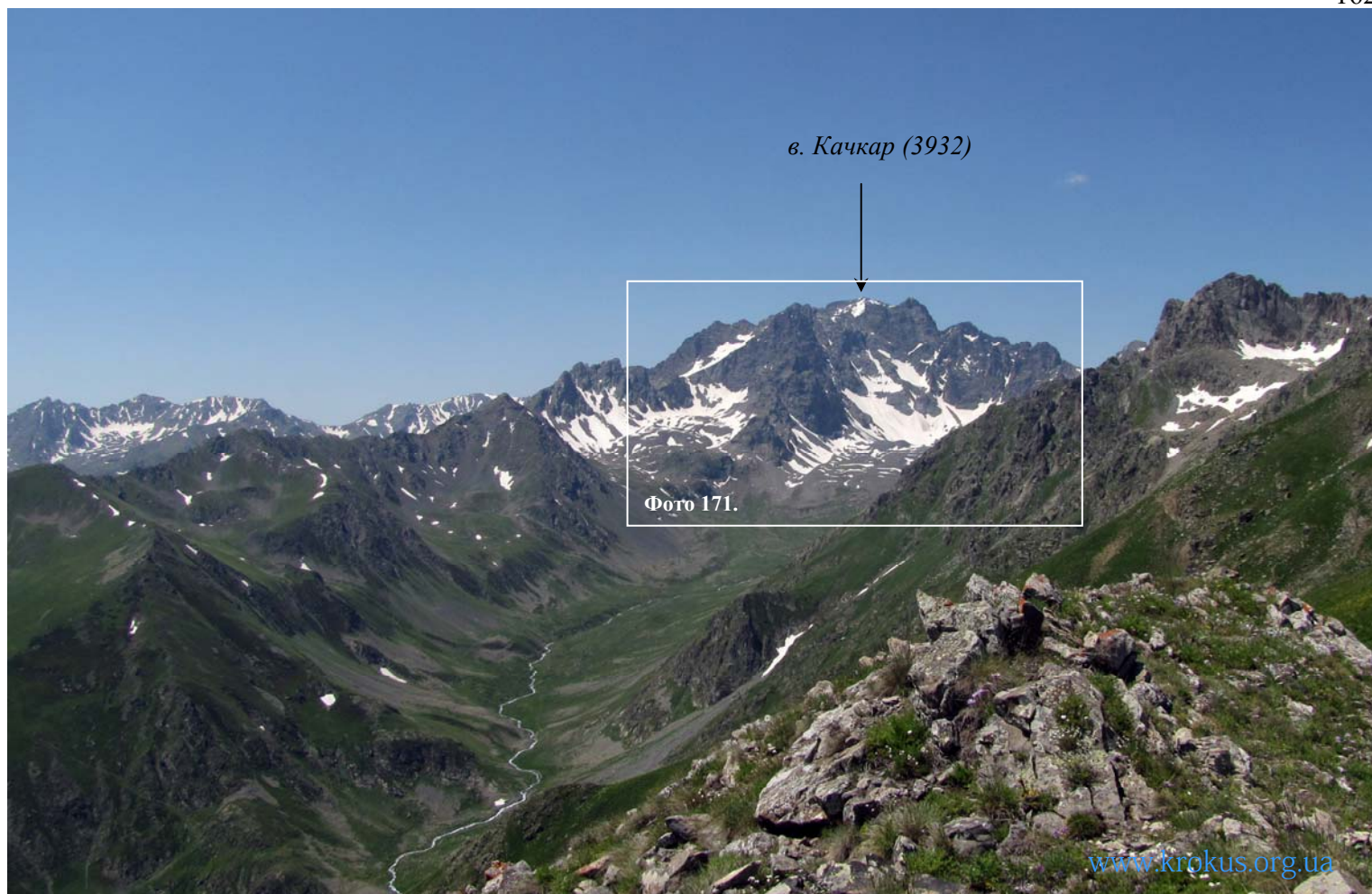

Фото 170. Ущелина Дюбе. Фото з перевалу Каргеке (н/к).

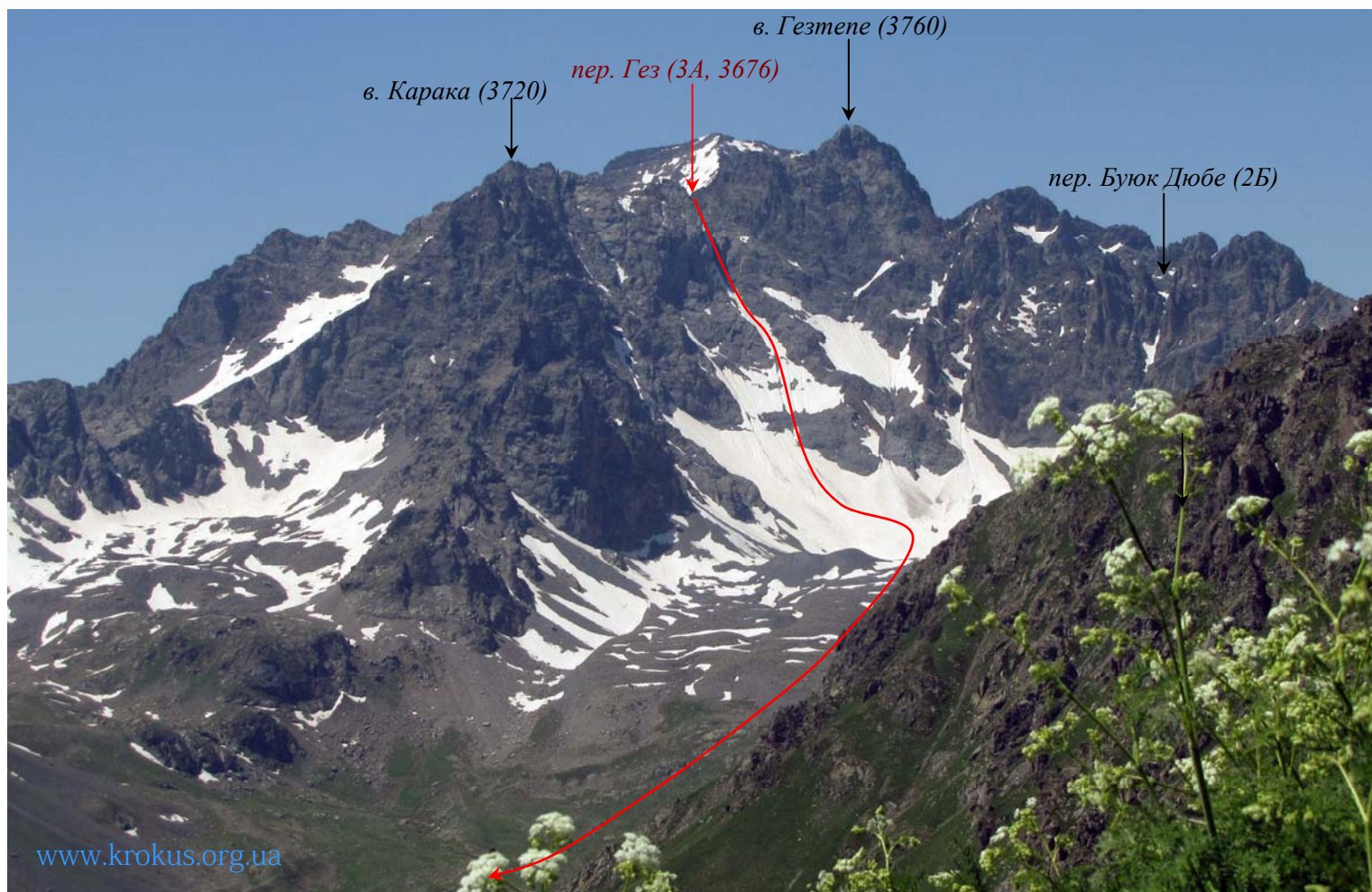

Фото 171. Масив Гезтепе. Зум 10X. Фото з перевалу Каргеке (н/к).

6.16 перевал Каргеке (н/к, 3030 м)

Перевал **Каргеке** розташований в південному відрозі основного вододільного хребта. Веде із ущелини Дюбе (Дюбе яйла) в ущелину Булут. З боку ущелини Дюбе – трав'янистий. З боку ущелини Булут – трав'янисто-осипний.

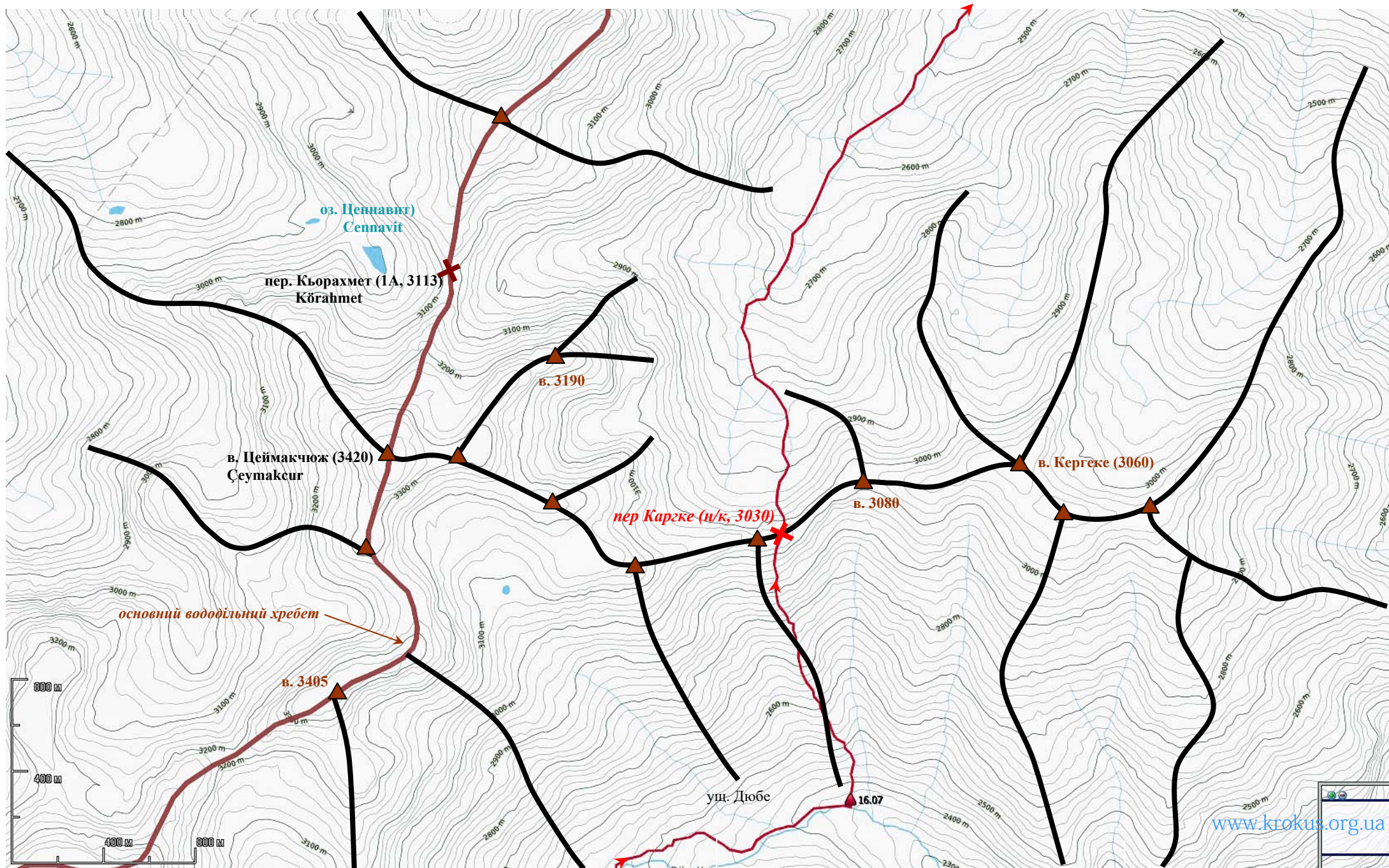
ЧХЧ підйому на перевал від Дюбе яйла – 2-2,5 год.

ЧХЧ спуску з перевалу в ущелину Булут – 1-2 год.

Координати перевальної сідловини: 40°52'49.41", 41°13'22.56".

Вперше пройдений 15.07.2015 р. групою т/к Крокус кер. Клипач О.М., м/к 21/15 (київська міська МКК) [9].

Ночівлю, після недовгого пошуку, організували на трав'янистому майданчику над стежкою безпосередньо перед початком підйому на перевал Каргеке (н/к). Зранку під пекучим сонцем почали підйом по крутому 35° трав'янистому схилу, характер підйому практично не змінювався до самої перевальної сідловини. За дві години виснажливого підйому досягли широкої зарослою високим бур'яном перевальної сідловини (фото 173). Звідси, на півночі, чудово видно ущелину Булут (фото 174) з домінуючою над нею вершиною 3190 та частину основного вододільного хребта від масиву Кіндевал (3562) до перевалу Ліблер (1Б) (фото 133), на південному заході піднялися в височінь піки масиву Гезтепе (фото 171). Спуск у широку долину під перевалом Каргеке (н/к) проходить мілким осипом та трав'янистим схилом (фото 175). Далі починається казковий шлях мальовничою стежкою поміж суцільні зарослі квітучих рододендронів (фото 176). Лівим берегом струмка вона блукає м'якими каскадами спадаючої долини до альпійських луків, які вражають різнобарвними кольорами та різноманітними запахами квітів. Чудове місце для відпочинку та фотосесій. Перевал досить зручний шлях для переходу з долини Дюбе у долину Булут.

Мал 18. Мапа місцевості навколо перевалу Каргеке (н/к).

пер. Каргеке (н/к, 3030)

Фото 172. Ущелина Дюбе.

масив Качкар

Фото 173. Група на перевалі Каргеке (н/к).

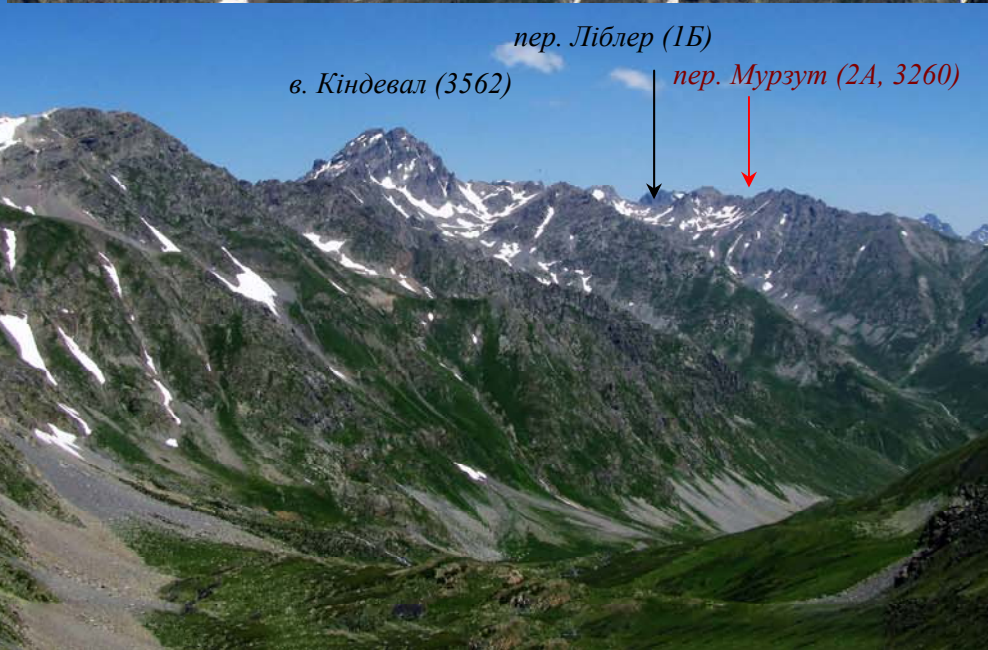
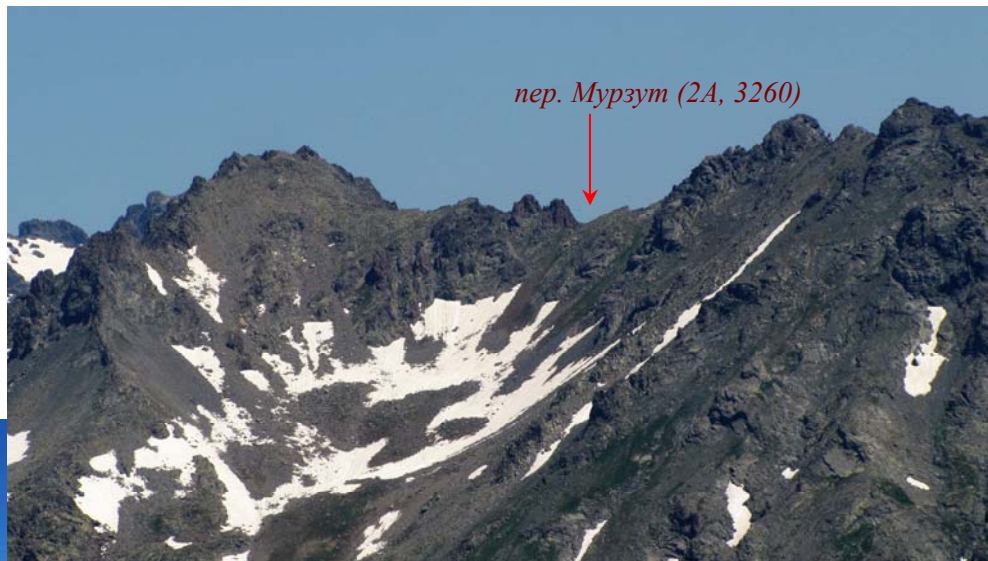

Фото 174. Ущелина Булут. Фото з перевалу Каргеке (н/к).

Фото 175. Перевал Каргеке (н/к) з боку ущелини Булут.

Фото 176. В ущелині Булут.

6.17. Мурзут (2А, 3260 м)

Перевал Мурзут розташований в південному відрозі основного вододільного хребта. Веде із ущелини Кючюк Булут в ущелину Бюльбюль. З боку ущелини Кючюк Булут – сніжно-осипний. З боку ущелини Бюльбюль – скельно-сніжний.

ЧХЧ підйому на перевал від озера Кіндевал – 1-1,5 год.

ЧХЧ спуску з перевалу до озера Ліблер – 4-5 год.

Координати перевальної сідловини: 40°56'59.14", 41°14'36.93".

Першопроходження 18.07.2016 р.

Підйом на перевал Мурзут (2А) починаємо в ~150 м вище гирла річки Кючюк Булут – лівого притоку річки Булут. Вгору правим (орографічно) берегом річки Кючюк Булут веде натоптана стежка (фото 177). Початок підйому досить крутий і займає близько 30 хв. Далі виположення (крутизна 10°-15°). Продовжуємо рух правим берегом річки Кючюк Булут, стежка то з'являється на трав'янистих ділянках, то губиться на скельних осипах. За 1,5 години підходимо під “баранячі лоби” (фото 178), перед якими переходимо на лівий берег. Далі підйом лівим берегом хвилин 40 трав'янистим схилом вздовж “баранячих лобів” у висячу долину. Шлях підйому маркований турами. Повертаємо праворуч вздовж струмка, і, подолавши невисокий насип з крупного осипу, спускаємось до досить широкого ~ 20 м розливу струмка (протяжність ~100 м) де на лівому (орографічно) березі майже біля самої води на рівному трав'янистому майданчику стаємо на ночівлю. Сам струмок витікає з мальовничого озера Кіндевал (фото 183). Від місця ночівлі добре проглядається сідловина перевалу Мурзут (2А). А якщо піднятись на кам'яний гребінь над розливом то перед нами відкривається цирк під вершиною Кіндевал з перевалом Кіндевал (2А*) (фото 180).

Рано вранці, наступного дня продовжуємо підйом на перевал. Проходимо круті трав'янисті схили з виположенням (2 тераси) та, невеликі сніжники (фото 181). Шлях до перевалу простий і не потребує ніяких допоміжних засобів. Сама перевальна сідловина вузька, кам'яна, не придатна до ночівлі (фото 183). Встановлюємо тур по центру сідловини.

Спуск починається від скель зліва за напрямком руху. Першу мотузку (фото 187, фото 188) кріпимо на петлі, що накинуто на скельний виступ. Крутизна схилу 85° (фото 188), але трапляються короткі (по кілька метрів) вертикальні ділянки з нависанням. Протягом спуску зустрічаються полицьки, на одній із них кріпимо другу мотузку (фото 190) (петля за скельний виступ). Долаючи ще 20 м такого схилу, виходимо на трав'янистий осипний схил. Другої мотузки вистачає до сніжника нижче трав'янистого схилу (фото 192). Сніжний схил досить крутий, тому потрібно провісити ще третю мотузку (фото 192). Вона проходить по сніжному схилу крутизною 35° і виводить до полоси середнього осипу. На осипу варто триматися правіше, там проходить простіший спуск на сніжний схил, який не потребує мотузок.

Далі нам необхідно потрапити на сідловину відрогу, за яким знаходиться озеро Ліблер. Поки частина групи знімає мотузку, робимо розвідку сідловини відрогу навпроти нас. Піднявшись крутим осипом та сніговим кулуаром опиняємось на вузькій сідловині. Для спуску з неї в бік озера Ліблер знадобиться декілька мотузок крутим осипним кулуаром з можливими нависаннями. Але ми потрапимо у цирк значно вище озера Ліблер. Ця сідловина може слугувати повноцінним перевалом (2А), але нам не підходить.

Тому від кінця третьої мотузки траверсуємо осип вліво-вниз над “баранячими лобами”. Перетнувши похилий сніжник та пологий відріг, бачимо ще одну сідловину відрогу, який нам треба перетнути (фото 193). По “звіриній” стежці, яка йде сніжниками, баранячими лобами та осипами, траверсуючи ущелину, за півкілометра виходимо під сідловину та піднімаємось на неї. Внизу відкривається мальовнича панорама озера Ліблер. По досить крутому мілкому, середньому, а внизу великому осипу за 700 метрів спускаємось до нього (фото 193). Тут і обідаємо. Погода псується, починає накрапати дощик. Огинаємо “баранячі лоби” та осипною стежкою лівим берегом потоку прямуємо у напрямі в. Альтіпармак. Стежка забирає на лівий борт ущелини. Через 1,5 км від озера Ліблер стежка повертає ліворуч, у напрямку основного вододільного хребта, перетинаючи потік, вздовж якого піднімались. Ми ж рухаємось праворуч, до виположення поряд з великим трав’янистим горбом. Тут, знаходимо місце ночівлі серед зеленої трави. Вода поруч у струмку.

- **1 мотузка** (50 м). Вертикальні скелі, з короткими 2-3 м нависаннями, зустрічаються зручні для відпочинку полочки. База петлею на скельному виступі на перевальній сідловині. Зісмикування мотузки організоване через розхідну петлю. $n=3$.

- **2 мотузка** (50 м). Вертикальні скелі – 20 м, осипний схил в деяких місцях порослий травою, крутизна 30° . База на петлі, накинутій на скельний зуб та двох скельних гаках. Зісмикування мотузки організоване через розхідну петлю. $n=1$.

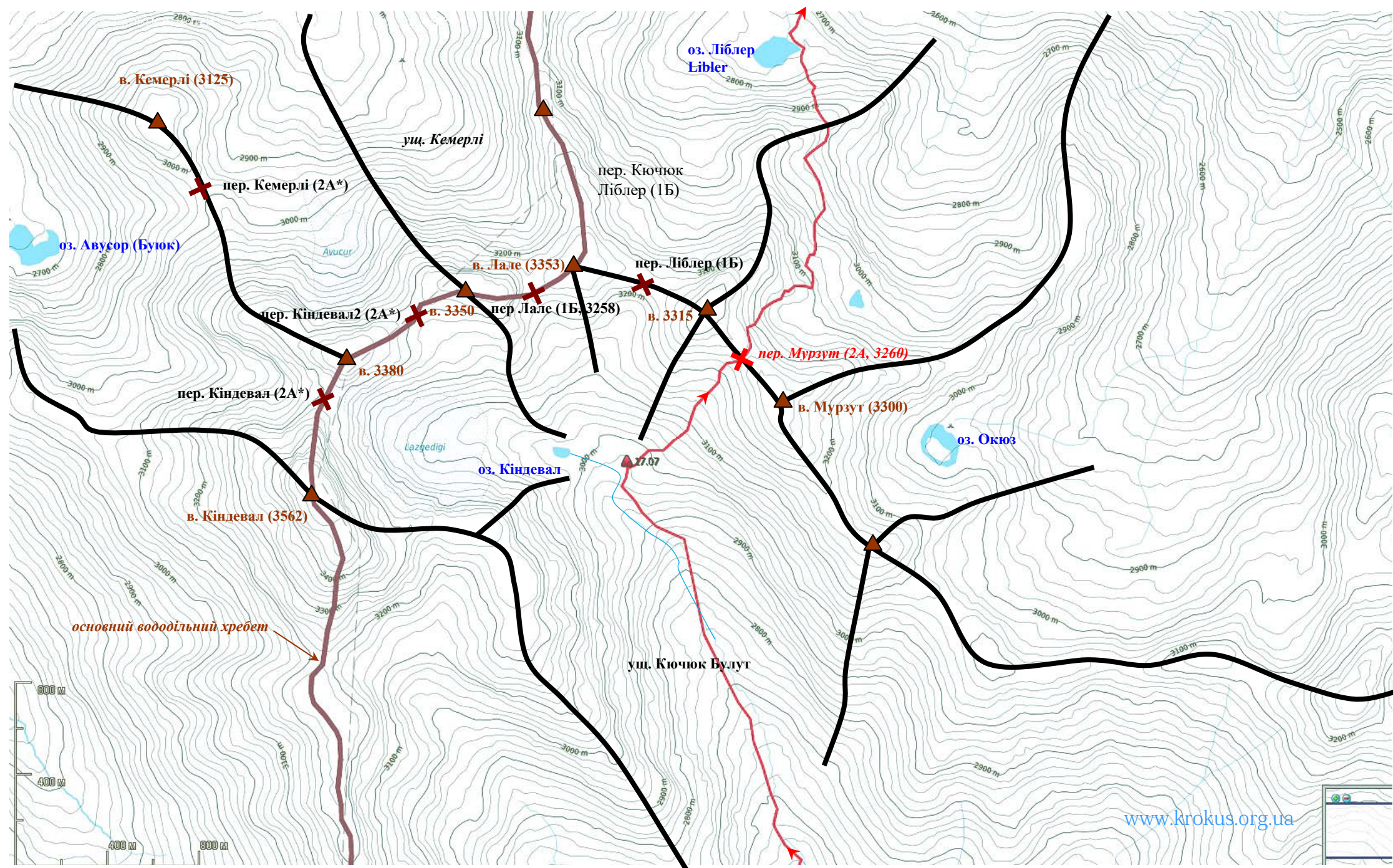
- **3 мотузка** (50 м). Крутий сніжник, до 45° . База на двох фірнових якорях над скельно-сніжною полочкою. Зісмикування мотузки – через розхідну петлю на валуні. $n=1$.

Всього на спуск.

Пройдено 3 мотузки загальною довжиною 150 метрів. L=300 м. n=5.

Рекомендації:

- Спорядження:
 - скельний гак – 8 шт.;
 - молоток скельний – 2 шт.;
 - френди, набір – 7 шт.;
 - розхідна 8 мм мотузка довжиною 4 метрів;
 - сніжний якір – 2 шт.;
 - короткі, середні та довгі петлі – 8 шт.;
 - рації – 3 шт.;
- Проходження: Досить цікавий варіант підйому від озера Ліблер можна пройти через верхній цирк під перевалом Ліблер (фото 193). Звідси через розвідану сідловину відрогу від вершини 3315, пройти зв’язку з перевалом Мурзут. Підйом на неї вкупі з підйомом на пер. Мурзут може бути класифікований як (2Б) і потребуватиме спеціальної скельної підготовки. Крім того, такою зв’язкою двох перевалів досягається категорійність, якої немає у перевалів, розташованих поблизу.

Мал 19. Мапа місцевості навколо перевалу Мурзут (2А).

Фото 177. Початок ущелини Кючюк Булут.

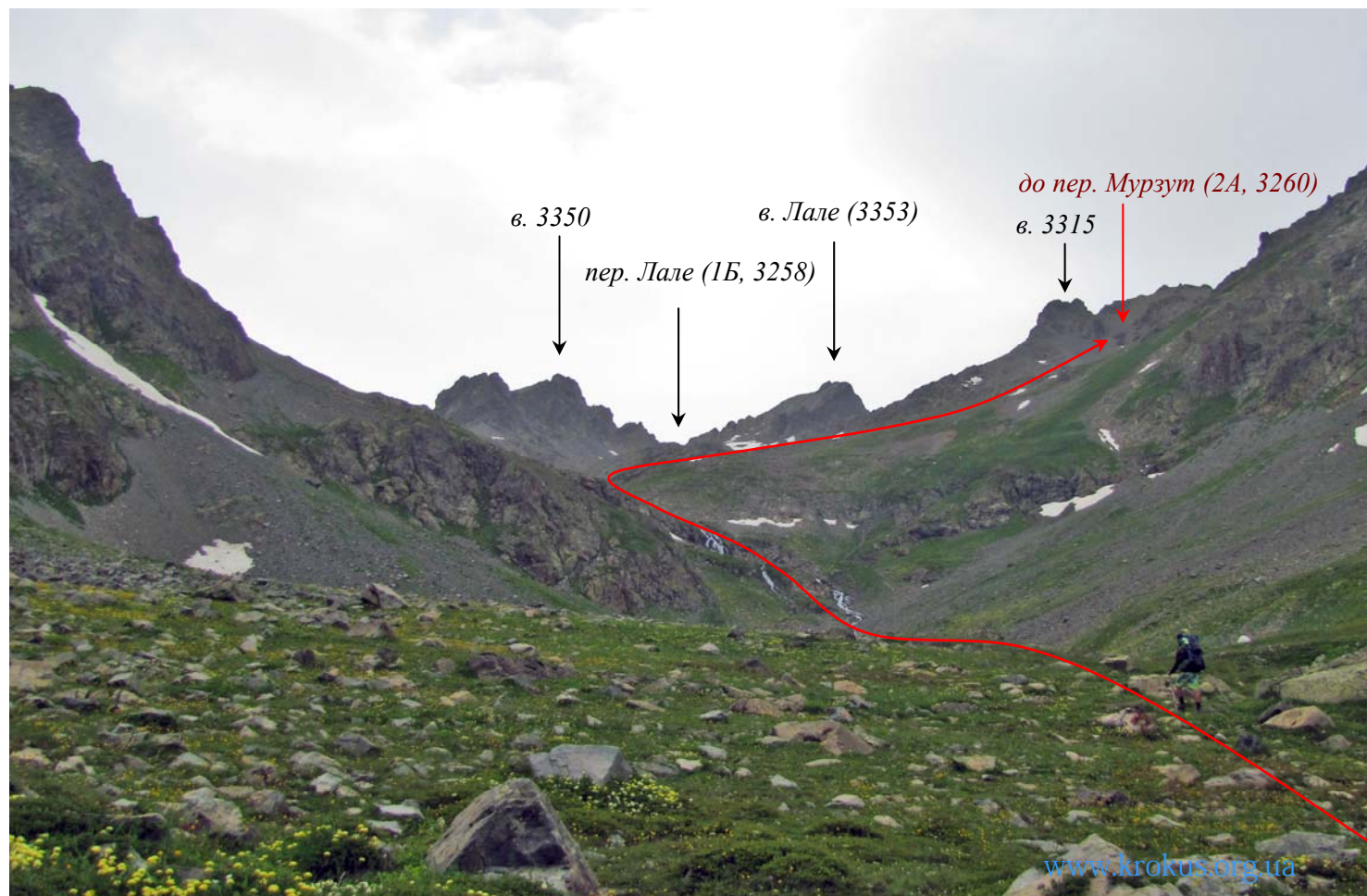

Фото 178. Верхів'я ущелини Кючюк Булут. Курчаві скелі під висячою долиною.

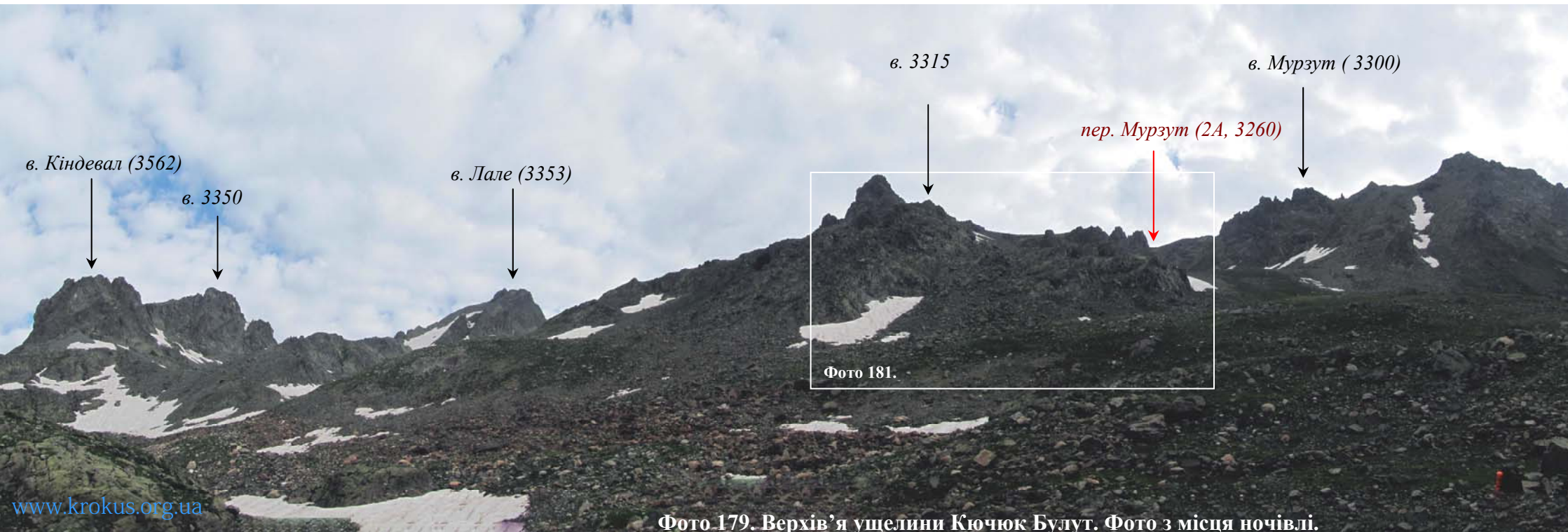

Фото 179. Верхів'я ущелини Кючук Булут. Фото з місця ночівлі.

Фото 180. Верхів'я ущелини Кючук Булут.

Фото 181. Перевал Мурзут (2А).

Фото 182. Перевал Мурзут (2А). Фото з перевалу Каргеке (н/к).

Фото 183. Група на перевалі Мурзут (2А).

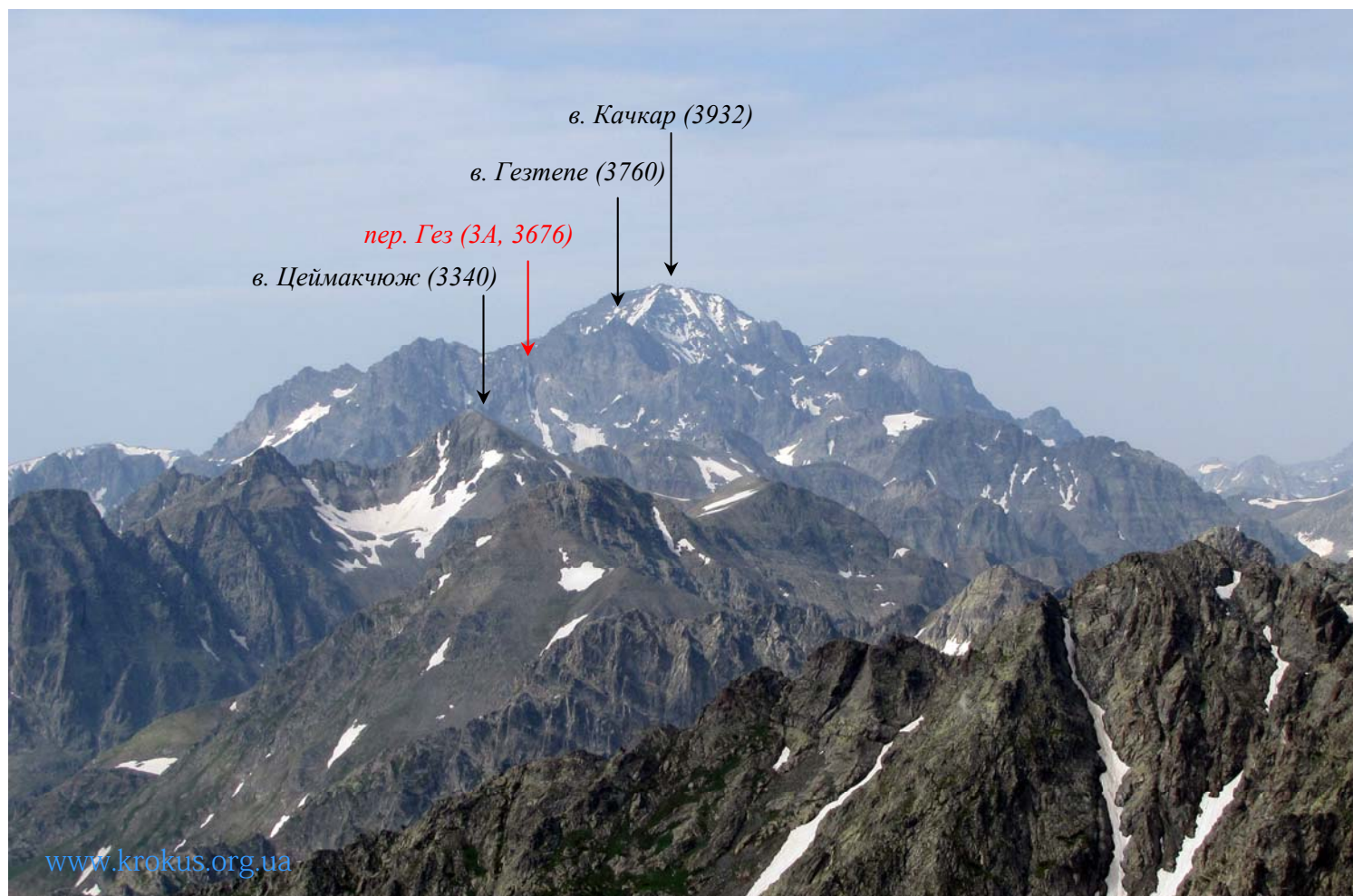

Фото 184. Вершина Качкар (3932). Зум 20X. Фото з перевалу Мурзут (2А).

Фото 185. Вершина Кіндевал (3562). Фото з перевалу Мурзут (2А).

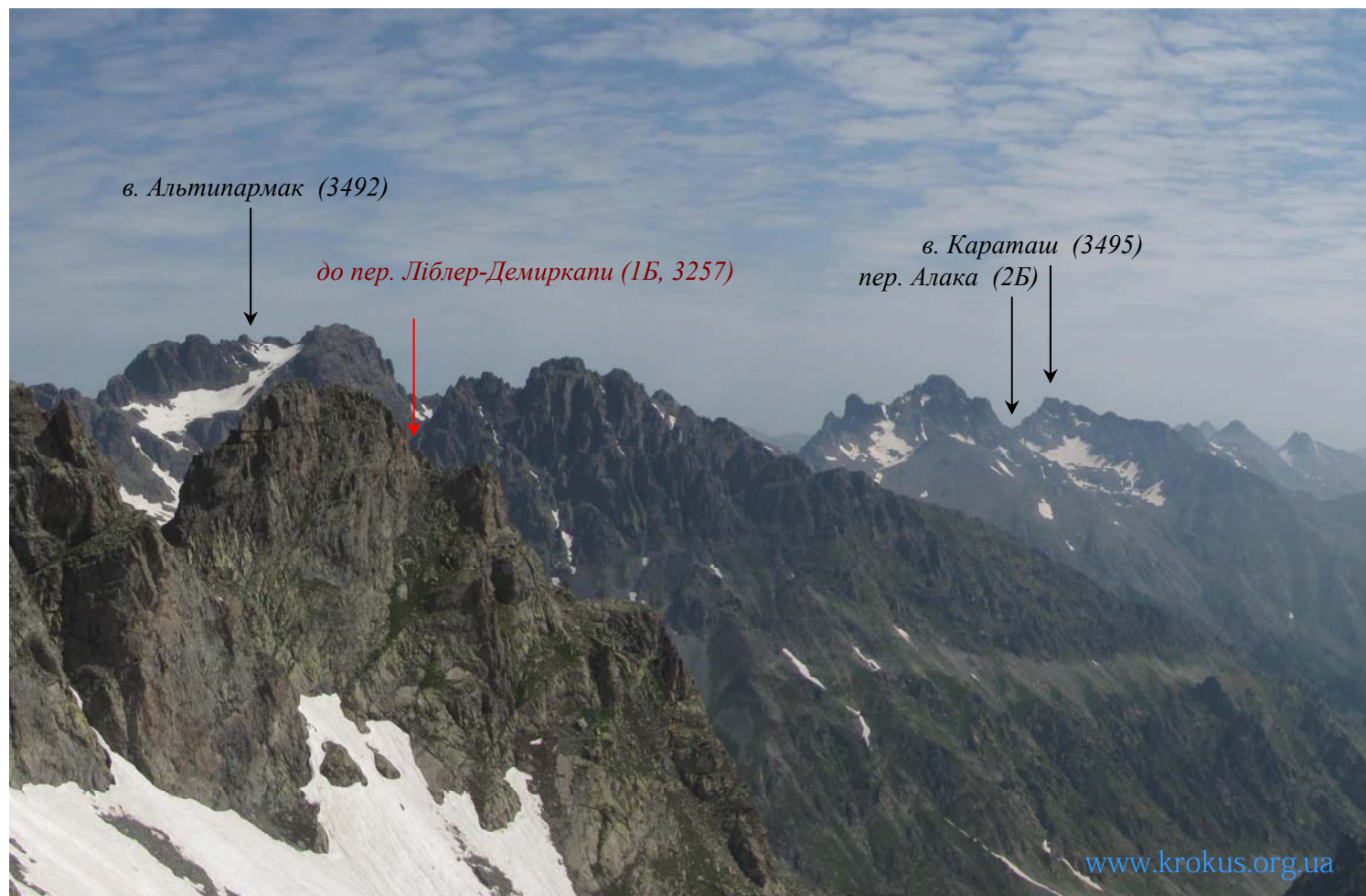

Фото 186. Південно-східний відріг вершини Альтипармак (3492). Фото з перевалу Мурзут (2А).

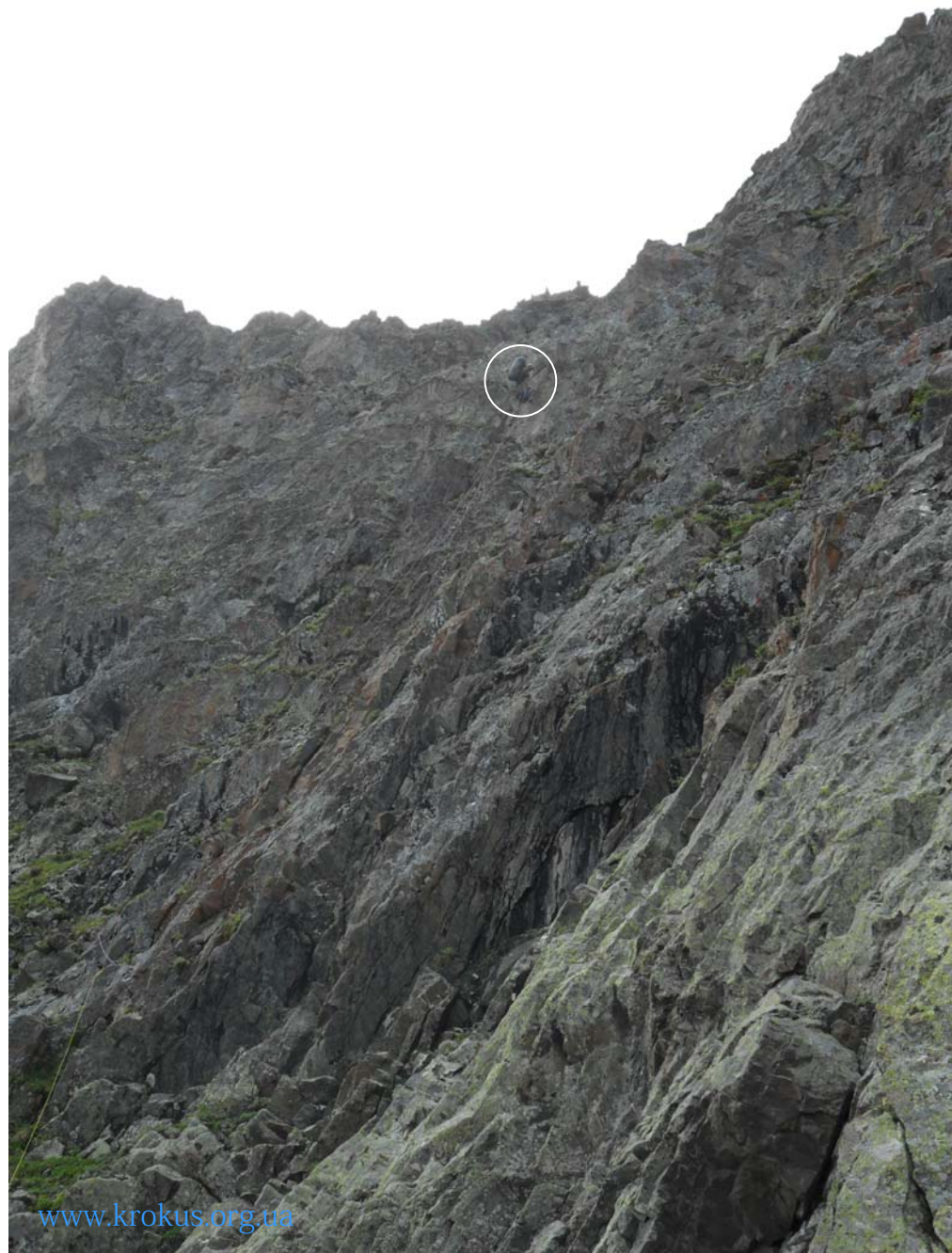

Фото 187. Спуск з
перевалу Мурзут (2А).

Фото 188. Початок спуску з перевалу Мурзут (2А).
Перша мотузка.

Фото 189. Спуск з перевалу Мурзут (2А). Перша мотузка.

Фото 190. Спуск з перевалу Мурзут (2А). Друга мотузка.

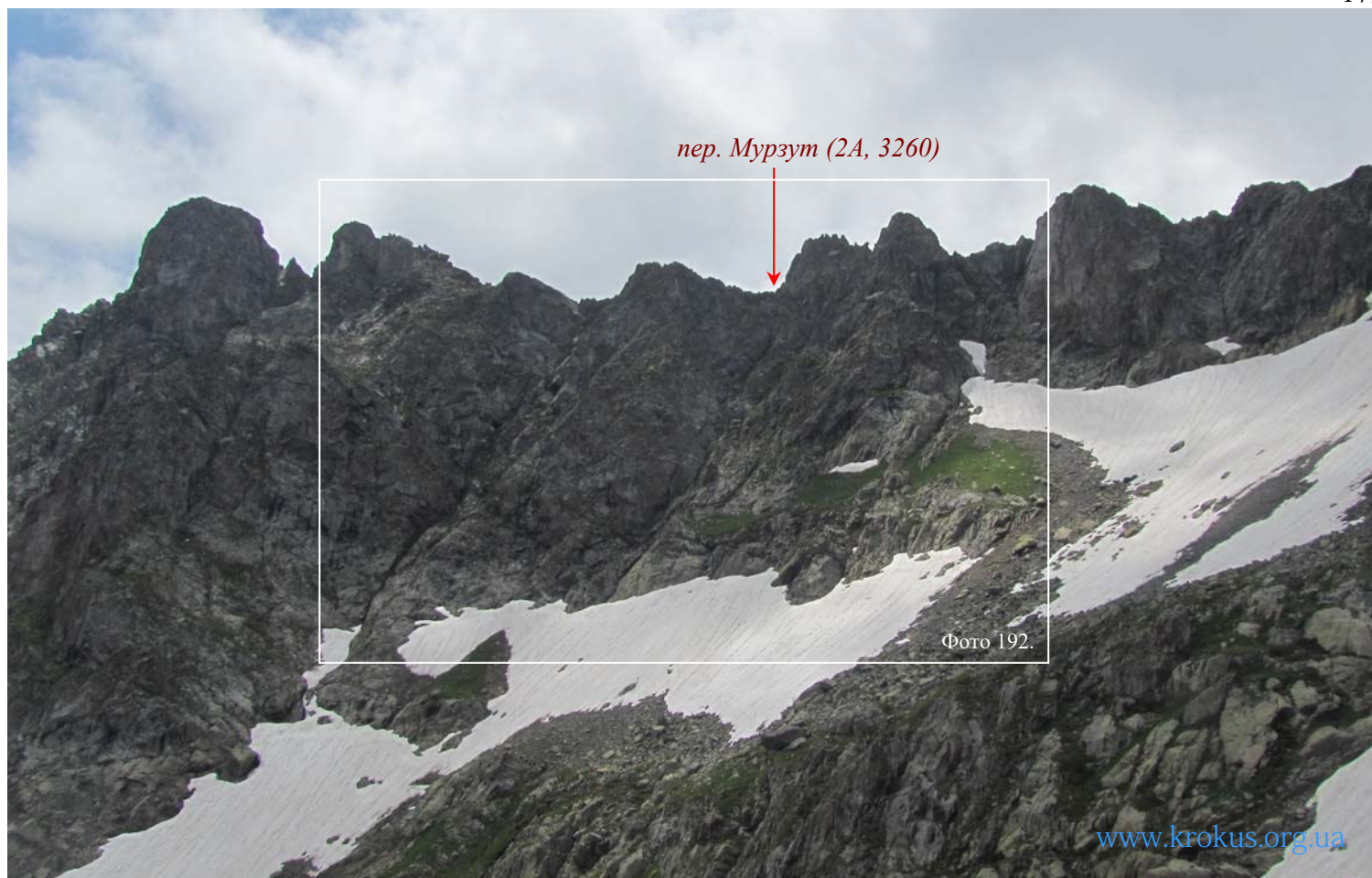

Фото 191. перевал Мурзут (2А).

Фото 192. перевал Мурзут (2А).

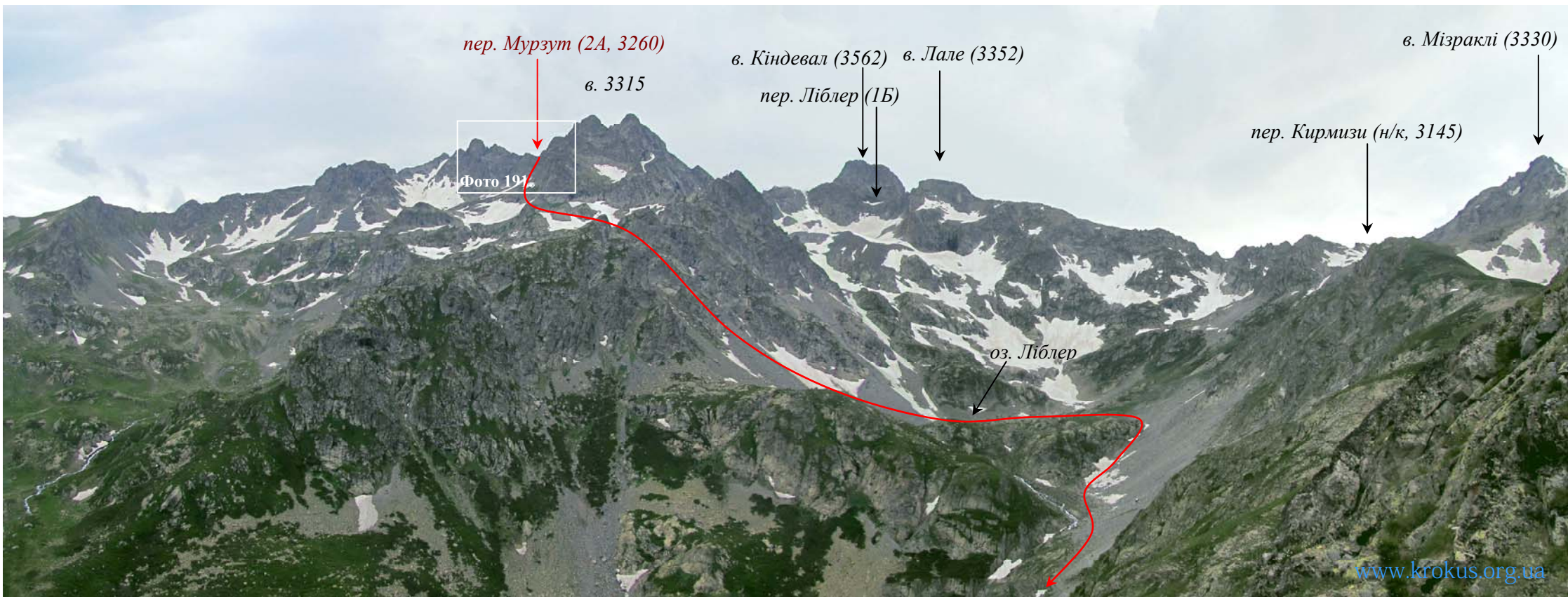

Фото 193. Верхів'я ущелини Пішенкая. Фото з місця ночівлі під перевалом Ліблер-Демиркапи (1Б).

6.18. перевали Ліблер-Демиркапи (1Б, 3257 м) та Амбаш Центр. (н/к, 3157 м)

*Перевал **Ліблер-Демиркапи** розташований в південному відрозі основного вододільного хребта. Веде із ущелини Пішенкая в ущелину Демиркапи. З боку ущелини Пішенкая – сніжно-осипний. З боку ущелини Демиркапи – сніжно-осипний.*

ЧХЧ підйому на перевал від озера Ліблер – 3-3,5 год.

ЧХЧ спуску з перевалу до озера Демиркапи – 1-1,5 год.

Координати перевальної сідловини: 40°57'30.07", 41°14'33.68"

Першопроходження 19.07.2016 р.

З ранку піднімаємось на трав'янистий пагорб, під яким ми стояли на ночівлі та крупним осипом рухаємось у напрямі масиву Альтипармак ущелиною Пішенкая. Праворуч по ходу руху прямовисні скелі відрогу основного вододільного хребта (фото 194).

По снігу, залишаючи ліворуч “баранячі лоби” які перегороджують долину (фото 196), рухаємось праворуч. Крутизна підйому зростає до 35°, а у верхній частині, переходячи у вузький сніжний язик (фото 196), до 40°. Переходимо на крутий рухливий середній осип, та перепочивши, за 200 метрів входимо на сідловину.

Перевальна сідловина широка із зруйнованих скель (фото 197). Місць під ночівлю немає. Можна планувати нескладні сходження, можливо до 1Б-2А на вершини масиву Альтипармак та вершину відрогу по іншій бік перевалу.

Рухливим середнім осипом та зруйнованими скелями за 100 метрів спускаємось на сніг 30°- 35° (фото 198). Рухатись осипом обережно – можна скинути каміння.

*Перевал **Амбаш Центральний** розташований в основному вододільному хребті. Веде із ущелини Демиркапи, озеро Демиркапи в ущелину Ергіс, озеро Амбаш. З боку ущелини Демиркапи – сніжно-осипний. З боку ущелини Ергіс – сніжно-осипний.*

ЧХЧ підйому на перевал від озера Демиркапи – 1-1,5 год.

ЧХЧ спуску з перевалу до озера Амбаш – близько години.

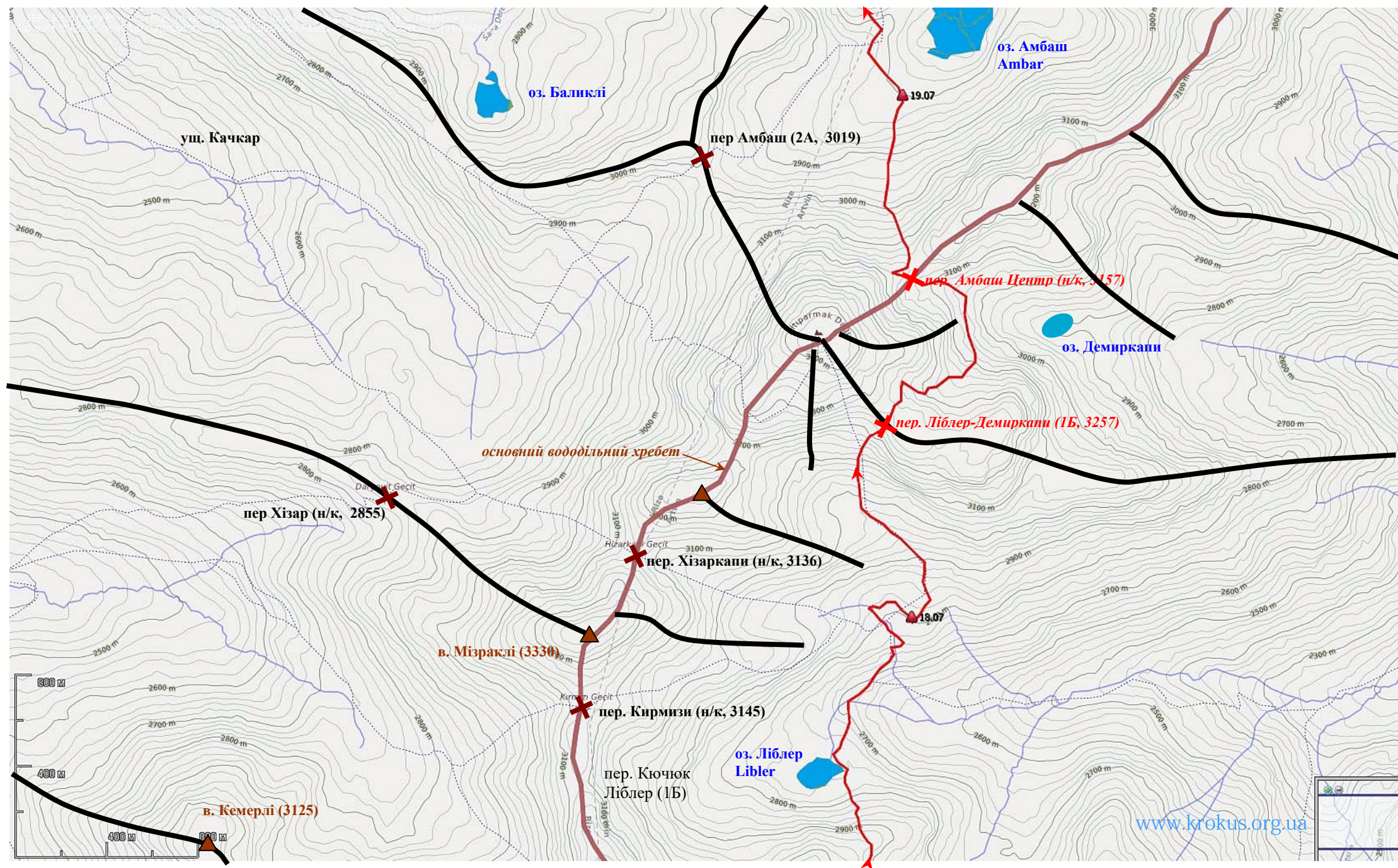
Координати перевальної сідловини: 40°57'49.50", 41°14'36.03".

Першопроходження 19.07.2016 р.

Спускаємось на виположення снігової чаші (фото 198). І не скидаючи до озера Демиркапи, траверсуємо сніговий схил ліворуч у напрямі основного вододільного хребта. Низькі хмари заважають добре розгледіти перевальний цирк. Тому помиляємось і крутим осипу піднімаємось вище потрібної сідловини. Тут можна при потребі встановити намет. Спуск за скельними скидами губиться в набігаючи хмарах. Дощить.

Пошукавши, за 50 метрів спускаємось осипним гребенем на потрібну сідловину. Вона неширока, праворуч по ходу руху обмежена прямовисною скельною вершиною основного хребта (фото 199). Перевалом хожений – знаходимо гільзи від рушниць та залишки сміття. Перевал Амбаш Центральний не категорійний і, дійсно, є зручним переходом через основний вододільний хребет з долини Ергіс (фото 200, фото 203) в долину Пішенкая.

Починаємо спуск крутими середніми осипами та сніжними кулуарами. Видимість з за низької хмарності погана – доводиться уважно вибирати шлях. Виходимо на більш пологі сніжники (фото 199) та між виходів “баранячих лобів” ідемо у напрямі озера Амбаш. Не доходячи до озера зупиняємось – починається сильний дощ. Вирішили пообідати та переждати. Зваживши наші шанси на вчасне повернення у цивілізацію, залишаємось ночувати поряд з озером Амбаш (фото 201).

Мал 20. Мапа місцевості навколо перевалу Ліблер-Демиркапи (1Б).

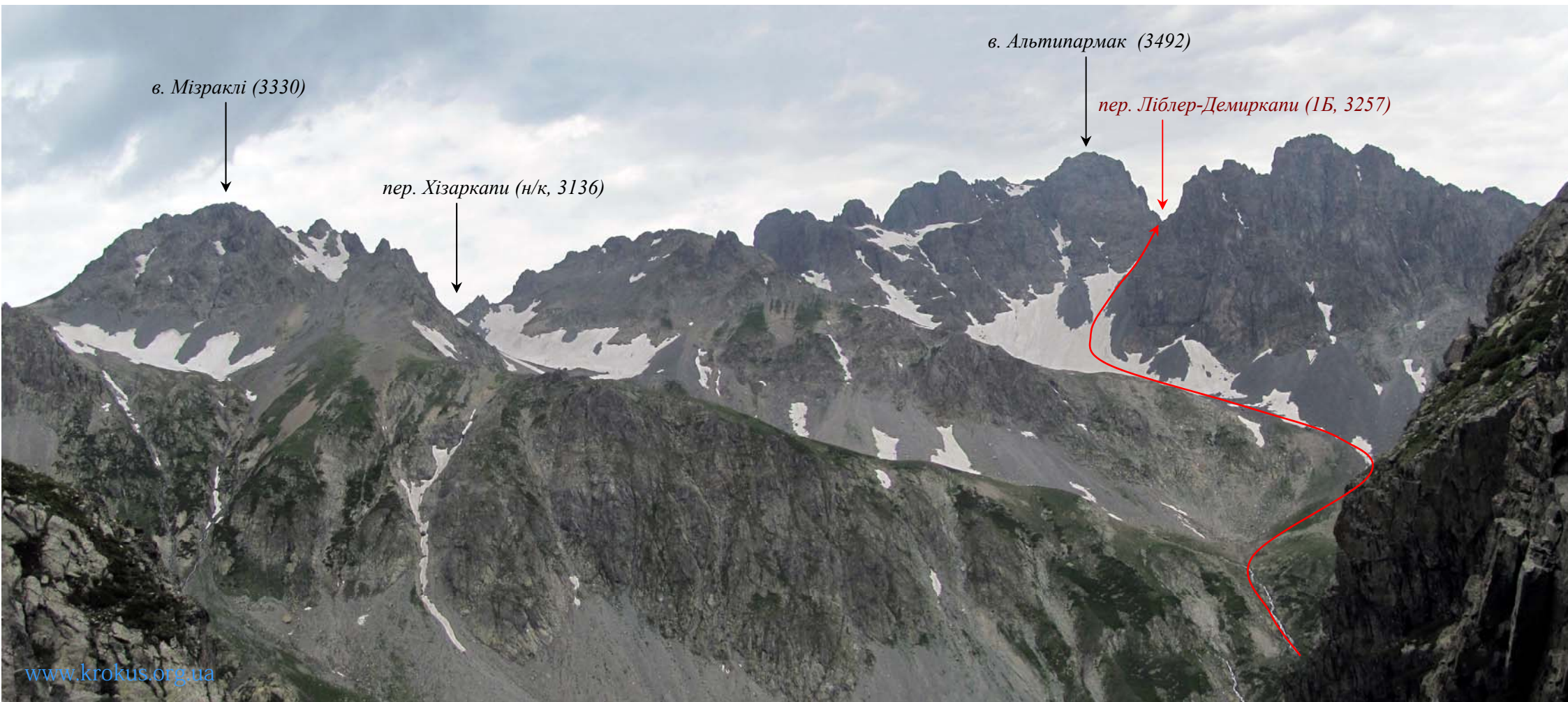

Фото 194. Перевал Ліблер-Демиркапи (1Б). Фото з відрога вершини 3315.

www.krokus.org.ua

Фото 197. Група на перевалі Ліблер-Демиркапи (1Б).

www.krokus.org.ua

Фото 198. Спуск з перевалу Ліблер-Демиркапи (1Б).

пер. Амбаш Центр (н/к, 3157)

пер. Амбаш (2А, 3019)

www.krokus.org.ua

Фото 199. Масив Альтипармак, вершина Ліблін (3472).

Фото 200. Перевал Амбаш Центральный (н/к).

Фото 201. Озеро Амбаш.

Фото 202. Озеро Ергіс.

в. Дідваке (3310)

в. Альтипармак (3492)

пер. Амбаш Центр (н/к, 3157)

www.krokus.org.ua

Фото 203. Верхів'я ущелини Ергіс.

Фото 204. В ущелині Дюрак.

Фото 205. Група в аеропорту Бориспіль.

7. Висновки та рекомендації

Цей похід завершував перший етап (розпочатий ще в травні 2014 року) дослідження туристських можливостей масиву Качкар на предмет можливості проведення гірських туристських спортивних походів високих категорій складності. За цей період було досліджено 42 перевали від 1А до 3А.

Основний висновок - в масиві Качкар є достатня кількість сніжно-скельних перевалів та вершин 2Б-3А к. с., які дозволяють побудувати складні маршрути для гірських походів IV-V к.с.

Оцінюючи район гірської системи Качкар як новий полігон для проведення гірських спортивних походів можна виділити наступні позитивні чинники:

- Близкість цієї гірської системи до України:
 - ✓ легкість добору;
 - ✓ багатоваріантність заїзду: через Туреччину (Стамбул – Трабзон), через Грузію (Кутаїсі, Батумі)
 - ✓ можливість вибрати найвигідніший (найдешевший) шлях варіант заїзду в район;
 - ✓ можливість починати похід вже наступного дня після вильоту з Києва;
 - ✓ позитивне, доброзичливе відношення місцевого населення до українців.
- Добре розвинена система автобусного сполучення з північного і південного боку основного вододільного хребта масиву Качкар. Наявність швидкісної автостради з північного боку:
 - ✓ а) гарне автобусне сполучення від кордону з Грузією вздовж узбережжя Чорного моря (можна виїхати без затримок);
 - ✓ б) багатоваріантність під'їздів від моря до початку маршруту;
 - ✓ в) сполучення рейсовим автобусами з верхніми гірськими районами;
 - ✓ г) можливість швидко впродовж одного дня зійти з майже будь-якої точки маршрута в разі потреби та завершити маршрут після проходження в місці де є автомобільне сполучення.
- Практична відсутність підходів при проходженні перевалів вище 2Б к.с.;
- “Незахоженість” Качкару, та в основному простий рельєф, що дає можливість відкривати і проходити нові перевали та робити сходження на вершини не лише в складних походах IV-V к.с., а також в простих - II-III к.с.
- Можливість планування проходжень походів високої категорії складності весною у травні.
- При плануванні гірських походів 4-6 категорії складності слід звернути увагу на наступні ділянки головного вододільного хребта:
 - ✓ в. Верченік (3711)
 - ✓ в. Каврун (3590)
 - ✓ в. Качкар (3932) та прилеглі в. Сонмез (3864), в. Кардовіт (3810), в. Мезовіт (3711), в. Гезтепе (3760).
 - ✓ в. Кіндевал (3562)
 - ✓ масив Альтипармак (3492)
 - ✓ в. Караташ (3495).

В них зосереджені основні перешкоди у вигляді перевалів 2А- 3А та траверсів вершини до 3Б категорій складності. Найцікавіший у цьому плані безперечно скельний район вершини Качкар.

Масив Качкар має незначне оледеніння. Всі льодовики знаходяться на головному вододільному хребті недалеко від вершини Качкар, їх всього 5. Це найбільший за площею льодовик Буюк Бузул, з північного боку перевалу Качкарський (2А). Льодовик Ергьор (Ergör buzulu)(європейська назва Křenek), з південного боку вершини Сонмез (Sönmez). Льодовик Качкар 2, з північного боку перевалу Капі (1Б). Закритий льодовик Качкар 3, з північного боку Юлькеш (2А) та закритий льодовик Лазгедігі, з південного боку вершини Ліндевал. Але незважаючи на це, навіть коли на маршруті не заплановано проходження льодовиків, при плануванні походів вище III кс в особистому спорядженні учасників обов'язково повинні бути "кішки". Сніг дуже жорсткий – фірноподібний, в кулуарах можуть зустрічатись ділянки натічного льоду.

Перевал Буюк Каврун (3А) при підйомі з ущелини Каврун, перевал Гез (3А) при підйомі з ущелини Дюбе, перевал Верчінін (2Б), траверс вершини Верченік (3А*) вимагають від групи серйозної скельної підготовки. Для лідера – 5а-5б. Складність підйому на перевал Гез (3А) з боку ущелини Дюбе – TD-, IV+, WI3, M4, 600 м, сходження липень 2013 [19].

Сходження на вершину Качкар з льодовика Буюк Бузул – TD+, VI, WI4+, M6, 700 м [14].

8. Додатки.**8.1. Кошторис.**

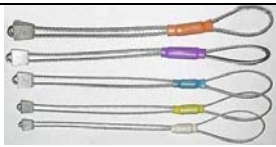

	статі витрат	на одну людину			на групу в 8 чол.	
		грн	TL	всього грн	грн	інша валюта
1	Транспортні витрати:			5875,31		
	авіа: Київ – Кутаїсі – Київ	5015,00				
	авто:					
	Кутаїсі (аеропорт) – Батумі (новий автовокзал)	164,40			1150,8	105GEL
	переїзд в Батумі (новий автовокзал – старий автовокзал)	9,34			65,76	6GEL
	Батумі – Різе	164,40			1150,8	105GEL
	Різе - Овіт	152,57			1068,00	120TL
	Чамліхемсін – Ардесен	66,75	15		534,00	60TL
	Ардесен – кордон	89,00	12		712,00	80TL
	кордон – Батумі (новий автовокзал)	16,45	5		131,60	10GEL
	Батумі – Кутаїсі	197,40			1579,20	120GEL
2	Продукти:			1356,18		
	на маршруті	1211,72			9693,72	
	в дорозі (туди)	16,69			133,50	15TL
	в дорозі (назад)	127,77			1022,14	
3	Аптечка	211,25		211,25	1690,00	
4	Бензин	38,94	4,38	38,94	311,50	35TL
5	Батарейки 24 шт	23,33		23,33	140,00	
	всього			7505,01 \$300,20		

Курс TL – 8,90 грн за 1 TL
Курс USD – 25,00 грн за 1 USD
Курс GEL – 10,96 грн за 1 GEL (туди)
Курс GEL – 13,16 грн за 1 GEL (назад)

8.2. Групове та особисте спорядження

Табл. 2. Групове спорядження

	найменування	кількість (шт)	вага (г)	примітка
1	намет Neva 5 (Normal) з юбною + підстилка	1	6344	
2	мультипаливний пальник PRIMUS OmniFuel з балоном для бензину http://primus-ukraina.com.ua/katalogue/multitoplivniogorelki/item/39-omnifuel.html	2	1584	
3	запасний пальник PRIMUS MultiFuel без балону	1	416	
4	бензин	7 л	5180	
5	термочохол	2	100	
6	захист від вітру	2	200	
7	половник	1	48	
8	комплект для миття посуду	1	60	
9	каструля Primus EtaPot 3.0 л http://primus-store.ru/product/kotelok-kastrvulva-primus-etapower-pot-29-l/	1	515	
10	каструля Primus EtaPower 2.9 л http://hotline.ua/sport-turisticheskava-posuda/primus-kastrvulva-etapower-pot-29-l/	1	430	
11	фотоапарат цифровий Canon PowerShot S20 IS в чохлі	1	1120	
12	фотоапарат цифровий Nikon J1	1	600	
13	спальний мішок одіяло Viking 200 (Commandor) http://hotline.ua/sport-spalnye-meshki/commandor_viking_200/	2	3150	
14	спальний мішок одіяло Viking 200 (Commandor) http://tropa.ks.ua/product_49.html	2	2400	
15	спальний мішок кокон Timm Summer	1	780	
16	спальний мішок кокон	1	1000	

	найменування	кількість (шт)	вага (г)	примітка
17	мапи + документи	<u>1</u>	500	
18	аптечка	1	1900	
19	ремонтний набір	1	500	
20	супутниковий телефон Thuraya XP http://spot-s.com.ua/thuraya-xt/?clid=CLKt39TtkM8CFS0NcwodoJoI6g	1	220	
21	акумулятор АА	22	528	
22	радіостанція Midland 650 http://1mhz.ru/instr/GXT650.pdf	3	588	
23	радіостанція		190	
24	GPS Garmin eTrex Legend HCx	1	171	
25	сонячний зарядний пристрій Allpowers 15 Watt http://solpower.com.ua/info/183-obzor-solnechnoj-batarei-allpowers-15-watt	1	446	
26	Power банк Xiaomi 20000	1	336	
27	USB зарядка для акумуляторів XTAR VC4 http://batterex.com.ua/chargers/xtar_vc4	1	210	
28	мотузка осн. 50 м 10.0 мм	5	12500	
29	розхідна мотузка 40 м 8 мм	1	1680	
30	стац. петлі (відтяжки)	8	408	
31	мікро стопер “Стопер” (1-7) +екстрактор “криса” http://krok.biz.ua	8	217	
32	молоток скельний http://krok.biz/skalnoe-snarvazhenie/molotok-skalniy	2	1160	
33	скельний гак	15	790	

34	якірний скельний гак http://krok.biz/skalnoe-snarvazhenie/vakorniy-krvuk-pryamov-80	4	204	
	найменування	кількість (шт)	вага (г)	примітка
35	штучні точки опори http://krok.biz/skalnoe-snarvazhenie/ito-zhestkaya-s-trosikovoy-petley	7	128	
36	френд https://alpinist.biz/archives/7117	7	634	
37	кільця розхідні	12	230	
38	сніговий (фірновий) якір	5	923	
39	карабін	12	872	
40	льодобур	7	684	

загальна вага:

49046

Табл. 3. Особисте спорядження

	найменування	кількість	вага (грам)		
			в рюкзаку	поза рюкзаком	
1	наплічник Vertex 100	1	3010		www.terraincognita.ua/catalog/rucksacks/vertex.html
2	накидка на рюкзак Terra Incognita RainCover L	1	150		http://terraincognita.ua/catalog/accessories/raincover.html
3	килимок Termarest Z-Lite в чохлі Nulon "Снаряжение"	1	528		http://www.gorgany.com/kvlymok-therm-rest-z-lite-sol-regular.html www.kombrig.net/snar-isom.htm
4	плащ пончо поліетиленовий	1	315		
5	плащ індивід. поліетиленовий	1	170		
6	компас планшетний 22С	1	42		
7	годинник водонепроникний				
8	ліхтар Tikka E43 PBY, Petzl	1	74		
9	окуляри сонцезахисні Sherpa 079, Julbo	1		95	http://www.sportsummit.ua/catalog/ochki_gornve/ochki_alpinistskie_julbo_sherpa/
10	кепка BDU (бейсболка)	1		71	
11	лижна шапка	1	34		
12	вітровка LITE-SPEED JKT, Montane	1		195	http://montane.com.ua/catalog/product/montane-lite-speed-jkt-5919/
13	сорочка	1		235	
14	теніска	1	142		
15	пухівка, Lafuma	1	905		
16	джерпер Walker, Comandor	1	262		
17	футболка термо Rock Front	1	232		
18	штани Marmot Limantour Pant	1		411	http://turkul.net/shtany-marmot-limantour-pant-26561.htm
19	штани легкі бріджі	1	284		
20	штани вітрозахисні	1	420		
21	штани термо Frozzy, Commandor	1	238		www.commandor.com.ua/clothes/skin/frozzy_br
22	шкарпетки товсті теплі	3п	161	76	
24	шкарпетки тонкі	3п	64	32	
25	рукавиці NordBlanc 2848 Ski Gloves, Comtex	1п	96		
26	гамаші Travel-Extreme Snow	1п		277	http://multisport.com.ua/odezhda/gamashi/travel-extreme-snow
27	носова хустка	3	33		
28	кросівки	1п	752		
29	вібрам Trezeta , New Fitzroy nv'11	1п		2880	http://en.prorez.com.ua/goods-163028-trezeta-new-fitzroy-nv-11-drakkar-vam.html
30	посуд (кружка, миска, ложка, ніж)	1к	345		
31	туалетне приладдя: рушник, мило, з/щітка, з/паста, гребінець	1к	196		
	всього		8 452	4 272	

загальна вага: 12 724

Табл. 4. Особисте спеціальне спорядження

	найменування	кількість	вага (грам)		
			в рюкзаку	поза рюкзаком	
1	льодоруб CAMP Neve Ice-Axe http://www.camp-usa.com/products/ice-axes/neve/	1	540		
2	каска PETZL ELIOS 1 http://www.petzl.ru/sport/catalog/168_609/2918.html	1	350		
3	страхувальна система Nord-Vento + блокування	1к	833		
4	страхувальний вус ~ 5 м	1	200		
5	страхувальні рукавиці	1п	80		
6	прус (мотузка 6 мм)	1	70		
7	карабін	5	414		
8	гальмівний пристрій Petzl reverso-3 http://www.petzl.com/en/outdoor/belay-devices/reverso-3	1	77		
9	жумар KONG 896-D LIFT right handle http://bivak.com.ua/kong-896d-lift-right-handle-red/p9339/	1	218		
10	“педаль”	1	59		
11	Pantin Petzl https://www.petzl.com/BE/en/Professional/Rope-clamps/PANTIN#.WGvjzmrN84	1	139		
	Кішки Grivel Tech light new matic http://www.grivel.com/products/ice/crampons/12-air_tech_light	1п	657		
12	трекінгові палиці	1		653	
	всього		2 637	653	

загальна вага: 4 290

Табл. 5. Вагові характеристики

	основна частина маршруту		
	на групу (кг)	на 1 людину (кг)	
		загальна	в рюкзаку
групове спорядження	49,946	6,246	6,246
особисте спорядження	136,112	17,014	11,089
продукти	76,000	9,500	9,500
всього:	262,058	32,760	26,835

Вага наплічника при виході маршрутна одного чоловіка: **29,082 кг**на одну жінку: **23,084 кг**

8.3. Харчування на маршруті

Табл. 6. Меню

	Цикл	А					Б					В					Г					Всього на 1 людину	Всього на групу
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20		
сніданок	сочевиця	25					27				27					29					108	864	
	кус кус		25					27				27					29				108	864	
	рис			25					27				27					29			108	864	
	вівсяні пласт.					25				27					27					29	108	864	
	морква суха	1	1		1		1	1		1		1	1		1		1	1		1	12	96	
	цибуля суха	1	1		1		1	1		1		1	1		1		1	1		1	12	96	
	картопля суха	8	9		10		8	10		10		8	10		10		8	11		10	112	896	
	сухе м'ясо	10			10		10			10		10			10		10			10	80	640	
	гриби сухі	3					3					3					3				12	96	
	суха риба		10					10					10					10			40	320	
	молоко сухе			20		20			20		20			20		20			20		20	160	1280
	сухофрукти			15		15			15		15			15		15			15		15	120	960
	ван. цукор			1		1			1		1			1		1			1		1	8	64
	буряк сухий				4					4					4					4		16	128
	капуста суха				4					4					4					4		16	128
	квасоля суха				3					3					3					3		12	96
	сіль	2	3		3		2	3		3		2	3		3		2	3		3	32	256	
	спеції	1	1		1		1	1		1		1	1		1		1	1		1	12	96	
	сухарі	20	20		20		25	25		25		25	25		25		30	30		30	300	2400	
	сухарі солодкі			25		25			25		25			25		25			25		25	200	1600
чай	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	60	480	
цукор	15	15	20	15	20	15	15	20	15	20	15	15	20	15	20	15	15	20	15	20	340	2720	
цукерки	15	15		15		15	15		15		15	15		15		15	15		15		180	1440	

обід	сало	30		30	30	30	35	35	35	35	35	35	35	35	35	40	40	40	40	40	345	2760	
	ковбаса		30	30	30	35	35	35	35	35	35	35	35	35	35	40	40	40	40	40	355	2840	
	сир	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	600	4800
	халва		30		30		30		30		30		30		30		30		30		150	1200	
	щербет			30				30		30			30					30			150	1200	
	козинаки				30				30					30	30				30		150	1200	
	ірис	30				30					30					30				30	150	1200	
	часник	4			4		4		4	4		4			4		4		4	4	40	320	
	гірчиця			3		3					3					3				3	15	120	
	хрін		3					3					3	3			3				15	120	
	сухарі	15	15	15	15	15	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	25	25	25	25	25	400	3200
шоколад	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	300	2400	
Карманка	70	70	75	75	75	75	75	75	75	75	80	80	80	80	80	80	80	80	80	80	1540	12320	
вечеря	рис	80				90					90					100					360	2880	
	гречка		80				90					90					100				360	2880	
	картол. пюре			80				90					90					100			360	2880	
	макарони				80					90					90					100	360	2880	
	булгур					80				90					90					100	360	2880	
	тушк. м'ясо	38	38	38	38	38	40	40	40	40	40	41	41	41	41	41	41	41	41	41	41	800	6400
	сіль	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	60	480
	спеції	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	20	160
	сухарі	10	10	10	10	10	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	20	20	20	20	20	300	2400
	чай	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	60	480
	мед	15		15		15	15		15			15		15			15		15		15	150	1200
цукор		15		15			15		15	15		15		15	15		15		15		150	1200	
цукерки	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	300	2400	
Всього:	463	461	472	454	472	502	501	502	486	501	508	507	507	492	507	540	540	535	522	534	10006	80048	

Табл. 7. Використані продукти.

	продукт	загальна вага г.	на 1 людину г/день	вага порції на 1 людину	вага порції г.	кількість прийому	одиниця виміру	вартість	
								одиниці	загальна
1	гречка	2880	18,0	90,00	720,0	4	1 кг	44,68	128,68
2	рис (пропарений)	3744	23,4	90,00	216,0	4	1 кг	50,45	201,80
				27,00	720,0	4			
3	макарони (вермішель)	2880	18,0	90,00	720,0	4	1 кг	26,00	78,00
4	картопляне пюре	2880	18,0	90,00	720,0	4	1 кг	134,17	386,40
5	булгур	2880	18,0	90,00	720,0	4	1 кг	69,44	200,00
6	сочевиця	864	5,4	27,00	216,0	4	1 кг	117,47	101,49
7	кус кус	864	5,4	27,00	216,0	4	1 кг	56,53	48,84
8	вівсяні пластівці	864	5,4	27,00	216,0	4	1 кг	28,75	24,84
9	цибуля (суха)	96	0,6	1,00	8,0	12	1кг свіжої	5,99	17,35
10	буряк (сухий)	128	0,8	4,00	32,0	4	1кг свіжого	11,95	24,60
11	морква (суха)	96	0,6	1,00	8,0	12	1кг свіжої	5,80	16,90
12	капуста (суха)	128	0,8	4,00	32,0	4	1кг свіжої	5,95	19,93
15	квасоля (суха)	96	0,6	3,00	24,0	4	конс. банка	14,85	14,85
16	картопля (суха)	896	5,6	9,33	74,7	12	1кг свіжої	4,20	14,82
17	м'ясо (сухе)	640	4,0	10,00	80,0	8	1 кг свіжого	85,00	212,50
18	риба (суха)	320	2,0	10,00	80,0	4	1 кг свіжої	62,00	155,00
19	гриби (сухі)	96	0,6	3,00	24,0	4	1 кг	580,00	58,00
20	сухе молоко	1280	8,0	20,00	160,0	8	1 кг	106,36	159,54
21	тушковане м'ясо	6400	40,0	40,00	320,0	20	конс. банка	58,55	1171,00
22	сухарі	8000	50,0	19,23	153,8	52	1 кг свіжого	8,20	164,00
23	сир	4800	31,6	30,00	240,0	20	1 кг.	143,00	686,40
25	сало	2800	18,4	35,00	280,0	10	1 кг.	40,00	112,00
27	ковбаса	2800	18,4	35,00	280,0	10	1 кг.	248,70	696,36
28	козинаки	1200	7,5	30,00	240,0	5	уп. 150 г	21,49	171,92
29	халва	1200	7,5	30,00	240,0	5	уп. 180 г	26,80	187,60
30	щербет	1200	7,5	30,00	240,0	5	1 кг	91,99	116,85
31	ірис	1200	7,5	30,00	240,0	5	1 кг	119,93	143,92
32	сухарі солодкі	1600	10,0	25,00	200,0	8	1 кг	34,28	68,56
33	цукор рафінад	3960	24,8	15,00	120,0	33	уп. 250 г	7,19	115,04
33	мед	1200	7,5	15,00	120,0	10	1 л	100,00	100,00
34	ванільний цукор	64	0,4	1,00	8,0	8	уп. 8 г	5,20	41,60
35	чай чорний	960	6,0	3,00	24,0	40	уп. 100 г	58,46	584,60
36	шоколад	2400	15,0	15,00	120,0	20	уп. 100 г	26,50	636,00
37	цукерки	2640	16,5	15,00	120,0	22	1 кг	162,50	438,75
38	цукерки домашні	1200	7,5	15,00	120,0	10	1 кг	130,00	156,00
39	сухофрукти в мол. кашу	960	6,0	15,00	120,0	8	1 кг	156,00	149,76
40	карманка	12320	77,0	77,00	616,0	20	1 кг	156,00	1950,0
41	часник	320	2,0	4,00	32,0	10	1 кг	98,00	31,36

	продукт	загаль на вага г.	на 1 людину г/день	вага порції на 1 людину	вага порції г.	кількість прийому	одиниця виміру	вартість	
								одиниці	загальна
42	хрін	130	0,8	3,30	26,0	5	уп. 130 г	7,40	7,40
43	гірчиця	130	1,3	3,30	26,0	5	уп. 130 г	6,86	6,86
44	сіль	678	4,2	2,65	21,2	32	1 кг	3,20	3,20
45	приправа Хмелі- Сунелі	256	1,6	1,00	8,0	32	уп. 20 г	7,00	91,00
Всього:		80050,0	500,3						9693,72

Вага продуктів: 80 050 г

Вартість продуктів на 1 людину: 1 211,72 грн

8.4. Медичне забезпечення

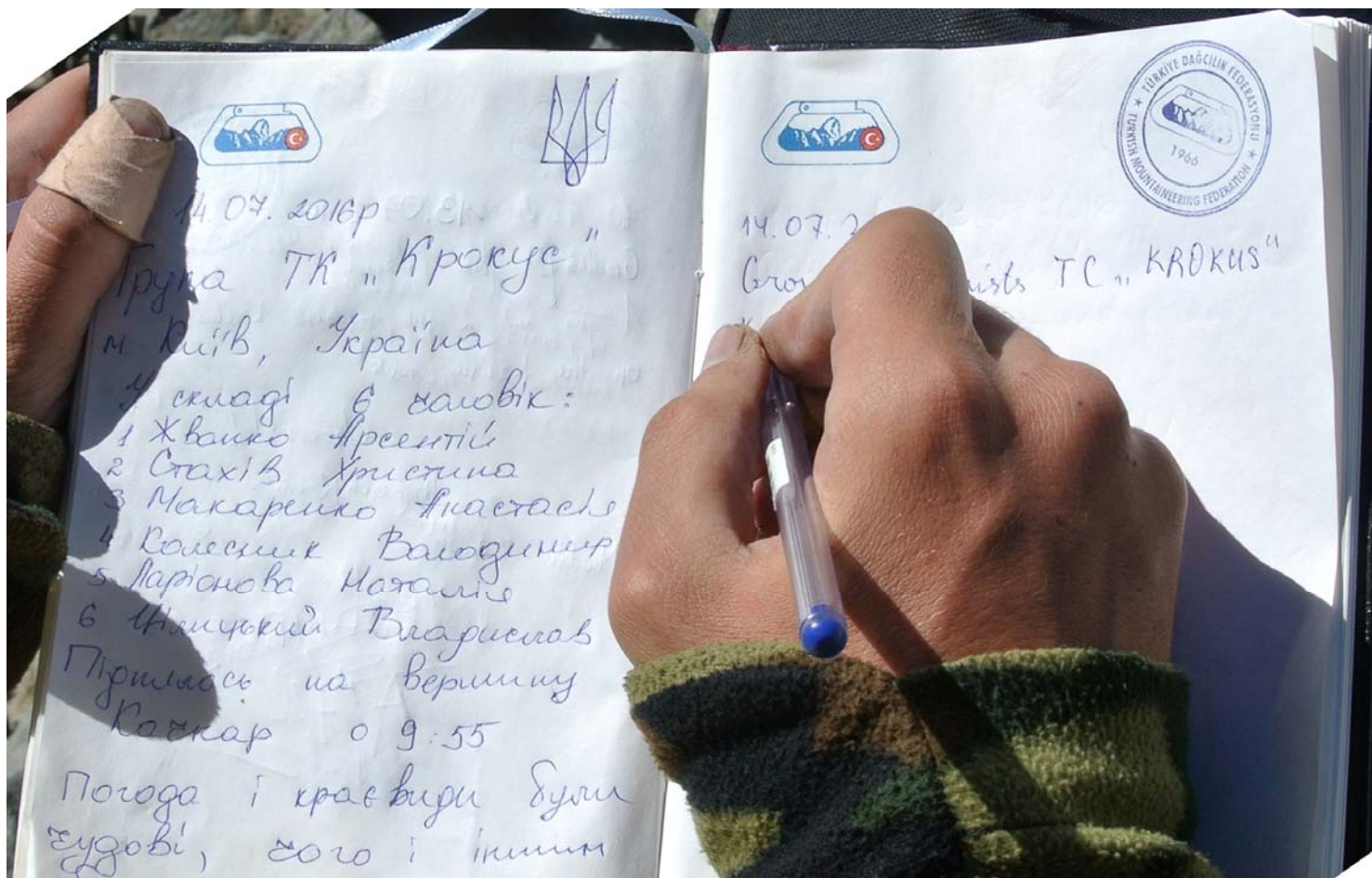
Табл. 8. Склад аптечки

№	назва	од.виміру	кількість	вага (гр.)
ЗНЕБОЛЮВАЛЬНІ І ЖАРОЗНИЖУВАЛЬНІ				
1	Парацетамол	табл.	40	30
2	Аспірин	табл.	20	10
3	Кетанов	табл.	20	10
4	Кетанов (амп.)	ампула	2	10
5	Колдрекс	табл.	20	10
СЕРЦЕВО-СУДИННІ				
6	Анаприлін	табл.	10	5
7	Корвалол	табл.	20	3
8	Верапаміл	табл.	10	5
9	Магнію сульфат, 25% розчин	ампула	3	15
10	Нітрогліцерин	табл.	20	10
Стимулятори				
11	Адреналін	ампул	2	10
12	Кордіамін	ампул	2	10
ПРИ ХВОРОБАХ ШЛУНКУ ТА КИШЕЧНИКУ				
13	Мезим	табл.	10	5
14	Ренні	табл.	10	5
15	Сорбекс	табл.	40	20
16	Смекта	пачка	2	6
17	Лоперамід	табл.	10	5
18	Імодіум	табл.	10	5
ПРИ ХВОРОБАХ ОРГАНІВ ДИХАННЯ				
19	Бромгексин	табл	20	5
20	Нокспрей	пляшка	1	25
21	Галазолін	пляшка	1	35
СПАЗМОЛІТИЧНІ ЗАСОБИ				
22	Но-шпа	табл.	20	8
23	Но-шпа (дротаверин)	ампула	4	
24	Спазмалгон	табл.	10	4
САЛУРЕТИКИ				
25	Фуросемід	табл.	10	5
АНТИСЕПТИКИ				
26	Перекис водню	пляшка	1	50
27	Зеленка	пляшка	1	50
28	Пантенол спрей	пляшка	1	50
29	Левомеколь мазь	тюбик	1	30
30	Спирт	пляшка	1	100
31	Крем «Рятівник»	тюбик	1	30

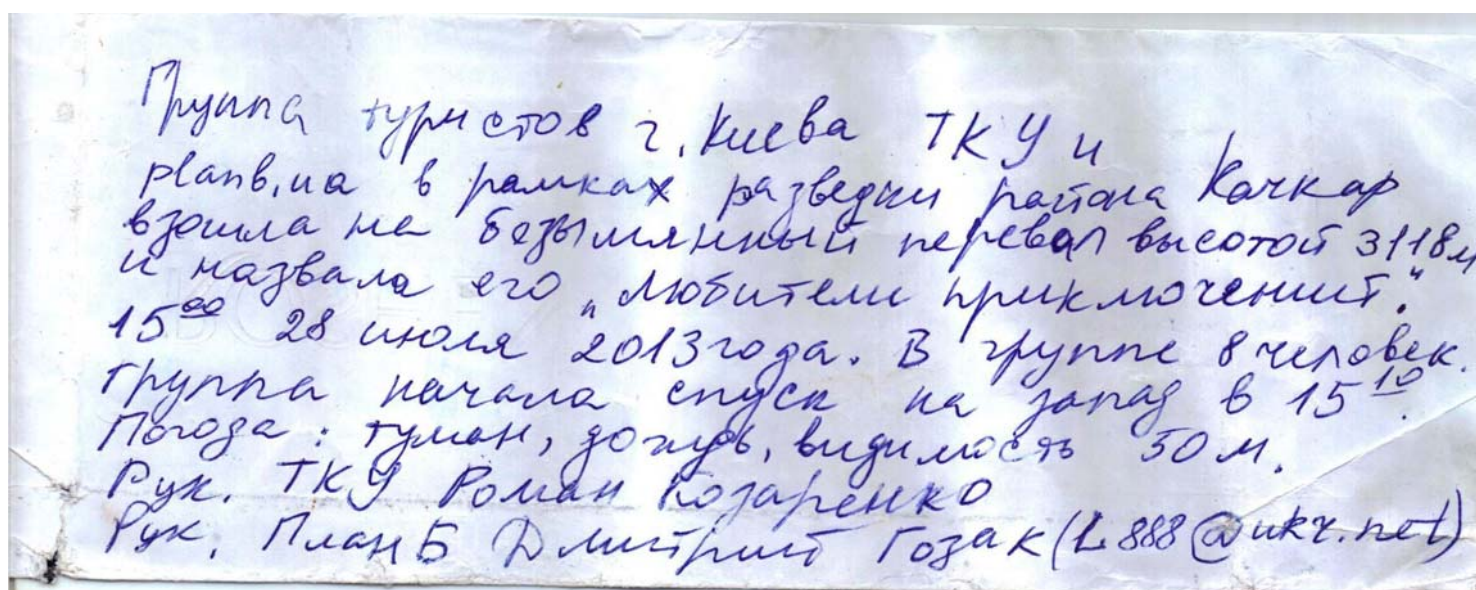
№	назва	од.виміру	кількість	вага (гр.)
ПРОТИІНФЕКЦІЙНІ				
32	Ципрофлоксацин	табл.	10	5
ДЛЯ ДОГЛЯДУ ЗА ШКІРОЮ				
33	Помада гігієнічна	шт.	2	10
34	Дитячий крем	тюбик	1	30
ПРИ ХВОРОБАХ ОЧЕЙ				
35	Візин	пляшка	1	10
36	Дексаметазон (протишоковий)	ампула	3	15
Протиалергійні				
37	Лоратадин	табл.	10	5
38	Супрастини	табл.	10	5
Мазі				
39	Зігріваючі – Віпросал	тюбик	1	30
40	Сонцезахисні - захисний крем-фільтр БіоКон, фактор 35	тюбик	1	120
41	Протизапальні - Диклофенак	тюбик	1	35
42	Протигрибкові - Ламікон	тюбик	1	15
МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ПЕРЕВ'ЯЗКИ				
43	Пластир хірургічний	рулон	2	20
44	Пластир бакт.	шт.	150	30
45	Бинт нестерильний	шт.	4	20
46	Бинт стерильний	шт.	4	20
47	Бинт еластичний	шт.	2	50
48	Вата	упаковка	1	50
ІНСТРУМЕНТИ				
49	Ножиці	шт.	1	15
50	Пінцет	шт.	1	15
51	Люстерко	шт.	1	15
52	Термометр	шт.	1	20
53	Піпетка	шт.	1	5
54	Скальпель стерильний	шт.	2	3
55	Шприц 2 куб.	шт.	3	7
56	Шприц 5 куб.	шт.	3	12
57	Жгут	шт.	1	104
58	Тонометр	шт.	1	305
59	Стетоскоп	шт.	1	128
60	Компендіум по фармакології для Android - https://play.google.com/store/apps/details?id=com.book.bollekar&hl=ru	шт.	1	
Загальна вага				1660

Вага аптечки з упаковкою – 1900 г.

9. Перевальні записки

Мал. 21. Відмітка в книзі записів на вершині Качкар (1Б).

Мал. 22. Перевальна записка з перевалу Чьоро Пн. (1А).

Група туристів ТКУ и ПЛАНБ, рЛАНВ.ва,
 в кількості 8 осіб, вийшла на безим'яний
 пер. 3300 и присвоила йому имя "За углом"
 в 16⁴⁰ 26.07.2013г. за сороки
 оз. Solak (Сулак). Маршрут сучас
 в 17²⁰ в сороку оз. Anadag Golu.
 Рук. група ПЛАНБ - Дмитрій Гозак
 Рук. група ТКУ - Роман Козубенко
 e-mail: L888@ukr.net
 Туман, облягло сь.
 г. Киев
 Україна

Мал. 23. Перевальна записка з перевалу Анадаг (н/к).

10. Список літератури

- 1 Качкар <http://www.kackar.org/>
- 2 Climbing Mt Kaçkar <http://www.gang-gang.net/nomad/turkey/turkey08.html>
- 3 Trans Kaçkar + Güney Klasik Zirve <http://www.kackar.org/dosyalar/transkackar2015/slides/transkackar2015.html>
- 4 Kaçkar Dağı(3937mt.) Küçük Buzul Tırmanışı <http://www.kesifrotasi.com/kackar-dagi3937mt-kucuk-buzul-tirmanisi/>
- 5 Вершини Верченік та Качкар. <http://www.kulindag.com/mountaineering/kackar.htm>
- 6 Звіт про гірський туристський спортивний похід другої к.с. хребет Качкар, 23 вересня – 6 жовтня 2010 р. керівник Данилов С. С. <http://www.tkg.org.ua/node/22100>
- 7 Звіт про пішохідний туристський спортивний похід четвертої к.с. хребет Качкар, 9 – 26 липня 2012 р., с. 203. керівник Палієнко С. В.
- 8 Звіт про гірський туристський спортивний похід другої к.с. хребет Качкар, 29 квітня – 7 травня 2014 р., с. 108. керівник Галицький Д. О. http://www.krokus.org.ua/pohod/zvit_II_ks_girs_Kachkar_2014_Galytsky.pdf
- 9 Звіт про гірський туристський спортивний похід третьої к.с. хребет Качкар, 5 – 17 липня 2015 р., с. 152. керівник Клипач О. М. http://www.krokus.org.ua/pohod/kachkar_2015_full.pdf
- 10 Подорож масивом Качкар, серпень 2012 р. Хоменко С. <http://travel.org.ua/forums/viewtopic.php?f=24&t=83654>
- 11 Сходження на в. Качкар <http://www.yuruyoruz.com/aid=553.phtml>
- 12 Kaçkar, Verçenik ve Kardovıt yeni tırmanışlar 2013 <http://www.tuncfindik.com/kackar-vercenik-ve-kardovitte-yeni-tirmanislar/>
- 13 Kardovıt Dağı <http://emrahozbay.com/index.php/kulvar-rotalar/65-kardovit-dagi-kuzey-yuzu-ana-kulvari>
- 14 Kaçkar Kuzeıbatı ve Verçenik Dağı Faaliyet Raporu <http://omerfahri.blogspot.com/2011/04/kackar-kuzey-ve-vercenik-dag-faaliyet.html>
- 15 Современное оледенение Передней Азии(в границах Турции), 2015, с. 10. А.В. Зимницкий Ю.В. Ефремов Ю.Г. Ильичев <http://ice-snow.igras.ru/jour/article/viewFile/254/99>
- 16 Легкоходи освоюють Качкар. <http://www.legkohod.com/reports/kackar.shtml>
- 17 Kaçkar Mezovıt 3711 mt. - Kaçkar Geztepe 3760 mt. <http://www.kackar.org/forum/viewtopic.php?p=701#p701>
- 18 Kaçkar zirveleri <http://www.kackar.org/forum/viewtopic.php?p=696#p696>
- 19 Сходження на вершину Гезтепе <http://tirmanis.org/alpinizm/kar-buz/erdemtapulkulvar%C4%B1.html>
- 20 Gez Tepe Doğu Zirvesi (3720 m) <http://emrahozbay.com/kulvar-rotalar/45-geztepe-kuzey-buz-kulvar.html>

- 21 Kaçkar dağları Sönmez tepe (3860m) doğu sırtı ilk çikişi 12.08.2016 <http://www.tuncfindik.com/kackar-daglari-sonmez-targan-t-krenek-dagi-dogu-sirti-ilk-cikisi/>
- 22 Verçenik Dağı (3711), сходження, 12.08.2016 <http://www.tuncfindik.com/vercenik-dagi-3711m-bati-yuzu-ilk-cikisi/>
<http://www.tuncfindik.com/vercenik-dagi-3711m-ve-hemsinbasi-dagi-cikislari/>

Мапи, супутникові знімки

- 23 SAS.Planet.Release.151111 OMS 4upmaps.eu <http://sasgis.ru/>
- 24 Топографічна мапа Качкар <http://www.tkg.org.ua/node/22146>
<http://www.tkg.org.ua/node/22147>
http://www.legkohod.com/reports/kackar/kachkar_marshruty.jpg
<http://www.kackar.org/dosyalar/zirveharita.zip>
- 25 Zirve Dağcılık Kaçkar Haritası
- 26 Kaçkar-Kavron dağları Kaçkar-Bulut ve Altıparmak dağları <http://www.kackar.org/forum/viewtopic.php?f=4&t=89>
- 27 The Kaçkar mountains - Rize <http://admin.gateofturkey.com/api/data/GetHeaderImage/4069/harita-kackar%20daglari-rize-z2.jpg>
- 28 Kaçkarlar http://www.bednitko.net/cestopisy/mapy/kackar_bw.gif